

Literaturo kaj kulturo de Esperanto 1887 - 1972

el “Esperanto en Perspektivo”

Tri ĉapitroj pri Esperantaj
beletro kaj kulturo

El la unua eldono, 1974

Tazio Carlevaro

Bellinzona

2019

Aŭtoroj

Prof.: Dr Ivo Lapenna (kiu ĉefredaktis la tuton)
Dr Ulrich Lins
Dr Tazio Carlevaro

Rimarko pri la pli frua plena eldono, kaj la nuna eldono

La unua eldono (kompleta) aperis en 1974: ĝin pretigis kaj eldonis la londona Centro de Esploro kaj Dokumentado, parto de Universala Esperanto-Asocio, Rotterdam (Nederlando)

Ĉi tiu eldono enhavas nur la parton, kiun pretigis Tazio Carlevaro

La reeldonon en PDF-formato pretigis Eldonejo Hans Dubois (ĉe Tazio Carlevaro)

ISBN 978-88-87282-56-6

Elŝutebla senpage ĉe
www.taziocarlevaro.ch

Adreso de la Aŭtoro

Dr-o Tazio Carlevaro
Viale G.: Motta 32
CH-6500 Bellinzona
Svislando
tcarlevaro@bluewin.ch

Enhavo de tiu ĉi libro

ENHAVO DE TIU ĈI LIBRO	3
ANTAŬPAROLA RETROSPEKTIVO (2019).....	12
Esperanto en perspektivo (1974).....	12
La libro estis jene prezentata	12
La legantoj supozeble deziras ankaŭ scii, kiu verkis kion.	13
Prof. Dr-o Ivo Lapenna	13
Biografio	13
Dr-o Ulrich Lins.....	13
Biografio	13
Dr-o Tazio Carlevaro	13
Biografio	13
Recenzo kaj kritiko	14
Kion mi celis tiam?.....	14
Verko nur pene pretigita	16
EeP: verko enciklopedieca	16
La signifo kaj la valoro de Esperanto.....	17
Ĉu indus labori por tiu entrepreno?.....	18
Ĉu indus ĝisdatigi aŭ reverki tiun libron?	19
Kion mi ŝanĝis aŭ aliigis en tiu ĉi nova eldono?.....	19
ĈAPITRO 3	21
LA ESPERANTA KULTURO.....	21
3.1 Kulturo kaj Tradicio.....	21
3.2 Kolonoj de la Esperanta Kulturo.....	21
3.2.1 Enkonduko	21
3.2.2 Organizita Movado.....	22
3.2.3 Esperanta Libraro	22
3.2.4 Esperantaj Eldonejoj	23
3.2.4.1 La Komenco	23

3.2.4.2 Antaŭ la Unua Mondmilito.....	23
3.2.4.3 Intermilita Epoko.....	23
3.2.4.4 Hodiaŭa Situacio.....	24
3.2.4.5 Laŭlanda Resumo.....	24
3.2.4.6 Fakaj Eldonejoj.....	25
3.2.4.7 Konkludo.....	25
3.2.5 Esperantaj Bibliotekoj.....	25
3.2.6 Belartaj Konkursoj.....	25
3.2.6.1 Enkonduko.....	25
3.2.6.2 Historia Skizo kaj Hodiaŭa Situacio.....	26
3.2.7 Kulturaj Centroj.....	26
3.2.8 Lingvaj Institucioj: La Akademio.....	27
3.2.9 Esperantologia Literaturo.....	28
3.2.9.1 Enkonduko.....	28
3.2.9.2 Bibliografio.....	28
3.2.9.3 Historio de Esperanto.....	28
3.2.9.4 Esperantologio kaj Interlingvistiko.....	29
3.2.9.5 Lingvaj Aspektoj.....	30
3.3 De Skribata al Parolata Lingvo.....	31
3.3.1 Signifo de la parola kulturo.....	31
3.3.2 Faktoroj.....	31
3.3.2.1 Denaskaj Esperantistoj.....	31
3.3.2.2 Instruado al Infanoj en la Lemejoj.....	31
3.3.2.3 Porinfana Literaturo.....	32
3.3.2.4 Infanaj Kongresetoj.....	32
3.3.2.5 Skolta Movado.....	32
3.3.2.6 Kongresoj kaj Kunvenoj.....	33
3.3.2.7 Turismo kaj Feriejoj.....	33
3.3.2.8 Magnetofona Korespondado, Sonbendaj Programoj.....	33
3.3.2.9 La Oratorado.....	33
3.3.2.10 Teatro.....	33
3.3.2.11 Sonfilmoj.....	34
3.3.2.12 Diskoj.....	34
3.3.2.13 Radio-Disaŭdigoj.....	34
3.3.2.14 Kantaroj.....	34
3.3.2.15 I.S.U. kaj Fakaj Kunvenoj.....	34
3.4 Esenca Bibliografio.....	35
ĈAPITRO 5.....	36
KARAKTERIZOJ DE LA ESPERANTA LITERATURO.....	36
5.1 Esperanto kaj Literaturo.....	36
5.2 Esencaj Trajtoj.....	37
5.2.1 Enkonduko.....	37
5.2.1.1 Rilatoj inter la Originale Esperantlingva Literaturo kaj la Literaturoj Nacilingvaj.....	37
5.2.1.2 La Esperanta Literaturo kaj la Internacia Sfero.....	38
5.2.1.3 La Interna Strukturo de la Originala Esperanta Literaturo.....	39
5.2.1.4 Periodigo de la Esperanta Literaturo.....	39

5.2.2 Literaturscienca Studo pri Originalaj Esperanto-Verkistoj	40
5.2.3 Ĝeneralaj Karakterizoj de la Esperanta Literaturo	41
5.3 Esenca Bibliografio.....	42
ĈAPITRO 6	43
ORIGINALA BELETRO	43
6.1 La Mondlingva Situacio Inter 1850 kaj 1887	43
6.1.1 Mondlingvaj Provoj	43
6.1.2 Volapük	43
6.2 Socia kaj Hejma Medioj de L.L. Zamenhof.....	44
6.3 Unuaj Lingvaj Provoj	45
6.4 Apero de la “Unua Libro”	45
6.5 L.L. Zamenhof: Verkaro kaj Signifo	46
6.5.1 Unuaj Verkoj	46
6.5.2 Instruaj Verkoj.....	47
6.5.3 Tradukaj Verkoj	47
6.5.4 Originalaj Poemoj.....	48
6.5.5 Originalaj Eseoj	48
6.5.6 Oratoraĵoj.....	48
6.5.7 Gazetartikoloj kaj Leteroj.....	48
6.5.8 Kolektitaj Verkoj.....	49
6.6 Originala Beletro 1887 - 1918.....	49
6.6.1 Enkonduko	49
6.6.2 La Unuaj Komunaj Verkoj.....	49
6.6.3 La Poeziaj Skoloj de la Unua Periodo	50
6.6.3.1 La Slava Skolo (Unua Generacio)	50
6.6.3.2 La Norda Skolo	51
6.6.3.3 La Franca Skolo.....	51
6.6.3.4 La Slava Skolo (Dua Generacio)	51
6.6.3.5 Aliaj Poetoj	52
6.6.4 La Prozaj Skoloj de la Unua Periodo.....	53
6.6.4.1 Enkonduko.....	53
6.6.4.2 La Slava Skolo (Unua Generacio)	53
6.6.4.3 La Norda Skolo.	53
6.6.4.4 La Franca Skolo.....	54
6.6.4.5 La Slava Skolo (Dua Generacio)	55
6.6.4.6 Aliaj Prozverkistoj.....	56
6.6.4.7 Kulture Gravaj Aktivuloj Slavaj kaj Alilandaj.....	56
6.6.5 La Originala Teatro dum la Unua Periodo	57
6.6.6 Konkludaj Verkoj	58
6.7 Originala Beletro 1919 – 1945.....	58
6.7.1 Poezio.....	58
6.7.1.1 La Budapeŝta Skolo	58

6.7.1.2 Ĉirkaŭ la Budapeŝta Skolo	60
6.7.1.3 Soveta kaj Proleta Skolo	63
6.7.1.4 Japana Skolo	64
6.7.1.5 Satiraj Poetoj	65
6.7.1.6 Poetoj Izolitaj.....	65
6.7.2 Prozo	65
6.7.2.1 La Budapeŝta Skolo	65
6.7.2.2 Prozverkistoj ĉirkaŭ la Budapeŝta Skolo.....	66
6.7.2.3 Japanaj Prozaŭtoroj.....	68
6.7.2.4 Ĝermana Proza Skolo	68
6.7.2.5 La Socialista kaj Proleta Proza Skolo	68
6.7.2.6 Satiraj Prozverkistoj.....	69
6.7.3 Teatro.....	70
6.7.4 Kulture Gravaj Verkistoj	71
6.8 Originala Beletro 1945 - 1972.....	72
6.8.1 Poezio.....	72
6.8.1.1 Enkonduko.....	72
6.8.1.2 La Budapeŝta Poezia Skolo dum la Tria Periodo.....	72
6.8.1.3 La Skota Skolo.....	73
6.8.1.4 Ĉirkaŭ la Skota Skolo	74
6.8.1.5 Postefikoj de la Budapeŝta Skolo	76
6.8.1.6 Proleta Skolo	77
6.8.1.7 Itala Skolo	78
6.8.1.8 Japana Skolo (dua generacio).....	78
6.8.1.9 La Jugoslavia Skolo	78
6.8.2 Prozo	79
6.8.2.1 Ĉefaj Ankoraŭ Aktivaj Verkistoj de la Dua Periodo	79
6.8.2.2 La Angla Prozverkista Skolo	80
6.8.2.3 Noveloj kaj Skizoj.....	80
6.8.2.4 Romanoj kaj Rakontoj	81
6.8.2.5 Itala Skolo	82
6.8.2.6 Japana Skolo	82
6.8.2.7 Jugoslavia Skolo.....	82
6.8.3 Teatro.....	82
6.8.3.1 Hodiaŭa Situacio	82
6.8.3.2 Verkoj aperintaj.....	83
6.8.4 Satiraj Verkistoj.....	83
6.8.5 Kulture Gravaj Verkistoj	84
6.9 Esenca Bibliografio.....	85
ĈAPITRO 7	87
TRADUKA BELETRO	87
7.1 Enkonduko.....	87
7.2 Ĉefaj Verkoj	88
7.2.1 El la Albana Literaturo.....	88
7.2.2 El la Anglalingvaj Literaturoj	88
7.2.3 El la Antikva Greka (Helena) Literaturo.....	90

7.2.4 El la Araba Literaturo	91
7.2.5 El la Armena Literaturo	91
7.2.6 El la Bulgara Literaturo	91
7.2.7 El la Ĉeĥa kaj Slovaka Literaturoj	92
7.2.8 El la Ĉerkesa Literaturo	93
7.2.9 El la Ĉina Literaturo	93
7.2.10 El la Dana Literaturo	94
7.2.11 El la Estona Literaturo	94
7.2.12 El la Finna Literaturo	95
7.2.13 El la Flandra Literaturo	95
7.2.14 El la Franclingva Literaturo	96
7.2.15 El la Frisa Literaturo	98
7.2.16 El la Germanlingva Literaturo	98
7.2.17 El la Hebrea Literaturo	99
7.2.18 El la Hindaj Literaturoj	100
7.2.19 El la Hispanlingva Literaturo	100
7.2.20 El la Hungara Literaturo	101
7.2.21 El la Indianaj Literaturoj	102
7.2.22 El la Indonezia Literaturo	102
7.2.23 El la Islanda Literaturo	102
7.2.24 El la Itala Literaturo	102
7.2.25 El la Japana Literaturo	104
7.2.26 El la Jida (Judgermana) Literaturo	105
7.2.27 El la Jugoslaviaj Literaturoj	105
7.2.28 El la Kartvela Literaturo	106
7.2.29 El la Kataluna Literaturo	106
7.2.30 El la Keltaj Literaturoj	107
7.2.31 El la Kirgiza Literaturo	107
7.2.32 El la Laosa Literaturo	107
7.2.33 El la Latina Literaturo	107
7.2.34 El la Latva Literaturo	107
7.2.35 El la Litova Literaturo	107
7.2.36 El la Nederlanda Literaturo	108
7.2.37 El la Norvega Literaturo	108
7.2.38 El la Persa Literaturo	109
7.2.39 El la Pola Literaturo	109
7.2.40 El la Portugallingva Literaturo	110
7.2.41 El la Provenca Literaturo	110
7.2.42 El la Retoromanĉa Literaturo	111
7.2.43 El la Rumana Literaturo	111
7.2.44 El la Rusa Literaturo	111
7.2.45 El la Sveda Literaturo	113
7.2.46 El la Ukrajna Literaturo	113
7.2.47 El la Uzbeka Literaturo	114
7.2.48 El la Vjetnama Literaturo	114
7.3 Antologioj de Tradukoj	114
7.3.1 Enkonduko	114
7.3.2 La Unua Periodo	114
7.3.3 La Dua Periodo	115
7.3.4 La Tria Periodo	116
7.4 Esperanto kiel Fonto-Lingvo	117

7.4.1	Scienca Literaturo	117
7.4.2	Beletro.....	118
7.4.3	Resume	119
7.5	Esperanto kiel Ponto-Lingvo	119
7.6	Esenca Bibliografio.....	123
ĈAPITRO 8	.....	124
FAKA KAJ POPULARSCIENCA LITERATURO	.....	124
8.1	Esperanto kaj Scienco	124
8.1.1	La Lingva Problemo en la Scienco	124
8.1.2	Valoro de Esperanto por la Scienco	124
8.2	Esperanto kiel Resumlingvo en Sciencaj Eldonaĵoj	126
8.3	Verkoj laŭ Fakoj	127
8.3.1	Filozofio.....	127
8.3.2	Teologio kaj Religio	128
8.3.3	Religia Literaturo	129
8.3.4	Pacismo	131
8.3.5	Socialismo kaj Komunismo.....	131
8.3.6	Ekzaktaj Sciencoj kaj Naturaj Sciencoj	134
8.3.6.1	Komunaj Verkoj; Verkoj Ĝeneralaj	134
8.3.6.2	Matematiko, Fiziko, Astronomio	134
8.3.6.3	Aplikitaj Natursciencoj	135
8.3.6.4	Biologio.....	135
8.3.6.5	Medicino	136
8.3.7	Sociaj Sciencoj	137
8.3.7.1	Psikologio kaj Pedagogio	137
8.3.7.2	Juro.....	137
8.3.7.3	Lingvistiko.....	137
8.3.7.4	Papirologio	138
8.3.7.5	Historio.....	138
8.3.7.6	Ekonomiko.....	138
8.3.7.7	Kulturetnologio	139
8.3.7.8	Geografio.....	139
8.3.7.9	Politiko	140
8.3.8	Arto	141
8.3.8.1	Arthistorio kaj fotografio	141
8.3.8.2	Muziko.....	141
8.3.9	Kuirarto	141
8.3.10	Filatelo	142
8.3.11	Stenografio.....	142
8.3.12	Biografioj.....	142
8.3.12.1	Biografiaj Verkoj pri Esperantistoj.....	142
8.3.12.2	Biografiaj Verkoj pri Filozofoj kaj Pensuloj	142
8.3.12.3	Biografiaj Verkoj pri Beletristoj kaj Artistoj	142
8.3.12.4	Biografiaj Verkoj pri Muzikistoj	143
8.3.12.5	Biografiaj Verkoj pri Politikistoj	143

8.3.12.6 Biografiaj Verkoj pri Sciencistoj kaj Esploristoj	143
8.3.12.7 Biografiaj Verkoj pri Religie Gravaj Homoj	143
8.3.12.8 Biografiaj Verkoj pri Sportistoj	144
8.4 Esenca Bibliografio.....	144
ĈAPITRO 9	145
FAKAJ TERMINAROJ.....	145
9.1 Ĝenerala Priskribo	145
9.1.1 La Fakterminologia Lingvoproblemo.....	145
9.1.2 Tutmonda Fakterminologia Situacio	145
9.1.3 Historia Skizo de la Fakterminologio en Esperanto.....	145
9.1.4 Strukturo de la Terminaroj.....	145
9.1.5 Scienca Valoro de la Fakterminologio	146
9.2. Katalogo de la Ĉefaj Terminaroj.....	147
9.2.1. Ĝenerala Fak-terminologio	147
9.2.2 Aeronautiko	147
9.2.3 Aktuaristiko	147
9.2.4 Alpinismo	147
9.2.5 Arkitekturo	147
9.2.6 Armeo kaj Militista Fako	147
9.2.7 Astronomio	148
9.2.8 Aŭtomobilismo.....	148
9.2.9 Botaniko kaj Parencaj Sciencoj	148
9.2.10 Brulŝirma Fako	148
9.2.11 Elektrotekniko	148
9.2.12 Etimologio	148
9.2.13 Fervoja Fako.....	148
9.2.14 Filatelo	149
9.2.15 Filozofio.....	149
9.2.16 Fiziko	149
9.2.17 Fotografado kaj Optiko	149
9.2.18 Gastronomio	149
9.2.19 Geografio	149
9.2.20 Geologio	150
9.2.21 Grundoscienco	150
9.2.22 Infanaj Ludoj	150
9.2.23 Juro.....	150
9.2.24 Kemio kaj Farmacio	150
9.2.25 Komerco	150
9.2.26 Komunikado	150
9.2.27 Konstrutekniko.....	151
9.2.28 Kudra kaj Trika Fako.....	151
9.2.29 Lumigado.....	151
9.2.30 Marista Fako	151
9.2.31 Matematiko.....	151
9.2.32 Medicino kaj Parencaj Sciencoj.....	151
9.2.33 Metalologio	151
9.2.34 Meteologio.....	151

9.2.35 Mikroskopio	152
9.2.36 Muziko	152
9.2.37 Pacifismo	152
9.2.38 Pedagogio kaj Psikologio	152
9.2.39 Radio	152
9.2.40 Religio, Teologio	152
9.2.41 Rotario	153
9.2.42 Ruĝa Kruco	153
9.2.43 Scienco (ĝenerala), Teknika kaj Teknologia Terminologio	153
9.2.44 Sporto, Skoltismo kaj Tendumado	153
9.2.45 Statistiko	153
9.2.46 Ŝuindustrio	153
9.2.47 Taŭrobatalo	153
9.2.48 Turismo	153
9.2.49 Zoologio	154
9.3 Esenca Bibliografio	154
ĈAPITRO 10	155
PERIODAĴOJ	155
10.1 Periodaĵoj kun Ĝeneralinforma Enhavo	155
10.1.1 Komenciĝo de la Movado	155
10.1.2 Ĝis la Unua Mondmilito	155
10.1.3 La Intermilita Epoko	155
10.1.4 Post la Dua Mondmilito	156
10.2 Ĉefaj Landaj Organoj	156
10.2.1 Historia Skizo	156
10.2.2 Hodiaŭa Situacio	157
10.3 Kulturaj Revuoj	157
10.3.1 Ĝis la Unua Mondmilito	157
10.3.2 Intermilite	157
10.3.3 Post la Dua Mondmilito	158
10.4 Politikaj Periodaĵoj	158
10.4.1 Historia Trarigardo	158
10.4.2 Hodiaŭa Situacio	159
10.5 Fakaj Periodaĵoj	160
10.5.1 Ĝeneralaj Trajtoj	160
10.5.2 Scienco kaj Tekniko	160
10.5.3 Fotografia Optiko	160
10.5.4 Kemio	160
10.5.5 Bibliologio	160
10.5.6 Geografio	160
10.5.7 Astronomio kaj Natursciencoj	160
10.5.8 Fervojistaj Aferoj	160
10.5.9 Juro	160
10.5.10 Ĵurnalismaj Aferoj	161

10.5.11 Pedagogio	161
10.5.12 Medicino	161
10.5.13 Gepatroj kaj Infanoj	161
10.5.14 Turismo kaj Aŭtomobilismo	161
10.5.15 Studentaj Aferoj	161
10.5.16 Kolektantoj	161
10.5.17 Esperantologio, Lingvistiko, Bibliografio	161
10.5.18 Religio kaj Teologio	162
10.6 Resumaj Statistikoj	162
10.6.1 Historio kaj Generalaj Faktoj	162
10.6.2 Hodiaŭa Situacio	162
10.7 Jarlibroj kaj Adresaroj	163
10.8 Esenca Bibliografio	163
LISTO DE MALLONGIGOJ.....	164
LISTO DE MENCITAJ NOMOJ KUN PAĜ-INDIKO	165

Antaŭparola Retrospektivo (2019)

Ĉi tiu antaŭparolo estis pretigita okaze de la nuna (2019) reapero de la tri iamaj ĉapitroj, siatempe (1974) aperintaj en la dika pli-ol-800-paĝa volumo *Esperanto en Perspektivo*.

Esperanto en perspektivo (1974)

En 1974 aperis *Esperanto en Perspektivo*, sub la ĉefredakto kaj la direkto de Prof. Dr-o Ivo Lapenna, kaj en strikta kunlaboro kun D-ro Ulrich Lins. Kaj kun mia kunlaboro. Eldonis la dikan, 874-paĝan verkon *Centro de Esploro kaj Dokumentado*, unu el la sekcioj de la iama UEA.

La libro bone vendiĝis, kaj de longe ĝi ne plu estas havebla. La kopirajto iris al eldonejo Kehlet, kiu publikigis ĝin en la tuttera reto. Vi povos ĝin trovi kaj aliri en la sekva adreso¹.

http://novajhoj.weebly.com/uploads/8/2/9/5/8295099/esperanto_en_perspektivo-traserĉebla.pdf.

La libro estis jene prezentata

La libro estis prezentata kiel aparta, grava eldonaĵo, kiu dum longa tempo helpos en la disvastigo, en la konigo kaj en la valorigo de la lingvo, de la kulturo, de la graveco de la komunumo, kiu utiligas Esperanton. Tion vi legas en la libro mem, kaj ankaŭ en la prezenta kaj informa faldfolio, kiun mi transskribas ĉi-sekve.

En tiu ĉi verko, kiun CED rigardas kiel kronon de sia multjara esplora kaj dokumenta laboro, Esperanto estas metita en perspektivon: rilate ĝian historion, ĝian rolon en la nuntempo kaj ĝian estontecon. Precize 40 jarojn post la apero de Enciklopedio de Esperanto, ĉiu uzanto de la Internacia Lingvo, precipe la pli juna generacio, povas disponi pri la delonge bezonata aktuala kompendio tra la Esperantaj movado kaj kulturo.

La verko celas prezenti la multflankajn aspektojn de la kompleksa interlingva problemo en la mondo kaj la rezultojn atingitajn en Esperanto kaj pere de ĝi dum la 87-jara ekzistado. Plia celo estas krei konsultilon por efika agado en formo de taŭge ordigitaj faktoj kaj analizoj. La Esperanto-organizaĵoj kaj ĉiu unuopulo, kiu laboras en la kampo de informado aŭ alimaniere klopodas disvastigi la lingvon, trovos en la libro riĉan materialon, inkluzive faktojn ĝis nun neniam publikigitajn, por kunmetado de prelegoj, por verkado de artikoloj aŭ ampleksaj studoj, por dokumentado de proponoj al diversaj landaj aŭ internaciaj instancoj.

Esperanto en Perspektivo prezentiĝas kiel unueca tuto, en kiu ĉiuj partoj, ĉapitroj kaj iliaj subdividoj estas kunligitaj. Aliflanke, ĉiu el la ses partoj, kaj la plimulto de la ĉapitroj estas tiel kompleta, ke ili

---

¹ La traserĉebla versio de *Esperanto en Perspektivo* estas pli facile legebla ol la iama presita verko. La literoj estas pli nete videblaj, kaj pli grandaj. La preparintoj faris laŭdindan laboron. Ankaŭ mi, en la jena versio de miaj ĉapitroj, klopodis celi al plej klara kaj agrabla legebleco.

povas preskaŭ senŝanĝe esti utiligataj por nacilingvaj tradukoj aŭ aliaj celoj. La orientiĝon en la amaso da materialo faciligas la zorga disdivido laŭ ĉapitroj, subĉapitroj, sekcioj kaj subsekcioj, same la referencoj de unu loko al alia. Detalaj tema kaj persona indeksoj helpas rapide trovi kaj eventuale kompletigi kiun ajn informon.

La legantoj supozeble deziras ankaŭ scii, kiu verkis kion.

Prof. Dr-o Ivo Lapenna

Aŭtoro de la ĉapitroj 1-2, 4, 11-13, 18, 20.2, 20.4, 20.5-20.8, 22, 23.

Biografio

Ivo Lapenna naskiĝis en 1909 en Split (Jugoslavio). Doktoro pri juro, Universitato de Zagreb; doktoro h.c. pri internaciaj rilatoj, Universitato Lauderdale (Usono). Pli frue profesoro pri internacia juro kaj internaciaj rilatoj, Universitato de Zagreb; nun profesoro pri kompara soveta kaj orienteŭropa juro, Universitato de Londono, Kunfondinto de *Akademia Esperanto-Klubo* en Zagreb kaj ĝia prezidanto de 1929-41; 1937-50 prezidanto de *Jugoslavia Esperanto-Ligo*; ekde 1938 estrarano de *Internacia Esperanto-Ligo* (ekde 1947, de UEA); 1955-64 ĝenerala sekretario de UEA, 1964-74 prezidanto de UEA; fondinto kaj (ĝis 1974) Honorofica Direktoro de CED. Verkis kroate, angle, france, germane, itale kaj en Esperanto, i.a. *Retoriko* (1950, 1958, 1971), *Aktualaj problemoj de la nuntempa internacia vivo* (1952), *La Internacia Lingvo* (1954), *Elektitaj paroladoj kaj prelegoj* (1966), *Por pli efika informado* (1974).

Dr-o Ulrich Lins

Aŭtoro de la ĉapitroj 14-17, 19, 20.1, 20.3, 21.

Biografio

Ulrich Lins naskiĝis en 1943 en Bonn. Studis historion, politikan sciencon kaj japanan lingvon en la Universitato de Köln. 1971-72 esplorrestado en la Universitato de Tokio. Lernis Esperanton en 1958. 1964-69 estrarano de TEJO, 1967-69 reprezentanto de TEJO en la Estraro de UEA, 1970-74 kunredaktoro de *Kontakto*. Verkis i.a. *La danĝera lingvo* (1973), kies reviziita versio aperas en tiu ĉi libro. Nuntempe i.a. ĉefredaktoro de la dua eldono de *Enciklopedio de Esperanto*.

Dr-o Tazio Carlevaro

Aŭtoro de la ĉapitroj 3, 5-10.

Biografio

Tazio Carlevaro naskiĝis en 1945 en Bellinzona (Svislando). Studis medicinon en la Universitato de Zürich, kie li diplomiĝis en 1972. Lernis Esperanton en 1957. Estas prezidanto de *Tičina Esperanto-Ligo* kaj de la *Konsulta Komitato de CDELI* (Centro de dokumentado kaj studo pri la lingvo internacia), oficiala institucio de la urba biblioteko de La Chaux-de-Fonds.

Recenzo kaj kritiko

En 1979, la franca lingvisto Michel Duc-Goninaz² pretigis kompleksan recenzon de tiu verko. Aperis, kaj estas ankoraŭ havebla, resumo de tiu recenzo, kiun vi legas en la sekvantaj linioj. Indas ĉi-tie indiki, ke mi plene konsentas kun la opinioj de Duc-Goninaz. Jen tiu interesa teksto.

Esperanto en Perspektivo, verkita de Ivo Lapenna, Ulrich Lins kaj Tazio Carlevaro, celas anstataŭi la antaŭan libron de Lapenna La Internacia Lingvo (1954) kaj esti kvazaŭ 'anticipa resumo' de la estonta Enciklopedio de Esperanto. Tiu ĉi impona volumo (844 p.) konsistas el 6 partoj, dividitaj en 23 ĉapitroj, en kiuj estas pritraktitaj la monda lingvo-problemo kaj ekesto de Esperanto, la kulturaj aplikoj kaj la instruado de Esperanto, la esperantlingvaj literaturo kaj gazetaro, la historio kaj strukturo de la Esperanto-movado. Du indeksoj ebligas bonan orientiĝon en tiu dika volumo. Ĉiun ĉapitron suplementas utiliga bibliografio. Tiu ĉi verko celas esti elĉerpa. Sed ĝin karakterizas ankaŭ malekvilibro kaj nekohereco de kelkaj partoj. Tro vasta loko estas donita al la organiza aspekto de la Esperanto-movado (statutaj kaj financaj problemoj de UEA ekzemple). Oni cetere ricevas la impreson, ke la Esperanto-movadon konsistigas UEA kaj ties satelitoj, kio estas ne tute ĝusta priskribo. Bedaŭrinda estas ankaŭ la polemika tono de kelkaj eroj redaktitaj de Ivo Lapenna. Mankas lingvistika priskribo de Esperanto (kial oni ne konfidis la ĉapitron 2 al lingvisto?). Mankas ankaŭ serioza priskribo de la monda lingvo-problemo: la enkonduka ĉapitro de Lapenna pri tiu problemo, jam konata el la verko Retoriko, ja ne sufiĉas. Pli bonaj estas la ĉapitroj dediĉitaj al TEJO kaj ĉefe al la laborista Esperanto-movado.

Ulrich Lins ankaŭ verkis bonegan historian ĉapitron pri la persekutoj kontraŭ Esperanto, ia dangera lingvo'. Sed seniluziiga estas la lasta ĉapitro de la libro, dediĉita teorie al la 'perspektivoj por la estonteco', sed enhavanta nur la 'madridajn tezojn' de Lapenna. La ĉapitroj dediĉitaj al la literaturo kaj gazetaro estas bonegaj. Bedaŭrindas, ke tro malmulte da loko estas dediĉita al la historio de la esperantlingva literaturo. Ja ĉiuj verkoj estas nomitaj (ec duarangaj), sed mankas analizo pri la diversaj tendencoj kaj detalaj komentoj pri la verkoj de kelkaj bonaj verkistoj. La diverseco de la klasifikaj kriterioj (epokoj, genroj, skoloj, landoj) ankaŭ iel malkoherigas tiun prezenton de la esperantlingva literaturo.

Rimarkinda estas ankaŭ la ĉapitro dediĉita al la tradukita literaturo, kiu montras kiom riĉa estas tiu parto de la esperantlingva literatura trezoro. La rolo de Esperanto kiel pontlingvo estas ankaŭ klare montrita per listo de la koncernaj verkoj. Entute, Esperanto en Perspektivo estas samtempe tre kritikinda kaj forte aplaŭdinda. Ĝis plibonigenda reeldono aŭ apero de la Enciklopedio, ĝi restas la plej bona kaj plej informriĉa libro iam ajn verkita pri la Internacia Lingvo.

Kion mi celis tiam?

Mia kunlaboro rilatis esence parton de la kulturaj ĉapitroj, rilatantaj Esperanton. Tiujn ĉapitrojn mi ne pretigis en 1974. Ili venas de esploroj, kiujn mi faris multe pli frue, kaj kiuj finfine montriĝis kiel efika bazo por tiu principe ne antaŭvidita tasko.

---

² Michel Duc-Goninaz: “Esperanto en Perspektivo Faktoj Kaj Analizoj Pri la Internacia Lingvo”, aperinta en *Language Problems and Language Planning*, Volume 3, Issue 1, Jan 1979, p. 40-45, Benjamins Publishing Company. Trovebla ĉe <https://doi.org/10.1075/lplp.3.1.06duc>.

En 1963 mi veturis, somere, al Munkeno, por lerni la germanan. Mi intencis enskribiĝi ĉe la Zurika Universitato, por tie studi medicinon. Ĉar tie mi estis sola, mi frekventis la bibliotekon de la munkena Esperanto-asocio, kaj mi multon prunteprenis, kaj fine ankaŭ legis, iom post iom, sur benko en la mirinda Theresienwiese. El la legitaĵo, mi eltiris ankaŭ notojn kaj rimarkojn. Kiujn mi transportis hejmen. Al Tiĉino.

Mi enskribiĝis en Zuriko, kaj mi ekvivis tie. Samtempe, mi frekventis ankaŭ la lokan – zurikan – Esperanto-klubon. Tie, mi amikiĝis kun interesaj homoj, al kiuj mi rakontis miajn ekskursojn en la munkena Esperanto-libraro. Montriĝis, ke ankaŭ la Zurika grupo havas bibliotekon, kaj ke la Centra Biblioteko (*Zentralbibliothek Zürich*: biblioteko de la urbo, de la Universitato kaj de la Politekniko) ankaŭ havas gravan libraron en Esperanto. Ne nur en kaj pri Esperanto: multaj verkoj pri interlingvistiko delonge kuŝis tie, kiujn neniu plu legis ekde jardekoj. Mi malkovris ilin, kaj utiligis ilin por alispecaj laboroj, nome pri interlingvistiko.

Tio vekis la intereson de la zurikaj klubanoj, kiuj petis, ke mi ion rakontu pri miaj legaĵoj. Tion mi faris volonte, dum sufiĉe longa periodo. Malgranda grupo decidis pasigi de tempo al tempo tutan vesperon, hejme ĉe interesa kaj klera zurikano, Johannes Jakob Sturzenegger, kiu gastigis nin. Por kuna legado kaj komentado.

Intertempe, mi eklaboris por CED. Mi sendis regule informojn al Londono, kie Ivo Lapenna gvidis la centron. Temis pri informoj pri aparte interesaj interlingvistikaj aperaĵoj: ĉu libroj, ĉu artikoloj. Ankaŭ pri literaturo aperanta en aliaj planlingvoj ol Esperanto.

Supozeble tio puŝis Lapenna-n peti min, ĉu mi kunlaborus en la enciklopedia verko, kiun li konceptis. Mi do transformis miajn “lecionojn” al teksto. Ĝi aperis en 1974, sed, fakte, ĝi estis preta jam en 1970, kaj ĝis 1972 aliigebla, por aldoni novaĵojn literaturajn aŭ kulturajn.

Mia celo *ne estis* verki literaturkritikan manlibron, kiel iuj imagis. Mi volis pretigi *komentitan bibliografion*, kiu permesas trovi kaj legi librojn kaj broŝurojn, aperintajn inter 1887 kaj 1972. Mi celis bibliografion, kiu, krome, donas bazajn indikojn pri la enhavo de la menciita verko. Pro tio mi ne limiĝis al beletro, sed aliris ankaŭ la sciencajn publikaĵojn, la tradukitan literaturon (pri kiu mi klopodis detale informi la legantojn), la lernolibrojn kaj la vortarojn. Kaj la revuojn. La revuoj estas grandega trovejo de literatura kaj kultura materialo, ofte tute aŭ duone forgesita. Mi ne forgesis teatron, kaj la eldonejojn.

Tia verko montriĝis unikaĵo en la kultura historio de Esperanto. Ĝi estas fakte *enciklopedieca* verko. Evidente, ĝi respegulas la kulturan kampon nur ĝis *tiu* periodo. Certe, montriĝis mankoj kaj eĉ forgesoj. Vi certe malkovros ilin. Sed ili ne malgrandigas la valoron de la verko.

Sed la tempo rapide kuras. Aperis novaj libroj, la kultura aktivo de la esperantista mondo montris novajn vizaĵojn, kaj novajn vojojn. Nia verko aperinta en 1974, fariĝis “malnova”, “manka”. Tiam alvenis petoj kaj invitoj al precizigo kaj ĝisdatigo. Tiun laboron, komence, mi ne volis fari. Kaj, pli poste, mi ne plu povis fari. Pro diversaj kaŭzoj: revizio postulus grandegan laboron. Kaj mi ne plu disponis pri tempo kaj fortoj. La vivo kondukis min al aliaj taskoj, al novaj celoj.

Verko nur pene pretigita

Mi relative facile pretigis la partojn pri kulturo kaj pri literaturo de Esperanto, sed havis malfacilaĵojn, kiam temis pri tradukliteraturo. Pro la evidenta fakto, ke mi bone konas la literaturon de kelkaj lingvoj, kiel la helena, la latina, la itala, la franca, la germana, la angla. Sed alilingve, mi certe malkompetentas. “Kio estas grava, kaj kio ne?” La solvon mi trovis en tio, ke mi enmetis preskaŭ ĉion.

Mia hodiaŭa opinio estas, ke la naciaj Esperanto-asocioj devus transpreni tiun taskon. Dank al kompetentaj kunlaborantoj. Sed ja, la libro devis pretiĝi en 1974. Kaj ne plu troviĝis tempo por organizi tiom kompleksan laborgrupon. Pli kritika fariĝis la situacio, kiam temis pri fakliteraturo, kaj pri la revuoj kaj la periodaĵoj. Sed mi ne volis kaj ne povis rezigni je tiu parto de mia laboro. Ĉar ne ekzistas Esperanta kulturo sen tradukaĵoj, kaj ekzistas entute neniu kulturo, sen scienca terminologio, kaj sen periodaĵoj.

Unuflanke, certe, miaj ĉapitroj estas ofte kaj mankaj, kaj iusence “tedaj”. Sed ili *devis* esti tiaj. Mi sentis grandan plezuron en la pretigo de la literatura parto. Sed multaj subĉapitroj estis al mi finfine ankaŭ malagrablaj, preskaŭ suferigaj. Tial, post 1974, mi ne plu relegis ilin.

Mi ekrelegis la tuton ne pli frue ol komence de 2019. Vivo-fine, mi decidis disponigi kelkajn miajn interesajn laboraĵojn al eventualaj interesataoj, en PDF-formato. Kiel konate, la originala presita teksto delonge ne plu estas havebla.

Mi miris pro la nivelo de mia laboro. Imagu ke la plej premaj momentoj de tiu ĉi laboro okazis ĝuste en la jaro, en kiu mi prezentiĝis al la medicinaj ekzamenoj en la zurika Universitato (1972). Tre tikla kaj laborplena momento. Ĝis tiam, mi profitis ankaŭ de riĉaj bibliotekoj. Ekde 1972, mi revenis (provizore) al Tiĉino, kie nenio tia estis plu disponebla.

Mi konstatis, ke la nivelo de mia laboro ne estas ja tiom negativa, kiom mi timis. Miaj komentoj pri la originala literaturo de Esperanto estis frukto de fakta legado, de analizo, kaj de komentado. Certe, la parto koncernanta tradukliteraturon kaj fakliteraturon (kaj la periodaĵojn) venas grandparte de bibliografiaj verkoj, aŭ de specialigitaj publikaĵoj. Sed kiu – tute sola – povintus fari pli?

Mi ne laboris mise. Cetere, ne senpage. Mi ricevis normalajn tantiemojn. Merititajn. En la kondiĉoj en kiuj mi laboris, en la kadro, en kiu la verko devis prezentiĝi, mi ne nur faris mian eblon. Mi faris eĉ ion plian.

EeP: verko enciklopedieca

Esperanto en Perspektivo estas verko enciklopedieca. Kun tri aŭtoroj, kiuj kontribuis pri specifaj temoj. Ĝi aperis, anstataŭigante la modernigitan republikigon de la iama *Enciklopedio*, longe anoncata, sed fakte neniam aperinta. Laŭ mi, tia verko ne plu aperos. Eble *Vikipedio* – se bone prizorgata – hodiaŭ povus plene sufiĉi.

La *Trian Ĉapitron* redaktis mi mem. Laŭ mi, ĝi bone starigas la bazon, sur kiu fakte devus konstruiĝi la kono kaj la analizo de la tuta kulturo kreita pere de Esperanto. Temas pri veraj kolonoj, sen kiuj la Esperanta kulturo povus nek konstruiĝi, nek ekzisti.

Nome: la organizita movado, la Esperanta libraro, la Esperantaj Eldonejoj, la Esperantaj Bibliotekoj, la Belartaj konkursoj, la Kulturaj Centroj, la Lingvaj Institucioj, kaj la Esperantologia literaturo.

Lapenna kaj Lins precizigis kaj plidetaligis tiujn bazajn aspektojn. Lapenna disponis pri multe pli detala dokumentaro. Lins sukcesis enplekti la signifon de pluraj el tiuj fundamentoj en la historion de la lingvo kaj de la kulturo Esperantaj. Ni laboris dise, sed la celo estis komuna.

Vi trovas gravajn informojn en la Kvara Ĉapitro (kies aŭtoro estas Lapenna), en kiu detalige pritraktiĝas la enlerneja instruado de Esperanto. Ĝi estas interesa kaj neniam funde studita aspekto de la Esperanta kulturo. Mi ofte demandas min, kion opinias *hodiaŭ* pri Esperanto la tiamaj junuloj aŭ infanoj, kiuj tiam partoprenis al eksperimenta studo enlerneja je Esperanto.

Lapenna, precipe en la 11-a Ĉapitro, donas detalajn indikojn pri teatro, belartaj konkursoj, artaj festivaloj, filmo, pupteatro, kursoj scienc- kaj universitat-nivelaj.

En la 12-a Ĉapitro, li prezentas pluan pritrakton tre gravan, kiu koncernas la delegitaran reton, la radion, komercon, industrion, turismon.

En la 13-Ĉapitro, Lapenna proponas elementojn pri la organizaĵoj, kiuj kontribuas al la kulturo de Esperanto.

La Ĉapitroj, kiujn pretigis Ulrich Lins, estas ankaŭ gravaj kaj ekzemplaj. Ĉar la nuna (kaj la tiama) kulturo de Esperanto havas striktan rilaton kun la historio. Militoj, diktatoraj reĝimoj, naciismo, rasismo, antaŭjuĝoj, pseŭdoscienco, havis ĉiam malfavorajn influojn pri esperantismo kaj ĝiaj valoroj, pri la Movado, kaj pri la homoj, kiuj laboris por ĝi. La eventoj de nia mondo havas kaj havis influon pri la historio de la kulturo de Esperanto. Du relative recentaj ideologiaj movadoj, kiuj kaŭzis katastrofajn militojn kaj persekutojn, havis rolon en tio. Lins troviĝis en malfacila situacio. En 1974, estis relative facile paroli pri la persekutoj de nazioj kaj faŝistaj reĝimoj kontraŭ esperantismo. Kvankam tiam, eble, la historiaj fontoj ne estis plene alireblaj. Pli malfacile estis skribi pri la sinteno de la real-komunistaj reĝimoj. Kelkaj kontraŭis Esperanton. Aliaj estis ambivalencaj. Kaj, krome, ambaŭ, tiam, ankoraŭ plene funkciis. Lins (kaj la ĉefredaktoro Lapenna) havis la kuraĝon alfronti *ankaŭ* tiun aspekton de la historio de nia kulturo.

Lins plue kaj daŭre ellaboros siajn esplorojn rilate faŝismon, naziismon, komunismon, kaj rilate ankaŭ la naciisman ideologion en Japanio. Sed tiu laboraĵo, aperinta en 1974, ne plaĉis al ĉiuj. Kelkaj komunistaj eminentuloj protestis, sed Lapenna estis kuraĝulo, kaj konsentis pri tiu histori-tema pritrakto.

La signifo kaj la valoro de Esperanto

En la recenzo de Duc-Goninaz ni legas aludon pri la ĝenerala vidpunkto de Lapenna pri la valoro kaj la rolo de Esperanto en la moderna mondo. Fakte, jam tiam aŭdiĝis kritikoj pri la vidpunktoj de Lapenna. Kelkaj kritikoj supozeble ŝuldiĝis al personaj malsimpatioj. Aliaj ŝuldiĝis al faktaj malkonsentoj.

La legantoj certe rimarkos, ke la ĉapitroj de Ivo Lapenna estas grandparte “lapenecaj”. Temis pri ĝenerala vidpunkto kultur-politika pri la senco de Esperanto en la tiama moderna monda komunikado. Fundamento de lia vidpunkto estis la morala, teknika kaj interhoma utileco de Esperanto. De tio sekvas la fakto, ke la disvastiĝo kaj oficialiĝo de Esperanto estas iusence “certa”. Kvazaŭ la historio havus celon, kaj tial sencon. Mankis pli detalaj ekonomiaj analizoj. Kvazaŭ Esperanto per si mem, per sia forto ideala, dank al sia etika signifo, trovos sian rolon.

En *Esperanto en Perspektivo* vi trovas la tiaman ideologion de Esperanto. Lapenna estis dum multaj jaroj la ĉefa ideologo de Esperanto. Konstrui ideologion ne estas scienca entrepreno. “Ideologio” konsistas el kunordigita raci-aspekta kunmeto de deziroj, esperoj, iluzioj, antaŭjuĝoj, eraraj pritaksoj, subjektivaj vudpunktoj, kies celo estas proponi sencon pri la nuna situacio, kaj indiki vojon por la konstruo de estonta mondo. Iusence, por doni “sencon” al la historio, sur la bazo de la t.n. “dezirinklina pensmaniero” (*wishful thinking*). Pro tio, ideologio nenion eksplikas, kaj nenion kapablas antaŭvidi. Ĝi *ne* estas faktokonforma analizo de la realo, sed ĝi estas utila por fortigi la kun-batalantojn. Por montri la vojon celitan. Por subteni la esperojn de la esperantoj

Por konstrui ideologion oni utiligas tipajn pens-eraroj. Ekzemple: “La homoj ĝenerale decidas sur la bazo de raciaj kriterioj”. Aŭ: “La homoj defendas proprajn kulturajn valorojn (i.a. la lingvon)”. Aŭ ankaŭ: “La homoj estas nature pacemaj, kaj atentaj al la valoroj de kunvivado”.

Analizo akurata de la ideologio de Lapenna neniam aperis. Kelkaj tekstoj de Lapenna montras, ke li kredis, ke ekzistas speco de “forto”, kiu bezonas nian kunlaboron, sed kiu kondukas al la plena disvastiĝo de Esperanto. Mi kelkfoje demandas min, ĉu tiu sinteno rilate la forton, kiu gvidas la nunon kaj la ontan direkton de Esperanto, estis la lasta sparko de iama hegela kredo. Kiun, pli poste, li kompetente kritikis kaj refutis. Sed ja, sparketo, eble, restis. Mi opinias, krome, ke tiuj valoroj estis la bazo nediskutita de la ideologio proponita far-de Lapenna, kiu cetere bone respegulis la ĝeneralan sintenon de la tiamaj esperantistoj.

Lapenna estis gravega gvidanto, el la ideologia vidpunkto. Li donis nutron al la esperoj de la esperantanoj. Li sciis trovi la ĝustajn vortojn por stimuli ilian laborkapablon, kaj ilian misiistan etoson. Li estis homo klera, kun oratoraj kapabloj. Pro tio, lia eksigo kondukis al speco de “skismo”. Inter lapenistoj kaj kontraŭlapenistoj. Eble tiu eksigo okazis tra komploto. Nur historiisto povas kompetente respondi tiun demandon.

Finfine, tamen, montriĝis ke “pravis” nek la lapenistoj, nek la kontraŭlapenistoj. La evoluo de la Esperanta movado post 1974 respegulis aŭ sekvis nek la antaŭvidojn de Lapenna, nek tiujn de liaj kontraŭuloj. Ĉar la historio ne havas direkton. Ne montras vojon. Ne indikas valorojn.

Finfine, la situacio de Esperanto hodiaŭ demonstras, ke io ne funkciis en la tiamaj ideologio de Esperanto. La vidpunkto de Lapenna ne estis sufiĉe bazita sur analizeblaj faktoj. Ĝi multe pli similis al speco de religia certeco, parte raciigita sur bazo de fundamentoj malcertaj. Sed ja, tio ne maloftas en la historio de la homa kulturo.

Aliaj ĉapitroj verkitaj de Lapenna rilatas aspektojn praktikajn de lia ideologia vidpunkto. UEA kiel centro de la histori-konsciaj esperantanoj. En la Lapenna-ĉapitroj gravas ankaŭ la tiutempe sentata polemika sinteno kontraŭ klare politikaj oponentoj, kiuj, dum la McCarthy-a periodo, akuzis lin esti “kripto-komunisto”. Li certe ne estis io tia. Li estis nete kontraŭ-komunista.

Ĉu indis labori por tiu entrepreno?

Laŭ mia opinio, certe indis labori – eĉ intense – por tiu enciklopedieca entrepreno. Siatempe ĝi estis unika, kaj ĝi restis tia. Pli malfrue, mankis fortoj, tempo, eble mono, sed certe motoro, kia Lapenna

estis. Li estis akurata ankaŭ en la reviziado de mia teksto. Li plibonigis ĝin ankaŭ lingve, tie kaj tie, sed neniam postulis ŝanĝon. Tiurilate, mi ĝuis grandan liberon.

Ĉu indus ĝisdatigi aŭ reverki tiun libron?

Mi opinias, ke tiu verko reprezentas momenton en la evoluo de la Esperanto-movado. Ĝin reverki, estus sensece. Pri la historio kaj pri la kulturo de Esperanto jam aperis aliaj, pli ĝisdataj verkoj. Io, tamen, ŝajnas al mi farinda. En la lastaj jaroj, multaj Esperanto-historiistoj aliris gravajn personojn de la historio de la lingvo. Aparte, mi aludas al la multaj verkoj pri la penso kaj la kredo de Zamenhof, de lia tuta familio, de la tiamaj pioniroj. Bedaŭrinde, neniu faris ion similan pri Lapenna.

Certe, aperis gravaj prelegoj, aperis kelkaj aliaj verkoj, sed la penso de Lapenna restas speco de mistero, aŭ eble de tabuo. Tro multe da polemikoj. Tro multe da akuzoj kaj kontraŭ-akuzoj. Sed Lapenna forpasis en 1987. Tridek jaroj forpasis. La iamaj estroj – ĉu favoraj ĉu malfavoraj al Lapenna, ankaŭ forpasis. Laŭ mi venis la tempo por pli trankvila prijuĝo de la ideoj, de la agado, kaj de la epoko, en kiu aktivis Ivo Lapenna. Ĉu prave, ĉu malprave, Lapenna estas grava indikilo de la ideoj tiam vivantaj interne de la esperantanoj. Li sciis aldoni emociojn al tiuj ideoj. De tio venis, laŭ mia vidpunkto, la bataloj, unue, kaj poste la krizo, kiu sekvis la eksigon de Lapenna.

Kion mi ŝanĝis aŭ aliigis en tiu ĉi nova eldono?

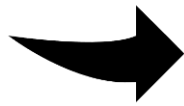
Mi *nenion* ŝanĝis aŭ aliigis. Kun la escepto de kelkaj ortografiaj eraroj, cetere tre maloftaj en la originala libro de la jaro 1974. Mi limiĝis al la klarigo de kelkaj kunteksto, kiujn, post atenta lego, mi konsideris ne rapide kaj evidente kompreneblaj. Aldoniĝas kroma aspekto. Mia ekzemplero de *Esperanto en Perspektivo*, elektronike legita kaj transskribita, ne konservis la “ĝustajn” supersignojn. La afero komplikiĝis pro la fakto, ke la supersignoj ne estis nur niaj tradiciaj “ĉapeloj”, sed troviĝis ankaŭ francaj, slavaj, nordaj “supersignoj”, kiujn mi devis mane kaj unuope retrovi kaj reĝustigi. Mi faris mian eblon, sed certe kelkaj eraroj troveblas.

Jam siatempe mi malcertis pri la menciitaj personaj nomoj. Iu decidis (ĉu mi? mi ne memoras), ke la duoblaj familiaj nomoj estu kunligitaj per kunligo-streketo. Kaj ke la orientaj personaj nomoj, kiuj ĝenerale skribiĝas post la familia nomo, ne ricevos komencan majuskulon. Rilate la hungaran lingvon, kiu sekvas similan kutimon, decidiĝis, ke tiu libro ne sekvos la hungaran kutimon. La persona nomo antaŭiras la familian nomon.

Finfine, unusola aspekto ankoraŭ perpleksigas min. La uzon de la vorto “skolo”. Ĝi vekis multe da kritiko, tute prave. Fakto estas, ke ne ekzistas “skoloj”. Temas pri nur pri aŭtoroj, kiuj verkis en certa epoko, en certa regiono, kun certaj ligoj kulturaj, el certa nacio. Ĉu forigi tiun terminon? Sed ja, elsarki ĝin estus neeble kaj ankaŭ neutile.

Sciu, ke tiu termino devas legiĝi “interkrampe”. Estas termino erara, sed la leganto estas informata pri tiu erara uzo.

Ek al !

ĈAPITRO 3

LA ESPERANTA KULTURO

3.1 Kulturo kaj Tradicio

La Esperanto-Movado ne estas nur lingva movado. Esence, ĝi estas kultura movado kun propraj historio kaj tradicio. La portantoj de tiu kulturo estas diversnaciaj homoj, kiuj uzas komunan komunik-rimedon: la Internacian Lingvon. Tiun kulturon kondiĉas, unuflanke, la socia konsisto de la portanta kolektivo, aliflanke ĝia organiznivele. Tio eksplikas la fakton, ke Esperanto evoluas, ja, kiel ĉiuj lingvoj, tra la vojo de arkaismo-neologismo, sed la maniero, laŭ kiu ĉi tiu evoluvojo praktike manifestiĝas, estas diferenca disde tiu de la ceteraj lingvoj.

La regionaj dialektoj estas plejparte idiomoj nur parolataj. Je la nivelo de mezklara parolanto, ili estas neflegataj, pli-malpli nur elementaj esprimiloj kun limigita kultura signifo, sed tamen kun forta afekcia karaktero. La naciaj lingvoj estas idiomoj parolataj kaj skribataj, kaj tiuj du uzoformoj forte influas unu la alian. Ili estas lingve flegataj, kaj iliaj esprimkapablo kaj kultursignifo estas senkompare pli ampleksaj kaj influaj. La Internacia Lingvo estas ĝis nun, kompare kun la naciaj lingvoj, nur relative malmulte parolata. Ĝi, do, estas idiomo ĉefe skribita. Sed jam dekomence, kelkajn jarojn post la apero, ĝi tuj montris signojn de evoluo en la direkto de kreiĝo de internacilingva “parola” kulturo, kiu, cetere, estas nepra kondiĉo por plua firmiĝo kaj valorigo de ĝia tradicio.

Oni povas konstati, ke la Internacia Lingvo havas adekvatan esprimkapablon sur ĉiuj kampoj kaj ke ĝi estas facile komparebla al kiu ajn nacia lingvo. Krome, ĝi posedas konvenan afekcian karakteron. Sufiĉas citi tri homojn, en kies verkoj tiu afekcia karaktero plej bone esprimiĝas: L.L. Zamenhof, E. Privat, Julio Baghy. La kultursignifo de Esperanto estas do tutprave jam nun konsiderata kiel universala, kvankam ĝia socia portanto estas ankoraŭ limigita, kaj space disigita, ĉar la homaro troviĝas nur survoje al sia integriĝo: tio reflektiĝas en la Esperanto-Movado je la niveloj lingva, kultura kaj organiza.

3.2 Kolonoj de la Esperanta Kulturo

3.2.1 Enkonduko

Formale aŭ neformale ĉiu lingvo aŭ dialekto, depende de la nivelo de la socia organizo de ĝiaj parolantoj, havas instituciojn, kiuj flegas la malnovajn kulturajn valorojn, helpas la ekeston de novaj, kaj konscie aŭ nekonscie kundeterminas la formiĝon de “normo”. Temas pri procezo, kiu konsistas el la kunagado de pluraj institucioj: la rezultanto de tiuj malsamaj fortoj estas la starigo de “normo” je la lingva, kultura kaj literatura niveloj. Tiuj institucioj estas multspecaj kaj malsamaj: ili dependas de la socia organizo, kiun siavice kondiĉas la evoluo de la produktorimedoj kaj sekve la strukturo de la socio mem: povas temi, do, pri klaso, profesio, familio, lernejo, gazetaro, ŝtato, aŭ en aliaj kazoj, pri grupo, sekto, klano, tribo, ktp.

Io analoga ekzistas ankaŭ rilate Esperanton: ĝia evoluo kaj tradiciestiĝo estas determinataj de “tradiciaj kolonoj”: la movado, la literaturo, la esperantologio, la lingvaj institucioj, k.a. Ili defendas ĝenerale la ĝisnunajn atingojn, sed en difinita momento ili iĝas ankaŭ nov-instigaj institucioj, kiam ili konscie aŭ nekonscie akcelas la estiĝon de la esperantlingva parola kulturo. Tiu parola kulturo estas la sola garantio, ke la lingvo pluvivu, ke ĝia literaturo kaj vortaro daŭre riĉiĝu per novaj taŭgaj radikoj, ke la radikoj mem nuanciĝu ĉiam pli per komuna akcepto de afekciaj kromsignifoj (elvokiveco), de unuece komprenataj kaj sentataj idiotismoj.

3.2.2 Organizita Movado

La Esperanta kulturo ĉiam vivis, post la atingo de difinita evolu-nivelo, en multflanka simbiozo kun la organizita Movado. Pere de siaj ampleksaj praktikaj servoj kaj kulturaj agadoj UEA altiris homojn kaj donis prestiĝon al la lingvo; aliflanke, pro la kultura signifo de Esperanto, UEA ludas elstaran rolon ankaŭ sur kultura kampo, precipe post la Dua Mondmilito. Komprenoble, necesas preni en konsideron la aliajn gravajn organizaĵojn, el kiuj konsistas UEA, nome la landajn kaj fakajn asociojn, la lokajn grupojn, la specialigitajn organizaĵojn kaj diversajn aliajn instancojn. Aparte menciinda estas TEJO, la junulara sekcio de UEA. Ekster la kadroj de UEA gravaj estas unuavice SAT, kiu havas sian propran ideologion, kaj la laboristaj landaj Esperanto-organizaĵoj.³

3.2.3 Esperanta Libraro

Tre gravan signifon havas la Esperanta libraro por la firmigo kaj la normigo de tradicio. Sen la skriba literaturo, kun kultura signifo, kultura kaj tradicia normoj neniam estus povintaj ekesti: Esperanto neniam estus transformiĝinta en kompletan, ankaŭ parolatan lingvon, sed estus restinta nura planlingva projekto.

En 1888, do nur unu jaron post la apero de la unua lernolibro, jam ekzistis 29 esperantlingvaj libroj.

En 1895 la nombro estis 75 verkoj: 47 diverslingvaj lernolibroj; 8 propagandaj broŝuroj; 12 beletristikaĵoj, el kiuj kelkaj estas ankoraŭ bone konataj: *Hamleto* en la traduko de L.L. Zamenhof; *La Neĝa Blovado*, *La Gefratoj*, *Janko Muzikanto*, *La Liro*, k.a., tradukitaj aŭ redaktitaj de A. Grabowski; *Princino Mary*, tradukita de E. de Wahl; *Renaskita Manfred* en traduko de Majnov; tradukaĵo-adapto el *Ezopo*, farita de Ivan Lojko; *Demono*, *Boris Godunov*, tradukitaj de V. Devjatnin; k.a.

En 1912 la librokvanto jam altiĝis al 1989 titoloj.

Kaj tiu libroeldona aktivado estas konstanta: inter 1961 kaj 1969 aperis 416 verkoj (el kiuj 75 aperis dum 1969). Ilin oni povas klasigi jene.

---

³ Detaloj pri UEA kaj la asocioj apartenantaj al ĝi, pri SAT kaj aliaj Esperanto-organizaĵoj troviĝas en la Kvara Parto.

	<i>Numero de verkoj</i>	<i>el ili originalaj</i>	<i>Numero de paĝoj</i>
romanoj	80	23	11.324
poezio	42	19	7.322
aktualaĵoj	134	4	8.181
esperantologio	35	33	3.708
religio	43	7	3.643
dramoj	4	1	345
ĝenerala kulturo	10	6	1.090
scienco	23	10	1.567
porinfana literaturo	36	5	962
kantaroj	9	1	376
sume	416	109	38.518

3.2.4 Esperantaj Eldonejoj

3.2.4.1 La Komenco

La kultura vivo de Esperanto havis ĉiam “eldonajn centrojn”. Ili signas la lokon de kultura kaj/aŭ lingva plejaktivado. La eldonejo, en kiu L.L. Zamenhof aperigis la unuajn librojn (lernolibrojn kaj literaturaĵojn, kiel *La Neĝa Blovado*, *La Geŝtatoj*, k.a.), estis la presejo Kelter, en Varsovio. Post la centrigo de la Movado en Nürnberg, kaj la tiea apero de *La Esperantisto*, tien migris ankaŭ la eldoneja centro: la eldonfirmo *W. Tümmel* aperigis esperantlingvajn verkojn ĝis 1903.

3.2.4.2 Antaŭ la Unua Mondmilito.

Gravan antaŭenpuŝon por Esperanto signifis la kontrakto inter L.L. Zamenhof kaj *Hachette*, pariza eldonfirmo, subskribita en 1901. *Hachette* iĝis grava eldonejo ankaŭ por Esperanto: ĝi aperigis la verkojn de L.L. Zamenhof, la *Kolekton Aprobitan*, la *Kolekton de La Revuo*, kaj kelkajn periodaĵojn. Kontraŭ pretendata (sed neniam fakte ekzistinta) monopolo batalis konkurenca pariza eldonejo, gvidata de kelkaj lingve tre konservativaj homoj: *Presa Esperantista Societo*, kiu publikigis valorajn librojn kaj propran gazeton.

En 1918, kun la fino de la franca periodo de Esperanto, *Hachette* ĉesis interesiĝi pri esperantlingva eldonado. La stokon de la jam pretaj libroj kaj la rajton pretigi novajn eldonojn aĉetis la ĵusfondita *Esperantista Centra Librejo*.

3.2.4.3 Intermilita Epoko.

Intertempe komencis aktivi du iom gravaj eldonejoj: ili ludis signifan rolon ĉefe dum la unuaj post-militaj jaroj. Temas pri *F. Hirt kaj Filo*, en Leipzig, kaj pri *F. Ellersiek* en Berlino.

Sed la plej grava ĉi-perioda eldonejo estis sendube *Literatura Mondo*, kiu aperigis lingvosciencajn verkojn kaj librojn belliteraturajn de aŭtoroj ligitaj al la tiama “Budapeŝta Skolo”, kiu, kiel konate, praktike kreis la modernan esperantlingvan literaturon.

Apud la multmerita *Literatura Mondo*, kiu malaperis en 1949, kreiĝis jam frue aliaj entreprenoj. Unu el ili estas *Heroldo de Esperanto*, hodiaŭ ankoraŭ aktiva.

Ni ne rajtas forgesi la laboristajn eldonejojn: en la lastaj antaŭmilitaj jaroj aktivis en Nederlando la eldonejo *Wiebe Nutters*, sed la fondo de SAT, en 1921, permesis kaj faciligis la aperon de laborista literaturo. Cetere, SAT ne limigis sin je laborista literaturo: ĝi eldonis ankaŭ beletristikajn kaj lingvistike valorajn verkojn, inter kiuj troviĝas *Plena Vortaro* kaj *Plena Ilustrita Vortaro*, aperinta en 1970. Malaperis la iom mistera eldonejo EKRELO, kiu, inter 1930 kaj 1936, unue en Leipzig, poste, sekve de la hitlera malpermeso, en Amsterdam kaj Moskvo, eldonis komunistan literaturon, beletristikon (ekz-e la romanon de Varankin) kaj lingvistike valorajn studojn (ekz. kelkajn de Ernest Drezen).

3.2.4.4 Hodiaŭa Situacio

La nuna situacio estas resume la jena: gravaj eldonejoj estas UEA, KOKO (Danlando), *Pirato* (Japanio), kaj ĉefe *Stafeto* (Hispanio), kiu lanĉis la poetojn kaj preskaŭ ĉiujn prozverkistojn de la t.n. “Skota Skolo”, t.e. de la literaturista grupo, kiu rigardas sin idee kiel sekvanton de la antaŭa “Budapeŝta Skolo”, cetere ne malaperinta. Signifa eldona entrepreno estas la serio “Oriento-Okcidento”, kreita de UEA por faciligi la reciprokan konigon de kulturaj valoroj. Preskaŭ ĉiuj gravaj esperantlingvaj eldonejoj partoprenis pere de libro-eldono: ekde 1961 aperis 12 titoloj, publikigitaj de *Eldona Societo Esperanto*, *Japana Esperanto-Instituto*, UEA, *Fondumo Esperanto*, *Stafeto*, *Pirato*, KOKO, TK, kaj neesperantista firmo: SIEI (Milano).

3.2.4.5 Laŭlanda Resumo

- Hispanio: Gigantas la eldonejo *Stafeto*, direktata de la aktiva Prof. D-ro J. Regulo-Perez.
- Francio: Krom la ĉiam aktiva SAT, en la lastaj jaroj fondiĝis aliaj eldonejoj, el kiuj lingve kaj literature elstaras *Esperantaj Francaj Eldonoj*.
- Britio: *The Esperanto Publishing Company*, aktiva ĉefe tuj postmilito.
- Italio: Ekzistas ankoraŭ malnova eldonejo, fondita antaŭ la Unua Mondmilito, *A. Paolet*, kiu sur literatura kampo tamen neniam estis tre aktiva.
- Nederlando: Elstaras nuntempe la aktivado de UEA kaj de ĝia *Centro de Esploro kaj Dokumentado pri la Monda Lingvo-Problemo*. Ne tiom nova eldonejo, cetere de antaŭ kelkaj jaroj silenta, estas *Muusses*, kaj la *Libroservo de FLE*. Pli aktiva antaŭ la Dua Mondmilito estis la *Internacia Esperanto-Instituto*. Relative nova eldonejo estas *Frisa Esperanto-Rondo*.
- Kanado: Aktivas, ĉefe sur lingva kaj porinfana kampo, *Esperanto Press*.
- Germanio (FRG): La iom malnova eldonejo *S. Ziegler* ne plu aktivas. Aktiviĝis tamen nova eldonejo *L. Pickel* en Nürnberg.
- Danlando: La ĉefa literatureldonejo estas sendube KOKO. Tamen tre entreprenema montriĝis la eldonejo TK (*Torben Kehlet*), transprenita de UEA en 1973. Ankoraŭ ekzistas *Libroservo de CDEL* kaj *Dansk Esperanto-Forlag*.
- Jugoslavio: La du ĉefaj eldonejoj estas sendube la *Eldona Sekcio de Slovenia Esperanto-Ligo* kaj *Kroatia Esperanto-Ligo*.
- Ĉinio: Aktivas la libroservo de *Ĉina Esperanto-Ligo* kaj la *Fremdlingva Eldonejo* en Pekino (ĉefe pri politikajoj).
- Vjetnamo: Tre aktiva sur lingva, literatura kaj politika kampoj estas la nordvjetnama *Fremdlingva Eldonejo* en Hanojo.
- Svedio: Aktivas la multmerita *Eldona Societo Esperanto*.

- Brazilo: Dum multaj jaroj abunde eldonis *Asocio Esperantista de Rio de Janeiro*. Nuntempe plej aktivas sur beletra kampo la *Kultura Kooperativo de Esperantistoj* (Rio de Janeiro) kaj la *Spiritista Federacio*.
- Hungario: Novajn librojn eldonas kaj malnovajn reeldonas eldonejo *Corvina*. Aliaj aktivaj eldonejoj estas *Kultura* kaj *Hungara Esperanto-Asocio*.
- Sovetunio: Ĝis nun plej aktiva montriĝis la eldonejo *Soveta Enciklopedio*.
- Finnlando: Sur lingva, lingvistika kaj ankaŭ sur literatura kampo aktivas *Fondumo Esperanto*.
- Pollando: Esperantlingve distingiĝis la eldonejo *Ars Polona* kaj *Pola Esperanto-Asocio*.
- Japanio: Multaj eldonejoj aktivis kaj aktivas: tiamaniere kreiĝis la bazoj por aparta “japana” literatura skolo. Kulture gravaj estas sendube *Pirato* kaj *Japana Esperanto-Instituto*. Citindaj estas ankaŭ *Oomoto*, *Japana Esperanta Libro-Kooperativo*, *Amo-Akademio*, *Daigakusyarin*, Kosmo kaj la modesta sed agema *L' Omnibuso*.
- Belgio: Ankoraŭ aktivas en Bruselo la nun malnova eldonejo *Heroldo de Esperanto*, kiu estis unue en Germanio, post 1936 en Nederlando.

3.2.4.6 Fakaj Eldonejoj.

Preskaŭ ĉiuj fakaj asocioj eldonis kaj eldonas proprajn librojn: i.a. ISAE, IKUE, KELI, UMEA, IFEF, k.a. Aparte aktivaj estas la jenaj religi-filozofiaj eldonejoj: *Ekumena Esperanto* (Svislando), *Internacia Katolika Informejo* (Nederlando), *Fratoj de l' Karitato* (Belgio), *Martinus-Instituto* (Danlando), kaj *Oomoto* (Japanio).

3.2.4.7 Konkludo

Ni konstatas, ke tie, kie plej vivbolas la kultura movado esperantlingva, la eldonejoj multiĝas kaj aktiviĝas. Ekzistas do, inter ambaŭ manifestacioj, reciproka rilato.

3.2.5 Esperantaj Bibliotekoj

Gravan signifon, el kultura vidpunkto, havas la bibliotekoj, publikaj aŭ privataj, kun esperantlingva materialo. Internacilingva interesulo, ankaŭ neesperantisto, perceptas propraokule, multe pli bone ol per mil teoriaj argumentoj, la signifon de la lingvo. Cetere, ili estas ankaŭ dokumento-deponejoj kaj konsultejoj por historiistoj, kiuj studas la Esperanto-Movadon, ĝian literaturon, aŭ la historion de la problemo de lingvo internacia ⁴.

3.2.6 Belartaj Konkursoj

3.2.6.1 Enkonduko.

Jam frue en la historio de la Esperanto-Movado la organizita movado aŭ la mecenateco de unuopuloj (kazo iom pli malofta, sed ne senekzempla) faciligis la starigon de literaturaj konkursoj. Ili ĉiam estis tre ŝatataj pro la prestiĝa signifo, kiun ili havis. Temas ja pri distingopremioj por merita aŭtoro aŭ pri instigilo al juna talenta artisto por plua verkado.

---

⁴ Detalojn vi trovos en Ĉapitro 20.3.

3.2.6.2 Historia Skizo kaj Hodiaŭa Situacio.

La unuan beletristikan konkurson organizis la revuo *Lingvo Internacia* en 1896. La ekzemplon sekvis *L'Espérantiste*, kiu ekde 1900 organizis literaturajn konkursojn pri originalaj prozo kaj poezio, kaj pri tradukaĵoj. Ankaŭ *La Revuo* ĉiujare organizis, inter 1906 kaj 1914, literaturan konkurson kun premioj. Inter la tiamaj premiitoj troviĝas kelkaj hodiaŭ ankoraŭ konataj nomoj: Paul de Lengyel, S. Meyer, K. M. Nordensvan, Georgi Atanasov.

Male, multaj plene forgesiĝis: ekz. Hilda Cederblad, Zabilon-d'Her, Axel Hasselrot, K. Boguŝeviĉ, T. Ŝĉavinskij, k.a.

Antaŭ la Unua Mondmilito, kaj kelkajn jarojn post ĝi, ekzistis ankaŭ la Floraj Ludoj, organizitaj iom en la spirito de la mezepokaj katalunaj (okcitanaj) literaturaj turniroj, kies gajnintojn oni proklamis *reĝoj* kaj *reĝinoj*. Konataj kronitoj estis i.a. Marie Hankel, Edmond Privat, Clarence Bicknell.

Jam en la periodo inter 1919 kaj 1939 vivis kutimo okazigi, dum la Universalaj Kongresoj, literaturajn vesperojn, kie la aŭtoroj mem prezentis proprajn verkojn.

Post la Dua Mondmilito literatura konkurso okazis dum la UK de 1948, sed la unua *Belarta Konkurso* en la aktuala formo okazis nur en 1950; ekzistas tri premioj (unua, dua kaj tria), al kiuj oni aldonis poste la premion “nova talento”, por 4 branĉoj: originala poezio, traduka poezio, originala prozo, originala drameto. La komisiono rajtas aldoni novajn konkurso-branĉojn (ekz. fotograf-arton, desegnon, ktp.). Multaj hodiaŭ ŝatataj verkistoj komencis sian karieron tiel, kaj nur poste aperigis propran originalan libron: i.a. Reto Rossetti, William Auld, Poul Thorsen, Marjorie Boulton, Ŝtefo Urban.

Aliaj, male, ne atingis libro-aperigon, kvankam ili estas bone konataj kaj literature tre ŝatataj: i.a. A.D. Foote, Z. Takaĉ, French, A. Samyn, L. H. Knoedt, B. Vanĉik.

La esperantlingvaj verkistoj tre aprezas la belartajn konkursojn. Tion montras ankaŭ ilia multnombra partopreno en la konkursoj.⁵

Kvankam la *Belartaj Konkursoj* de UEA estas la plej konataj, ili ne estas tamen la solaj: J. Comella (Kataluno) starigis la premion *Comella-Bassols* por la plej gaja originala novelo. Krome, ekzistas ankaŭ multaj premioj sur nacia kaj loka niveloj.

3.2.7 Kulturaj Centroj

Preskaŭ en ĉiu lando troviĝas centro por la flego de la kulturo kaj de la lingvo Esperanto. Kelkaj el tiuj centroj organizas ankaŭ Esperanto-kursojn (multaj limiĝas ja al tiu celo), kelkaj eldonas revuon, aŭ aperigas librojn. Plej gravaj estas, tamen, la internaciaj centroj.

Unu el la unuaj, kaj certe unu el la plej famaj, estas la *Internacia Esperanto-Instituto*, fondita en Hago, en 1930, de Andreo Cseh (1895-), propagandisto kaj eltrovinto de originala “natura” instrusistemo por Esperanto.

---

⁵ Detalojn vi vidu en Ĉapitro 11.2.

Alia tre fama centro, tamen kun alispeca karaktero, estas la *Centro de Esploro kaj Dokumentado pri la Monda Lingvo-Problemo*, fondita en Londono la 1-an de januaro 1952 fare de Prof. Ivo Lapenna, kiel institucio de UEA. Ĝi eldonis, angle kaj esperantlingve, rimarkindan nombron da utilaj kaj valoraj dokumentoj pretigitaj de pluraj aŭtoroj. Ĝi okupiĝas pri studoj, enketoj, statistikoj, bibliografioj, dokumentado pri la internacilingva problemoj kaj pri ĝia solvo, Esperanto. Ĝi publikigis ankaŭ kolektivajn studvolumojn: *La Internacia Lingvo (Faktoj pri Esperanto)*, 1954, kaj *Memorlibro pri la Zamenhof-Jaro*, 1960, ambaŭ redaktitajn de I. Lapenna ⁶.

Kulturaj centroj ekzistas, kiel dirite, ankaŭ en aliaj landoj, ekzemple en Francio (Grésillon), Svislando (La Sagne), Japanio (Tokio).

3.2.8 Lingvaj Institucioj: La Akademio

La ĉefa lingva institucio de la Movado estas la *Akademio*, kies tasko estas “konservi kaj protekti la fundamentajn principojn de la lingvo Esperanto kaj kontroli ĝian evoluon” (el la *Statuto*). En 1905 L.L. Zamenhof proponis krei lingvokontrolajn instituciojn. La Kongreso tutsimple kreis 96-personan *Lingvan Komitaton* (LK), kies provizora prezidanto fariĝis L.L. Zamenhof mem. La postan jaron, tamen, estis akceptita la statuto, kaj enoficigita nova prezidanto: Rektoro Boirac. La nombro de la membroj jam estis kreskinta: ili estis 102, el 26 nacioj. Oni dividis la laboron laŭ sekcioj: Komuna Vortaro, Gramatiko, kaj Teknika Vortaro. En diversaj periodoj funkciis, krome, jenaj sekcioj: Internaj Aferoj, Propraj Nomoj, Vortfarado, Elparolo kaj Kontrolo. La tiama Prezidanto prezentis “Deklaron pri la Rolo de la Lingva Komitato”, kiu komenciĝas jene:

La tasko de la LK estas zorgi pri la konservado de la fundamentaj principoj de la lingvo kaj kontroli ĝian evoluon. Ĝi do esploras ĉiujn lingvajn demandojn kaj solvas ilin laŭ la supre diritaj principoj. Neniel la Fundamento (de Esperanto) nek la LK povas esti baro por la normala evolucio de la lingvo, kiun ili, kontraŭe, certigas.

Sed la multmembra LK estis nur malfacile kaj peze laborkapabla. Ĝi devis elekti proprasine laborkomitaton de 12 membroj, kiun oni nomis *Akademio* (1908).

La oficiala informilo de la LK kaj de la Akademio estis la *Oficiala Gazeto* de la pariza *Centra Oficejo* (1908-1922). Poste, la decidoj de la Akademio aperis cirkulere (*Oficialaj Informoj*). Laŭnecese la Akademio havas la rajton eldoni propran bultenon: *Oficiala Bulteno*. Unu el la plej gravaj laboroj pretigitaj de la Akademio estis la korekto kaj kompletigo de la *Universala Vortaro*: la unua aldono aperis en 1909, la dua en 1919, la 3-a en 1921-22, la 4-a en 1929, la 5-a en 1934, la 6-a en 1935 kaj la 7-a en 1958. La Akademio studis ankaŭ diversajn lingvajn demandojn, problemojn pri vorto-teorio kaj terminologio.

Post la Dua Mondmilito, en 1946, cirkulero dissendita cele al restarigo de la LK havis malsukceson: el 102, nur 48 LK-anoj respondis. Fine, en 1948 oni restarigis lingvan institucion, kiun oni nomis *Akademio*: ĝi konsistas el maksimume 50 membroj, do eblas pli racia divido de laborfortoj. En 1964 la Akademio akceptis novan Statuton⁷.

---

⁶ Pri CED vi vidu en Ĉapitro 20.2.

⁷ Pliaj detaloj troviĝas en Ĉapitro 20.1.

3.2.9 Esperantologia Literaturo

3.2.9.1 Enkonduko

Lingvo-esploro estas necesa. Esperantologio studas la Esperantajn lingvon kaj kulturon. Ĝi esploras latentajn internajn strukturojn de la lingvo, eblecojn de novaj lingvoformoj, jam tradiciiĝintan lingvozon kaj similajn demandojn. La rezultoj de esperantologio aperis en libroj, broŝuroj, revuoj kaj kursoj. La unua universitat-nivela kurso pri la rilatoj inter Esperanto kaj la lingvoscienco okazis en 1908 en Finnlando. La temo estis *Esperanto kaj Lingvistiko*, kaj la preleganto estis la fama lingvisto Gustav J. Ramstedt.

3.2.9.2 Bibliografio

Resumo de la dekuma klasifiksistemo estis publikigita de M.C. Butler en 1927. Apartajn sistemojn por klasigi esperantaĵojn surbaze de la dekuma sistemo proponis generalo Sebert (1910) kaj M.C. Butler (1950). Bibliografiajn katalogojn pri Esperantaj eldonaĵoj aperigis Georg Davidov (katalogo de la *Davidov-a Biblioteko*: Volumo I 1887-1908 [1908] kaj Volumo II 18881-1911 [1911]), Hugo Steiner (*Katalogo de IEMW*, Volumo I, kun esperantaĵoj, 1957; Volumo II, kun interlingvistikaĵoj, 1958; Volumo III, kun laŭnoma alfabeto katalogo A—L, 1969), György Gyuris (*Katalogo de la Hungarianda Esperanto-Biblioteko*, 1967). La verko de P.E. Stojan, *Bibliografio de Internacia Lingvo*, 1929, represita en 1973, enhavas provon starigi kompletan Esperantan bibliografion. Kvankam la tieaj citaĵoj (6.333, plus statistikoj kaj indeksoj) atingas nur la jaron 1929, ĝi estas verko nepre bezonata por serioza interesiĝanto.

Bona Enkonduko en la *Libroskiencon de Esperanto*, verkita de R. Haupenthal, aperis en 1968. Multmeritaj estas la bibliografioj, kiuj pritraktas apartajn temojn: pri esperantlingvaj tradukaĵoj el la dana verkis bibliografion P. Thorsen en 1952; pri internacia lingvo en Jugoslavio verkis M. Gjivoje (1954, 1964, 1967); pri esperantologio ekzistas la studo de P. Neergaard *La Esperantologio kaj ties Disciplinoj*, aperinta en la verko *Tra Densa Mallumo*, 1942; pri la religia literaturo en Esperanto Karl-Olof Sandgren verkis bibliografian studon en 1970.

3.2.9.3 Historio de Esperanto

La ĉefaj verkoj pri la frua tempo de Esperanto estas la verkoj de L.L. Zamenhof mem: la *Originala Verkaro* (red. J. Dietterle, 1929) kaj *Leteroj de Zamenhof* (red. G. Waringhien, duvoluma, 1948). Gravan helpon prezentas ankaŭ la biografioj de Zamenhof. Inter ili, citindas *Vivo de Zamenhof*, de E. Privat, 1920 (5-a eld. 1967) kaj *Zamenhof*, de M. Boulton, 1962. Ekzistas ankaŭ historioj de Esperanto: unu el la unuaj estis *Historio de Esperanto 1887—1912*, de Z. Adam (ps. de Adam Zakrzewski), 1912, bedaŭrinde delonge elĉerpita.

Ankoraŭ haveblaj, kaj frukto de rekta studo ĉe la fontoj kaj de travivo, almenaŭ parte, estas la du volumoj de *Historio de la Lingvo Esperanto* de Edmond Privat (Volumo I, 1887—1900: 1912 kaj 1923; Volumo II, 1900—1927: 1927). La unua provo organike kaj dokumente prezenti la historion de Esperanto estis farita de Léon Courtinat, en lia trivoluma *Historio de Esperanto 1887—1960* (I: 1964; II: 1965; III: 1966). Malfeliĉe tiu ampleksa verko enhavas tro multe da lingvaj kaj filologiaj eraroj, kiuj igas la legadon malfacila. Krome, kaj eĉ pli grave, abundas eraroj pri faktoj, dum aliaj informoj ne ĉiam estas fidindaj.

Aperis ankaŭ specialigitaj histori-verkoj: pri la jugoslavia Esperanto-Movado (M. Gjivoje, 1965); pri la bulgara 1885—1890 (C. Murgin, 1964); pri SAT (1953); pri UEA (Jakob, 1933); pri KELI (de Hoog, 1964); pri IFEF (Wajsblum, 1968); pri la japana movado (Miyamoto masao, 1969).

3.2.9.4 Esperantologio kaj Interlingvistiko

La studo de la lingvo Esperanto kaj la studo de la sociaj, lingvistikaj, psikologiaj kaj ekonomiaj aspektoj de la problemo de lingvo internacia ne estas facile apartigeblaj, ĉar inter ili ekzistas esenca interrilato. Multaj verkoj kaj broŝuroj pri tiuj problemoj aperis. En 1928 aperis la verko de la bulgara lingvisto I.D. Ŝiŝmanov *Ĉu estas Ebla kaj Necesa Internacia Heiplingvo?* (tr. A.D. Atanasov). *Teorio de Esperanto*, de la Ruso Varankin, aperis en 1929.

Sekvis pluraj verkoj de la konata soveta lingvisto kaj esperantologo Ernest Drezen: *Elementoj de Lingvoscienco, Historio kaj Teorio de Lingvo Internacia* (ruslingva), 1929; *La Vojoj de Formiĝo kaj Disvastiĝo de la Lingvo Internacia*, 1929; *Analiza Historio de Esperanto-Movado*, 1931; *Skizoj pri Teorio de Esperanto*, 1931; *Historio de la Mondolingvo*, 1931 (represita en 1967), tradukita el la rusa de Hohlov kaj Nekrasov. De L. Ĵirkov aperis la konciza *Kial Venkis Esperanto?*, 1931.

La *Enciklopedio de Esperanto* (de kiu oni nuntempe preparas novan eldonon), redaktita de L. Kókény kaj V. Bleier laŭ preparlaboroj de Ŝirjaev, aperis duvolume en 1933-35: ĝi estas mejloŝtono sur la vojo de la ekkono de la Esperanta kulturo dank' al la ampleksaj lingvaj, biografiaj, historiaj kaj interlingvistikaj kontribuajtoj.

En 1936 aperis *Esperantologia Raporto* de Kawasaki naokazu, kaj la prelegaro de la lingvisto Collinder *La Problemo de Lingvo Internacia*, aperis en 1937. En 1946 aperis la verko de St. Ĝuĝev *Lingvo kaj Socio*, dum en 1950 W.J.A. Manders publikigis sian elstaran, problemstarigan *Interlingvistiko kaj Esperantologio*. La diskutebla, sed pensinstiga verko de P. Stojan *Deveno kaj Vivo de la Lingvo Esperanto* aperis en 1953 (sed estis preta jam de proks. 20 jaroj). La postan jaron aperis la unua eldono de *La Internacia Lingvo. Faktoj pri Esperanto*, redaktita de Prof. I. Lapenna kaj eldonita de CED.

En 1959 la verko de G. Waringhien *Lingvo kaj Vivo* plurĉapitre pritraktas interlingvistikajn kaj esperantologiajn problemojn, kaj en 1962 la libro de W. Gilbert *Planlingvaj Problemoj* liveras interesan, kvankam ne ĉiam originalan, kontribuon al la problemo de naturalismo-skematismo. En la Unua Parto (Lingvo) de *Retoriko* (tri eldonoj: 1950, 1958, 1971) kaj en *Elektitaj Paroladoj kaj Prelegoj* (1966) Prof. I. Lapenna vaste pritraktas la interlingvan problemon ĉefe el historia kaj socipolitika vidpunktoj.

Tre gravaj estas la dokumentoj de CED, precipe en la Serio A/II (La Problemo de Komuna Lingvo), inter kiuj elstaras la studoj de I. Lapenna, *La Lingva Problemo en Internaciaj Rilatoj* (A/II/1 en 1962 kaj A/II/5 en 1972) kaj *Kelkaj Aspektoj de la Lingva Problemo en Internacia Publika Juro kaj Kompara Juro* (A/II/2 en 1963), kaj la studo de Drs. G.F. Makkink *La Problemo de Komunikado en la Mondo* (A/II/3 en 1970). Unike grandan valoron havas la revuo *La Monda Lingvo-Problemo* (LMLP), regule publikigata tri fojojn jare (ekde 1969) fare de la mondfama eldonejo Mouton & Co. (Hago-Parizo) sub aŭspicio de CED. Tiu ĉi internacia, interdisciplina revuo pristudas la lingvan problemon en ĉiuj ĝiaj aspektoj, precipe socia, lingvistika, jura, psikologia, ekonomika. En la Redakta Komitato troviĝas 12 konataj specialistoj pri diversaj sciencaj branĉoj, kaj D-ro V. Sadler funkcias kiel ĉefredaktoro. La studoj kaj la artikoloj estas publikigataj en diversaj naciaj lingvoj kun ampleksaj resumoj

en Esperanto. Ĝis nun aperis kvar kompletaj volumoj (1969—1972) kaj unu kajero de la 5-a jarkolekto. Aliaj sekvos.

En 1971 aperis *La Problemo de Lingva Komunikado en la Nuntempa Mondo*, 46-paĝa represaĵo el LMLP, redaktita de I. Lapenna kaj V. Sadler, kun kontribuoj en la angla, franca, germana, kaj ampleksaj resumoj en la Internacia Lingvo. Soci-lingvistikan temon parte pritraktas ankaŭ la prelegaro *Bona Ŝanco*, de D-ro Werner Bormann, kiun oni publikigis en 1970.

3.2.9.5 Lingvaj Aspektoj

Lingvaj verkoj pri Esperanto kaj en Esperanto estas multaj. La unua estis la *Vortaro de Esperanto* de K. Bein (kun difinoj en Esperanto), aperinta en 1910 (3-a eld. 1922). Sur la vortara kampo aparte grava estis *Plena Vortaro* (ĉefredaktoro E. Grosjean-Maupin), 1930 (7-a eld. 1964), kies *Suplemento*, pretigita de G. Waringhien, aperis en 1954. En 1970 aperis ĉef-verko: *Plena Ilustrita Vortaro* de G. Waringhien, kun pli ol 1200 paĝoj. La unua gramatiko por perfektigemuloj tute en Esperanto estis la verko de P. Fruictier kaj S. Kornfeld *Kompleta Gramatiko kaj Vortfarado de Esperanto*, 1930. Sekvis *Internacia Gramatiko de Esperanto*, de L. Kitzler, 1934; sed plej fama fariĝis *Plena Gramatiko* de K. Kalocsay kaj G. Waringhien (1-a eld. 1935, 2-a eld. 1938, 3-a eld. 1958-64).

Cetere troviĝas verkoj ankaŭ pri aliaj demandoj. En 1931 aperis la verketo de E. Privat *Esprimo de Sentoj en Esperanto* (3-a eld. 1957), kiu pritraktas stilistikon. Pri poezia faklingvo kaj pri vortoteorio verkis K. Kalocsay en *Lingvo-Stilo-Formo* (1931, represita en 1963 kaj en 1970). Pri arto poetika, metriko, poezia fakvortaro kaj rimaro temas la libro *Parnasa Gvidlibro* de Kalocsay kaj Waringhien (1-a eld. 1932, 2-a eld. reviziita 1968, kun kontribuado de R. Bernard). Artikoloj pri lingvaj problemoj troviĝas ankaŭ en la *Enciklopedio de Esperanto* (1933-35). Postmilite aperis du kromaj elstaraj verkoj: *Lingvo kaj Vivo*, de G. Waringhien, 1959, rilatas al multaj demandoj de leksikologio, filologio, lingvistiko, interlingvistiko, gramatiko, ktp.; kaj la tre valora *Gvidlibro por Supera Ekzameno*, redaktita de A. Pechan, kies unua volumo pritraktas gramatikajn kaj lingvajn problemojn, dum la dua prezentas ĉapitrojn pri gramatiko, historio, literaturo, organizo de Esperanto. La du volumoj aperis, respektive, en 1964 kaj en 1966.

Resume, jen kelkaj nomoj de aŭtoroj de verkoj aŭ studoj:

- *Pri metriko* skribis Parisot (1909), Kalocsay (1931), Waringhien (1932), De Kock (1961, 1967), B. Clark (1957);
- *Rimvortarojn* verkis Rhodes (1905), Parisot kaj Cart (1909), Avoto (1918), M. Jaumotte (1931), Waringhien (1932), R. Bernard (1968);
- *Pri gramatikaj problemoj*: Mair, Lippmann, Fauvart-Bastoul, Waringhien, Kalocsay, De Hoog, Lapenna, Setälä, L. Mimó, T. Jung, Seppik, R. Schwartz, E. Vilborg, Ossaka, Støp-Bowitz, de Saussure, Nakamura, Faulhaber, k.a.;
- *Pri sintakso*: Lambert, Devjatnin, Fruictier, Török, Quarello;
- *Pri leksikologio kaj etimologio*: Boirac, Sentis, Panel, Wüster, Waringhien, Neergaard, Modrijan, D.B. Gregor, Cart, Kawasaki, Setälä, k.a.;
- *Pri vortoteorio*: Ĉefeĉ (ps. de Höveler), R. de Saussure, Couturat, Fruictier, Kalocsay, G. Kolowrat, Panel, Aymonier, Isbrücker, Wüster, k.a.;
- *Pri fonetiko*: Javal, Höveler, Moch, Krysta, Collinson, Okamoto, Nylén, Stojan, Wells k.a.;
- *Pri stilistiko*: Kalocsay, Privat, Auld, Faulhaber, Nakamura, k.a.;
- *Pri retoriko*: I. Lapenna;

- *Pri ĝeneralaj problemoj*: W.J. Manders, G.J. Degenkamp, P. Stojan, E. Wüster;
- *Pri bibliografio*: Stojan, Neergaard, Steiner, Tonkin, Hauptenthal.

3.3 De Skribata al Parolata Lingvo

3.3.1 Signifo de la parola kulturo

Lingvo plene socie enradikiĝas nur se ĝi utilas kiel rimedo de komunikado sur ĉiuj kampoj, inkluzive la parolan uzon. Necesas ankaŭ konsideri la fakton, ke la interhoma parola komunikado estas la situacio, en kiu la lingvo iĝas vere “vivanta”: en senpera, spontana uzo, la lingvo malrigidiĝas, liberiĝas kaj fariĝas pli fleksebla. Tiel kreiĝas novaj vortoj kaj novaj signifoj, kaj la lingvo ricevas ekpuŝon al enhava kaj forma evoluo (t.e. ricevas “semiologian vivon” laŭ la esprimo de Ferdinand de Saussure).

3.3.2 Faktoroj

Ekzistas pluraj faktoroj, diversgrade influaj, kiuj faciligas la transformiĝon de Esperanto en parolatan lingvon, kaj kiuj nuntempe plu kontribuas al ĝia vivanteco. Nur kelkaj el ili estos ĉi tie koncize menciitaj el sistema vidpunkto⁸.

3.3.2.1 Denaskaj Esperantistoj

Sendube, plej interesa estas la ekzisto de denaskaj esperantistoj. L.L. Zamenhof skribis, ke “lingvo internacia fortiĝos por ĉiam nur en tia kazo, se ekzistos ia grupo da homoj, kiuj akceptas ĝin kiel sian lingvon familian, heredan”. Ekzistas familioj, kiuj, pro malsamlingveco de la geedzoj, aŭ pro konscia akcepto de la lingvo, fariĝis dulingvaj: ili uzas, unuflanke, la nacian lingvon, kaj, aliflanke, Esperanton. Estas konata fakto, ke dulingvismo ne damaĝas la infanan psikon; kontraŭe, ĝi faciligas la lernejan studon, ĉar ĝi jam frutempe permesas spontanajn komparojn de diversaj lingvosistemoj (t.e. de diversaj pensokategorioj), kio estas tre utila por la evoluigo de kritika menso. Plej verŝajne, la unuaj “denaskaj esperantistoj” estis la gefiloj de M.C. Butler (1884-1970). Hodiaŭ ekzistas minimume 200 infanoj aŭ junuloj en pli ol 19 landoj, kies hejma lingvo estas Esperanto. Por la gepatroj aperas *Gepatra Bulteno*.

3.3.2.2 Instruado al Infanoj en la Lernejoj

Unu el la faktoroj, kiuj influas la parolatan lingvon, estas ĝia instruado en la lernejoj. Estas konate, ke Esperanto estas taŭga bazo ankaŭ por la lernado de aliaj lingvoj. Krome, ĝi helpas la studadon de geografio, historio kaj parencaj sciencaj branĉoj. Tio, siavice, povas efike kontribui al la maturiĝo de la junaj gelernantoj, al la akiro de internacieca pensmaniero. Grava ŝtupo en la lerneja laboro estas la interlerneja korespondado. La unua tiaspeca esperantlingva korespondado okazis en 1903 inter la instruisto Ĉejka, en Bystřice-Hostýn, Moravio, kaj la instruisto Ducommun, en Le Locle, Svislando.

Inter la du Mondmilitoj, la instruistaj Esperanto-asocioj funkciis kiel organizaj centroj de interlerneja korespondado. Nuntempe eminentas la tutmonde organizita rondo *Grajnoj en Vento*, kun centro en Bienne, Svislando. Gravan helpon donas la *Koresponda Servo* de UEA. *Esperanto kaj Instruistoj*, de J. Aizière (tr. P. Georgievskij), 1914, apartenas al la unuaj pritraktoj de instruado de Esperanto.

Interesa estas ankaŭ la verko de E. Izgur, *La Mondlingvo Esperanto kaj Lernejo* (1926), kaj tre valora estas la studo de P. Bovet, eks-direktoro de la *Pedagogia Instituto J.J. Rousseau*, en Ĝenevo, *Enketo*

⁸ Detaloj pri la unuopaj faktoroj, precipe pri lernejoj, kongresoj, infankongresetoj, skoltoj, turismo, sonbendoj, oratoraj konkursoj, teatro, sonfilmoj, diskoj, radio kaj kantaroj troviĝas en aliaj ĉapitroj de tiu ĉi verko.

pri Internacia Helplingvo (1948). Plej aktualaj estas la verkoj de Peter Zlatnar, *Esperanto kaj Lernejo* (1959), la studo de R. Markarian, *La Eduka Valoro de la instruado de Esperanto en la Lernejoj* (CED-Dok. B/I/2, 1964 kaj 1970), kiel ankaŭ pluraj dokumentoj de CED en la Serio B/IV. Plej lastdata estas la libro de Prof. Rudolf Rakuša, *Metodiko de la Esperanto-Instruado* (1970), kies unua eldono aperis en 1957.

3.3.2.3 Porinfana Literaturo

Por denaskaj esperantistoj kaj por la plej junaj gelernantoj aktivas porinfana libro-eldonado. Temas precipe pri tradukaĵoj. El 36 porinfanaj libroj, aperintaj inter 1961 kaj 1969, nur 5 estis verkitaj originale en Esperanto.

Jam inter la du militoj aperis multspecaj verkoj por infanoj, sed nur post la Dua Mondmilito aperis ankaŭ hodiaŭ aprezataj verkoj, inter kiuj: V. Setala, *Peĉjo kaj Anjo Kalkulas*, 1951; J.F. Berger, *Niko kaj Nina*, 1952; *El Japanaj Lando kaj Popolo*, 1953; Fran Levstik, *Martin Krpan* (tr. Kozlevčar), 1955; dramigo de bela infanrakonto de Miyazawa kenzi, *Gauche la 'Ĉeliso* (tr. Nozima yasutarô), 1955; Ŝimomura joŝiŝi, *Japanaj Fabeloj*, 1958; la popolrakonto *Mojca Etulino* (tr. Drago Kralj), 1960; *Bela Konvolvulo* (el Ĉinio), 1964; M. Slösser-Bresler, *Kion Erna Travivis en Pinurbo*, 1962; Valda Vinař, *Ĉeĥaj Fabeloj*, 1962; P.A.G. Wright, *La du Pupoj*, 1963; Irena Jabłonska, *La Ebria Muso* (orig. fabeloj), 1965; J. Fekete, *Vuk* (pribesta romano), 1966; Béla Balász, *La Sep Reĝidoj*, 1970; H. Hoffmann (tr. Applebaum), *Struvelpetro*, 1971 (jam aperinta en 1921), k.a.

Por pli aĝaj infanoj aperis ankaŭ la tri verkoj de J.H. Sullivan *La Junaj Detektivoj* (2-a eld. 1968), *La Junaj Trezor-serĉantoj*, 1968, *La Longa Marŝo*, 1968.

Interesa estas ankaŭ la porinfana verkisto, kiu sin kaŝas sub la pseŭdonimo Nenjo Rimanto; el liaj verkoj estas menciindaj: *ABC-Rimoj por Etuloj*, 1953; *El Kornvalo*, 1958; *Juveloj*, 1965; *Versoj por Infanoj*, 1966.

Kelkaj eldonejoj publikigis tutajn seriojn da infanlibroj, precipe la ĉinaj kaj japanaj eldonejoj, *Esperantaj Francaj Eldonoj* kaj *Esperanto Press* (Kanado).

3.3.2.4 Infanaj Kongresetoj

Grandan pedagogian valoron havas la infanaj kongresetoj, kiuj ekde antaŭ kelkaj jaroj okazas paralele kun la Universalaj Kongresoj de Esperanto. Ili celas helpi la gepatrojn kaj, aliflanke, taŭge enkonduki la infanojn en internacian kaj internacilingvan etoson per aktivigaj, kree instigaj novaj pedagogiaj metodoj.

3.3.2.5 Skolta Movado

Estas menciinda ankaŭ la agado en skoltaj medioj. Malgraŭ la favora opinio de Baden-Powell, dum multaj jaroj Esperanto ne estis konsiderata en la plej altaj internaciaj skoltaj instancoj. Sed, dank' al la bona agado de *Skolta Esperantista Ligo* pere de broŝuroj, lernolibroj, kursoj, dokumentoj de CED, invitoj al la praktika apliko de Esperanto, ekde 1968 la situacio rimarkinde pliboniĝis kaj kondukis al nuligo de la antaŭa negativa starpunkto. Eble tio eĉ permesos la aplikon de Esperanto en la skolta mondo, en oficiala formo. Tio multe dependas de la plua efika agado en skoltaj medioj.

3.3.2.6 Kongresoj kaj Kunvenoj

Unuarangan signifon por la praktikado de la parolata lingvo havas la kongresoj, konferencoj, seminarioj, kunvenoj de regionaj societoj kaj lokaj grupoj. Tiuj kaj similaj renkontiĝoj prezentiĝas kiel mikrosocio, kie la lingva kaj kultura “normoj” kreiĝas dank’ al mekanismo de lingva/kultura propono kaj akcepto. Ĝuste en tiuj “mikrosocioj” kun aparta, propra strukturo, la tradicio de la parola kulturo plej efike kaj plej multflanke manifestiĝas.

3.3.2.7 Turismo kaj Feriejoj

En la tuta mondo multiĝas feriejoj kun kulturaj aŭ pure turismaj celoj, hoteloj kaj kampadejoj, en kiuj Esperanto estas uzata. La moderna multnacia amasa turismo ebligis vastan interŝanĝon de kulturaj valoroj, se la lingva problemo estus solvita je pli larĝa skalo. Tamen, jam hodiaŭ, la meznivela turisto, kiu parolas Esperanton, scias pli multe, kaj ricevas pli grandan kulturalan gajnon, ol alia persono, kiu nur balbutas fremdlingve, aŭ esprimas sin per gestoj.

3.3.2.8 Magnetofona Korespondado, Sonbendaj Programoj

Ekde 1957 aktivis la Magnetofona Servo de UEA. Nuntempe ĝi havas ĉ. 300 surbendigitajn programojn. Ili estas interesaj por ĉiuj, ĉefe por personoj, kiuj deziras praktiki la parolan lingvon, sed troviĝas ekster la centroj, en kiuj la lingvo estas regule parolata. Rimarkinda estas la signifo de tiu normlingva edukado pere de surbendigitaj, ĝenerale modelaj voĉoj. Daŭre intensiĝas ankaŭ la korespondado per magnetofonaj bendoj.

3.3.2.9 La Oratorado

La oratorado ĉiam estis kaj restas alte respektata en ĉiuj lingvaj komunajoj. Zamenhof mem iniciatis ankaŭ tiun artobranĉon per siaj paroladoj. En la parolado eldirita dum la inaŭguro de la *Prepara Konferenco de Ruslandaj Esperantistoj* en Peterburgo (1910) li atentigis pri la rolo de la Esperanta parolarto por la firmigo kaj disvastigo de la lingvo. Tamen, por la formiĝo kaj plua evoluigo de la Esperanta parolarto en la vera senco de la vorto, la plej grandajn meritojn havas la forpasinta Edmond Privat kaj, nuntempe, Ivo Lapenna. Ambaŭ famiĝis pro siaj paroladoj kaj prelegoj, rimarkinde altnivelaj el enhava kaj forma vidpunktoj, ne nur en Esperanto, sed ankaŭ en aliaj lingvoj. Ankaŭ pluraj aliaj fariĝis internacie konataj.

La paroladoj de Zamenhof aperis en *Originala Verkaro* (red. J. Dietterle, 1929) kaj aliloke; tiuj de Privat en diversaj periodaĵoj kaj unu en *Retoriko*; parto de la paroladoj de Lapenna aperis en la libro *Elektitaj Paroladoj kaj Prelegoj* (1966), en diversaj periodaĵoj, multaj el ili ankaŭ en nacilingvaj tradukoj.

Post la Dua Mondmilito, fortan impulson al la evoluigo de la Esperanta parolarto donis la *Oratoraj Konkursoj* por gejunuloj, kiuj regule okazas dum la Universalaj Kongresoj; la oratoraj konkursoj dum la Kongresoj de TEJO, kiel ankaŭ la konkursoj okaze de aliaj internaciaj renkontiĝoj.

Apartan signifon por la evoluigo de la parolarto en la Internacia Lingvo havis kaj plu havas la verko *Retoriko* de I. Lapenna, unue publikigita en 1950 (tria eldono en 1971), kiu en la ampleksa *Dua Parto* pritraktas la teorion de tiu ĉi arta branĉo, kun aparta konsidero al esperantlingva parolarto.

3.3.2.10 Teatro

Ĉiu lingva komunajo klopodas krei propran teatran trupon. Ne hazarde, ĉar la teatro fakte altiras kaj flegas intereson por tiu lingvo, donas al ĝi prestiĝon, influas favore la lingvouzon, permesante tiel la

pludaŭron de malnovaj lingvaj esprimoj, aŭ la alprenon de novaj. Resume: ĝi permesas pli efike establi — kaj kontroli — la lingvan normon. Kreskanta nombro da teatraj trupoj, ofte kun partopreno de profesiaj aktoroj, kaj diversaj amatoraj grupoj, plenumas tiun pozitivan rolon en la Internacia Lingvo kaj, krome, efike kontribuas al ĝia vivanteco.

3.3.2.11 Sonfilmoj

Esperanta sonfilmo (de Paramount) estis projekciita dum la *Universala Kongreso* en Oxford (1930). En 1934 oni planis fondon de kooperativo por financado de Esperantaj sonfilmoj, sed la tiamaj politikaj cirkonstancoj malebligis la efektivigon de la ideo. Nuntempe aperas ĉiujare 2-3 novaj filmoj, ĉefe kun komerca, turisma, propaganda aŭ kultura karaktero.

3.3.2.12 Diskoj

Diskoj en Esperanto, ĉiam pli multaj, prezentas interesan kolekton de popolaj, klasikaj kaj modernaj kanzonoj, modkantoj, paroladoj, literatura recitado. Ilin aperigas UEA, diversaj firmoj en orienteŭropaj landoj, en Skandinavio, en Japanio, en Latina Ameriko kaj en Ĉinio. Ekzistas ankaŭ pluraj surdiskaj Esperanto-kursoj kaj multaj diskoj por lerni korektan prononcon. La muzikisto Jo Haazen, la *Duo Espera* kaj la kantistino Ramona van Dalsem, kiu ĝenerale mem verkas siajn kanzonojn, eldonis lastatempe proprajn diskojn.

3.3.2.13 Radio-Disaŭdigoj

Al la parola kulturo multe kontribuas la *radio-disaŭdigoj* en la Internacia Lingvo. La unuaj okazis tuj post la Unua Mondmilito. Temas ĝenerale pri kompletaj Esperantlingvaj elsendoj, sed ekde antaŭ kelkaj jaroj la Pola Radio enkondukis ankaŭ novan, interesan sendmanieron, nome la t.n. “Esperantajn Minutojn” dum pluraj nacilingvaj programoj por la eksterlando.

3.3.2.14 Kantaroj

La kanto estas grava faktoro en la parola kulturo. Ĝi kunligas homojn kaj tiel devigas ilin observi lingvan disciplinon kaj konformecon. Ĝis 1911 aperis ĉ. 300 muzikaj eldonaĵoj. Nun ili estas tiel multnombraj, ke superrigardo ne eblas.

Inter la muzikaj eldonaĵoj elstaras la *kantaroj*. Verŝajne la unua internacia kantaro, publikigita antaŭ la Unua Mondmilito, estis tiu de W. Fries (2-a eld. en 1913). La *Internacia Kantaro* de Bennemann (kolekto el 26 nacioj) estis publikigita en 1922 (2-a eld. en 1930). La *Kantaro Esperanta* de M.C. Butler aperis en 1926, ktp. Menciindaj estas ankaŭ la “specialigitaj” kantaroj, ekzemple la *socialista* kantaro en 1932 kaj multnombraj *religiaj* kantaroj (protestantaj, katolikaj, k.a.).

Dise tra la mondo, precipe en la pli fortaj Esperanto-societoj, aktivis *kantĥoroj*, kiuj siavice kontribuas al la flegado de la parolata lingvo.

En tiu ĉi kunteksto estu menciitaj la nomoj de kelkaj komponistoj, kiuj muzikigis originalajn esperantlingvajn poemojn: unue Adelsköld kaj Félicien Menu-de-Ménil, poste Sárosi (ĉefe poemojn de Baghy kaj Kalocsay), kaj Ŝtefo Urban (ĉefe poemojn de Baghy, Kalocsay kaj Auld).

3.3.2.15 I.S.U. kaj Fakaj Kunvenoj

Por la evoluigo de Esperanto kiel parola kaj diskuta lingvo en diversaj sciencaj branĉoj kaj fakoj, unuarangan valoron havas *Internacia Somera Universitato* (ISU), kiu ekde 1950 funkcias

seninterrompe kiel aparta institucio de UEA, kaj la internaciaj kunvenoj aŭ kongresoj de fakaj Esperanto-Organizaĵoj.

En la nuna ISU entute okazis ducento da prelegoj, rilatantaj al diversaj sciencaj branĉoj: juro, medicino, biologio, matematiko, lingvistiko, ekonomiko, sociologio, literaturo, ktp. Post la prelegoj oni nun povas fari demandojn al la preleginto aŭ diskuti unuopajn punktojn. Aliflanke, pluraj fakaj asocioj organizas, dum internaciaj renkontiĝoj, prelegojn kun diskutoj pri apartaj temoj en la kadroj de la respektivaj fakoj. Tiurilate elstaras la laboro de la *Internacia Fervojista Esperanto-Federacio* kaj de la *Internacia Esperanto-Asocio de Juristoj*. Ĉi-lastata regule organizas publikajn kunvenojn, en kiuj oni pritraktas difinitajn demandojn, precipe sur la kampo de kompara juro, kutime en kunlaboro kun lokaj juristaj fakaj organizaĵoj.

Sekvante la ekzemplon de UEA, ankaŭ aliaj organizaĵoj kaj instancoj ekagis en simila maniero, organizante fakajn aŭ popularsciencajn aranĝojn. Menciindaj, tiurilate, estas *Somera Esperanta Universitato* en Gyula (Hungario), kiu en 1972 celebris la 10-jaran jubileon de sia funkciado; *Sveda Somera Semajno*, organizata de Sveda Esperanto-Instituto; la *Seminarioj* de GEJ kaj tiuj de TEJO.

3.4 Esenca Bibliografio

Arcaini, Enrico, *Dalla linguistica alla glottodidattica*. Torino 1968.

Auld, William, *Esperanto as a literary language* (CED-Dok. D/I/3). Londono 1962 kaj 1964.

Auld, William, *Mitoj kaj faktoj pri Esperanto* (CED-Dok A/IV/7). Londono 1964.

Drezen, E., *Historio de la mondlingvo. Tri jarcentoj da serĉado*. 3-a eld. Oosaka 1967.

Falkenhahn, Viktor, "Lingvosciencaj konsideroj pri la rolo kaj strukturo de Esperanto". *Der Esperantist*, vol. 4, 1968, n-ro 18/19, p. 3-11, 17-28.

Gregor, D.B., *La kultura valoro de Esperanto* (CED-Dok. A/IV/8). Londono 1967.

Lapenna, Ivo, *Retoriko*. 3-a eld. Rotterdam 1971.

Martinet, André, *Grundzüge der allgemeinen Sprachwissenschaft*. Stuttgart 1963.

Saussure, Ferdinand de, *Cours de linguistique générale*. Lausanne-Paris 1916.

Jarlibro de UEA, 1960-72.

La Monda Lingvo-Problemo, vol. 1-3, 1969-72.

ĈAPITRO 5

KARAKTERIZOJ DE LA ESPERANTA LITERATURO

5.1 Esperanto kaj Literaturo

La Internacia Lingvo estas antaŭ ĉio *lingvo*. Lingvo estas la manifestiĝo de la hereda homkapablo paroli: tiu lasta evoluis dum la homiĝa procezo, paralele al la evoluo de la labor teknikoj kaj do paralele al la kompleksigo de la sociaj rilatoj kaj vivo.

Lingvo estas interhoma socibaza komuniksystemo, kiu esence konsistas el bone difinita, analizebla son-sistemo (kie la sonoj estas en limigita nombro), kaj el bone difinitaj, analizeblaj signif-unuoj (konsistantaj el son-kunmetaĵoj). La kunmeto de la signif-unuoj laŭ analizeblaj reguloj estas la premiso de analizebla homa lingvo: tio signifas, ke homa lingvo devas kapabli transdoni teorie senfinajn signifojn (t.e. realeco-analizerojn, formitajn laŭ lingvaj kategorioj, ĝenerale apartaj laŭ la lingvoj), per nur limigita nombro da lingvaj (sonaj) signoj.

En ĉiu lingvo, la lingva uzo devas kiel eble plej proksimiĝi al *socia normo*, por ke ĝia efikeco (komprenateco) estu maksimuma. Sed la socia normo estas io ekstrapolita: ĝi ekzistas ja, sed nur kiel struktura centro, kiel fakta centro de ekzistantaj lingvo-tensioj, do kiel rezultanto de la interago de pluraj fortoj, nur malofte konverĝaj.

Tiu socia normo, kiun ni konsideras dinamika, speguliĝas en la individuoj: inter la socia lingvonormo kaj la lingvo plene individua (kiu povas eventuale esti eĉ nekomprenebla) ekzistas individua normo, kiu estas la rezultanto inter la neceso esti komprenata kaj la neceso enkategoriigi en la ekzistantajn lingvokategoriojn (penskategoriojn) ankaŭ perceptojn esence fremdajn al tiuj lingvaj (pensaj) kategorioj.

Estas ĝuste la neceso esprimi lingve nelingvajn spertojn, tio, kio kreas problemon de lingva “elvokiveco” (la problemon de la afekcia nuanco de la lingvo-esprimoj).

Necesas tamen ion tuj klarigi: *nelingvaj kategorioj* (ekz. afekciaj perceptoj) povas esti tre bone esprimataj per nelingvaj rimedoj: voĉ-aliigo, eksklamoj (ah!, oj!), vizaĝ-esprimoj, gestoj, korpa sinteno, parolrapido, ktp.

Sed en la literatura skriblingvo, kiu dependas ja de alia, aparta socia normo, ĉar ĝi estas uzata aliciele kaj sub aliaj kondiĉoj (skribe!) ol la parollingvo, la afero ne estas tiel simpla.

(a) Oni povas uzi eksklamojn, sakrojn, k.a., komprenebiajn, ĉar akceptitajn en lingva normo, aŭ uzi ortografiajn signojn.

(b) Oni povas “eksplike” aldoni klarigojn pere de frazo aŭ adjektivo (kiuj kutime ne povas redoni la tutan intencitan mesaĝon).

(c) Oni povas uzi metaforan eksplikon (tradician — aŭ tute novan, se ĝi estas senpere travidebla).

(ĉ) Oni povas baziĝi sur silenta interkonsento. Kaj lasi, ke la leganto mem komprenu, laŭ sia eduko, gusto, socia deveno, vivepoko. Ofte estas tiel, kiam verkisto skribas en tre persona lingvo aŭ por difinita bone konata homgrupo. Kaj pro tio ni rimarkas la jenan fenomenon: multaj el la “asociiĝoj”, kiujn ni perceptas en la verkoj de la klasikuloj, fakte venas de nia hodiaŭa persona interpreto, kaj ne estis celitaj de la tiamaj aŭtoroj: ni rigardas ilin tra ĉi-epokaj okulvitroj, kaj eltiras konkludojn konformajn al nia hodiaŭa lingva kaj literatura sentemecoj.

(d) Oni povas uzi stilrimedojn, kiuj jam entradiciigis. Tio estas tre malfacila. Tiu tradicio estas tre ŝanĝiĝema: ĝi aliiĝas laŭ la epokoj, laŭ la socia deveno de la aŭtoro, kaj ofte laŭ la socia parteno de la legantoj, celataj de la aŭtoro. Tiu tradicio devas unue ekesti: devas ekekesti socia homgrupo, kiu interrilatas, eĉ se nur malstrikte, per iaj strukturoj (do devas ekzisti ia/j centro/j), kiu uzas tiun lingvon por literaturaj celoj. Nur tiel, iom post iom, tiuj ŝanĝiĝemaj sed nepre necesaj tradici-bazaj stilrimedoj vekantaj asociiĝojn povas ekesti.

Pli ol 80-jara literatura uzo de Esperanto, originale kaj traduke, ekzistigis, per grupinterna necesprocezo, kvanton da lingvaj esprimrimedoj por nelingvaj esprimendaĵoj. Kiel en ĉiuj lingvoj, ili ne estas ĝenerale eltireblaj el la vortaroj, sed estas aparte lernendaj el la praktika literatura uzo, malsama laŭ la epokoj kaj laŭ la sociaj homgrupoj.

5.2 Esencaj Trajtoj

5.2.1 Enkonduko

Unu el la plej nekonataj faktoj estas la ekzisto de originala literaturo esperantlingva. Dank’ al la unua literatura periodo, dum kiu floris ĉefe traduk-literaturo, kaj dum kiu fiksiĝis, tiamaniere, la fundamentoj de lingva kaj kultura tradicioj, povis, je certa momento, kreski propra, aŭtonoma Esperanta literaturo, ĝis alta valornivelo.

Tiu originala literaturo estas rigardebla el pluraj vidpunktoj.

5.2.1.1 Rilatoj inter la Originale Esperantlingva Literaturo kaj la Literaturoj Nacilingvaj

Estas nekontestebla fakto, ke ekzistas reciprokaj influoj interliteraturaj. Literaturaj “modoj”, ĉiam surbaze de specifaj bezonoj – objektivaj aŭ subjektivaj, estiĝas en iu ajn literaturo (ĝenerale en “grava” literaturo, pro kaŭzoj ĉi tie neanalizeblaj), kaj de tie ili migras al aliaj. Tie ili enradikiĝas nur se ekzistas la socia faktoro, kiu faciligis la estiĝon de ĉi tiuj novaj esprimtendencoj en la influanta literaturo; alie, ili efemere aperas sub la plumo de nur malmultaj entuziasmuloj, kaj malaperas senespure. Tiu “modo”-migrado okazas duvoje: tra la tradukoj kaj tra la rekta fremdlingva scio de aŭtoroj.

Iel analoge en Esperanto: sendube la nacilingvaj verkistoj influis la Esperantajn aŭtorojn: ĉu Auld estus pensebla, tia, kia li estas, sen la influo de Ezra Pound? Kaj ĉu Miĥalski sen Majakovskij? En multaj ŝtatoj kaj kulturoj rolas kompreneble ankaŭ ideologiaj (religiaj aŭ politikaj) faktoroj: tio eksplikas la estiĝon ekz. en Sovetio, Japanio, Bulgario, ktp., de komunistaj verkistoj esperantlingvaj, kiujn oni povas unuigi en aparta, internacia “skolo” ne nur pro enhavaj similecoj, sed ankaŭ pro ia ĝis nun neniam funde analizita komuna formo.

Ĉi tie rolas supozeble ankaŭ nacilingva influo. Ĝi estas plej bone videbla ekz. ĉe Léon Bergiers: li ne estus imagebla ekster sia politika agado en Belgio kaj sen konsidero pri lia kono pri la tiama franca socikritika literaturo.

En la literaturo de Esperanto gravas ankaŭ la tradukoj, kvankam verŝajne ne tiom enhance, kiom lingve kaj poetike. Sed se la supra hipotezo estus senkorekte valida, la literaturo de Esperanto devus esti multe pli varia kaj multe pli multforma ol ĝi fakte estas.

Ni devas ja konsideri, ke ekzistas unuecigaj faktoroj: la unua faktoro estas la interna strukturo de la Esperanta kulturo: tradicio, lingvistudoj, kutimoj. Verkisto-ekzemploj, pli-malpli nivele devigaj aŭ instigaj, unuecige influas la aŭtorojn. La dua faktoro estas la fakto, ke la plejparto de la Esperanto-verkistoj apartenas al eŭropaj landoj, kie, kompare kun Afriko kaj Azio, regas sufiĉe unuecaj kulturaj kaj sociaj situacioj, kaj kie la lingvoj parolataj apartenas ĝenerale al la sama lingvotipo. Tie, kie la socie-ekonomia situacio evoluis historie tute malsame, kaj kie la lingvo apartenas al lingvotipo tute malsama, tiu “komuneco” estas tiel evidenta, ke pro tio povis kreiĝi naci-influitaj skoloj kun propra, longdaŭra tradicio, kiel ekz. en Japanio.

5.2.1.2 La Esperanta Literaturo kaj la Internacia Sfero

Se ni konscias, ke homo vivas en tri sferoj (*regiona, nacia kaj internacia*), ni ankaŭ konscias, ke tiuj tri sferoj estas fakte dinamikaj strukturoj, interkonektitaj, kies teoria analizo povas tamen ne ĉiam konfirmiĝi en la praktiko.

Ekzemple, por la Romanĉoj ekzistas lingvo familia, vilaĝa, preĝeja, lerneja, radia, revua (la romanĉa), kaj lingvo ĵurnala, mezlerneja, politika, ŝtata, scienca, fremdulkontakta (la germana). La tri sferoj ĉi tie ne estas plu divideblaj: ilia konsisto-strukturo dividiĝas laŭ aliaj strukturaj “centroj”. Tio neniel malfirmigas la ĝeneralan valoron de la sfero-teorio: ĝi nur instigas la leganton al la teori-strukture dinamika kompreno de tiuj konceptoj.

Cetere, ankaŭ la internacia sfero ne estas io, kio unuece, konstante, senhalte evoluas kaj pligrandiĝas. Ĉar ĝi konsistas el pluraj strukturoj, interkonektitaj inter si kaj kun la subaj strukturaj grupoj (la nacia sfero), ĝi ŝanĝiĝas rezulte de la ŝanĝiĝoj en la kunmetitaj strukturoj. La rezulto de tiuj fortoj estas nomata, sur pli alta nivelo ol la nacia, “internacia”: neniel devige, ĝi progrese kaj plivastiĝe antaŭeniras, sed en kelkaj ekonomiaj-politikaj situacioj ĝi povas eĉ malgrandiĝi.

Ĉar Esperanto, pro la konsisto de la kolektivo, kiu ĝin akceptis kaj uzas, estas lingvo de tiu sfero, estiĝas objektiva kontraŭdiro inter la nediskutebla progreso en la disvastiĝo de Esperanto, kaj la baroj, kiujn kulturo renkontas en la internacia sfero. Tio kondukas al konfliktoj, malpermesoj, persekutoj, kaj, fine, malprogreso. Ekzistas malkongruo inter la bezonoj de granda internacia integriĝo, korespondanta al la alta nivelo de socia kaj ekonomia nivelo, kaj la fakta libereco de komunikado.

Sur internacia nivelo, tio, interalie, reflektiĝas en la ekzisto mem de ŝtatoj en la nuna formo, nome aŭ fakte suverenaj aŭ kun suverenecaj pretendoj, kio grave malhelpas aŭ eĉ malebligas kunlaboron en la solvado de mondaj problemoj, daŭre amasiĝantaj, kiuj, fakte, ne estas solveblaj krom per komunaj fortoj. Ĝi ankaŭ kaŭzas la antagonismon inter la riĉaj ŝtatoj, kiuj plu riĉiĝas, kaj la malriĉaj, kiuj relative kaj proporcie plu malriĉiĝas. Gravasa konkuro, sed ankaŭ kunhelpo havas rolon en la homara estonto.

Kompreneble, interne de ĉiu unuopa ŝtato, depende de ĝia ekonomia-socia-politika strukturo, manifestiĝas multnombraj aliaj antagonismoj, kiuj, en la lasta analizo, havas kiel plej profundan radikon la fakton, ke la sociaj, politikaj kaj kulturaj institucioj nur tre malfacile kaj malrapide adaptiĝas al la evoluo de la tekniko kaj al la novaj formoj de la socia organiziĝo. La antagonismoj en la realaĵo reflektiĝas ankaŭ en la literaturo.

Tio eksplikas la fakton, ke ankaŭ en la Esperanta literaturo — kaj originala kaj traduka (unuavice koncerne la elekton de la tradukota originalo) — manifestiĝas la samaj kontraŭdiroj. Ĉar Esperanto estas la lingvo de la priskribita internacia sfero, ĝi spegulas (ankaŭ) ties internajn kontraŭdirojn. La studo de la Esperanta literaturo, precipe originala, sen studo de la nuntempa socia kaj politika realaĵo, povas konduki nur al pseŭdokonkludoj, kaj ne al realec-klariga analizo.

Aliflanke, Esperanto-aŭtoro vivas en difinita lando, en difinita medio, en difinita epoko.

5.2.1.3 La Interna Strukturo de la Originala Esperanta Literaturo

Pro tio ekzistas historio de la Esperanta lingvokulturo (i.a. de la literaturo). Tio signifas, ke la nunaj Esperantaj verkistoj troviĝas en certaj, analizeblaj rilatoj kun la pasintaj, kaj ke inter la verkistoj ekzistas rilatoj plurnivelaj, el kiuj kelkaj, inter iuj verkistoj, aperas regule: tiun fakton ni nomas “ekzisto de skolo”⁹. Ĉi tie naskiĝas kaj stariĝas la problemoj de la periodigo de la Esperanta literaturo.

5.2.1.4 Periodigo de la Esperanta Literaturo

La historion de la Esperanta literaturo oni povas facile dividi en tri periodojn: la *unua*, ĝis la Unua Mondmilito; la *dua*, ĝis la Dua Mondmilito; la *tria*, post la Dua Mondmilito. Ĉi tiu divido estas nescienca: tiuj, kiuj proponis ĝin, tre bone konscias pri tio, sed ĝi estas komforta, kvankam oni povus diskuti pri la jenaj konstatoj:

(a) Se la triparta divido de la poezio (nome de la liriko originala) estas facile konstatebla, ĝi estas tamen tre duba koncerne la prozon (ĉefe la novelon), kaj neekzistanta koncerne la romanon kaj la dramon.

(b) Ankaŭ koncerne la lirikon, la periodoj ne dividiĝas klare: ekzistas verkistoj, kies verkoj aperis ankaŭ dum la tria periodo, kvankam ilin oni kutime alkalkulas al la dua periodo; krome, kelkaj poetoj de la unua periodo estas aktivaj ankoraŭ hodiaŭ.

(c) Cetere, okdek jaroj estas tro mallonga tempo por permesi korektan tempan dividon.

Por pli klare enkadrigi la demandon, oni konsideru jenajn punktojn:

(a) Ni tuj rimarkas, ke la verketo de E. Privat *Tra l' Silento* estas enhave tre matura, sed forme ankoraŭ ligita al la unua periodo, dum *Mondo kaj Koro*, de Kalocsay, estas forme revolucia, dum enhave ĝia parenceco kun la verkoj de la unua periodo estas ankoraŭ videbla, almenaŭ esence. Tio povas signifi, ke la aldonoj de novaj enhavoj (signifoj) en formoj klasikaj, sed ĉiam pli perfektaj, en difinita momento eksplodigas la malnovajn formojn, kaj kreas novajn.

(b) Analoge, ankaŭ la enhava nivelo plialtiĝas (aŭ almenaŭ transformiĝas) salte. Sekve, oni konstatas la ekziston de reciproka dependo inter formo kaj enhavo, kiu reliefiĝas el la evoluo de la literaturo.

---

⁹ Fakte ne temas pri “skoloj”, sed pri grupoj, kiujn distingas nur la landa, la lingva, kaj la epoka aparteno. “Skolo” implicus ankaŭ stilaj kaj enhavaj komunajoj, kiujn ni ofte tute ne trovas. (Noto de la aŭtoro, en 2019).

(c) La rilatoj inter la *malsamaj literaturaj branĉoj* estas ankaŭ konsiderendaj, ĉar ili baziĝas sur la aparta ligo, kiu ekzistas inter la lingvo kaj la kolektivo, kiu parolas ĝin. Fakte, la parolataj lingvoj havas du ĉefajn apliko-kampojn: unuflanke la esprimon de la personaj analizoj laŭ propraj penso-kategorioj (i.a. liriko), aliflanke la esprimon de komunaj, sociaj kaj socie komprenendaj analizoj (i.a. teatro). La unuiga sintezo el ambaŭ estas la romano.

Se tiu konsidero estas ĝusta, Esperanto (komence nura skriblingvo, kun nur tre malstrikte organizita parolanto-kolektivo) prezentis unue lirikan literaturon (nematuran, ĉar la instrumento — la lingvo mem — tiam ne estis jam tute elprovita). Nur poste estiĝis la teatro: ĝi estis komence iom misa, sed kun la jaroj ĝi pliboniĝis, kiel simptomo de la transformiĝo de la skriblingvo Esperanto al parolata lingvo. La plifirmiĝo kaj pliampleksiĝo de la socia kolektivo, kiu uzas Esperanton, kaŭzos sendube la ekeston de plenvalora teatro; ĝi siavice influos pozitive ankaŭ la romanon, kiu ĝis nun restis iom ftiza, kun kelkaj esceptoj des pli atentindaj.

(ĉ) Necesas klarigi, ke la postresto de iuj aŭtoroj en la forma kaj enhava evoluo de la literaturo dependas de multaj faktoroj objektivaj kaj subjektivaj (izoleco, persona fiksiĝo al malnovaj formoj, k.a.).

(d) Estas rekonsiderenda la demando pri la nacilingva influo je la Esperanta literaturo. Verŝajne la “skoloj” ne estas tiom “internaciaj”, kiom esence “landaj”: ĉirkaŭ ili grupiĝas ankaŭ alilandaj aŭtoroj, depende de ilia socia aparteno, de iliaj mondkonceptoj kaj de la internacia situacio.

5.2.2 Literaturscienca Studo pri Originalaj Esperanto-Verkistoj

Unu el la plej fruaj aludoj al kreiĝanta literaturo originala estas prelego de Edmond Privat farita en 1911, *Pri Esperanta Literaturo* (eld. 1912), kiu provis analizi la etoson, laŭ kiu ĝi ekestas kaj plue evoluos.

En 1932 aperis interesaj, tamen nun iom malnoviĝintaj skizoj de L. Totsche (L. Tárkony) sub la titolo *De Paĝo al Paĝo*. Tiuj priskriboj de pluraj Esperanto-verkistoj havas nuntempe preskaŭ nur historian intereson, ĉar la kadro de la verko estas iom mallarĝa kaj multaj juĝoj, intertempe, profunde aliĝis. Tamen ĝi enhavas ankoraŭ trafajn konsiderojn. Al *Ora Libro* (1937) F. Szilágyi kontribuis per artikolo “Liriko en Esperanto”; la sama verko enhavas ankaŭ skizon pri la Esperanta prozo.

En *Esperanto 60-jara* (1947) la Nederlandano G.J. Degenkamp pritraktas ĉefe la lingvoevoluan, kiun li dokumentas per elektitaj fragmentoj el diversperiodaj verkoj. La unua provo verki sisteman historion de la Esperanta literaturo estis farita de la Ĉeĥo Vlastimil Novobilský; lia *Skizo pri la Esperanta Literaturo* (1956) iom suferas pro la manko de antaŭaj organikaj historioj.

La evoluon de la Esperanta liriko priskribis William Auld en sia antaŭparolo al *Esperanta Antologio* (1958). Didaktike pensita, sed kritike ne ĉiam korekta estas *Kvar Prelegoj pri Esperanta Literaturo* (1960) de la Sloveno Drago Kralj. En 1964 aperis *33 Rakontoj: La Esperanta Novelarto* redaktita de R. Rossetti kaj F. Szilágyi, kun enkonduko de I. Rotkvić. La antaŭparoloj literatursciencie analizas la evoluon kaj nunan situacion de la Esperanta prozo.

En la dua volumo de *Gvidlibro por Supera Ekzameno* (1966), redaktita de A. Pechan, troviĝas ĉapitro pri la historio de la literaturo en Esperanto, kiun verkis K. Kalocsay kaj Henri Vatré; temas pri kritike

valora, informe riĉa, analize trafa superrigardo. Diego Selso (ps. de Adán Hryniewicz) prezentis en 1966 resuman enkondukon, *Niaj plej Grandaj Verkistoj*.

Ekzistas kelkaj studoj pri unuopaj verkistoj. Pri Zamenhof aperis sennombraj artikoloj, kiuj prilumas lian agadon kiel iniciatinto de Esperanto, kiel pensulo, kiel oratoro, kiel homarano. Majstran analizon de lia aktivado kiel lirikisto prezentas du artikoloj, de Marjorie Boulton kaj de John Francis, aperintaj en *Memorlibro pri la Zamenhof-Jaro*, 1960.

En la unua volumo de *Arĝenta Duopo* (1937) estas pluraj studoj pri Kalocsay kaj Baghy, sed la plej ĝisdataj, kaj metode modernaj, aperis ĉefe postmilite, en *La Nica Literatura Revuo*. Al *Ora Duopo* (1966) S. Szathmári kontribuis per studo pri Baghy, kaj L. Tárkony - pri Kalocsay.

Kalocsay mem studis plurajn poetojn, ĉefe el la unua periodo de Esperanto, en *Norda Prismo*: nome L. Belmont (ps. de L. Blumenthal), Cl. Bicknell, St. Z. Braun, M. Hankel, Cz. Kozłowski kaj J. van Schoor.

Studojn pri Bulthuis verkis Nekrasov en *La Nova Epoko* kaj en *La Nova Etapo*. La sama Nekrasov aperigis studojn ankaŭ pri T. Jung, N. Hohlov kaj E. Miĥalski (ĉiuj en *La Nova Epoko*).

Du studojn, unu pri Varankin, la alian pri Miĥalski, verkis W. Auld en *La Nica Literatura Revuo*.

5.2.3 Ĝeneralaj Karakterizoj de la Esperanta Literaturo

Estas malfacile, ofte eĉ neeble, skizi pritrakton de la ĝeneralaj karakterizoj de literaturo. Ili dependas de la socia konsisto kaj de la historia evoluo de ĝia parolanta kolektivo, kaj ankaŭ de la nombro kaj nivelo de la aŭtoroj, kiuj verkis en tiu lingvo.

Oni facile povas rimarki, ke, el forma vidpunkto, la Esperanta literaturo estas kompleta, kelkrilate eĉ pli kompleta ol aliaj literaturoj, ĉar ĝia fleksebleco kaj la internacieco de ĝia parolanta kolektivo permesis la akcepton de pluraj diversoriginaj (eĉ ekster-hindeŭropaj) beletristikaj formoj. La koncizeco de Esperanto, ŝuldata al ĝiaj “resumaj” formoj, nacilingven ofte netradukeblaj, faciligis la estiĝon de liriko.

Kontraŭe, la fakto, ke Esperanto unue estis preskaŭ ekskluzive skribata lingvo, malfaciligis la estiĝon de dramo kaj de romano. La iom post iom perfektiganta transformiĝo de Esperanto en parolatan lingvon kreas la necesajn lingvajn kaj psikologiajn fundamentojn, sur kiuj kreskos kaj floros ankaŭ tiuj branĉoj de la beletro, kiuj ĝis nun ne estis tre sukcesaj.

La enhavaj karakterizoj de la literaturo en Esperanto estas mult-nombraj kaj malfacile skizeblaj, ĉar ili multe dependas de la verkistoj mem. Tamen, frapa estas la ekzisto de ĝenerale homeca kaj humanisma etoso, kiu en la plej sukcesaj verkoj esprimiĝas ne religiece, sed etike, kaj ofte ankaŭ soci-inspire. Tiu humanismo formas la bazon de la lingva (kaj pro tio socia) agado de la Esperanto-Movado kaj estas nedisigebla de la literaturo de Esperanto.

Ĝi estas trovebla en ĉiuj literaturaj kampoj: dum la lastaj dudek jaroj oni rimarkas ĝin en ampleksaj poemoj, kiuj pritraktas la problemojn de la homo, de la vivo kaj de la mondo (Auld, Francis, De Kock, Chaves, k.a.). Tiuj poemoj, elstaraj forme kaj enhave, estas sendube unu el la plej tipaj trajtoj de la moderna Esperanta literaturo.

Plenrajte oni povas konkludi, ke malofte estas studebla literaturo pli zorge kaj ameme flegata ol la Esperanta literaturo: malgraŭ la limigiteco de la disponeblaj rimedoj, ĝi estas valora juvelo, ĉiam pli kreskanta kaj fajlata; sen troigo oni povas aserti, ke nuntempe Esperanto estas lerninda fare de literaturamantoj pro la valoro de sia originala literaturo.

Estas utile aldoni, ke delonge establiĝis la kutimo karakterizi diversajn grupojn da verkistoj per la esprimo “skolo”. Ekz., jam en la frua periodo oni distingis la *francan* kaj *slavan* skolojn. Efektive, pri “skolo” en la vera senco de la vorto oni povas paroli nur se temas pri grupo da aŭtoroj, kiujn kunligas — kaj distingas disde aliaj verkistoj — difinitaj komunaj trajtoj de ilia verkaro el enhava kaj forma vidpunktoj.

Juĝante laŭ tiu kriterio oni trovas, ke en la Esperanta originala literaturo tutcerte estas eble apliki tiun terminon al la *Budapeŝta* kaj, ĝis iu grado, al la *Skota* Skoloj, malpli al la japana kaj socialista-proleta skoloj, kaj nur kun grandaj rezervoj al aliaj “skoloj”: slava, norda, franca, ktp. Tamen, sekvante la establitan tradicion, en la sekvanta ĉapitro kaj aliloke en tiu ĉi verko ofte estas uzata la esprimo ne nur por la Budapeŝta kaj Skota Skoloj, sed ankaŭ por indiki grupojn de aŭtoroj, kiujn markas ilia nacieco aŭ sociaj-politikaj celadoj, sed kies verkaro ne posedas iajn komunajn, aparte signifajn, enhavajn kaj formajn karakterizojn. En tiu lasta kazo “skolo” estas nenio alia ol esprimo por signi difinitan aron da verkistoj, kiuj pro sia nacia origino aŭ socia aparteno kontribuis per siaj verkoj al riĉigo de la Internacia Lingvo ankaŭ el leksikologia kaj stila vidpunktoj.

5.3 Esenca Bibliografio

- Arcaini, Enrico, *Dalla linguistica alla glottodidattica*. Torino 1968.
- Auld, William, *L’Esperanto, langue litteraire* (CED-Dok. D/I/3). Londono 1962.
- Auld, William, *La Internacia Lingvo kiel belarta tradukilo*. En: Lapenna, Ivo (red.), *Memorlibro*. Londono 1960, p. 54-67.
- Lapenna, Ivo, *Mitoj kaj faktoj pri Esperanto* (CED-Dok. A/IV/7), Londono 1965.
- Falkenhahn, Viktor, “Lingvosciencaj konsideroj pri la rolo kaj strukturo de Esperanto”. *Der Esperantist*, vol. 4, 1968, n-ro 18/19, p. 3-11, 17-28.
- Gregor, D.B., *La kultura valoro de Esperanto* (CED-Dok. A/IV/8). Londono 1967.
- Hollitscher, Walter, *Aggression im Menschenbild*. Frankfurt/Main 1970.
- Lapenna, Ivo, *Retoriko*. 3-a eld. Rotterdam 1971.
- Manders, W.J.A., *Interlingvistiko kaj Esperantologio*. Purmerend 1950.
- Martinet, André, *Grundzüge der allgemeinen Sprachwissenschaft*. Stuttgart 1963.
- de Saussure, Ferdinand, *Cours de linguistique generale*. Lausanne- Paris 1916.
- Schaff, Adam, *Filosofia del linguaggio*. Roma 1969.
- Tauli, Valter, *Introduction to a theory of language planning*. Uppsala 1968.
- Verloren van Themaat, W.A., “Whorfian linguistic relativism and constructed languages”. *International Language Reporter*, vol. 15, 1969, n-ro 53, p. 19-24.
- Waringhien, Gaston, *Lingvo kaj vivo*. La Laguna 1959.
- Whorf, Benjamin L., *Sprache, Denken, Wirklichkeit*. Reinbek 1963.

ĈAPITRO 6

ORIGINALA BELETRO

6.1 La Mondlingva Situacio Inter 1850 kaj 1887

6.1.1 Mondlingvaj Provoj

Esperanto ne estas la unua provo por la solvo de la mondlingva problemo. Jam en la deksepa kaj dekoka jarcentoj aperis *planlingvaj projektoj* (paroleblaj, aŭ nur skribeblaj), kelkaj eĉ kompletaj (t.e. kun gramatiko kaj vortaro). Tiuj projektoj estis ofte neuzeblaj, parte pro sia tro artefarita, tro ampleksa, detalsinteza ŝajnfilozofia gramatiko, parte pro la plene apriora vortaro, konstruita laŭ ide-analizaj principoj, kies ellernado superis la parkerkapablojn eĉ de la aŭtoroj mem.

Cetere, en tiu epoko la internacilingva problemo estis sentata preskaŭ nur de kleruloj, je kies dispono efikis tamen ankoraŭ, internacie, la latina kaj la franca. Krome, tiuj fruaj planlingvistoj ofte komprenis siajn provojn nur kiel instrumenton por “klarigi”, t.e. por “racie analizi” la pensojn. Io ne estas forgesenda: jam tiam aperis kelkaj malmultaj lingvo-skemoj (pri io plia ja neniel temas) bazitaj sur la ekzistantaj lingvoj. Plej rimarkindaj tiurilate estas la verko de la franca sciencisto Ph. Labbé (1650) kaj tiu de nekonata germana aŭtoro (pseŭdonimo: Carpophorophilus, 1732). Sed post 1850 la socia situacio ĉiam pli rapide aliigis. La modernaj sociaj rilatoj kaj la scienca kresko troviĝis en plena ekspansio en Britio, Francio, Belgio, kaj starigis siajn unuajn bazojn en Germanio. En la ekonomie plej evoluintaj ŝtatoj ĝi komencis serĉi (kaj trovi) novajn merkatojn eksterlandlime kaj transmare.

En ĉi tiu ĉiam pli rapidiĝanta mondo, la apero de la kompleksa ide-analiza kaj detale ellaborita projekto de la hispana prelato Sotos-Ochando (1845) ne povis havi daŭran sukceson. Laŭ E. Drezen, la grava politika kaj socia klasaparteno de la aŭtoro permesis al lia projekto atingi ioman *landan* disvastiĝintecon: eksterlande, la ekonomia izoliteco de la tiama Hispanio ne povis plue helpi. Por instrui la projekton de Sotos-Ochando aperis pluraj lernolibroj. Oni publikigis kelkajn provojn de scienca terminologio, broŝurojn, kaj oni fondis propagandan societeton kaj eĉ bultenon (1861-1864). Sed la esenca vivmalkapablo de tiu projekto montriĝis en la baldaŭa disfalo de ĝia movado, konsistanta ekskluzive el hispanaj kleruloj.

Multaj aliaj projektoj aperis, poste, ĉiam pli ofte. Kelkaj estis teorie uzeblaj, kiel *Pantos Dimou Glossa*, de la Franco L. de Rudelle (1859), kaj *Universalglot*, de iu nekonata Franco (pseŭdonimo: Pirro, 1868). Ĉefe ĉi-lastata projekto sukcesis kunigi regulecon de la gramatiko, kun aposterioreco de la vortotrezoro, kaj kun simpleco de la lingvostrukturo.

6.1.2 Volapük

Nur en 1879 sonoris la horo de tutmonda lingvo praktike uzebla: tiujare la badena prelato Johann Martin Schleyer (1831-1912) publikigis en la revuo *Sionsharfe* (Litzelstetten, apud Konstanz, Germanio) unuajn skizojn, kaj en 1880 la unuan libron de sia lingvoprojekto *Volapük*. Dank’ al la

revuo, kiun Schleyer redaktis, dank' al la energio, per kiu li eklaboris, dank' al la detaleco de la verko, kiun li pretigis, kaj dank' al la reguleco (se ne simpleco), kiun la projekto almenaŭ unuavide ŝajnis, ĝi iĝis rapide konata. Tamen, el lingva vidpunkto, Volapük estis nete *malsupera* al multaj ĝis tiam aperintaj projektoj, ekz. al *Universalglot*.

Supozeble, oni do devas konsideri aliajn kaŭzojn de la sukceso. Unue: la lingva problemo en tiuj jaroj akriĝis; due: la personeco de Schleyer estis sendube altira; trie: la aspekto de Volapük mem ludis rolon: kvankam tre regula, ĝi estis aglutina lingvo tre riĉa je morfologiaj strukturoj, kiuj iel proksimigis ĝin al ia tiutempa (popular-sciencia) sanskriteca “lingva idealo”. Volapük baziĝis plue sur la etnaj lingvoj, kvankam ĝi aspektis kvazaŭ sekreta lingvo: sed tio ne estis senefika ĉe la tiutempe kriptografie interesitaj homoj, ekz. A. Kerckhoffs.

Ankaŭ la mallongeco de ĝiaj vortoj ludis rolon: ni ne forgesu, ke en tiu epoko multiĝis la stenografiaj provoj, kaj ke mallongeco estis pro tio pli-malpli senkritike tre ŝatata.

La fiasko de Volapük, tiel subita, kiel rapida estis ĝia kresko, ŝuldiĝas al lingvaj kaj movadaj faktoroj. Unu lingva faktoro estis la konstato farita de la volapukistoj, ke aŭtonoma planlingvo povas funkcii ankaŭ kun multe pli simpla kaj aposteriora strukturo (pro tio multaj el ili postulis lingvan reformon). Alia lingva faktoro estis, ke Volapük estis iom tro haste ellaborita. Tio speguliĝis ankaŭ i.a. en ĝia derivsistemo, kiu estas volapukigita kliŝo de la germana derivsistemo.

Cetere, ankaŭ la belsoneco de la lingvo iom lamis. Ĝia fonetika konstruo malfaciligis la rapidan rekonon de multaj vortoj pro abundo de sufiĉe similaj sonoj. Pro tiuj kaj pro aliaj difektoj, la valoro de Volapük por la komunikado estis do malgranda. El la movadaj kaŭzoj de la pereco de Volapük, grava estas la aŭtokrata centrigo de la tuta movado kaj de la lingvo-evoluo en la manoj de unu sola persono: Schleyer mem. Tiu ĉi individueca sinteno koliziiis kun la demokrata spirito, kiu jam regis ĉ. 1880 en klarvidaj medioj. Ĝi kondukis ankaŭ al manko de evoluo kaj fleksebleco de la lingvo. Tia situacio devigis multajn konsciajn volapukistojn reagi en la maniero sole ebla: nei praktike kaj teorie la lingvan disciplinon. Cetere, Volapük estis dediĉita ĉefe al scienco kaj al komerco. Kvankam aperis ankaŭ pluraj beletraj Volapük-tradukoj (i.a. poemoj), forestis tiu homaranisma sinteno, kiun Zamenhof sciis inspiri al la unuaj esperantistoj kaj kiu ilin puŝis al agado ankaŭ sur la literatura kampo.

6.2 Socia kaj Hejma Medioj de L.L. Zamenhof

L.L. Zamenhof vivis en lando, kie la kapitalismo ekzistis nur embrie. La tiama Rusa Imperio estis ŝtato, kie en 1859 ankoraŭ ekzistis feŭdaj rilatoj, kaj en kiu, ĝis 1917, la burĝa klaso estis politike senrajta antaŭ la aŭtokrate reganta feŭda klaso (grandaj kamparaj posedantoj, generaloj, burokratoj, eklezio, kortego kaj korteganoj: ĝenerale ĉiuj apartenantaj al la nobelaro).

La familio de L.L. Zamenhof apartenis al tiu internaciisma juda etburĝa intelektularo, kies intelekta laboro rezultigis la starigon de kultura fono, en kiu, poste, la plej modernaj okcidentaj revoluciaj ideoj akceptiĝos. Tiamaniere la unua, tipe rusa, kontraŭfeŭda kaj kontraŭkapitalisma, esence personisma revolucia movado, la “popolismo”, kun kamparan-utopia komunisma idealo kaj labormetodoj ekstreme individuismaj, iom post iom, cedis teorie kaj praktike antaŭ la marksismo. Tio ne signifas, ke tiu popolgrupo konscie laboris kontraŭ la caro. Tamen, la tiutempaj Judoj troviĝis meze de gravaj kontraŭdiroj: lingve kaj socie diskriminacitaj, ili serĉis rifuĝejon en la praavan religion, kiu garantiis al ili la dian protekton. Multajn la t.n. juda iluminismo invitis emancipiĝi, tamen gardante la tradiciajn kutimojn kaj religion.

Sed la neebleco emancipiĝi, ne forlasante la judan religion, en la cara Rusio, gvidis multajn ree al la tradicia religio, kiun ili interpretis eskatologie; dum multajn, male, tio kondukis al pozitivisma ateista pozicio.

Rezulte, tiuj, kiuj ne volis perdi la tradiciajn judajn valorojn (kaj eventuale la malnovajn religiajn tradiciojn), komencis trovi solvon en la cionisma movado (kiu tiutempe havis utoŝcajn aspektojn). Pli poste la strebo por emancipiĝo, kaj la deziro konservi la validajn hom-liberigajn tradiciojn de judismo, trovis sian analizan fundamenton, kiu permesis teoriigi la roloj de la judismo, en la kadro de la soci-klasaj kontraŭdiroj en Rusio, kaj ellabori emancipiĝan teorion kaj taktikon por la socia revolucio.

Marko Zamenhof, la patro de L.L. Zamenhof, klerisma pozitivistino, ateisto, laboris cetere en la cenzura aparato de la caro: tion li faris unuflanke, ĉar en tiu epoko la klasika evoluo de la judisma movado ne jam superis la fazon de la burĝa pozitivismo, kaj, aliflanke, pro la neceso nutri sian familion, do certe ne pro ia mistika amo por la caro aŭ pro intima konvinko.

La urbo, en kiu Zamenhof naskiĝis, Bjalistoko (pole Białystok, ruse Bjelostok), estis gente miksitaj. Laŭ M. Boulton, en 1897, 66% de la loĝantaro estis jidparolanta (judreligia), 18% estis Poloj (katolikoj), 8% Rusoj (ortodoksuloj), 6% Germanoj (luteranoj) kaj 2% Bjelorusoj. Inter 1850 kaj 1900 okazis 19 sangaj pogromoj kontraŭ la Judoj, kaj la sociaj kaj ekonomiaj diskriminacioj estis grandaj. Tiuj faktoj komprenigas, kial la tiama situacio en Bjalistoko tiel forte influis Zamenhof sur lingva kaj religi-etika kampoj. L.L. Zamenhof kreskis en duone klerisma, duone religia (ne bigota) etburĝa medio; la patro influis lin per sia obstino kaj metodeco labori, la patrino heredigis al li sian mildan temperamenton kaj kompaton por la suferantoj. Tiuj du esencaj trajtoj de L.L. Zamenhof, kiuj tiel harmonie kuniĝis kun eksternorma inteligenteco, klarigas, el individuisma vidpunkto, la kaŭzon de la fascino, kiun li elradiis, kaj kiu estis tiel grava dum la unuaj jaroj de Esperanto.

6.3 Unuaj Lingvaj Provoj

Ni ne volas longe pritrakti la unuajn provojn de L.L. Zamenhof por konstruo de Lingvo Internacia. Ambaŭ projektoj (*Lingwe Uniwersala* (1878) kaj *Lingvo Universala* (1881)) aperis kun lingvaj komentoj de Gaston Waringhien en lia verkego *Lingvo kaj Vivo*, 1959. Verkitaj en tiuj praesperantoj restis tri poemoj originalaj, unu tradukita, kaj pluraj (nefinitaj) tradukitaj rakontoj. Unu el tiuj originalaj poemoj, *Pinto* (penso) aperis remulдите ankaŭ en la hodiaŭa Esperanto (sub la titolo *Mia Penso*): la praesperanta versio estas pli senpere lirik-emocie sentata ol la pliposta versio.

G. Waringhien demandas sin, ĉu oni povus uzi tiun praesperanton por atingi arkaecajn stilefektejn. Malfeliĉe, la limigiteco de nia kono pri tiu praesperanto, kaj ĝia nekomprenebleco por la nuntempaj esperantistoj, igas tiun proponon ne tre facile efektivebla, kvankam G. Mattos sukcesis verki du poemojn en tiu praesperanto (*Sperento* kaj *Sutte Allá*, aperintaj en *Arĉoj*, 1967). Tiurilate pli da ŝancoj povus havi la ŝercprojekto de K. Kalocsay, aperinta en *Lingvo Stilo Formo*, 1931 (republikigita 1963 kaj 1970), aŭ tiu de M. Halvelik, publikigita en *Arkaika Esperanto*, 1969.

6.4 Apero de la “Unua Libro”

La *Unua Libro por Rusoj* aperis en Varsovio dum la plej alta punkto de la sukcesoparabolo de Volapük. La rapida pereco de tiu projekto igis dubi multajn homojn pri la vivopovo de Esperanto.

Estas tamen atentinde, ke Volapük en la tiama Rusio tute ne estis tiel sukcesa, kiel en la okcidento de Eŭropo, parte ankaŭ pro cenzuraj ĉikanoj. Laŭ E. Drezen, en 1887, la nomaro ĝenerala de ruslandaj volapukistoj nombris nur 186 adresojn. Samjare ekzistis nur unu societo en Moskvo kaj du en Finnlando.

Pluraj homoj, ĉefe en Rusio (kaj en la ruslanda Polio) estis altireblaj, des pli, ke ili trovis en Esperanto tiun utopian kaj profetan etoson, kiu mankis en la Volapük-movado: laŭ E. Privat, tiu etoso formiĝis, ĉar en Esperanto esprimiĝas la sopiro de la homaro al unueco, kaj estas ĝuste ĉi tiu fundamenta inspiro, kiu klarigas la sekreton de ĝia viviĝo.

Tiu “interna ideo” estis komence pozitiva, sed kiam ĝi fiksiĝis kaj foje degeneris al ia sentimentala sinteno, preskaŭ religieco, al ia majstro-kulto, en multaj kazoj ĝi transformiĝis de morala instigo al praktika bremsado, interna kaj ekstera, por la Movado.

En tia etoso, en tiu medio, dividata laŭreligie kaj laŭlingve, kie la unuaj blovoj de kapitalismo en Rusio renkontiĝis kun la restoj de la juda mesiismo kaj kun la pacista, anarkiisme utopia penso de la kristanismo de Tolstoj, Esperanto faris siajn unuajn paŝojn en kelkfoje simil-sekteca rondo, iom fermita por sin defendi kontraŭ la volapuka malbonfamo kaj por eskapi eventualajn policajn ĉikanojn. Laŭ la ekzemplo de Zamenhof, aliaj komencis aperigi la unuajn versaĵojn, la unuajn mallertajn prozajn skizojn.

Esperanto ligiĝis al beletro antaŭ ol ligiĝi al komerco kaj scienco. Tio donis al ĝiaj ankoraŭ infanaj strukturoj kulturajn kaj emociajn asociiĝojn, kiuj faciligis ĝian socian enradikiĝon. La Movado por Esperanto havis ja strukturon (malstrikatan), kun ia centro (revua) jam ekde 1889: ĝi funkciis demokrate, adaptiĝante plej bone al la bezonoj kaj al la spirito de la momento. Tiu demokrateco speguliĝis tre bone en la fleksebleco de la lingva uzo kaj de la lingva evoluo, kiujn teoriigis, revolucie por la tiama oficiala lingvo-scienco, L.L. Zamenhof: “La evoluado de la lingvo”, li skribis, “fariĝos plej kredeble nur per tiu sama natura vojo, per kiu ĝi fariĝis en ĉiu alia lingvo, t.e. per la senrompa vojo de neologismoj kaj arĥaismoj.”

6.5 L.L. Zamenhof: Verkaro kaj Signifo

L.L. Zamenhof (Bjalistoko 1859 - Varsovio 1917) estis ruslanda Hebreo, okulkuracisto, iniciatinto de la Lingvo Internacia Esperanto.

6.5.1 Unuaj Verkoj

En 1887 Zamenhof aperigis en Varsovio 28-paĝan, grizkovrilan libreton, la *Unua Libro por Rusoj*. Ĝi enhavis antaŭparolon, 16-regulan gramatikon, ĉ. 900-radikan vortaron kaj lingvoprovojn: tradukojn de *Nia Patro*, el la *Biblio*, poemon el Heine, leter-specimenon kaj du originalajn poemojn: *Mia Penso* kaj *Ho, Mia Kor*. Baldaŭ sekvis eldonoj por Poloj, Francoj kaj Germanoj, poste por Angloj. En 1888 (2-a eld. 1893) aperis la 50-paĝa *Dua Libro de l' Lingvo Internacia*. En ties antaŭparolo Zamenhof proponis eldoni tiajn verkojn, dum li finance povos, kaj poste malaperi por ĉiam, por ke la lingvo estu efektive proprajo de la tuta mondo. Krome, enestis lingva ekzercaro, tradukaĵoj de la studenta kanto *Gaudeamus*, tekstojn el Andersen kaj el Heine (farita de Leo Belmont). Samjare aperis ankaŭ la unua *Adresaro*, kun la adresoj de la unuaj 1000 esperantistoj.

En 1889 aperis la 22-paĝa *Aldono al la Dua Libro*, kie Zamenhof raportis pri la *Amerika Filozofia Societo*. Li skribis, ke li seniĝas je ĉiuj rajtoj pri la lingvo, kaj ke li deziras esti konsiderata nur kiel iniciatinto.

Samjare aperis la unua numero de *La Esperantisto*, en Nürnberg: la centro de la Movado ne plu estis unu sola homo, sed periodaĵo.

6.5.2 Instruaj Verkoj

La *Unua Libro* ne havis sufiĉe ampleksan vortaron. Jam la unuaj esperantistoj komprenis tion, sed estis ĉefe Zamenhof, kiu en siaj verkoj proponis por komuna uzado plurajn trafajn kunmetaĵojn kaj multajn novajn radikojn. En 1894 aperis la 2599-radika *Universala Vortaro* kun traduko de la Esperantaj radikoj en la franca, angla, germana, rusa kaj pola. Samjare publikiĝis ankaŭ la *Ekzercaro* (*Konkordanco de la Ekzercaro*, de A. E. Wackrill, aperis en 1907). Plue aperis la unua kajero de *Granda Vortaro Germana-Esperanta* (represita en 1968). Jam en 1899 estis eldonita *Plena Vortaro Rusa-Internacia*. En 1903 Zamenhof mem korektis la stilekzemplan *Fundamenta Krestomatio*, kun tradukoj kaj originalaĵoj de multaj aŭtoroj. *Fundamento de Esperanto*, enhavanta la 16-regulan gramatikon, *Universalan Vortaron* kaj *Ekzercaron*, aperis en 1905; ĝia 9-a eldono estis publikigita en 1963 kun filologia aparato de A. Albault. En 1912 (6-a eld. 1962, red. G. Waringhien) aperis liaj *Lingvaj Respondoj*, ĉerpitaj el *La Esperantisto* (1889-95), *La Revuo* (1906-08) kaj *Oficiala Gazeto Esperantista* (1911-12).

Duobla, kaj iom kontraŭdira, estas la signifo de la prilingva verkaro de Zamenhof. Unuflanke, ĝi eminente riĉigis la stilon kaj la vortaron de Esperanto; aliflanke, ĝi fariĝis, nebone komprenita, ia deviga ekzemplo por multaj, kaj, je certa momento, ĝi eĉ transformiĝis en evolubremson de la lingvo mem.

6.5.3 Tradukaj Verkoj

La unua grava tradukaĵo estis *La Batalo de l' Vivo* de Charles Dickens, felietone aperinta en *La Esperantisto* en 1891. Libroforme ĝi estis presita nur en 1910. Tial la verko ne havis grandan influon. Sed jam en 1894 aperis *Hamleto* de Shakespeare, en versa traduko, kelkfoje simpliga, kelkfoje ne tre fidela, sed entute bela verko, lingve harmonia, valora literaturaĵo en Esperanto, kiu ĝuis longan kaj merititan sukceson (8-a eld. 1964).

Subskribinte la kontrakton kun Hachette, Zamenhof povis dediĉi sin al pli senzorga traduka aktivado. Tion li faris kun sia kutima lingvosento kaj profunda lingvomajstrado. En 1907 aperis la komedio de Gogol, *La Revizoro*, en 1908 *Georgo Dandin*, komedio de Molière, kaj en la sama jaro la tragedio de Goethe, *Ifigenio en Taŭrido*, kaj *La Rabistoj* de Schiller. En 1910 aperis la romano *Marta* de Eliza Orzeszko. Samjare venis ankaŭ la *Proverbaro* (reeldonita en 1961 kun filologia aranĝo de Rogister kaj Waringhien), vera trezorejo de ofte spritaj, ĉiam trafaj esprimoj.

Unue por la kolumnoj de *La Revuo*, Zamenhof tradukis *La Gimnazio* de Ŝalom Aleĥem (1910) kaj *La Rabeno de Baĥaraĥ* de Heinrich Heine (1914); libroforma eldono aperis en 1924. Lia traduko de *Fabeloj* de Andersen libroforme aperis nur postmorte: la unua volumo en 1923 (2-a eld. 1926, 3-a eld. 1965), la dua en 1926, la tria en 1932, la kvara en 1963. El la *Malnova Testamento* Zamenhof tradukis: *La Predikanto* (1907), *La Psalmaro* (1908), *La Sentencoj de Salomono* (1909), *Genezo* (1911), *Eliro* (1912), *Levidoj* (1912), *Nombroj* (1914), *Readmono* (1914). La tuta *Malnova Testamento*, reviziita de anglikanaj pastoroj, aperis en 1926.

Liaj tradukaj verkoj estis gravaj kiel instigo al plua verkado kaj por la kompletigo kaj fiksado de literaturaj lingvo kaj stilo. Zamenhof, kiel unua, jam en 1894 pruvis, ke en la Internacian Lingvon oni povas traduki eĉ la plej grandajn poeziajn ĉefverkojn, se la laboron pretigas kompetenta beletristo.

Tio rekte kontraŭis la tiamajn lingvosciencajn teoriojn pri la funkcio kaj la esprimkapablo de “artefarita” lingvo, kiuj influis ankaŭ la interlingvaj movadojn, i.a. tiun de Volapük, kaj pli poste tiun de Ido.

6.5.4 Originalaj Poemoj

Zamenhof verkis tre malmulte da originalaj poemoj. Lian poezian verkadon, sur lirika kampo, inspiris emociaj momentoj. Liaj verkoj havis sukceson, ĉar ili enhavis ĝuste tion, kio estis tiumomente necesa, t.e. la lirikan esprimon de certa venko kaj de la ĝenerala kaj iom nebula idealisma “homaranismo”, kiu gvidis multajn esperantistojn. Forme, la zamenhofaj poemoj estis sufiĉe ritmaj, sufiĉe klaraj kaj sufiĉe belsonaj por faciligi agrablan reciton kaj taŭgan parkeron.

6.5.5 Originalaj Eseoj

En siaj eseoj L.L. Zamenhof eksplikis neordinarajn vidpunktojn pri lingvaj kaj interlingvaj problemoj, pri politikaj kaj filozofiaj demandoj, kaj pri organizaj problemoj. La unua eseo aperis en 1889-1890 en *La Esperantisto: Esperanto kaj Volapük*. Ĝi neniam kompletiĝis. La dua, tre grava, estis verkita en 1899 aŭ 1900, kaj aperis en *Fundamenta Krestomatio: Esenco kaj Estonteco de la Ideo de Lingvo Internacia*.

Pri siaj interreligiaj projektoj li verkis plurajn broŝurojn: *Dogmoj de Hilelismo* (1906) kaj *Homaranismo* (1906, 1913). Memuaro verkita por la Kongreso de Rasoj (*Gentoj kaj Lingvo Internacia*) aperis en 1911. *Alvoko al la Diplomatoj*, verkita dum-milite, aperis en 1915. Ĉio troviĝas en *Originala Verkaro*, 1929.

6.5.6 Oratoraĵoj

Zamenhof ne estis elstara oratoro. Li sekvis stilon klasikan, lia voĉo ne estis tre forta kaj tre impresa, nek lia aspekto estis impona. Sed kiam li ekparolis emocie, li kapablis tuŝi la koro-kordojn de la esperantistoj: lia sincereco kaj lia veramo katenis la atenton de la aŭskultantoj. Ekde la *Unua Kongreso* en Boulogne-sur-Mer ĝis la 8-a Kongreso en Krakovo (1912), kiam li oficiale rezignis je plua ankaŭ nur morala gvidado de la Movado, kaj refariĝis “privata esperantisto”, liaj malfermaj paroladoj estis altinspire emocivekaj momentoj por la tiamaj aŭskultantoj. Kuraĝe li pritraktis politikajn problemojn (la pogromojn), demandojn pri organizado kaj pri interlingvistiko, la ideologion de Esperanto, ktp. Ĉio ĉi troveblas en *Originala Verkaro*, 1929.

6.5.7 Gazetartikoloj kaj Leteroj

Zamenhof verkis sennombrajn gazetartikolojn por tre multaj periodaĵoj. Oni kolektis ilin en *Originala Verkaro*, 1929. Tre gravaj estis ankaŭ liaj leteroj. Per ili, dum la unuaj du jaroj, Zamenhof kunligis la tiam malgrandan Movadon. Ili prezentas belan dokumenton pri la homeco de la iniciatinto de Esperanto, samkiel pri la historio de la Movado kaj de la lingvo mem.

6.5.8 Kolektitaj Verkoj

Ĉiuj originalaj verkoj de Zamenhof (poemoj, gazetartikoloj, traktaĵoj, oratoraĵoj, enkondukoj kaj kelkaj leteroj) aperis en *Originala Verkaro*, redaktita de J. Dietterle, 1929. Por lingve interesatoj aperis ankaŭ *Konkordanco al la OV*, de Fenton Stancliff, 1937. La *Leteroj de Zamenhof* aperis, en filologie senmanka redakto de Gaston Waringhien, en 1948: la unua volumo (1901-1906), la dua volumo (1906-1917). En 1963 aperis ankaŭ la kolekto *Paroladoj kaj Poemoj*.

6.6 Originala Beletro 1887 - 1918

6.6.1 Enkonduko

Dum la unua periodo de la Esperanta literaturo aktivis tri ĉefaj “skoloj”. La unua estas la *slava skolo*, konsistanta el la plej unuaj literaturistoj. Parto el ili estis samaĝuloj de Zamenhof, aliaj apartenis al pli juna generacio. Ili ekverkis antaŭ 1900, kaj la plej junaj pluverkis ĝis 1920. Ilia karakterizo estas la sendependeco, el lingva kaj stila vidpunktoj, de francaj “logikaj” lingvo-kliŝoj. Aliflanke ilin karakterizas ankaŭ la relativa abundo je puraj lirikaj voĉoj.

Inter 1890 kaj 1902 aktivis modesta, stile sen-apartaĵa skolo: la *norda skolo*, kiu reprezentigis ĉefe per prozverkistoj.

Post 1900, kaj ĝis proks. 1920, aktivis kroma literatura movado: la *franca skolo*, kun centro en Parizo. Ĝia ĉefa karakterizo estas inklino al eseoj, artikoloj (belstilaj kaj ofte profundaj), sed ne al liriko aŭ al artisma prozrekreio de fantaziaj inventaĵoj. La malmultaj lirikaj poetoj de ĉi tiu skolo fakte ne estas Francoj, kaj ankaŭ stile neniam sekvis la parizan skolon.

La franca kaj la slava skoloj aktivis unu apud la alia. Ili tamen ne multe influis sin reciproke, ĉar ilin regis aparta spirito, kaj ili laboris en apartaj lingvokampoj.

Kvankam la hiato inter la antaŭmilitaj kaj la intermilitaj skoloj estas granda, tamen estas ĝuste konsideri la slavan skolon kiel *ligomembro*: la francaj doktrinoj, ĉefe ĝis 1908, estis la antipodoj de tiuj de la novaperinta Budapeŝta Skolo.

Sed interne de la franca skolo mem, ĉefe post 1908, eksplodis lingvaj kontraŭdiroj: inter konservativaj, neologismo-malamikaj, novotimaj esperantologoj, kaj pli malfermitaj, lingve pli liberalaj homoj.

Krome, post 1908, la logikema influo de De Beaufront malkreskis: la laboroj de De Saussure radike krizigis tiun stilon, kaj formis la bazon de plua lingva prilaboro, kiun poste pretigis la Budapeŝta Skolo.

6.6.2 La Unuaj Komunaj Verkoj

La unua poezia verko, kun poemoj de Grabowski, Kofman, Devjatnin, Felikso Zamenhof, Seleznev, Goldberg, De Wahl, estis redaktita de A. Grabowski mem, kaj aperigita en 1893: *La Liro de la Esperantistoj*. Tiuj poemoj estis jam parte aperintaj en *La Esperantisto*, kaj poste reaperis en la poezia parto de *Fundamenta Krestomatio*, 1903.

Du verkoj reprezentas resumojn la originalan aktivadon sur literatura kampo ĝis 1900. Unu estas la *Fundamenta Krestomatio* (FK), la alia *Esperantaj Prozaĵoj* (EP).

FK aperis en 1903 (18-a eld. en 1969). Ĝi enhavas lingvajn ekzercojn, fabelojn, legendojn, anekdotojn, sciencarojn, artikolojn pri Esperanto, kaj 70 poemojn (unu triono de la tuta libro, tradukitajn kaj originalajn), ĉerpitajn el *La Esperantisto* (1889-1895) kaj el la verketoj aperintaj inter 1887 kaj 1902. *Esperantaj Prozaĵoj*, 1902, enhavis fabelojn, novelojn, skizojn, modelajn prozaĵojn eltiritajn el *L'Espérantiste* de De Beaufront. La pli varia enhavo kaj la redakto de L.L. Zamenhof garantiis al FK longtempan sukceson, dum male pri EP oni hodiaŭ apenaŭ plu parolas.

6.6.3 La Poeziaj Skoloj de la Unua Periodo

6.6.3.1 La Slava Skolo (Unua Generacio)

En FK aperis originalaj poemoj de pluraj ankoraŭ nuntempe legataj poetoj (i.a. de Devjatnin, L.L. Zamenhof, A. Kofman, F. Zamenhof), kaj de komplete forgesitaj nomoj (i.a. de M. Goldberg, D. Jegorov, I. Lojko, A. Naumann, W. Waher, k.a.). Kelkaj el la ĉi-lastaj eminentiĝis kiel aktivuloj, kiel tradukistoj aŭ kiel artikolistoj. Aliaj senspure malaperis.

La slava skolo, kiu daŭris ĝis 1916-1920, kaj estas dividebla laŭ du generacioj, havas gvidan kvinopon, konsistantan el A. Grabowski, V.N. Devjatnin, Leo Belmont, A. Kofman kaj Felikso Zamenhof, ĉiuj reprezentataj en FK.

La Pola kemi-inĝeniero kaj poligloto Antoni Grabowski (1857-1921), esperantisto ekde 1887, persona amiko de Zamenhof, kaj kiu forlasis la Movadon dum 1894-1903, abunde verkis traduke, ĉefe el la pola kaj el la rusa. Liaj tradukaj ĉefverkoj estas *Mazepa*, de Słowacki, 1912, la internacia antologio poezia *El Parnaso de Popoloj*, 1912, kaj ties daŭrigo *Postrikolto*, 1921, kaj la epopeo de Mickiewicz, *Sinjoro Tadeo*, 1918 (2-a eldono 1955). Grabowski elstaris en la traduko de poezio: li povis tion fari majstre, kun ritmoj abundaj kaj rimoj riĉaj kaj variaj. Liaj tradukaĵoj estas krome ankaŭ fidelaj, kaj karakterizataj de persona stilo kaj feliĉa vortotrovemo. Liaj originalaj poemoj, tre malmultaj, troviĝas en *El Parnaso de Popoloj*, 1912, kaj ilin karakterizas bona tekniko kaj persona, originala kapablo ellabori emociajn materialojn. Tio igis liajn verkojn ŝatataj, kaj ankoraŭ nun ĝueblaj.

La Rusa instruisto Vasilij Nikolajeviĉ Devjatnin (1862-1938), esperantisto ekde 1891, abunde tradukis el ruse kaj el germane, kaj verkis iomete ankaŭ originale. Lia unua libroforma poezia verko originala estas *Nevola Mortiginto*, 1896. Li estis poeto kun ritmoj kaj rimoj eble ne tre variaj, sed kapablo ellabori ankaŭ komplikajn materialojn en fajna, emociveka maniero. Sufiĉe interesaj estas ankaŭ liaj satiraj verketoj (*Unuaj Esperantaj Satiroj*). Lia plena verkaro aperis en 1906 (1-a kaj 2-a volumoj), en 1908 (3-a volumo) kaj en 1911 (4-a volumo). Li aktivis ankaŭ sur teatra kampo.

La Pola Hebreo Leo Belmont (ps. de Leopold Blumenthal, 1865-1941), esperantisto ekde 1887, aktivis kiel verkisto kaj redaktoro ankaŭ nacilingve. Entute, li verkis proks. 100 librojn. Li kontribuis al multaj gazetoj per tradukaĵoj kaj originalaĵoj. Tre ŝatataj estas liaj eseoj. En 1908 aperis lia poemkolekto (ankaŭ kun tradukaĵoj) *Sonoj Esperantaj*.

La Rusa librotentisto Antoni Kofman (1865-1940?), esperantisto ekde 1889, kunlaboris aktive en pluraj revuoj per originalaĵoj kaj per multaj, lingve interesaj, ĉar kuraĝe entreprenitaj, tradukaĵoj. Liaj originalaĵoj konsistas el epigramecaj satiraĵoj kaj el la originala rakontpoemo *Filino de Jiftah*. Malfeliĉe li forlasis Esperanton en 1908, kaj liaj nepridubeblaj talentoj tiel forperdiĝis.

La kvina poeto estis la frato de D-ro Zamenhof, Felikso Zamenhof (1868-1933), farmaciisto. Li estis poeto facilinspira, kun temoj eble iom supraĵaj, kvankam teknike elegantaj. Liaj verkoj aperis en la unuaj periodaĵoj esperantistaj, kaj en *La Revuo*, *Ondo de Esperanto*, *Literatura Mondo*. Libroforme aperis *Homa doloro*, 1905, kaj *Verkaro de FeZ*, kolektita de Edw. Wiesenfeld, 1935.

Aliaj poetoj estas reprezentataj en FK. El ili elstaras la Litova pastro A. Dambrauskas (Dombrovski, 1860-1938). Li verkis en la litova, en la rusa, en la pola, en la latina kaj en Esperanto (kiun li lernis en 1887). Li postlasis multnombrajn tradukaĵojn, originalajn matematiklibretojn kaj prilozofian libron. En 1905 aperis lia *Versaĵareto*, kun religietosaj poemoj. Ankaŭ de la Ruso I. Seleznev (mortinta en 1904) aperis verkoj en FK. Li tradukis el Gorkij, kunlaboris al gazetoj kaj lasis kelkajn originalajn verkojn.

Fine, de Miĥail Solovjev (1874-1950), Ruso, aperis verkoj originalaj ne nur en FK, sed ankaŭ en *La Revuo*, *Heroldo de Esperanto* kaj *La Suda Stelo*.

6.6.3.2 La Norda Skolo

La transporto de la redakcio de *Lingvo Internacia*, do de la organiza centro de la tiama Movado, al Svedio, kaŭzis ankaŭ la multiĝon de interesaj verkistoj tie. Ili aktivis ĉefe artikole kaj proze. Tamen, okazajn versaĵojn (aperintajn i.a. en FK) verkis V. Langlet (1872-1960), K. Svanbom, k.a.

6.6.3.3 La Franca Skolo

La poezia rikolto de la franca skolo estas, kiel jam dirite, nur malgranda. Kelkaj poemoj de Célestin Rousseau (1861-1949), esperantisto ekde 1902, aperis, kun milda, kelkfoje iom malserena romantika emocieco. Liaj poemoj aperis en *Amo*, *Fonto de Vivo*, 1939.

De la licea fizikinstruisto Henri Sentis (1850-1933), esperantisto ekde 1898, kiu verkis ankaŭ rakontojn, aperis poemoj *Por Esperanto* en 1912 kaj alia poemkolekto, *En Montoj*, 1927, kun delikata sentemo.

Sed la plej granda estas la internacieca Sviso Edmond Privat (1889-1962), kies poemkolekto *Tra l' Silento* aperis en 1912 (nun ĝi troviĝas en *Junaĝa Verkaro*, 1960). E. Privat estas la unua vere lirika voĉo de nia literaturo. Kun Schulhof, li konkludas periodon, kaj aludas al nova. La temoj de la poezio de Privat, kvankam ne ĉiam ĝisfunde ellaboritaj, neniam impresas skize supraĵaj. Liaj versoj estas ĉiam glate harmoniaj, sen malspontanaj ŝtopvortoj. Malfeliĉe, Privat dediĉis sin tiel multe al la Esperanta Movado kaj al aliaj idealismofonaj movadoj, ke li povis verki sur poezia kampo nur junaĝe. Estas, krome, tre konataj la kontribuoj de Privat al historiografio, al ĵurnalismo, al politiko, al oratorado, al teatro kaj al scienco.

6.6.3.4 La Slava Skolo (Dua Generacio)

Kelkaj Slavoj komencis sian literaturan agadon nur post 1900, kaj, do, aperigis siajn verkojn samtempe kun la verkistoj de la franca skolo. Estas atentinde, ke ne ekzistas hiato inter la du generacioj slavaj: nek literature nek tempe. Male, pluraj unua-generaciaj verkistoj ankoraŭ aktivis dum la duageneracia periodo (i.a. Devjatnin, Belmont, FeZ, Grabowski, k.a.). Pluraj el ili poluras sian stilon, kaj, sub la influo de la multiĝantaj tradukaĵoj, kapablas superi la nuran emocian nivelon en la liriko, ellaborante pli detale kaj pli signife la formon kaj la enhavon.

De Leono Zamenhof (1875-1934), frato de L.L. Zamenhof, esperantisto ekde 1898, tradukinto el Świętochowski kaj el Wyspiański, aperis kelkaj verkoj poeziaj, kiuj estis kolektitaj en *Mia Liro*, 1909.

De la Rusa gimnazia direktoro Romano Frenkel aperis multaj versaĵoj kaj tradukaĵoj en pluraj tiamaj kulturaj revuoj. Liaj originalaj poemoj, kun natura simpleco kaj sincera lirikeco, teknike iom primitivaj, eble, sed ne supraĵaj, aperis en *Verdaj Fajreroj*, 1908, verko siatempe tre ŝatata.

La Rusa oficisto Georgo Deŝkin (1891-1967), esperantisto ekde 1908, eldonis *Versaĵoj*-n en 1912. En 1957 aperis *Elektitaj versaĵoj 1909-1956*. Deŝkin estas poeto de lirikaj emocioj, de pejzaĝoj: siatempe sendube talente avangarda poeto, li tamen neniam plue evoluis, tiel ke liaj verkoj fariĝis iom antikviĝintaj, ankaŭ se ne senĉarmaj.

En 1912 aperis *Unuaj Agordoj*, poemaro de Wiktor Elski (ps. de Stanisław Zygmunt Braun, pola oficisto: 1893-1956) kaj de Eska (ps. de Stanisław Karolczyk, Polo, 1890-1966). De Braun, rezignacitosa poeto, aperis ankaŭ aliaj verkoj (originalaj kaj tradukaj) en la revuoj de la jaroj 1912-1920. Pli malmultajn aperigis Karolczyk.

Samjare eldoniĝis la poemaro de la pola studento (poste verkisto) Czesław Jastrzębiec Kozłowski (1894-1956), *Petaloj*. La aŭtoro forlasis Esperanton en 1914. La poemoj de Kozłowski estas tipe junulaj, kun ia ne bone difinebla melankolia bazetoso.

Ĵus antaŭ la Unua Mondmilito, en 1914, aperis la poemaro de la Polo Juliusz Kriss (1891-1959), *Melodioj de l' Nokto*, kun versaĵoj iom romantikaj, kiuj pritraktas ankaŭ junulajn temojn, kiel amon, nokton, tristecon.

Dummilite aperis nur unu atentinda verko: *Dorna Karesilo*, 1917, de la Ruso Boris Mirski (ps. “Bela Manto”). Temas pri poemetaro satira, kun temoj sufiĉe bone ellaboritaj, kaj taŭga stilo por afabla satiremo. En tiuj jaroj verkis ĉefe enrevue la delikata, artisme sentanta Rusino Maria Stanislavovna Tenner, kiu ankaŭ tradukis verkon de Tolstoj (1911).

Sed la ĉefa slava duageneracia verkisto estas sendube la ĉefa dentkuracisto Stanislav Schulhof (1864-1919). Liaj originalaj poemoj estas kolektitaj en la tri verketoj *Per Espero al Despero*, 1911; *Kion la Vivo Alportis*, 1911; kaj *Aŭtunaj Floroj*, 1912. Lia verkaro provas, ke li estis matura lirika poeto, kun stilo bone ellaborita kaj poem-strukturo interne konsekvenca. Liaj temoj estas melankoliaj, aŭ gajetaj, aŭ rezignaciaj: liaj verkoj tuŝas nin emocie ankoraŭ hodiaŭ.

6.6.3.5 Aliaj Poetoj

La plej konata tiutempa poetino estis la Germanino Marie Hankel (1844-1929). Ŝiaj originalaj versaĵoj aperis en la kolekto *Sableroj*, 1911, kaj en multaj tiutempaj revuoj. En 1909 ŝi estis kronita Reĝino de la Floraj Ludoj. Sed ŝia graveco estas nun ekskluzive historia. Al ni, ŝi povas preskaŭ plu nenion diri. Ŝiaj poemoj komunikas al ni ne multon: ili enhavas nur tre ĝeneralajn emociajn konceptojn ne ellaboritajn, en formo iom primitiva, kie tro multe da vortoj — tutaj versoj, eĉ tutaj strofoj — troviĝas tie ne pro internstruktura neceso, sed por ŝtopi rimajn aŭ ritmajn breĉojn. Ŝia sukceso estas jene eksplikebla: ŝi bone interprete spegulis la psikologian kaj kulturan (ideologie verdisman) nivelon de la tiama Esperanto-Movado.

Siatempe ŝatata, sed iom primitiva poeto estas ankaŭ la angla matematikisto Clarence Bicknell (1842-1918), esperantisto ekde 1897. Li loĝis longtempe en Italio. Okaze verkis poemojn (krome, artikolojn kaj lernolibrojn) ankaŭ la Ital-Ĉehino Rosa Junck (1850- 1929).

Iom pli interesaj, kaj ankoraŭ hodiaŭ legindaj, estas la verkoj de la angla lingvoinstruisto Albert Edward Styler (1865-1928). Liaj poemoj aperis en *En la Dolomitoj*, 1914. Ankaŭ de la Anglo Giles

Leigh Browne (1883-1919), esperantisto ekde 1909, aperis bonaj originalaj poemoj, ĉefe en *La Revuo*. Li aktivis ankaŭ traduke.

La Usonanino Celia Doerner (1853-1918) tradukis kelkajn verkojn, kaj aperigis ankaŭ kelkajn originalajn poemojn.

De la hispana pioniro Vicente Inglada-Ors aperis en 1909 *Prozaĵoj kaj Versoj*. Pli gravaj estas tamen liaj tradukaĵoj, precipe en la teatra kampo.

De la kroata oficiro Mavro Ŝpicer (1862-1936) aperis kelkaj originalaj poemoj, kvankam lia plej merita agado estis sur la traduka kaj lernolibra kampoj.

De la Nederlandano C.Ch. Droogendijk (mortinta en 1918) aperis kolekto el simplaj poemoj: *Esperantaj Poemoj*, 1917.

6.6.4 La Prozaj Skoloj de la Unua Periodo

6.6.4.1 Enkonduko

Ankaŭ ĉi-kampe la *Fundamenta Krestomatio* estas bona, reprezenta kolekto-verko. Aperis originalaj prozaĵoj de la ĉeftdevena Brazilano Fr.V. Lorenz, de iu Odesano Enbe, de V. Devjatnin kaj de la Germano L.E. Meier. En *Esperantaj Prozaĵoj* aperis originalaj skizoj aŭ noveletoj de A. Kofman, L. Bernot, Cl. Bicknell, F.A. Postnikov (1872-1952), A. Hasselrot, L. de Beaufront, S. Meyer, K.M. Nordensvan, R. Lemaire, K. Boguŝeviĉ, kaj de aliaj aŭtoroj.

La plejmulto el la originalaj rakontoj de *Esperantaj Prozaĵoj* (temas ĉefe pri skizoj, ne pri veraj noveloj) estas bonaj ekzemploj de la tiama prozo: la inventokapablo ne mankis, kvankam la tuton ruinigis kelkfoje banala solvo: la stilo bedaŭrinde estis iom tro unutona kaj sennuanca. Ankaŭ la rakontaĵon ĝenis ofte diletanteca sinteno rilate la internstrukturan kontinuecon.

6.6.4.2 La Slava Skolo (Unua Generacio)

La plej granda parto aperis en revuoj: ĉefe en *Lingvo Internacia*. Tamen aperis ankaŭ libroformaj verketoj: de V. Stankieviĉ la skizaro *El la Vivo de Esperantistoj*, 1896, de la teherana Ruso Abesgus, mortinta en 1930, la rakonto *Kraljeviĉ Marko*, 1896; samjare aperis la premiita rakonto de la Polo Jozef Waŝniewski (1859-1897), *En la Brikejo*, kiu estas verŝajne la plej altnivela rezulto de tiu epoko. Kontribuis ankaŭ aro da lingvokleraj esperantistoj, kiuj aktivis sur artikola, esea kaj lingva kampoj. Multaj eminentis ĉefe traduke. Kelkaj jam estas cititaj, ĉar ili verkis ankaŭ originaiajn poemojn. Aliaj memorindaj estas Samuel Ŝatunovskij (1859-1929), K.I. Ŝidlovskij (1858-1920), Vl. Gernet (1870-1929), Vl. Szmurlo (1865-1931), N. Borovko (1863-1913), N.A. Kazi-Girej (1866-1917), k.m.a.

6.6.4.3 La Norda Skolo.

Esperantaj Prozaĵoj proponas tri novelojn de la Finno Karl Magnus Nordensvan (1850-1903), kortega konsilanto. La verkisto uzas artifikajn temojn, kaj verkas realisme, kun granda harmonio inter lingvo, rakontostrukturo, kaj disvolviĝo. Iom romantika, la aŭtoro tamen efikas kredeble, kaj neniam falas en sentimentalecon. Alia novelisto estis la sveda pastoro Otto W. Zeidlitz, kies *Du Mirrakontoj* aperis en 1898. Pliaj tiamaj nordaj prozverkistoj (kiuj tamen nur por-okaze verkis novelojn) estis V. Langlet (1872-1960), Per Ahlberg (n. 1864) kaj Paul Nylén (1870-1958): ili verkis multnombrajn artikolojn kaj lingvajn eseojn.

6.6.4.4 La Franca Skolo

Ĝis 1902-1905 la stilo de la francaj verkistoj dependis de la lingvaj konsiloj kaj respondoj pretigitaj de L. de Beaufront. En iliaj manoj, la lingvo estis uzata tre korekte, sed iom rigide, tro afiksoriĉe kaj neflekseble. Post la fino de la influo de De Beaufront, naskiĝis aliaj tendencoj.

Unu grupo, kiu ĉirkaŭis *La Revuo*, kaj kiu trovis sian nestoron en Carlo Bourlet, proponis lingvon malfermitan, riĉan, favoran al la multiĝo de la neologismoj. La alia grupo, kiu ĉirkaŭis Th. Cart kaj lian *Lingvo Internacia*, pledis por severa kontraŭneologisma sinteno. La franca periodo prezentis multe da kapablaj tradukantoj, multajn lingvo-esplorantojn (estis la epoko de la Ido-krizo, do de la unuaj paŝoj de la esperantologio kiel esplora kaj normiga lingvosciencia branĉo).

Multiĝis ankaŭ la sciencaj verkistoj, kaj fiksiĝis la Esperanta ĵurnalista lingvo. Malfeliĉe, partoprenis ne tiom multe da originalaj prozverkistoj.

Beletraj Prozverhistoj: Malmultaj el la beletraj prozverkistoj estas citindaj. Aperis porinfana noveleto de Émile Boirac, *Perdita kaj Retrovita*, en 1905. De Ernest Deligny aperis *Nekredeblaj Aventuroj de Sinjoro Radamanto*. René Beck verkis la ĉarman novelon *La Mistera Sinjorino*, 1913. De Claudius Colas (1884-1914) aperis la kristnaska rakonto *La Lignoŝuoj*, 1914; li verkis ankaŭ aliajn novelojn kaj lingvajn studojn. De Boucon aperis la verko *Humoraĵoj* en 1919.

Samspeca verko, de la Hungaro Francion enmigrinta Paul de Lengyel (1868-1932) aperis jam en 1899 (2-a eld. 1908): *Libro de l' Humoraĵo*. Li estis pli konata kiel artikolisto: en *Lingvo Internacia*, *Juna Esperantisto*, *La Revuo*, *Literatura Mondo*, ktp.

Iom pli interesaj estas la nun eksmodaj, romantikecaj kaj iom naivaj noveloj de Jeanne Flourens (ps. Roksano). Kelkaj el ili aperis en la novelaro *La Senlaca Sinofero*, 1912. Ŝi estas pli konata pro siaj artikoloj pri literaturo, pri modo, pri virinaj aferoj, kaj pro siaj teatraĵoj.

De la licea fizikprofesoro Henri Sentis (1850-1933), esperantisto ekde 1898, aperis la novelo *Urso*, 1906 (2-a eld. 1928) kaj la rakonto *Blua Kardo*, 1923. La kuracisto René Artigues (1860-1950) aperigis kelkajn interesajn novelojn en *Lingvo Internacia* kaj en *La Revuo*. Kelkajn originalajn novelojn aperigis ankaŭ S. Meyer (1864-1921), el kiuj unu troviĝas en *Esperantaj Prozaĵoj*, 1902. Li estis tamen pli konata pro siaj tradukaĵoj.

Tre interesaj estas la aŭtobiografiaj skizoj de Edmond Privat, aperintaj en *Aventuroj de Pioniro*, 1963: la aŭtoro priskribas kelkajn gravajn eventojn kaj renkontiĝojn en sia junaĝo, kun sprito kaj skizemo. Sed la — almenaŭ kvante — plej eminenta tiutempa proz-aŭtoro estis sendube Henri Vallienne (1854-1908), kuracisto. Li multe tradukis (i.a. la tutan *Eneidon!*) kaj postmorte oni malkovris multajn neeldonitajn manuskriptojn de tradukaĵoj el De Musset, Fénelon, Ovidius, k.a. En 1908 li estis proklamita la plej granda stilisto esperantlingva post K. Bein. Sed tiun juĝon ni povas konsideri iom entuziasme troa. Liaj ĉefverkoj estas du dikaj romanoj: *Kastelo de Prelongo*, 1907, kaj *Ĉu li?*, 1908 (reeld. 1938). Ambaŭ konsistas el la tipaj ingrediencoj de la tiama felietona romano: amo, pasio, romantiko, aventuroj, krimoj, mistero, identkonfuzoj, ktp., ĉio plektita en sufiĉe neverŝajna intrigo, kun ĉefpersonoj psikologie nekredeblaj, rakonta disvolviĝo nenecese komplika, kaj stilo peza, ne eleganta. El la du romanoj, supozeble nur la dua estas hodiaŭ ankoraŭ legebla, sed kun la lingvaj korektoj de K. Kalocsay.

Sciencaj Prozverkistoj: En tiu epoko formiĝis la scienca lingvo Esperanta. Elstara estis la kontribuo de Edmond Privat, kiu aktivis ĉefe intermilite: per multnombraj paroladoj pri lingvaj, literaturaj kaj internacijuraj temoj, kaj per verkoj kiel *Ĉe l' Koro de Eŭropo*, 1909; *Historio de Esperanto*, I: 1912; II: 1927; *Vivo de Zamenhof*, 1920 (12 eldonoj), *Interpopola Konduto*, 1934; *Federala Sperto*, 1954; kaj

Vivo de Gandhi, 1967. Alia Sviso estis la ĝeneva psikologo kaj pedagogo Pierre Bovet (1878-1965). Ankaŭ li aktivis ĉefe intermilite.

Sciencistaj stilistoj kaj elstaraj esperantologoj estis ankaŭ Charles Verax (1873-1943), fotisto; la matematikisto Charles Laisant (1841-1920); generalo Hippolyte Sebert (1839-1930); la matematikisto Charles Méray (1835-1911); la fizikisto Daniel Berthelot (1866-1927); la lingvisto Charles Lambert (1866-1943); la kuracisto Maurice Briquet (1865-1953); la fizikisto Aimé Cotton (1869-1951), kaj Maurice Rollet-del'Isle (1859-1943), kiu verkis ankaŭ pri lingvaj problemoj.

Prilingvaj Prozverkistoj: Prilingve verkis multaj, preskaŭ ĉiuj tiamaj movadaj eminentuloj. La unua stilisto estis L. de Beaufront (1855-1935): li estis, krome, lingvisto, aktivulo, artikolisto kaj eminenta polemikisto. Li enkondukis la unuajn Esperantajn ekzamenojn kaj kodigis la tiaman “logikan” kaj “korektan” lingvo-uzon. Alia tre grava stilmajstro, teoria kaj praktika, estis la lingvisto Theophile Cart (1855-1931), kiu aktivis ankaŭ kiel vortaristo, polemikisto kaj artikolisto (en *Lingvo Internacia*, 1913-1917, tre ŝatataj estis liaj artikoloj *Biletoj de Blankbarbulo*). Aktivaj sur la lingva kampo estis ankaŭ la multmerita pioniro Paul Fruictier (1879-1947), Camille Aymonier (1866-1951), Pierre Corret (1881-1936), Gabriel Chavet (1880-1972), Louis Bastien (1869-1961) kaj la Sviso René de Saussure (1872-1943), kiu ellaboris la korektan teorion de la Esperanta vortkunmetado, kontraŭstare al la lingvaj tezoj de Couturat.

Artikolistoj: En ĉi tiu periodo fiksiĝis la ĵurnalisma lingvo. Preskaŭ ĉiuj eminentuloj (movadaj, lingvaj, tradukaj, sciencaj, originalliteraturaj) verkis artikolojn. Elstaraj estas, krom tiuj menciitaj supre, Auguste Capé (ps. Montrosier, 1868-1916), Jean Couteaux (1884-1961), Carlo Bourlet (1866-1913), kiu krome agadis sur lingva kaj beletra kampoj, kaj la Sviso Hector Hodler (1887-1920), fondinto de UEA, aktivulo, artikolisto, kiu pretigis ankaŭ kelkajn tradukojn. Liaj korespondaĵoj plenigas 12 volumojn!

Kulture gravaj verkistoj, krom la cititaj, estis i.a. barono Félicien Menu-de-Ménil (1860-1930); li aktivis ankaŭ ĵurnalisme, precipe en *La Revuo*, kiun li ĉefredaktis en 1906-1914; lia edzino, Sophie Menu-de-Ménil (1870-1925); Jeanne Ranfaing Zabilon-d'Her (ps. Evidino, 1868-1924); Émile Boirac (1851-1917): filozofo, stilisto, gramatikisto, artikolisto, tradukisto valora; René Deshays (1870-1940); Maria Milsom (ps. Ramo, 1851-1933); Gaston Moch (1859-1948): esperantisto ekde 1889, pacisto, tradukisto, fakverkisto; Émile Peltier (1870-1909), pioniro de la katolika Esperanto-Movado; Eugène Noël (1855-1913), kiu famiĝis pro siaj tradukoj kaj siaj recenzoj; Ernest Deligny (1864-1950), kiu multe tradukis kaj verkis artikolojn; kaj fine du Svisoj: Jean Borel (1868-1946), ĵurnalisto, eldonisto, redaktoro, tradukinto, kiu aktivis ĉefe en Germanio (Berlino), kaj Edmond Privat, la unua kiu provis kuraĝe antaŭskizi la evoluojn de la tiam juna Esperanta literaturo (*Pri Esperanta Literaturo*, parolado, 1912).

6.6.4.5 La Slava Skolo (Dua Generacio)

La plej konata tiuepoka prozverkisto estis sendube la pola kuracisto Kazimierz Bein (ps. Kabe, 1872-1959). Li konatiĝis inter la esperantistoj en 1904 kaj forlasis la Movadon en 1911, je la zenito de sia literatura kariero. Li ne verkis originale, sed nur traduke. Tamen li profunde influis la tiaman prozverkadon, kiun tiutempe regis la stilo de De Beaufront. Lia influo igis la lingvon pli fleksebla, pli libera, pli eleganta. Bein interesiĝis ankaŭ pri lingvaj demandoj: li aperigis i.a. vortaron Esperanta-Esperantan.

Tre interesa estas la rusa originala novelisto Ivan Genadjeviĉ Ŝirjaev (1887-1933), pastro kaj instruisto, kiu esperantistiĝis en 1895. Li estis premiita de SFPE kaj dum la Floraj Ludoj. Liaj noveloj estas kolektitaj en *Sep Rakontoj* (sub la ps. Ivan Malfeliĉulo), 1906 (2-a eld. 1908); *La Ciganino*, 1907; *Tra la Loko Ensorĉita*, 1913; *Forta Impreso*, 1914; *Peko de Kain*, 1932; *En la Vagono* (kaj aliaj rakontoj), 1937. Li multe tradukis, sed nenion eldonis. Li estis novelisto talenta, kun kapablo profunde analizi la realon, kaj kredebligi siajn literaturajn kreaĵojn. Bedaŭrinde la tiama situacio estis malfavora, kaj tiu verva, kelkfoje brile skiza verkisto neniam povis ĝisfunde kultivi sian talenton.

De la Ruso Herschel Hall aperis en 1913 la novelo *La Premiito*. Samjare aperis la rakonto de A.A. Saĥarov (1865-1942), *Superforta Ambicio*, skizo kun simbola signifo pri la Esperanta Movado. Li estis cetere valora ĵurnalisto (lia artikolaro *Sur Vojo al Kunfratiĝo de Popoloj* aperis en 1907), redaktoro de *Ondo de Esperanto* (1909-1917). Li poste aktivis en la soveta komunista Esperanto-Movado.

6.6.4.6 Aliaj Prozverkistoj

De la hungara pioniro August Marich aperis en 1911 *Skizoj el Mia Propagandista Vivo*. Eklaboris ankaŭ pluraj Angloj: en 1913 aperis la skizaro de A.E. Styler *En la Montoj*, kaj en 1914 la rakonto de Richard Sharpe (1844-1923) *Travivaĵoj de Ro Ŝo*. Temas pri aŭtobiografia verko en tro simpla formo: nur “faktoj”, sen ia interpreto psikologia aŭ eventa. En 1915 publikiĝis la utopieca filozofi-socikritika romano teozofio-fona de la arkitekta desegnisto H.B. Hyams (ps. Tagulo, m. 1960): *Nova Sento* (2-a eld. 1925). En 1919 aperis la iom romantikstile eksmoda romano de Alleyne Sinnotte, *Lilio*, kie ne mankas travivaĵoj feliĉaj kaj malfeliĉaj, sed fine la Bono estas premiita kaj la Malbono punata (aŭ, respektive, pardonata).

La Kataluno Frederic Pujulà-i-Vallès (1877-1963), esperantisto ekde 1905, eldonis en 1908 du rakontojn: *La Grafo Erarinta* kaj *Naivulo*. De la Hispano José Garzón-Ruiz (1871-?) aperis artikolaro *Kelkaj Andaluziaj Moroj*, 1910, kaj prijura monografio. La Italo A. Rivier aperigis la rakonton *En Rusujo per Esperanto*, 1911. De D-ro Leunbach aperis la originala novelo *Ne Juĝu*, 1914. Kaj, fine, anoncis sin ankaŭ la unuaj ekstereŭropaj prozverkistoj: la unuajn tradukojn, la unuajn originalajn skizojn kaj artikolojn verkis la Japanoj Ĉif toŝio kaj Fukuta kunitaro.

6.6.4.7 Kulture Gravaj Aktivuloj Slavaj kaj Alilandaj

Kvankam plej multaj el ili ne verkis originale sur la beletra kampo, ili estis tamen gravaj pro siaj tradukaĵoj, lingvaj studoj, artikoloj.

El la rusaj, ni rimarkas: Paŭlo Medem (1862-1924), kiu pretigis lernolibrojn kaj tradukis; Andreo Fiŝer, kuracisto (1855-1930), kiu tradukis en lingvo ŝpruce moderna el Turĝenev, Gogol, Puŝkin; Timofej Ŝĉavinskij (1862-1921); Anna Ŝarapova (1863-1923), kapabla tradukantino.

El la Poloj elstaras la interlingvistoj Boris Kotzin (1887-) kaj Adam Zakrzewski (1856-1921). El la alilandaj, ĉefe traduke kaj artikolare, aktivis la angla inĝeniero Alfred Wackrill (1862-1924), la Anglo Harold Bolingbroke Mudie (1880-1916), la Anglo Daniel Lambert (1852-1930), la franc-devena Anglo Achille Motteau (1836-1906), la Flandro Hector Vermuyten (1899-1966), la Germano Siegfried Lederer (1861-1911), la Germano Ludwig Emil Meier (1866-1916), kiu tradukis el Schiller, Heyse, Bölsche, Grillparzer, Lessing, la Flandro Amatus van der Biest-Andelhof (1850-1912).

Menciindas ankaŭ verkistoj, kiuj iĝis konataj precipe pro siaj prilingvaj laboroj. Prilingve, sed ankaŭ traduke kaj artikolare aktivis la angla pastoro J.C. Rust (m. 1927), klera lingvisto, tradukanto kaj predikisto, la Flandro Marcel Merckens (1873-1911), la Hispano Ricardo Codorniu-y-Starico (1846-

1923), la Germano Albin Moebusz (1871-1934), la Germano Friedrich Pillath (ps. Zanoni, m. 1932), la Germano Eduard Mybs (1858-1923), la Germano Albert Schramm (1880-1937), la Germano Gustav Hermann Göhl (1859-1931), la Germano Wilhelm Velten (1841-1928), la Germano Ernst Kliemke (ps. Heinrich Nienkamp, 1870-1929), la germandevena Anglo Herbert F. Höveler (ps. Ĉefeĉ, 1859-1918): li iniciatis la aperigon de la famaj “ŝlosiloj” kaj aktivis ankaŭ sur la esperantologia kampo, kie li ellaboris teorion de la Esperanta kunmetsistemo, kiu kontraŭstaris tiun de De Saussure.

6.6.5 La Originala Teatro dum la Unua Periodo

La ĉeftraĵo de la tiutempa teatro estis, stile, la manko de komunuza ĉiutaga lingvo, kaj, enhance, la celo krei amuzan verkon. La tiamaj teatraĵoj serĉis utiligon en agrabla grupvespero. Ili ne havis artajn pretendojn. Pro tio, ankaŭ, nenio artisma estas eltirebla el la tiutempaj verkoj. Ekzemple, en la kvarvoluma *Plena Verkaro* de la Ruso Vasilij N. Devjatnin estas troveblaj tri senpretendaj verketoj teatraj: *Edziĝo*, *Nefinita Dramo*, *Instruita Mimikisto*. Samajn komentojn ni povas fari pri la komedieto de s-ino Vallienne *La Gasto*, 1906; pri la komedieto de Marie Hankel *La Renkonto*, 1908; pri la du amuzaĵoj de la Hispano Miguel Cases-Martín, aperintaj samlibre en 1908: *Unu Fojon* kaj *Vivu Esperanto*. De la sama aŭtoro aperis en 1910 ankaŭ la unuakta amuza komedio *Mistera Krimo*.

De la Meksikano Ramón Limones aperis en 1910 la komedio *Veneno*, en aparte malbona lingvo. De iu hispana Johano Poplo aperis la amuza sceno pri la Esperantista Movado *S-ro Alsanojs en Barcelono*. Kvalite pli bona estas la originala farso de la hispana natursciencisto Vicente Inglada-Ors (1879-1949), kiu multe tradukis kaj aktivis prilingve: *Edziĝo Malaranĝita*, 1907. Pli altajn pretendojn havas la du dramoj de Nadina Kolowrat, *Misteroj de Amo*, 1909, la triakta versa dramo de R. Unterman, *En Danĝero*, 1911, kaj la dramo de la itala eldonisto A. Paolet (1880-1960), *Ensorcô*, 1915.

Interesaj estas la dramoj de la franca komercistino Jeanne Flourens (ps. Roksano, 1871-1928), en kiuj ŝi prezentas ankaŭ aktualajn problemojn, kiel ekz. la virinan egalrajtecon, kvankam la evoluo de la intrigo okazas ĉiam laŭ la kutimaj leĝoj de amuziĝo. Ŝi aperigis la komediojn *Duonsurda*, 1907 (2-a eldono 1922); *La Fianĉiniĝo de Sovaĝulineto*, 1909 (2-a eld. 1922); *Geedziĝopeto*, 1913; kaj la dialogon *La Morgaŭa Virino*, 1912.

De la Germano Reinhold Schmidt (1867-1943) aperis en 1910 klasikforma poezia dramo *Gustav Vasa*. Tiu verko estas iom peza, pene komprenebla pro torditaj kaj malnaturaj frazoj, kaj la intrigo estas iom senmova kaj kelkfoje plumpa, tiel ke la legado estas laciga, kaj la spektado malfacila. Ĝi restas grava, ĉar ĝi estas la unua provo de tragedio, kiu ne celas esence la grupan vivon. De la sama aŭtoro aperis ankaŭ burĝfona komedieto: *La Amkonkurantoj*, 1911.

Interesa aŭtoro estas ankaŭ la Kataluno Frederic Pujulà-i-Vallès (1877-1963): en 1909 aperis liaj du tragediaj dramoj pri la frenezo: *Frenezo* kaj *Aŭtunaj Ventoj*. Temas pri verkoj kiuj kaptas la atenton de la leganto ĝis la fino, kvankam ili bezonus kelkajn lingvajn ĝustigojn, kaj malgraŭ la fakto, ke nia gusto trovas ilin eble iom tro romantikaj. La aŭtoro kreas intrigon, kiu disvolviĝas tute realisme en atmosfero, kiu iom post iom preterrealismiĝas. La sama aŭtoro aperigis en 1909 kvin monologojn: *La Rompantoj*.

La lasta teatra verkisto, kiun oni ne rajtus preteratenti, estas la Sviso Edmond Privat. Li verkis unu solan teatraĵon, kiu estis ankaŭ sukcese recitata: *Ginevra*, 1913 (nun en *Junaĝa Verkaro*, 1960). La aŭtoro sukcesis plekti sian pacistan mesaĝon kun interesveka amintrigo. La versoj de la dramo estas belaj, neniam patosaj; ili ofte iĝas lirike kristalaj. Estas komuna opinio, ke en la dramo mankas iom da teatra drameco. Recitoj okazis dum la UK-oj de 1913 kaj de 1925.

6.6.6 Konkludaj Verkoj

Se la konkludaj verkoj de la plej frua periodo estis *Fundamenta Krestomatio*, 1903, kaj *Esperantaj Prozaĵoj*, 1902, por la dua generacio de verkistoj mankas komparebla verko. Sed por la franca skolo, interesa estas la verketo *Laŭroj*, aperinta en 1908, kun kolekto el originalaj verkoj premiitaj en la unua literatura konkurso de *La Revuo*. Tie aperis verkoj de Artigues, Inglada, Hodler, van Melckebeke, Ellis, Boucon, s-ino Vallienne, Gambier, Deligny, Bulhuis kaj Trinité.

Alia verko, kiu konkludis la unuan periodon, sed malfermis ankaŭ novan, estas la malgranda originalpoezia antologio de P. Hitrov: *Guto post Guto*, 1923. Ĝi enhavis originalajn poemojn de L.L. Zamenhof, Marie Hankel, Edmond Privat, M. Solovjev, St. Schulhof, N. Nekrasov, J. Kriss, G. Deŝkin, St. Karolczyk, k.a. (entute de 21 poetoj).

6.7 Originala Beletro 1919 – 1945

6.7.1 Poezio

6.7.1.1 La Budapeŝta Skolo

La Budapeŝta Skolo formiĝis ĉirkaŭ literatura revuo, *Literatura Mondo*, kaj du eminentaj verkistoj: Kálmán (Kolomano) Kalocsay kaj Gyula (Julio) Baghy. Tiu skolo profunde influis la poezian teknikon, kiun por la unua fojo ĝi kodigis: la poezia verkado perdis ĉian diletantecan trajton. La nivelo atingita de la hungaraj aŭtoroj instigis kaj faciligis ĉiulande tiun evoluon.

Rimarkindaj estas la lingvaj eseoj kaj studoj, kiuj fontas de la Budapeŝta Skolo, kaj ties influo je la tradukarto: ekde 1925 sur la poezia kampo multiĝis elstare bonaj tradukaĵoj.

Unu el la plej gravaj verkistoj de la Budapeŝta Skolo, se ne la plej grava, la kuracisto Kolomano Kalocsay (1891-), estas esperantisto ekde 1911. Li aktivis ankaŭ sur la traduka kampo: liaj tradukaj ĉefverkoj estas *Johano la Brava* (de Petöfi), 1923; *La Tragedio de l' Homo* (de Madách), 1924 (reeldonita en 1965); *Eterna Bukedo* (poezia antologio el 22 lingvoj), 1931; *Romaj Elegioj* (de Goethe), 1932; (kun aliaj) *Hungara Antologio*, 1933; *Infero* (de Dante Alighieri), 1933; (kun aliaj) *La Floroj de l' Malbono* (de Baudelaire), 1957; (kun aliaj) *Kantoj kaj Romancoj* (de Heine), 1969; *Reĝo Lear* (de Shakespeare), 1966; *Liberio kaj Amo* (de Petöfi), 1970.

Grandega estas ankaŭ lia rolo kiel esperantologo, kiel literaturkritikisto kaj sur literaturteknika kampo.

En 1921, kiam aperis lia unua poemaro originala *Mondo kaj Koro* (senŝanĝe represita en 1970), oni tuj perceptis, ke nova, granda voĉo por la unua fojo aŭdiĝas en la originala literaturo. En 1931 aperis lia poemkolekto *Streĉita Kordo*, ampleksa ekzemplo de atingita arta kaj teknika matureco. Kalocsay, en sep cikloj, poetas kelkfoje pure lirikan, intimisman poezion; kelkfoje li iĝas tuthomara poeto, kiu eposspire interpretas la dezirojn kaj la sopirojn de la homoj. Li scias enprofundiĝi en la abismojn de memanalizo: li rekreas lirike, kun potenca krio, la homan malkapablon kontentiĝi, kaj la internan instinkton al ĉiam pli malproksimaj konkeroj. Li povas ankaŭ plene forlasi la formojn por sekvi senregulan inspiron, kie li esprimiĝas en diboĉe persona lingvo, virtuoze eleganta kaj samtempe sincera, kie ĉiu vorto estas nepre necesa, kaj havas propran sencan kaj estetikan funkcion. En 1931 aperis ankaŭ liaj *Rimportretoj*, spritaj rondelformaj poemoj pri pluraj tiamaj movadaj gravuloj. En 1939 estis preta lia nova poemaro *Izolo*, kiu pro la milita situacio ne povis tamen disvastiĝi. En 1956 aperis *Ezopa Saĝo*, poezia fabelrekreo de la antikvagreaj popolsaĝulaj rakontoj. Oni reeldonis kelkajn el liaj

poemoj en *La Kremo de Kalocsay*, 1971, kaj valora poemo pri la poezia arto aperis, sub la pseŭdonimo “C.E.R. Bumy” en *Parnasa Gvidlibro*, 1932 (dua eld. kompletigita 1968).

Dummilite kaj postmilite Kalocsay silentis plurljare pro la malfavora politika situacio. Sed post la reekfunkcio de la hungara Movado, denove aperis liaj verkoj.

Liaj poemoj troveblas en multaj revuoj: i.a. en *Literatura Mondo* (en ĉiuj tri periodoj), *La Nica Literatura Revuo*, *Hungara Vivo*, *Monda Kulturo*, k.a. El la literaturhistoria vidpunkto Kalocsay signas momenton esence gravan en la disvastiĝo kaj fortikiĝo de la Esperanta kulturo: Kalocsay estas fakte ne nur la unua Esperanta poeto, kiu laŭnivele estas plene komparebla al kiu ajn nacilingva poeto, sed samtempe ankaŭ unu el la plej eminentaj.

Julio Baghy (1891-1967) estis verkisto kaj aktoro. Li aliĝis al la Esperanta Movado en 1911. Baghy estis emocie lirika interpretanto de tiu fundamenta homeco, kiu estas la komuna bazo de la internacilingva kolektivo. Pro tio li estas unu el la plej “esperantistaj” poetoj, kiun neesperantisto povas nur malfacile kompreni. Liaj poemoj estas melodie spontanaj kaj formabundaj: ilia ritmo dependas de la momenta inspiro kaj povas aliĝi laŭ la neceso.

Baghy aktivis ankaŭ sur la romana, novela kaj teatra kampoj. Lia unua poemaro aperis en 1922: *Preter la Vivo*, kiu estas verŝajne ankaŭ lia ĉefverko. Sekvis la poemaro *Pilgrimo*, 1926, kaj *La Vagabondo Kantas*, 1933. La plej senpere lirikeca estas la unua. En la lasta (de 1933) lia ritmo- kaj rimo-abundo tie kaj tie kovras mankojn de inspiro kaj de temanalizo. Liaj poeziaj materialoj venas grandparte el liaj spertoj dum la siberia militkaptiteco. En 1966 aperis *Ĉielarko*, versa reverko de fabeloj de 12 popoloj. Lia lasta poemaro, *Aŭtunaj folioj*, estis publikigita postmorte en 1970.

Lajos Tárkony (antaŭmilite: Ludoviko Totsche, 1902), profesia oficisto, estas esperantisto ekde 1919. Li aktivis traduke (el Karinty, 1934), kaj por *Hungara Antologio*, 1933; krome verkis literatur-kritikan eseiron (*De Paĝo al Paĝo*, 1932); kunlaboris en pluraj revuoj, i.a. en *Literatura Mondo* kaj *La Nica Literatura Revuo*. Liaj poemoj originalaj aperis en *Dekdu Poetoj*, 1934. Sed lia maturaĝa verko estas la granda poemkolekto *Soifo*, 1964. La tieaj poemoj estas ekzemploj de forma perfekteco, apud ekzemploj de senpere lirika esprimo per liberaj versoj. Tarkony havas preskaŭ muzikan senton por la ritmo. Li estas poeto de ĉiutagaj, momentaj okazaĵoj, sed ankaŭ de emocia kunsento pri tuthomaraj problemoj, kiujn li projekcias tra sia esence lirika personeco.

Imre Baranyai (ps. Emba, 1902-1961) estis poeto, kiu fruaĝe akceptis la klasbatalajn instruojn de Marx, kaj iĝis unu el la gvidantoj de la hungara laborista Esperanto-Movado. Baranyai poeziigis sian sopiron por pli justa mondo kaj profetan motivon pri la revolucio. Lia malfacila vivo kaŭzis tiun amaran senton, kiu reflektiĝas en liaj poemoj, ankaŭ kiam la momenta inspiro estas gaja. Teknike li ne estas tiel elstara, kiel la unuaj du poetoj, sed li impresas senpere. Li verkis ankaŭ novelojn kaj romanon. Lia poezia verkaro troviĝas en *La Profeto* (kun tradukaĵoj), 1934; *En Ekzilo*, 1938; *Ekzilo kaj Azilo*, 1962.

La Hungaro Ferenc Szilágyi (1895-1967), pli konata kiel proz-verkisto, verkis ankaŭ originalajn poemojn, kiuj parte aperis en *Dekdu Poetoj*, 1934. Liaj poeziaj verkoj, malabundaj, estas framoj delikataj kaj elegantaj, kiujn li teksas vorte kun fajna artisma sento. Li multe tradukis el la hungara kaj el la sveda (longtempe li loĝis en Svedio, kies civitanecon li alprenis).

Sekretaj Sonetoj, de la verkisto Peter Peneter (1891-1953), aperis en 1932. Temas pri ciklo de 52 forme perfektaj sonetoj pri la seksĝuaj malkovroj de amanta paro. En 1965 ili reaperis en *Libro de Amo*, kun

aldonita parto, originala kaj traduka, de lia filo Georgo Peterido Peneter. Estas sufiĉe ĝenerala opinio, ke sub Peter Peneter kaŝiĝas fakte iu bone konata hungara verkisto.

6.7.1.2 Ĉirkaŭ la Budapeŝta Skalo

Ĉirkaŭbaltaj aŭtoroj:

La plej eminenta el ili estis Hilda Dresen, Estonino (1896-), radiotelegrafistino, kiu abunde verkis ankaŭ traduke. Ŝi lernis Esperanton en 1916, kaj kunlaboris al *Literatura Mondo*, *La Nica Literatura Revuo*, *Norda Prismo*, k.a. Ŝiaj poemoj aperis en *Dekdu Poetoj*, 1934, kaj en *Norda Naturo*, 1967. Ŝiaj temoj koncernas precipe la naturon kaj emociajn momentojn, kiujn ŝi disvolvas en iom melankolia, sed neniel sentimentaleca tono, kun elstara versomelodieco.

Rimarkinda verkisto estis ankaŭ alia Estono, la popollerneja instruisto Hendrik Adamson (1891-1946), kiu verkis ankaŭ originalan novelon kaj estas konata kiel nacilingva poeto. Liaj verkoj aperis en *Dekdu Poetoj*, 1934, kaj en *Vesperkanto*, 1967. Ankaŭ ĉe Adamson la baztono estas melankolio, sed kun rezignacia sento, fontanta el la multaj suferoj kaj seniluziiĝoj, kiujn li devis elporti. Ĉi tiun grizkoloran tonon respegulas ankaŭ liaj am-poemoj kaj poemoj pri la naturo, kiu por li estis rifuĝejo.

Tria grava poeto estis la latva ŝtatoficisto Nikolao Kurzens (1910-1958). Liaj verkoj aperis en *Ondo de Daŭgava* (kiun li redaktis inter 1932 kaj 1934), *Literatura Mondo*, *Norda Literaturo*. Libroforme, ili aperis en *Dekdu Poetoj*, 1934, kaj en *Mia Spektro*, 1938. Li aktivis ankaŭ sur traduka kampo. Li estas poeto de la vivo-efemero, kaj de la neceso epikure — eble eĉ nur memimage — ĝui la malmultajn plezurojn, kiujn ĝi prezentas. Sed li estas ankaŭ poeto de la subitaj ribelekflamoj, kiuj ne longe daŭras, ĉar li refalas en tiun pasivece rezignacian staton, kiun li nomas “tedo”.

Originalajn poemojn verkis ankaŭ la Estonino Helmi Dresen (1892-1941), la Litovo B. Giedra, kies poemvolumo *Violetoj*, parte tradukita kaj parte originala, publikiĝis en 1938, la Latvino Ludmila Jevsejeva (1913-), kies poemoj aperis en *Literatura Mondo*, *La Suda Stelo* kaj en la antologio *Nauĝ Poetoj*, 1938, la Latvo Augusts Kažoks (1881-1937), kiu multe tradukis, redaktis *Ondo de Daŭgava* (1925-1931), kunlaboris al *Literatura Mondo* kaj aperigis kelkajn originalaĵojn.

Ĝermanaj verkistoj:

En Svedio ekverkis rimarkinda poetino, kiu aktivis ĉefe traduke: temas pri Magda Carlsson (1896-1971), instruistino. Ŝi lernis Esperanton en 1931. Ŝiaj malmultaj originalaĵoj estas veraj artismaj juveloj.

El la tiamaj anglo-devenaj poetoj, kvar estis forte influitaj de la Budapeŝta Skolo. Unu el ili estis Leonard Newell (1902-1968), Anglo, kiu kunlaboris al *Literatura Mondo*, *Heroldo de Esperanto*, *La Nica Literatura Revuo*, *Norda Prismo*. Li estis bona tradukisto kaj elstara novelisto. Poezie li verkis malmulte. En *Dekdu Poetoj*, 1934, aperis kelkaj liaj fajne cizelitaj poemoj ironiaj, kaj kanzonaj poeziaĵoj.

En la sama *Dekdu Poetoj* aperis ankaŭ la originalaj poemoj de la angla misiisto Brian Price-Heywood (1910-1942), kiu kunlaboris en *Literatura Mondo*, kaj de la usona Ezra Clark Stillman (1907-), eksmembro de la direktoraro de IALA (*The International Auxiliary Language Association*).

Elegante spritajn poemetojn aperigis Wilfred Bickley Johnson (1903-), instruisto, kunlaboranto de *Literatura Mondo*.

La malgranda kolekto de Geoffrey D. Nash (1882-1931), *Miniaturoj*, aperis en 1931, kaj *Versaĵoj de JoE*, de Joab Eljot, aperis en 1946. Li estis la aŭtoro de fantazia strangaĵo: *Per turboj bontonaj en Kakofonujo*, 1938 (2-a eld. 1951).

De la Flandra oficisto Jan van Schoor (1896-1955) aperis en 1928 la poemkolekto *Amo kaj Poezio*, aldone al multaj valoraj tradukoj. Van Schoor estis poeto minortona, delikatsenta, kun intimeca, kaj ofte iom pudora inspiro.

Ankaŭ en la germanlingvaj landoj efikis la hungara influo. La Sviso Karl Jost (1876-1952) aperigis siajn originalajn poemojn, kiuj tamen nur tie kaj tie superas la unuaperiodan nivelon, en *Modesta Bukedo*, 1948.

De la Aŭstro Alfred Schauhüber (1896-), oficisto, aperis poemoj melankolitonaj, kun milda inspiro, en *Dekdu Poetoj*, 1934. Samkolekte aperis kelkaj poemoj de la aŭstria verkisto Nikolao Hovorka (1901-1966). En la pli posta kolekto *Naŭ Poetoj*, 1938, aperis la verkoj de la sudeta Germano Martin Strümpfel (m. 1939), naturinspirita poeto. Samkolekte aperis la verkoj de la Germano Karl Vanselow (1877-1959), kiu aktivis abunde ankaŭ traduke. En 1952-1953 aperis la ses kajeroj de lia kolekto *Nia Lingvo Esperanto*. Minortona poeto estas la Germano Herbert Hesse, kies *Sonoj Novaj kaj Malnovaj* aperis en 1930.

Sed la plej interesa poeto estas la germandevena ĵurnalisto, eldonisto, tradukisto, lingvisto kaj prozisto Teo Jung (1892-). Lia lingvo estas zorge flegata, kun altaj lirikaj pretendoj: li sukcesis evoluigi propran stilon, kiu tamen esence dependas de la budapeŝta literatura revolucio. Liaj poemoj aperis en *La Alta Kanto de la Amo* (poemo bazita sur legendo, 1926, 2-a eld. 1928) kaj en la poemaro *Ek al Batal'*, 1935. Du Nederlandanoj estas aparte interesaj: la lirika poeto Adalbert Smit, kies poemoj aperis en la kolektoj *Fajreroj*, 1927, kaj *Roseroj*, 1930, kaj la havenlaboristo Leendert Cornelis Deij (1919-). La poemoj de ĉi-lasto poeto estas stile variaj kaj sinceretose vigle anti-faŝismaj: ili aperis dummilite en pluraj revuoj, kaj tio igas nin bedaŭri, ke lia poezia sezono daŭris tiel mallonge.

Latinidaj poetoj:

De la rumana presisto Miŝu Beraru (1903-1938), esperantisto ekde 1925, kunlaborinto al *Literatura Mondo*, aperis la poemaro *Spite la Vivon*, 1928, kun neprofundtonaj, tamen sinceraj, sufiĉe vari-ritmaj poemoj, kun mezgaja inspiro.

En Francio aperis ankaŭ pluraj poetoj. Unu el ili estis la "Panamano" (fakte pariza poeto) Georgo E. Maura (1905-1971), kiu verŝajne estas pseŭdonimo de franca aŭtoro Gaston Waringhien. Siajn unuajn verkojn li aperigis en *Dekdu Poetoj*, 1934, en *Literatura Mondo*, en la poemkolekto *Duonvoĉe*, 1939 (2-a eldono ampleksigita en 1963) kaj en *La Nica Literatura Revuo*. Maura estas rafinita poeto, kiu diboĉe uzas la rimajn kaj ritmajn eblecojn de la lingvo, kun eleganta, kristale fajna lingvo-uzo kaj plena ellaboriteco de la konceptoj. Li verkis pri amo, nokto, pri momentoj kaj rememoroj, sed ankaŭ pri tuthomaraj problemoj, kiel milito, liberiĝo, sufero.

Menciindaj estas la originalaj poemoj de Gaston Waringhien (1901-), de Henri Vatré kaj de Juliette Baudin-Vatré (1910-1937), tro frue mortinta, kies versoj aperis en *Naŭ Poetoj*, 1938.

Du poetoj aktivis en Italio. Unu estis Alessandro Mazzolini (1857-1934), kies poemoj, aperintaj en *Esperanto*, *Literatura Mondo*, *Ondo de Daŭgava*, tamen respegulas ankoraŭ, kvankam parte, la unuaperiodan neflegitecon kaj diletantecon. La dua poeto estis la bibliotekisto Francesco Pizzi (1880-1946). Liaj poemoj aperis en 1925 en *En la Mondon Venis Nova Sento*. Lia poemo *La Protektanto* estis publikigita en 1932. Li estis religitendenca, minortona poeto, tamen multaspekte interesa.

La hispanaj kaj la katalunaj poetoj formas kvazaŭ apartan grupon interne de la granda hungara poezia reformo. Tamen, la plej fruaj reprezentantoj de ĉi tiu skolo stile spegulas ankoraŭ la unua-periodan stilsituacion. De la respublikana stabkolonelo Fernando Redondo-Ituarte (1882-1949) aperis originalaj

poemoj strikte ligitaj al la stilo de la unuatempa skolo. La samon ni povas diri pri la Kataluno Arturo Domènech-i-Mas (1878-1936), instruisto, socialisto, premiita ĉe la Floraj Ludoj. Liaj *Poemoj* (redaktitaj de J. Grau-Casas) aperis en 1937. Pli stilmaturaj estas la poeziaj verkoj de Julio Mangada-Rosenörn (1877-1946), kies *Versaĵaro*, kun 14 poemoj, aperis en 1923. Pli poste, en 1933, aperis lia alia originala poemaro *Amelia kaj Marina*.

Interesaj estas ankaŭ la poemoj de la hispana kuracisto Rafael de San-Millán-Alonso (1866-1924). Liaj poemoj, ne tiel flegitaj kiel tiuj de Mangada Rosenörn, do stile ankoraŭ iom primitivaj, kaj ofte kun ne plene ellaborita enhavo, troviĝas en *Tri Rakontoj kaj Kelkaj Versaĵoj*, 1914, kaj en *Mia Poezio*, 1932. Aperis ankaŭ poemo: *Ŝipopereo*, 1921.

Pli rekte influita de la Budapeŝta Skolo estas la hispana telegrafistino Amalia Núñez-Dubús (1899-), kies poemoj aperis en *Dekdu Poetoj*, 1934, kaj kies verse reverkita navarra legendo, *Eterneco*, aperis en 1966. Ŝi estas freŝtona, facilesprima poetino, kun multvaria temogamo.

Alia rekta — kaj eminenta — ido de la Budapeŝta Skolo estas la kataluna urbestra sekretario Jaime Grau-Casas (1896-1951), kiu multe kaj kompetente tradukis, kunlaboris en *Literatura Mondo*, *Heroldo de Esperanto*, *Kataluna Esperantisto*, kaj verkis romantikajn poemojn, kun partoj de granda sincereco lirika kaj emociveka inspiro. Liaj versaĵoj aperis en *Amaj Poemoj*, 1924, *Novaj Amaj Poemoj*, 1927, kaj en *La Lasta Poemo*, 1936.

Slavaj poetoj:

En Sovetio multaj proletaj verkistoj estis stile influataj de la hungara reformo. Sed nur du estas veraj idoj de la Budapeŝta Skolo: la Leningradano Grindel Falkonbriĝ, kiu kunlaboris en *Literatura Mondo*, kaj la Sovetiano V.G. Sutkovoj. Ambaŭ estas reprezentataj per malmultaj verkoj en *Naŭ Poetoj*, 1938.

En Pollando aperis pluraj poetoj, el kiuj neniu tamen estis aparte elstara. Plej interesa estas Salo Kornfeld (ps. Grenkamp, 1896-1943). Liaj originalaj poemoj aperis en *Kriroj de l'Koro*, 1922. De Kaplan aperis la poemkolekto *Akordoj Esperantaj*, 1923. Fine, originalajn poemojn publikigis ankaŭ Edward Wiesenfeld (1892-1941?), kiu multe tradukis, kaj estis premiita ĉe la Floraj Ludoj.

Altan nivelon atingis la originalpoezia verkado en Ĉeĥoslovakio. La originalaj poemoj (ĉefe humurtonaj) de Tomáš Pumpr (1906-1972), juristo kaj esperantisto ekde 1926, aperis ĉefe en *Literatura Mondo*. Pumpr estas konata precipe pro siaj multaj elĉeĥigitaj verkoj, i.a. pro la traduko de operoj (de Smetana, Dvořák, Blodek). Alia poeto originala estis la profesoro Miloš Lukáš (1893-), esperantisto ekde 1907. Li multe tradukis, kaj kunlaboris en *Literatura Mondo*, *La Nica Literatura Revuo*, ktp. En 1937 aperis poemoj de Vlada Hvezdĉnský.

Dum ĉi tiu periodo ni vidas ankaŭ la ekformiĝon de aparta poezia skolo en Jugoslavio. La Sloveno Damjan Vahen-Svetinov (1913-) eldonis kvar poemkolektojn: *Miaj Vojoj*, 1938; *Dum Longaj Vesperoj*, 1940; *Dum Noktoj Senstelaj*, 1941; *Kriroj el Mallumo*, 1963. De la slovena juristo Jakob Stefanĉić (1885-) aperis pluraj poemoj. Grava estas lia prilaboro, en formo de seskanta poemo, de la novelo *La Servulo Jernej kaj Lia Rajto*, verko de la slovena aŭtoro Ivan Cankar (1933).

Krome, publikigis originalajn poemojn la Serbo Stevan Živanović (1900-1938), pli konata kiel prozisto, la Kroato Franjo Homar (1905-1933), la serba pastro Milivoje Pavlović (1907-), la kroata ĵurnalisto Duro Rašan (1912-), kiu verkis ankaŭ kroate.

Ni citu laste la sonetciklon de Sv. Petrović (1899-1960), *Sonetkrono por la Esperantistaro*.

Ne forgesendas la pli malproksimaj slavdevenaj poetoj. La plej eminenta estas J.J. Kohen-Cedek (1904-), ruslanda Hebreo, nun Israelano, instruisto. Li kunlaboris en *Heroldo de Esperanto*, *Malgranda*

Revuo, k.a. Lia poemaro troviĝas, almenaŭ parte, en *Tiberio*, 1942. Li estas ironie bonintenca poeto, kiu ĝuige pikas per leĝertonaj versoj. Alia poeto estis la pola Hebreo, poste Israelano Imanuel Olšvanger (1888-1961), oratoro, cionista aktivulo. Liaj poemoj aperis en *Eterna Sapiro*, 1925 (pligrandigita eldono en 1942). Li estas emocia poeto, kelkfoje kun momentoj de brila lirikeco. La dua eldono de lia verko prezentas ampleksan poemon: *Inter Homo kaj Dio*.

Ekstereŭropaj poetoj:

De la Ĉino Saint-Jules Zee (aŭ Sü) aperis fantazivibraĵoj, etjuvele buntaj originalaj poemoj en *Naŭ Poetoj*, 1938. Li multe tradukis el la moderna ĉina literaturo. En Brazilo aperis la iom primitiva *Ama Stelaro* de Nuno Baena (m. 1922), en 1922, kaj la pli matura poemaro originala de Francisco Valdomiro Lorenz (1872-1957), esperantisto ekde 1887. Liaj poemoj originalaj aperis en *Diverskolora Bukedeto*, 1941 (kun tradukaĵoj). Lia traduka ĉefverko estas la *Bhagavad-Gita*.

Komunaj verkoj de poetoj de la Budapeŝta Skolo:

De K. Kalocsay kaj J. Baghy aperis antologioj en *Arĝenta Duopo*, dua volumo, 1937, kaj en *Ora Duopo*, 1966. El literaturistaj promesoj realiĝis du reprezentaj volumoj: la unua estas *Dekdu Poetoj*, 1934, kun poemoj de Adamson (Estono), Hilda Dresen (Estonino), Brian Price-Heywood (Anglo), Hovorka (Aŭstro), Kurzens (Latvo), Maura (Franco?), Newell (Anglo), Núñez-Dubús (Hispanino), Schauhuber (Aŭstro), Stillman (Usonano), Szilágyi (Hungaro), Tárkony (Hungaro). La dua estas *Naŭ Poetoj*, 1938, kun verkoj de Sutkovoĵoj (Sovetiano), Jevsejeva (Latvino), Falkonbrigiĝ (Sovetiano), Ĉulitis (Latvo), Zee (Ĉino), Vanselow (Germano), Strümpfel (Germano), Sieroszewski (Polo), J. Baudin-Vatré (Francino).

6.7.1.3 Soveta kaj Proleta Skolo

La eksplodo de la Oktobra Revolucio kaj la postmilita kresko de proletaj revoluciaj movadoj en preskaŭ ĉiuj ekonomie evoluintaj ŝtatoj de la mondo kreis grandegan entuziasmon ankaŭ ĉe multaj poetoj, kiuj provis esprimi tion en siaj verkoj.

La plej granda estas sendube la rusa instruisto Eŭgeno Miĥalski (1897-1937), kiu lernis Esperanton en 1911. Li fondis en 1917 literaturan revuon en Saratov: *Libera Torento*. Liaj originalaj poemoj aperis libroforme en *Unua Ondo*, 1918; *Du Poemoj*, 1922; *Prologo*, 1929; *Fajro Kuracas*, 1932; *Kantoj de l' Amo kaj Sapiro*, 1934. Bedaŭrinde pluraj gravaj originalaj manuskriptoj perdiĝis (i.a.: restas nur fragmentoj de la poemo *Reforĝo de l' Homo*, pretigita inter 1934 kaj 1935, kiu havis 5000 versojn). La unue aperinta verko de Miĥalski tuj montris eksterordinaran teknikan kaj lingvan maturecon. Li estis fajroŝpruca poeto, impulsema, arda. Liaj versoj per aŭdacaj ritmoŝanĝoj substrekas la disvolviĝon de lia inspiro. En sia lasta verko li turniĝis al klasbatalaj temoj: tio ankoraŭ pliampleksigis lian jam vastan temogamon.

La rusa ekonomikisto Nikolaj Hohlov (1891-1953) lernis Esperanton en 1905. Li tradukis multe, ĉefe el Drozdov, Doroŝeviĉ kaj Tolstoj. Li verkis ankaŭ senpretendan, amuzan teatraĵeton. Originalaj poemoj aperis en *Literatura Mondo* kaj en *La Tajdo*, 1928. Ĉi tiu poeto, forte influita de la Budapeŝta Skolo, estas eleganta artisto, kun intima sento pri la versa muziko kaj kun la kapablo atingi lingvan harmonion en bele cizelitaj versoj.

Alia poeto estis la rusa ĵurnalisto Nikolaj Vladimiroviĉ Nekrasov, kiu naskiĝis en 1900 kaj mortis dum la Dua Mondmilito. Li multe kaj kompetente tradukis. Originale li ne estis fekunda verkisto. Liaj verkoj aperis dise en Esperantaj periodaĵoj. Lin karakterizas la influo de la rusaj simbolistaj poetoj.

Ankaŭ la bulgara ĵurnalisto Asen Grigorov (ps. Marin Ljubin; 1903-), redaktoro de *Internacia Kulturo* (1945-1949), eminenta tradukanto, aperigis rimarkindajn originalajn poemojn, kie li simpatie kaj kunsufere priskribas la vivsituation de la laborista klaso. Liaj poemoj troviĝas en *Ruĝa Aŭroro*, 1930 (2-a eld. 1932) kaj en *Garbo*, 1930. Li verkis ankaŭ originalajn novelojn. Teknike multe malsuperaj estas la versaĵoj de alia Bulgaro, Ĥ.M. Ĥrima. Ili aperis en *Poemoj de l' Plugisto*, 1930, kie la aŭtoro, iom patose, esprimas siajn politikajn sentojn kaj sopirojn.

Originalaj poemoj de Eugeniusz Matkowski (antaŭe: Matwiejczuk), Ukrainano, nun pollanda ŝtatano, muzikisto, aperis en *Pola Esperantisto*, *Ek!*, *Norda Prismo*, *Oomoto*, k.a. Libroforme liaj versaĵoj aperis en *Poemoj*, 1960. Li estas poeto teknike ligita al la unua periodo de Esperanto, ofte tro patosa, sed kelkfoje kun indigne sinceraj eksplodoj.

Delikatajn klaskonsciajn poemojn verkis ankaŭ la sarlanda karbministo Josef Burger (1881-1970), kiu esperantistiĝis en 1913. Li kunlaboris precipe en la laboristaj gazetoj. Post 1933, li forlasis Germanion.

Ankaŭ de la rusa blinda poeto Vasilij Eroŝenko (1890-1952) aperis kelkaj originalaj versaĵoj, ĉefe en *Ĝemo de Unu Soleca Animo*, 1923, kaj dise, en gazetoj esperantistaj rusaj kaj japanaj. El liaj poemoj, nur kelkaj superas la nivelon de simpla emocia esprimaĵo kaj atingas la nivelon de komplete ellaborita lirika poemo. Li verkis ankaŭ novelojn.

6.7.1.4 Japana Skolo

En Japanio esperantistoj ekzistis jam antaŭ la Unua Mondmilito, sed la lingvo fortike enradikiĝis nur intermilite. En ĉi tiu periodo prepariĝis la ekfloro de pure Japana Skolo: temas pri verkistoj pri lingvaj problemoj, pri sciencistoj, pri ĵurnalistoj, pri lertaj tradukistoj kaj pri originaleesperantaj beletristoj.

Dank' al la laboro de la Budapeŝta Skolo, ili trovis en Esperanto poluritan lingvon kaj riĉan vortaron; la poetikon ili nur parte akceptis, kaj pluformis laŭ propraj bezonoj, en la spirito de la japanaj tradicio kaj sentemeco. La du plej eminentaj originalaj poetoj de la Japana Skolo (unua generacio) estas Ossaka kenĵi kaj Ito saburo. Ossaka kenĵi (1888-1969), fervoja inĝeniero, aktiva ankaŭ sur movada kaj lingvo-esplora kampoj, kompetenta tradukinto el la klasika japana literaturo kaj poezio, verkis kelkajn originalajn poemojn, kiuj aperis ĉefe en revuoj kaj en lia verko *Perloj el la Oriento* (1921), kune kun liaj tradukaĵoj. Li estas poeto de momentaj natureventoj, de subitaj, intuiciaj perceptoj, esprimataj en lingvo afekcie resuma, kie ĉiu vorto estas nemalhavebla ero de la mozaika tuto. Plej laste aperis liaj originalaĵoj, apud tradukaĵoj, en *El Orienta Florbedo*, 1956, parte represo el lia verko de 1921. La pedagogo Ito saburo (1902-1969), proleta verkisto kaj aktivulo, ellernis Esperanton en 1916. Li verkis ankaŭ plurajn prilingvajn kaj primovadajn eseojn kaj studojn. Liaj originalaj poemoj, kiujn karakterizas aparta melankolia kaj naturkontempla etoso, aperis dise, ĉefe en revuoj kaj, kun tradukaĵoj, en *Verda Parnaso*, 1932.

Ĉi-periode ne mankas originalaj japanaj poetoj, inter kiuj Hattori tōru (1911-1944?), kiu ankaŭ tradukis; Kanamatu kenryō (1915-); Mijake ŝihej (1901-), kiu aktivis ankaŭ traduke kaj sur lingva kampo; Onoda yukio (?-1945), kiu verkis ankaŭ prilingvajn eseojn. En 1956 aperis *Edelvejso*, poemkolekto de Nisimura masao (1907-1940), kiu estis preta jam en 1938. Nisimura estas poeto teknike iom kruda, kiun ni tamen legas kun respekto pro lia malfacila kaj nobla vivo. Poemojn originalajn verkis ankaŭ Taĉibana kenĵi (1903-), esperantisto ekde 1923. Liaj verkoj troviĝas dise en revuoj. Li kompetente tradukis.

6.7.1.5 Satiraj Poetoj

Apartan pritrakton meritas la franca bankdirektoro Raymond Schwartz (1894-1973), kiu estis kunlaboranto de *Literatura Mondo*, *Franca Esperantisto*, *La Nica Literatura Revuo*, *Sennacieca Revuo*, kaj redaktoro de la satira gazeto *La Pirato* (1933-1935). Lia lingvo plene eluzas la vortludajn latentojn de Esperanto, konsistantajn el dusencaj esprimaĵoj, komikaj pseŭdo-sufiksado kaj sinonimado: li lerte ĵonglis per la lingva materialo, kiun li kapablis sprite vivigi. Li verkis ironiajn kaj satirajn poemojn pri hipokrituloj, pri komikaj viv-situacioj, kaj satiraĵojn pri la politikaj okazaĵoj kaj pri la Esperanto-Movado mem. Li verkis multe ankaŭ proze. Liaj poemoj aperis libroforme en *Verdkata Testamento*, 1926 (2-a eld. 1930); *La Stranga Butiko*, 1931; *La Ĝoja Podio*, 1949. En 1927 aperis ankaŭ verketo de la Dano N. Liventhal: *Esperantio. ĉefe en Danio*, kun epigramecaj satirpoemetoj.

6.7.1.6 Poetoj Izolitaj

Estas fenomeno tre konata, ke, ĉie en la mondo, ekzistas esperantlingvaj poetoj, kies verkoj tamen nenie aperis: iliaj poemoj restas en tirkestoj, aŭ legiĝas en la grupo: estas ofte bonŝanca hazardo, se ili aperas en iu periodaĵo. Unu el la plej eminentaj ekzemploj de tiuj silentaj poetoj estas la itala monaĥo Giovanni Ricci (1875-1941), misiisto en Ĉinio. En 1926 li finis grandan poemon, kun versnombro, kiu egalas tiun de la *Dia Komedio*. Temas pri la poemo *Uranogedio*, kiu poezi-filozofie prilumas la simbole priskribitan lukton inter la Bono kaj la Malbono. Nun tiu monumenta verko, signifa pruvo pri la grandeco de sia aŭtoro, kaj pri la valoro de la lingvo, kiu kapablis inspiri tian kreaĵon, troviĝas en IEMW (*Internacia Esperanto-Muzeo Wien*).

Alia poezia izolulo estis la fama ĝeneva profesoro pri psikologio Charles Baudouin, kiu penetrigis en la francalingvajn landojn la psikologion de Carl Gustav Jung. Liaj poemoj, sinceronaj, personstilaj korelverŝoj, aperis nur sporade, kaj estas praktike nekonataj. En Svislando vivis ankaŭ poeto cetere nekonata, Herbert Hammer, kies manuskriptaj verkoj supozeble malaperis.

6.7.2 Prozo

6.7.2.1 La Budapeŝta Skolo

La lingva revolucio de la Budapeŝta Skolo efikis ankaŭ en la prozo. Evoluis stilo eleganta, sed persona, dank' al la malsamaj stilgamoj, pri kiuj la verkistoj disponis. Oni evitis pezajn kunmetaĵojn, tro longajn esprimojn. Ĉi-periodo elstaras la noveloj de tri aŭtoroj: du hungaraj kaj unu angla: Julio Baghy, Ferenc Szilágyi kaj L.N.M. Newell.

Julio Baghy aperigis siajn novelojn en *Dancu Marionetoj!*, 1927; *Migranta Plumo*, 1929; *Verdaj Donkiĥotoj* (kun unu romaneto), 1933; *La Teatra Korbo*, 1934, kaj en *Koloroj*, 1960 (tamen konsistanta nur el jam aperintaj verketoj). La noveloj kaj rakontoj de Baghy neniam havas tre komplikajn framon: ofte ili pli similas al skizoj. Lia ton-gamo iras de plej milda trankvilo, kun ia kompata sento por la homaj febloj, ĝis plej satira karikaturo, kie la aŭtoro grimace prezentas la maljuston kaj la hipokritecon, kaj atingas la momenton de etike pravigita fajra eksplodo. Tre ŝatataj estas ankaŭ liaj romanoj: *Viktimoj*, 1925 (2-a eld. 1930) kaj *Sur Sanga Tero*, 1933, ambaŭ pri lia siberia militkaptiteco. Ili estas liaj ĉefverkoj. Ili reaperis unuvolume en 1971. Malpli sukcesa estas la socikritika, satira kaj moro-skurĝa romano *Hura!*, 1930. Baghy skribis daŭrigon de tiu romano, *Insulo de Espero*, kiu malaperis dummilite. La romano *Printempo en la Aŭtuno*, 1931, estas eble iom tro sentimentalece patosa, tamen malkovras la manon de majstro, kiu kompetente ĉizis la psikologion de la rolantoj.

De Ferenc Szilágyi aperis multaj prozaj tradukaĵoj el la hungara kaj el la sveda. Liaj originalaj noveloj aperis libroforme en *Trans la Fabeloĉeano*, 1931 (2-a eld. 1972), unua provo de pli poste tre evoluinta majstro, en *La Granda Aventuro*, 1945; *Inter Sudo kaj Nordo*, 1950; *Koko Krias Jam!*, 1955. Krome, kelkaj verkoj aperis en kvin *Rapsodioj* (kolektoj de prozo kaj poezio originala kaj traduka) aperintaj inter 1943 kaj 1953. Aperis ankaŭ kriminalromaneto: *Tiel Okazis, aŭ Mistero Minora*, 1958, kiu, lingve elstara, kaj atentokatenata, plene superas la meznivelon de tiaspecaj verkoj. Szilágyi estas realisto: liaj noveloj fontas el la ĉiutaga vivo, kaj ĝenerale sekvas ties preskribitajn vojojn. Sed kelkfoje ne okazas tiel, kaj, jen, por momento la kutima vivo estas forgesita, kaj novaj esperoj kaj spertoj transformas la rolanton. La lingvo de Szilágyi estas esenca, nerva, mallonga, kaj respegulas lian realismon.

De la juristo Teodoro Švarc (postmilite Tivadar Soros: 1894-1968) aperis du romanoj: *Modernaj Robinzonoj*, 1923, pri la fuĝo el siberia militkaptitejo, kaj *Maskerado ĉirkaŭ la Morto*, 1965, kortuŝa sed simpla kaj ekzemple malpatosa romano aŭtobiografia pri la eskapo de Judo antaŭ la naziaj kaj faŝistaj persekutantoj en Hungario.

Maria kaj la Grupo, 1936, estas originala romano de Imre Baranyai. Ĝi pritraktas la internan vivon de Esperanto-grupo, kiun li vidas per intimisma, psikologia maniero. Supozeble temas pri mem-biografio. En la tiama Hungario aperis aliaj verkistoj, kiuj tamen aktivis nur sur traduka kampo, sed malgraŭ tio profunde influis la starigon de prozostilo efika kaj gamkompleta.

Unu el la plej eminentaj estis Károly Bodó (1903-1963), redaktinto de *Literatura Mondo*, kiu tradukis el Karinthy, Babits, kaj novelojn por *Hungara Antologio*.

6.7.2 Prozverkistoj ĉirkaŭ la Budapeŝta Skolo

Unu el la plej eminentaj novelistoj nehungaraj estas sendube la Anglo Leonard N.M. Newell. Lia novelaro *Bakŝiŝ* aperis en 1938. Temas pri egipto-fonaj noveloj, rakoritaj kun granda konvinko. Liaj koloroj estas helaj, lia sinteno seniluzia, socie objektiva, sed kompata.

Eminenta estis ankaŭ la Franco Raymond Schwartz, kiu verkis la romaneton *Anni kaj Montmartre*, 1930, ekvilibra, malemfaza rakonto, lingve kaj psikologie trafa, pri la misaventuroj de germana knabino en Parizo. En 1963 aperis lia granda romano *Kiel Akvo de l' Rivero*. Temas pri famili-generacia romano, parte membiografia, kiu, krom la tria parto, iom tro haste verkita, prezentas trafan analizon de karakteroj kaj sinsekvon de eventoj. Lia rakonto estas tute kredebla, lia partopreno estas varma kaj simpatiplena. Tiu verko prezentas sian aŭtoron kiel maturan verkiston, trafe observo-kapablan. Novelaro el 1920-70 aperis en la volumo *Vole... Novele*, 1971.

El la novelistoj elstaras ankaŭ la pola filmreĝisoro Jan Fethke (ps. Jean Forge, 1903-), kiu lernis Esperanton en 1910. Liaj unuaj romanoj, *Abismoj*, 1923; *Saltego trans Jarmiloj*, 1924; kaj *Mr. Tot Aĉetas mil Okulojn*, 1931, estas ekzemploj de inventa riĉeco, de amuza, ripoziga kaj fantaziinstiga verkado. Psikologie, liaj tipoj estas ne ĉiam kredeblaj, kaj cetere ili estas nur skizitaj. Liaj temoj estas fikciaj, kaj ne trovas korespondon en la realaĵo. Iom leĝeraj, kvankam belstilaj, estas liaj noveloj en *La Verda Raketo*, 1961. Ĉi tiuj noveloj, satiraĵoj pri kelkaj tipaj aspektoj de la Esperantanoj (cetere, parte neverŝajnaj), estas kelkfoje iom tro karikaturnaj, sed kelkfoje sprite trafaj.

Aparte interesaj estas ankoraŭ du verkistoj: K.R.C. Sturmer kaj S. Engholm. La angla dentoteknikisto Kenelm Ralph Creuze Sturmer (1903-1960), konata ankaŭ sub la pseŭdonimo Kenelm Robinson, lernis Esperanton en 1922. Li verkis la romanskizon *Por Recenzo...!*, 1930, la pensokolekton *El la Notlibro*

de Praktika Esperantisto, 1934, kaj, sub sia pseŭdonimo, la novelarojn *Se Grenereto...*, 1930, kaj *Vol. II*, 1931. Li estis verisma verkisto, kun humuro kaj, sub tre trankvila surfaco, kun bolanta sensemo, al kiu li aludis komprenige dank' al sia artisma sentemo kaj psikologia analizkapablo.

La sveda instruisto Stellan Enghotm (1899-1960), esperantisto ekde 1927, verkis multe ankaŭ traduke. Li redaktis la literaturan periodaĵon *Malgranda Revuo* (1943-1952). Liaj romanoj estas *Al Torento*, 1930 (2-a eld. 1934); *Homoj sur la Tero*, 1931 (2-a eld. 1963); *Infanoj en Torento*: unua volumo 1934 (2-a eld. 1946), dua volumo 1939; *Vivo Vokas*, 1946. Li verkis ankaŭ du novelojn, aperintajn en 1943: *Maljunulo Migras* kaj *Venĝo*. Li estis realisma verkisto de kampara medio, kiun li analizas per koloroj helaj kaj preskaŭ sentempaj. Brilas en liaj verkoj sobra humanisma idealismo.

De la Rumano Tiberio Morariu aperis la novelaro *Sub la Stelo*, 1951; la Estono Hendrik Adamson publikigis *Auli*, 1934, novelon pri kampara medio; la Dano Peter Theodor Justesen (1875-1950), kuracisto, verkis kelkajn novelojn, ĉefe en *Malgranda Revuo*.

De la Germano Teo Jung aperis la originala romano *Landoj de l' Fantazio*, 1927, kun utopieca temo, kaj la verko *Gudrun*, parafrazo de la antikva germana eposo, 1928.

Ankaŭ kelkaj Francoj verkis proze en Esperanto: eminenta estas Georges Avril (ps. de Georges de Courmont, 1874-1952), profesia ĉef-redaktoro. Liaj noveloj aperis ĉefe en *Nia Gazeto*, 1934-1938. Originalajn prozaĵojn verkis ankaŭ Jean Delor (1905-1955), pli konata kiel tradukanto.

Libroforme aperis la novelaroj de Joël Thézard: *Polusaj Glacioj sub Noktmeza Suno*, 1937, kaj samjare, *Nordnordaj Fabeloj*.

La hispana kuracisto Rafael de San-Millán-Alonso eldonis *Tri Rakontoj kaj Kelkaj Versaĵoj*, 1914, kaj de lia samlandano Julio Mangada-Rosenörn venis la rakonto *Ferdinando VI kaj Farinelli*, 1921.

De la Polo Salo Kornfeld (ps. Grenkamp) aperis la penskolekto *Penseroj* en 1922 (2-a eld. 1924) kaj la malgranda novelaro *5.000.000*, 1931. La Ĉeĥo Vl. Brejnik verkis *Tri Rakontetoj*, 1923; de la Sloveno Franjo Modrijan aperis la simpla mistika verketo *Fabeloj*, 1930. De la Slavo loĝanta en Turkio St. Misak eldoniĝis la rakonto *Malgranda Adamo*, 1934.

La Bengalo Lakshmiswar Sinha (1905-) aŭtoris plurajn verkojn kaj plurajn tradukaĵojn. Aŭtobiografia estas la libro *Jaroj sur la Tero*, 1966.

Interesaj estas la jenaj romanverkintoj: unu Serbo kaj du angla-lingvanoj. La Serbo Stevan Živanović (1900-1938) verkis vortaron, rakontojn (*La Mizeruloj*, 1922; *Bela kaj Stela*, 1925; *La Diino de la Maro*, 1926) kaj originalajn poemojn. Lia plej konata verko estas la romano *La Sonorilo de Bled*, kiu aperis en 1959, sed estis preta jam de multaj jaroj. Ĝi iom suferas pro la aliigo de la epoko, de la moroj kaj gustoj.

De la Anglo Douglas P. Boatman (1892-) aperis en 1928 la novelo *Kaprico* kaj en 1932 la originala policromano *La Nekonata Konato*. Li verkis ankaŭ poemojn. La usona pianfabrikisto Edward Payson (1842-1932), kiu abunde aktivis traduke, eldonis la romanon *Juneco kaj Amo*, 1929, kaj la rakonton *La Fantoma Edzino* (kun alia policnovelo originala) en 1936.

6.7.2.3 Japanaj Prozaŭtoroj

De Tabata kisaku (1911-) aperis pluraj originalaj noveloj kaj dramoj. Nakagaki koĵiro (1894-1971), aktivulo, verkisto kaj pentristo, aperigis tradukaĵojn, prilingvajn verkojn kaj sociverismajn novelojn. Ankaŭ la Japanino Hasegaŭa teru (1912-1946) rakontis siajn spertojn kaj laborojn en multaj leteroj, kaj en la verkoj *Flustr' el Uragano* kaj *En Ĉinio Batalanta*. Ŝi estis komunistino, kaj partoprenis flanke de la ĉinaj proletoj la naciliberigan (kontraŭjapanan) kaj kontraŭguomindangan militojn.

6.7.2.4 Ĝermana Proza Skolo

Fine de la unua literatura periodo, kaj preskaŭ dum la tuta dua periodo aktivis en kelkaj ĝermanlingvaj landoj prozistoj sufiĉe abundverkaj, kiujn ne tre influis la tiama Budapeŝta Skolo, Kvankam pluraj el ili tute ne estis lingvaj diletantoj, ili tamen ne sekvis la hungaran ekzemplon, kaj preferis atenti la heredaĵon de la antaŭmilitaj prozverkistoj.

Plej eminenta literature kaj lingve estas sendube la Nederlandano Hindrik J. Bulthuis (1865-1945), kiu lernis Esperanton en 1901. Li verkis ankaŭ teatraĵojn kaj originalajn poemojn (en *La du Ŝipoj*, 1909). Sed plej valorajn laŭrojn li rikoltis en la tradukado kaj en la romanverkado: *Jozef kaj la Edzino de Potifar (Idoj de Merkuro)*, 1926; *Idoj de Orfeo*, 1923; *La Vila Mano*, 1928; kaj *Inferio*, 1938. Liaj plej bonaj verkoj pritraktas la tradician vivon de la nederlandaj kamparanoj, kiujn li observas per verismaj, psikologiinterpretaj kaj amikaj okuloj. Kelkfoje, kiam li volas trospici sian rakontkampon per neeblaj hazardokazaĵoj, lia sugestia forto malgrandiĝas, kaj la rakonto iĝas iom plumpe nekredbla. Sed kie li, kiel en *La Vila Mano*, preskaŭ nur pritraktas la kamparanajn vivon kaj psikologion, li sukcesas verki siajn plej valorajn paĝojn. Lia lasta romano (1938) estas utopi-fikcia, parte ankaŭ kritika verko, psikologie kaj rakontframe neverŝajna.

Abunde verkis originale ankaŭ la germandevena Anglo Heinrich Luyken (1864-1940). Liaj romanoj estas *Paŭlo Debenham*, 1911; *Mirinda Amo*, 1913; *Stranga Heredaĵo*, 1922; *Pro Iŝtar*, 1924. Li plektis neverŝajnajn kaj altpatosajn aventurojn kun religitendencaj temoj. Lia psikologio estas primitiva, kaj lia rakontmaniero eksmode romantika. Tiuj difektoj iom malakriĝas en la romanoj de 1913 kaj de 1924, el kiuj tiu lasta (1924) estas lia plej ambicia verko: pri la lukto inter la bono kaj la malbono en la antikva Babilono.

Du originalajn romanetojn verkis la Anglo John Merchant (1872-1936): *Tri Angloj Alilande*, 1912 (4-a eld. 1936), kaj *Kompatinda Klem*, 1931. Temas pri ĉarmaj rakontoj sen literatura valoro. La Germano Fr. Eilersiek (ps. Argus, 1880-1959) eldonis la kriminalromanon *Pro Kio?* en 1920. De la Germano Richard Meye aperis en 1935 la originala strangatmosfera romano *La Longa Vojo*. Sen ia literatura pretendo estas la aŭtobiografiaj raportoj de la Usonano J. Scherer (1901-1967): *Ĉirkaŭ la Mondon kun la Verda Stelo*, 1933, kaj *Tra Usono kun Ruliĝanta Hejmo*, 1937.

6.7.2.5 La Socialista kaj Proleta Proza Skolo

El ili elstaras la germana aktivulo Norbert Barthelmess (1901-), kiu verkis ankaŭ poemojn kaj rakontojn. Li aperigis kelkajn rakontojn kaj romanetojn, kiel *Diablidoj*, 1928, porjunulan verketon pri la tiama socialista “pionira” junularo; *Juneca Ardo*, 1936, priskribantan la revolucian etoson, kiu regis inter la germana proletaro en (probable) la jaro 1923; *Vartejoj*, 1938, kie la revolucia entuziasmo jam perdiĝis: la aŭtoro esploras rakonte edukajn sociajn problemojn, kaj denuncas la burĝajn edukejojn. Lia stilo estas eble iom unutona, kun kelkaj “paroladoj” de la rolantoj, kiuj fakte respregulas la ideojn de ia aŭtoro.

Pli interesa estas la romano de la Sovetiano VI. Varankin (1902-?), *Metropoliteno*, 1933. La aŭtoro prezentas paralelan rakonton pri la berlinaj laboristaj revoluciaj rondoj kaj pri la moskvaj burokrataj medioj de la tiama kompartio, kiun li plektas kun amrakonto. De J. Flamo aperis la rakonto *La Maja Festo*, 1932.

La Aŭstro H. Weinhengst en sia romano *Turstrato 4*, 1934, socikritike pritraktas la tiaman mizeran kaj senesperan situacion de la proleta klaso. Li aperigis ankaŭ rakontojn kaj novelojn en SAT-periodaĵoj.

Rakontojn verkis la Belgo Léon Bergiers (1904-), kies novelaro, *Ili*, aperis en 1930. Tiu aŭtoro estas ŝajne komplete forgesita, sed li ne meritas tion: li estas unu el la plej sinceraj — kaj samtempe kleraj — voĉoj de nia literaturo. Li eksperimentis en Esperanta prozo, alterne, unue la socirealisman stilon, kaj poste, ebrie ekspresionisman esprimmanieron, kun nervaj frazkonstruoj, hastaj, malegalaj paragrafoj, kiuj sekvas la ritmon de la pensodisvolviĝo. La patoso de Bergiers estas neniam artefarita: ĝi fontas el ribelaj sentoj kontraŭ la situacio, en kiu troviĝas la laborista klaso kaj ĉefe ĝiaj plej malfortaj anoj.

Socirealismajn novelojn kun atentoveka kaj sobra analizkapablo kaj altirforto verkis ankaŭ la Bulgaro Asen Grigorov (ps. Marin Ljubin), en *La Himno*, 1931. Ankaŭ alia socirealista verkisto bulgara, Ĥ.M. Ĥrima, aperigis proprajn originalajn novelojn (en *Ĉe Abismo*, 1932).

El la malproksima Oriento venas la rakontoj de la Ĉino Cicio Mar, *Forgesitaj Homoj*, 1937, pri la situacio de la ĉinaj malriĉuloj.

La rakontoj de la Ruso V. Eroŝenko, kiu longtempe loĝis en Japanio, aperis en *Turo por Fali*, 1923 (reeld. 1956); *Rakontoj de Velkinta Folio* (fabeloj), 1923, dua eld. 1953; kaj en *Rakontoj de Eroŝenko* (kunmetita de Miyamoto masao), 1970. Liaj rakontoj aperis ankaŭ japane, ĉine, ruse kaj ukraine.

Apartan pozicion havas la sveda proleta ĵurnalisto Einar Adamson (1894-1953), kiu aperigis stile valorajn artikolarojn pri Sovetunio: *Studvojaĝo en Sovet-Rusujo*, 1926, kaj *Sub Ruĝaj Standardoj*, 1928.

Tute apartan lokon okupas la originalaj verkoj de la Franco Eugène Adam (ps. Eŭgeno Lanti, 1870-1947). Ĝis 1914 li estis anarkisto, poste fariĝis revolucia ne-marksista komunisto, sed fine ellaboris propran liberecanan doktrinon, kiun li nomis *sennaciismo*. Li fondis SAT kaj gvidis ĝin dum pluraj jaroj. Li redaktis plurajn periodaĵojn kaj iniciatis multajn prilingvajn laborojn. Liaj libroj estas klasbatalaj verkoj, tamen kun signifo ankaŭ por la neŭtrala Movado. Li proponis kunligi la Esperantan Movadon kun la tiamaj revoluciaj fortoj. Lingve, li estis elstara stilisto: simpla, trafa, eleganta. Lanti aperigis plurajn tradukojn (i.a. de Voltaire). Originale li verkis i.a. *For la Neŭtralismon!*, 1922; *La Laborista Esperantismo*, 1928; *Naciismo*, 1930; *Vortoj de K-do Lanti* (artikolaro), 1931; *Manifesto de Sennaciistoj*, 1931; *Absolutismo*, 1934; *Herezaĵo*, 1934; *Ĉu Socialismo Konstruiĝas en Sovetio?*, 1935; *Leteroj*, 1940.

6.7.2.6 Satiraj Prozverkistoj

Ankaŭ ĉi-kampe majstris la ekzemplo de la Franco Raymond Schwartz, kiu aperigis satirajn kaj bonhumorajn prozaĵojn kaj novelojn en *Verdkata Testamento*, 1926; en *Prozo Ridetanta* (fakte: novelaro), 1928; en *La Stranga Butiko*, 1931; kaj en *La Ĝoja Podio*, 1949. Tre ŝatataj estis liaj ĉiujaraj kontribuajoj al la jarkajero *Sennacieca Revuo* (“Laŭ mia Ridpunkto”).

De la Polo Izrael Lejzerowicz (1901-1942?) aperis amuza, bibli-imita pastiĉo, satiranta la tiaman Esperanto-Movadon: *El la Verda Biblio*, 1935, kiu aperis samvolume kun alia satiraĵo, ĉi-foje nepastiĉa: *Babiladoj kun Horaĉo Serĉer*. De alia Polo, Jakob Szapiro (1897-1942) aperis en 1921 la satiraj *Babiladoj de Bonhumora Zamenhofano*.

La Bulgara sciencisto Atanas D. Atanasov (ps. ADA, 1892-) aperigis la satiran verketon *El la Intima Vivo de la Verdurbaj Esperantistoj*, 1927. La Flandro F.V. Dorno eldonis *La Aventuroj de L. R. M. Stultulof la X-a*, 1937, kiu estas satira verketo sen literatura valoro pri la idioteco de multaj regantoj.

6.7.3 Teatro

En ĉi tiu periodo la teatro faris kelkajn progresojn. Aperis verkistoj, kiel Baghy, kiuj sciis doni al ĝi adekvatan lingvon. Tamen plejofte la celo de tiuj teatraĵoj estis sama: amuzi la ĉeestantaron dum grupkunveno. Kompreneble, la amuzo povas esti plurnivela — eĉ atingi kvalitan elstarecon — sed la fakto, ke la ĉefaj aŭtoroj aktivis sur teatra kampo nur sporade kaj per skizoj aŭ unuaktaĵoj (malofte per verkoj pli konsistaj), malhelpis la atingon de plenalora teatra nivelo.

La plej interesa teatra verkisto estis la Hungaro Julio Baghy, kiu verkis ĉefe unuaktaĵojn. Ili aperis en revuoj, aŭ restis manuskriptaj. Lia ĉefverko estas la verskomedio *Songĉe sub Pomarbo*, 1956, kie la amo inter du gejunuloj iĝas la rakontframo por lirika, emociveka analizo kaj pritrakto simbola de la neceso je amo en la mondo. La lingvo de ĉi tiu verko estas glate polurita, rime kaj ritme riĉa. Ĝi estas maturaĝa ĉefverko, kiu kronas la verkaron de Baghy. Interesaj estas ankaŭ la dramoj *Samumo* (recitata dum la UK de Budapeŝto, 1929) kaj *La Holanda Pupo*, en la repertuaro de IAT.

Neforgesendaj estas ankaŭ la drametoj de Raymond Schwartz: temas ĝenerale pri amuzaj unuaktaĵoj kaj kabaretaĵoj.

Ankaŭ aliaj konataj poetoj kaj prozverkistoj aperigis teatraĵojn. De la Anglo K.R.C. Sturmer aperis la drameto *Homarisma Laboro*, 1931; de la Nederlandano Hindrik J. Bulthuis la interesaj, realisme sugestiaj *La Onklo el Ameriko*, 1908, kaj ĉefe *Malriĉa en Spirito*, 1923; de la Sovetiano N. Hohlov la amuza komedieto *La Morto de la Delegito de UEA*, 1924; de la Anglo D.P. Boatman la unuakta komedio *Jes, Panjo!*, 1932; de la Flandro Jan van Schoor la unua vers-teatraĵo *La Revuo de la 7-a*, 1911; de la Japano Tabata kisaku pluraj teatraĵoj.

Ekzistas ankaŭ verkoj, ĝenerale unufojaj, de cetere nekonataj verkistoj. La Anglo W.G. Adams aperigis la iom pretendan burleskan tragikomedion en versoj *Piramo kaj Tizbeo*, 1934. De la usona profesoro Kenngott venis ses originalaj amuzaj komedietoj en *Internacia Teatraĵetaro*, 1930. La Ĉeĥo J. Filip verkis la religiteman dramon pri la sorto de la homaro *Fino de la Mondo*, 1937. La sama aŭtoro, kunlabore kun K. Filip, publikigis en 1964 ankaŭ alian dramon: *La Turo inter Nuboj*. Du komedietojn verkis ankaŭ la Polo Ludoviko Krysta: *La Senvola Svatanto*, kaj *Marionetaj Ludoj*, ambaŭ aperintaj en 1931.

La Flandro F.V. Dorno estas la aŭtoro de originala triakta amuza komedio *Levu la Manojn*, 1939. De la Polo Felix Hiller venis la unua (kaj sola) esperantlingva opereto: *Ho, Tiuj Fremduloj!*, 1923. Du teatraĵoj de J. Flamo aperis en 1932. D. Thomsen aŭtoris la komedion *Multe pli da Amo*, 1936. De Karl Minor (1891-1946) aperis la farso *Pro Dio, ne Esperantiston!*, 1924. Interesa estas la verko de la Polo (poste angla ŝtatano) Jakob D. Applebaum (1877-1964), kiu aktivis ankaŭ traduke, nome la granda religifona versdramo *Jozefo*, 1957, pri la konata biblia rakonto pri Jozefo kaj la edzino de Potifar.

6.7.4 Kulture Gravaj Verkistoj

Ĉi-kampe, kia ajn elekto estas apriora, kaj, pro la granda nombro, estas neeble citi ĉiujn. Ni limigos nin je kelkaj nomoj, aparte elstaraj kaj ekzemplaj pro ilia laboro, ofte multflanka. Unu el la plej eminentaj Esperantaj lingvistoj estas la Hungaro Kolomano Kalocsay. Li estas granda poeto, rimarkinda tradukisto, kiu fiksas la stilon kaj la poetikon ankaŭ en teoriaj verkoj, kiel ekz. en *Parnasa Gvidlibro*, 1932, verkita kune kun G. Waringhien, kaj reeldonita en 1968 kun kontribuado de R. Bernard¹⁰. Li malkovris pluajn faktojn pri la Esperanta vortkunmetado, surbaze de la teorioj de De Saussure: en *Lingvo Stilo Formo*, 1931. Li kunlaboris kun G. Waringhien por la pretigo de *Plena Gramatiko*, 1935 (2-a eld. 1938). Pri la ata-ita-demando li kunlaboris en *Simpozio* (redaktita de J. Regulo), 1961, kaj per propra verko, *Vojaĝo tra la Tempoj*, 1966, li klarigis siajn poziciojn. Liaj tradukaĵoj estas jam prezentitaj. Aparte gravaj estas liaj literaturkritikaj kontribuadoj en formo de artikoloj kaj de eseoj.

Ekskluzive prilingve verkis la franca licea profesoro Emile Grosjean-Maupin (1863-1933). Liaj prilingvaj kontribuadoj aperis en *La Revuo*, *Heroldo de Esperanto*, *Literatura Mondo*. Lia vivoverko, pretigita en kunlaboro kun aliaj kleruloj, estas la *Plena Vortaro*, 1930, unu el la fundamentoj de la hodiaŭa Esperanta lingva kulturo.

Lia disĉiplo estis la franca agregacia profesoro Gaston Waringhien (1901-), originala poeto, valora tradukisto el: La Rochefoucauld, 1935; Omar Kajam, 1953; Baudelaire (kun aliaj), 1957; Heine (kun aliaj), 1969, k.a. Liaj kontribuadoj lingvaj, lingvistikaj kaj beletraj aperis en *Literatura Mondo*, *La Nica Literatura Revuo*, k.a. Libroforme aperis kolekto el liaj beletraj kaj literatursciencaj eseoj: *Eseoj I*, 1956. Alia kolekto, el lingvaj, filologiaj kaj lingvosciencaj eseoj, aperis en 1959: *Lingvo kaj Vivo*. Lia editora ĉefverko estas la duvoluma *Leteroj de Zamenhof*, 1948. Klera leksikologo, li redaktis la gravan *Suplementon* al la PV, 1954, verkis la *Grandan Vortaron Esperanto-Francon*, 1957, sed lia leksikologia ĉefverko estas *Plena Ilustrita Vortaro*, 1970.

Unu el la fondintoj de esperantologio estis la Italo Stefano La Colla (1889-1966), paleografo, lingvisto, vortaristo, esperantisto ekde 1906.

Inter la plej eminentaj esperantologoj kaj interlingvistoj estas sendube la aŭstra inĝeniero kaj specialisto pri terminologiaj problemoj Eugen Wüster. Li kompetente tradukis kaj verkis studojn pri pluraj lingvaj specifaĵoj de Esperanto, pri zamenhofa lingvo (*Zamenhof-Radikaro*, 1927). Sur la leksikologia kampo, li aperigis du fundamentajn verkojn: *Enciklopedia Vortaro Esperanta-Germana* (el kiu nur la kvar unuaj partoj aperis, 1923-29) kaj *Maŝinfaka Esperanto-Vortaro*, 1923. Sennombraj estas liaj prelegoj kaj artikoloj.

Klera zamenhofologo estis ankaŭ Johannes Dietterle (1866-1943), kiu aperigis en 1929 la *Originalan Verkaron* de Zamenhof. El la interlingvistika vidpunkto elstaraj estas la meritoj de du bibliografiaj pioniroj: de Petro E. Stojan, Ruso (1884-1961), kiu aperigis en 1929 (senŝanĝa represo en 1973) sian monumentan *Bibliografion de Internacia Lingvo*; kaj de Hugo Steiner, Aŭstro (1878-1969), fondinto de IEMW kaj verkinto de la trivoluma *IEMW-Katalogo* (1957, 1958, 1969).

Neforgesebla sur interlingvistika kaj esperantologia kampoj estas ankaŭ la aktivado de la Sovetiano Ernest K. Drezen, kiu naskiĝis en 1892 kaj estis mortpafita en 1937. Li estis unu el la ĉefaj lingvo-

---

¹⁰ Bedaŭrinde en 1972 mi forgesis indiki, inter la kulture gravaj homoj, ankaŭ la kleran francon Roger Bernard.

kleruloj de la tiama soveta skolo. Li aktivis ankaŭ kiel sekretario de Kalinin kaj ankaŭ kiel ruslingva specialisto pri terminologiaj problemoj (kaj planlingvistiko).

Estas interese, ke ekzistas aŭtoroj, kiuj influis la stilon de aliaj verkistoj ankaŭ nur pere de siaj tradukoj. Klasika ekzemplo estas la Kroato Ivo Rotkvić (1901-), konata dank' al siaj lingvaj artikoloj kaj ĉefe al sia traduko el M. Jelušić (1934). Aliaj influis tutan skolon, kaj donis apartan brilon al lando: Ekzemplu ĉi fakton la Moraviaj Esperanto-Pioniroj, konsistantaj el Jaroslav Mastný (1892-1958), Antonín Kudela (1870-1939) kaj Albín Nežil (1883-1948), kiuj eldonis kaj parte tradukis multnombrajn valorajn verkojn de la ĉeĥa kaj slovakaj literaturoj. En tiu ĉi kunteksto estas menciinda ankaŭ la agado de la Hungaro Vilmos Bleier (1903-1940), kiu kompetente administris la financojn de *Literatura Mondo* ekde 1931, kaj kreis la LM-eldonejon. Lia kreaĵo estas ankaŭ la eldon-kooperativo AELA, kiu faciligis kaj sekurigis la aperon de multaj valoraj verkoj originalaj kaj tradukaj.

6.8 Originala Beletro 1945 - 1972

6.8.1 Poezio

6.8.1.1 Enkonduko

La hiato inter la unua kaj la dua periodoj de la originala literaturo de Esperanto estas multe pli granda ol tiu inter la dua kaj la tria. Fakte, oni apenaŭ povas paroli pri hiato: iu, kiu atente tralegis la supran ĉapitron, jam konstatis, ke la poetoj, kiuj estis aktivaj dum la dua periodo, tre ofte pluverkis ankaŭ dum la tria; multaj el la budapeŝtiskolaj verkistoj aperigis siajn plej maturajn verkojn ĝuste post la Dua Mondmilito. Pro tio la triparta divido de la literaturo estas iom miskompreniga: dum la tria, ni ja rimarkas la pludaŭron de la Budapeŝta Skolo, la naskiĝon de novaj skoloj — kaj bedaŭrinde ankaŭ la malaperon de aliaj. Malaperis i.a. la hispana skolo (ĝiaj ĉefaj reprezentantoj mortis en eksterlanda ekzilo: ĉu en Francio, ĉu en Meksikio), la soveta skolo (perforte silentigita en 1936-1937) kaj la proleta skolo eksterversovetia. Fortikiĝis, male, la japana kaj la jugoslavia skoloj, plenmaturiĝis la hungara, kaj naskiĝis skota skolo. Antaŭnelonge fortiĝis ankaŭ itala literaturista grupo.

6.8.1.2 La Budapeŝta Poezia Skolo dum la Tria Periodo

El la ankoraŭ aktivaj poetoj de la Budapeŝta Skolo elstaras kompreneble Kolomano Kalocsay kaj Julio Baghy. Ambaŭ, unue post 1945; sekve, post 1956, povis ree partopreni la kulturan vivon de la Esperanta Movado. Iliaj originalaĵoj aperis en pluraj literaturaj revuoj, kiel en *Literatura Mondo* (1947-1949), kaj poste en *Norda Prismo*, *La Nica Literatura Revuo*, *Monda Kulturo* kaj en *Hungara Vivo*. De Kalocsay aperis ankaŭ multaj elstaraj tradukaĵoj (el Baudelaire, Heine, Shakespeare) kaj kelkaj literaturkritikaj eseoj. De Baghy aperis libroforme la lirika dramo *Sonĝe Sub Pomarbo*, 1956, kaj aliaj verkoj. Rimarkindaj estas la ĉi-periodaj libroformaj kontribuadoj de Lajos Tárkony (aperis impona elekto el liaj originalaj poemoj en *Soifo*, 1964) kaj de Imre (Emeriko) Baranyai (*Ekzilo kaj Azilo*, 1962).

De la verkistoj, kiuj ĉirkaŭis la Budapeŝtan Skolon, venis pluraj valoraj kompletigaj verkoj. De la Estonino Hilda Dresen aperis la poemkolekto *Norda Naturo* en 1967 kaj multaj tradukaj verkoj en pluraj kulturaj revuoj. La Svedino Magda Carlsson eldonigis kelkon da siaj ĉefaj kontribuadoj al la poezia tradukliteraturo. Ankaŭ de la Anglo L.N.M. Newell aperis la tradukaĵo de *Hamleto*, 1964, kiu revolucie efikis ĉe publiko, kutimiĝinta al la klasika Zamenhofa traduko. Reaperis ankaŭ novaj verkoj de la “Panamano” (verŝajne: Franco) Georgo E. Maura, kies dua eldono de *Duonvoĉe*, kun pluraj aldonoj, eldoniĝis en 1963, kaj kronis lin unu el la plej atentindaj talentoj de la originala Esperanta

poezio. Ankaŭ en Ĉeĥoslovakio la du verkistoj M. Lukáš kaj T. Pumpr daŭrigas la laboron. Al ili aliĝis tuta grupo, kiu aktivas plurkampe. Kvankam iom sporade, tamen ankoraŭ nun aperas verkoj de la Franco Henri Vatré kaj de la Hispanino A. Núñez-Dubús, kaj eĉ de la pola proleta poeto E. Matkowski.

6.8.1.3 La Skota Skolo

La granda novaĵo de la tria periodo de la Esperanta literaturo estas la apero de grupo, nomata “Skota Skolo”, konsistanta el valoraj literaturistoj, ĉefe poetoj. Ĝia naskiĝo ne estis tuja kaj rapida, kiel oni povus imagi. Multaj el la pli postaj skotaj poetoj fakte verkis dum la lasta periodo de *Literatura Mondo* (1947- 1949), el kiu ili suĉis sian unuan literaturan lakton. Sed grava renkontiĝo-punkto estis ankaŭ la regula apero (ekde 1947) de la modesta, sed enhance kaj historie signifa periodaĵo *Esperanto en Skotlando*, kiu estis palestro kaj diskutejo por la tiamaj junaj verkistoj. Ekz. W. Auld redaktis ĝin inter 1949 kaj 1955.

Sed la momento de la publika elpaŝo estis la volumo *Kvaropo*, 1952. Ĝi samtempe signis la elpaŝon de nova, gravega eldonejo, tiu de Prof. J. Régulo-Pérez en La Laguna, kiu ŝtopis breĉon kaŭzitan de la malapero de la eldonejo de *Literatura Mondo*. *Kvaropo* prezentis la verkojn de kvar libro-debutaj poetoj: W. Auld, J.S. Dinwoodie, J.I. Francis kaj R.M. Rossetti.

William Auld (1924-), skota instruisto, ellerninta la lingvon en 1937, sed aktiviĝinta nur en 1947, kunlaboris en pluraj revuoj, kaj estis redaktoro de *Monda Kulturo* (1962-1963). Lia kontribuado al *Kvaropo*, 1952, nomiĝas *Spiro de l' Pasio*. En 1956 li aperigis la grandan poemon *La Infana Raso* (1968: 2-a eld. kun notoj). Li redaktis la poezian parton de *Angla Antologio*, 1957, redaktis la *Esperanta Antologio 1887-1957*, 1958, kaj pretigis ties kritikan enkondukon. Liaj originalaj poemoj troviĝas ankaŭ en *Unufingraj Melodioj*, 1960. Lia lasta originala poemaro estas *Humoroj*, 1969.

Auld estas poeto profunde mem-analiza, kiu scias rekrei poezie, tra la propra mio, sian subkonscian mondon, kiu elimpetas por aserti sian vivorajton. Sed li neniel estas intimisto: kontraŭe, lia inspiro, kvankam esence personforma, fontas el la tuta mondo kaj el la ĉefaj homaraj problemoj. Tio vidiĝas ĉefe en la poemo *La Infana Raso*, kiu estas lia ĉef-verko. Tie, li pritraktas la historion de la universo kaj la homan kondiĉon, en eposaj versoj, kiuj forme varias laŭ la neceso esprimiĝi — kaj laŭ la atingita profundnivelo. W. Auld estas socia progresista ateisto: pasie li kondamnas la militon, la maljustecon, kaj iliajn sekvojn, kaj li bone komprenas la problemojn de la libero (ankaŭ intelekta). Sed en liaj poemoj ĉio ĉi restas ofte nur en akuza formo, sen prezento de pozitiva, ankaŭ nur idealisma solvo. Tiu konstato neniel malgrandigas lian kritikan forton, kiu, kontraŭe, kvazaŭ kun la forto de la malespero impetas kontraŭ la baroj, kiuj malhelpas la homaran progreson al vera, nova humanismo.

De la skota pastro John Sharp Dinwoodie (1904-), kiu kunlaboris en *Literatura Mondo* kaj multe tradukis, aperis en *Kvaropo*, 1952, poemkolekto *Kastelo el Revoj*. Poste, tamen, liaj verkoj aperis nur sporade. Lia poezio respregulas delikatan spiritan lirikecon. Al li ne estas fremdaj la spiritaj turmentoj de nia epoko, kies solvon li trovas en Dio, kaj en la religia kredo. En tiu Di-konfido, Dinwoodie vivas sian poetan vivon: liaj temoj pritraktas amon al la edzino, la kompaton por la pekintoj, kies pekoriginon li vidas tamen ĉefe en la sociaj vivkondiĉoj.

La skota instruisto John Islay Francis (1924-), esperantisto ekde 1942 (aktiva tamen nur ekde poste), kunlaboris en *Malgranda Revuo*, *La Nica Literatura Revuo*, *Esperanto en Skotlando*. En *Kvaropo*, 1952, aperis lia poemo *La Kosmo*. Ĝi konsistas el 5 kantoj, kaj pritraktas la estiĝon de la mondo, ĝian vivon kaj ĝian malaperon, ĝis restariĝos la origina kaoso. Francis estas pli konata kiel novelisto. Francis similas iomete al Auld en siaj kritikaj intencoj, sed li estas malpli impulsa. Li anstataŭigas la

impeton de la poezio per elegantaj, ironiaj versoj; lia ironio distancigas lin iom de la homo, al kiu li tamen sin sentas ligita.

De la Svis-Anglo Reto Mario Rossetti (1909-) aperis en *Kvaropo*, 1952, la poemkolekto *Oazo*. Li ankaŭ tradukis multe (i.a. *Otelo*, 1960). Li estis redaktoro por la proza parto de *Angla Antologio*, 1957, kaj, kun Szilágyi, li redaktis *La Esperanta Novelarto*, 1964. Li aperigis ankaŭ novelojn. Lia poemaro, krom en *Kvaropo*, aperis ankaŭ en *Literatura Mondo*, en pluraj postmilitaj gazetoj, kaj en la libro *Pinta Kraĵono*, 1959. La poezion de Rossetti karakterizas altnivela elegantec-ekvilibro: tiu ekvilibro, kiu strikte kongruas kun la tipa stil-strukturo senpompa kaj esenca de la aliaj verkistoj, estas fundamenta elemento de lia verkado. Memanalizaj profundoj, kiel ĉe Auld, ne estas troveblaj ĉe Rossetti. Li estas iom ironia, aŭ eventuale nur konstata, sed neniam cinika aŭ morda. Oni havas la impreson, ke lin ne tuŝas esence la senespera serĉo de ekzistokialo: tiu ekzisteca problemo ne tiom koncernas lin kiel poeton; li preferas observeme analizi la momentan homkondiĉon, pri kies stabileco, kompreneble, li ne povas kredi.

6.8.1.4 Ĉirkaŭ la Skota Skolo

Anglaj Verkistoj:

La angla verkistino kaj instruistino Marjorie Boulton (1924-), kiu lernis Esperanton en 1949, kaj verkis plurajn librojn, ankaŭ angle, aperigis sian unuan originalan poemkolekton en 1955: *Kontralte*. Baldaŭ sekvis *Cent ĝojkantoj*, 1957, kaj *Eroj*, 1959. Ŝi verkis ankaŭ teatraĵojn kaj novelojn. Ŝi estas varmtona poetino, kun impulsa formtrova kapablo kaj profunda sincero. El la propra intimo ŝi lasas aperi siajn pasiojn kaj turmentojn, tiel nudigante antaŭ la leganto sian animon. Aliflanke, ŝi estas ankaŭ socie konscia poetino, kiu, per siaj verkoj emoci-lirikaj, prezentas kaj defendas sian idealisman humanismon.

En 1957 aperis la verko *Kien la Poezio?* de la novzelanda instruisto kaj anglalingva poeto Brendon Clark (1904-1956). Tie, li prezentas propran metrikan teorion, kun multaj ekzemploj el poemoj tradukitaj kaj originalaj, i.a. kun la hero-poemo heksametra *La Vojaĝo de la Maorioj al Novzelando*. Li estas poeto, kiu ankoraŭ forte resentas la influon de la dua periodo, aparte de la Budapeŝta Skolo: liaj versoj estas glate poluritaj, liaj temopritraktoj ankoraŭ rimarkinde romantikaj.

En 1967 aperis la verketo *Memkritiko* de Victor Sadler (1937-), kiu lernis Esperanton en 1951. Li kunlaboris en *Esperanto* kaj *The British Esperantist*. Sadler provis enkonduki eksperimentan poezion, kies poemoj kunplektiĝas kun la suba komento, tiel, ke unu sen la alia estas sensenca. Li ekzemplas la valoron, kiun por nia literaturo havas la pozitiva influo de la nacilingvaj literaturoj en la renovigo de la formoj kaj de la temoj.

Aperis, krome, ĉefe en *Esperanto en Skotlando*, poemoj de la Anglo Arthur Dawson Foote (1931-), kiu lernis Esperanton en 1943, kaj verkis ankaŭ angle. Malfeliĉe jam de kelkaj jaroj li silentas. Li estas eleganta naturinspirita poeto, kiu regas la stilon de la japaneska miniaturo same bone kiel tiun de la polurita, belmuzika soneto.

Ĝermanaj Poetoj:

Unu el la plej rimarkindaj neanglaj poetoj influitaj de la Skota Skolo estas sendube la islanda magistro pri angla lingvo Baldur Ragnarsson (1930-), kiu lernis Esperanton en 1949. Li verkis originale kaj traduke (el la antikva islanda, 1964, kaj el Thorsteinn frá Hamri, 1963). Li aperigis siajn verkojn en *Voĉo de Islando*, *Norda Prismo*, *Esperanto*, kaj en 1959 aperis lia poemaro *Ŝtupoj sen Nomo*. Ragnarsson estas instinkta, multimaga, malfacila poeto. Liaj versoj, muzike imponaj, estas metafore,

simbole verkitaj, buntaj, aludaj, kaj nekutimaj. Lia inspiro ŝajnas fonti el tiu plej profunda parto de la psiko, kie kuniĝas la individua kaj la kolektiva, tuthomara subkonscioj.

Alia atentinda verkisto estas la sudafrika instruisto Edwin de Kock (1930-), kiu lernis Esperanton en 1955 kaj verkis ankaŭ angle kaj afrikanse. Liaj poemoj aperis en preskaŭ ĉiuj postmilitaj kulturaj revuoj, sed precipe en *Norda Prismo*. Li ellaboris ankaŭ neklasikan poetikon, kiun li eksplikis en apendico al du siaj verkoj (1961, 1967). Liaj poemoj aperis en *Ombroj de la Kvara Dimensio*, 1961; *Fajro sur Mia Lango*, 1967; *Poemoj kaj Prozeroj*, 1970; *Kvin Elementoj*, 1970. La versoj de De Kock estas konstruitaj en densa vortsinsekvo, kie la formo alianciĝas kun la enhavo por efiki en malvolviĝo signifodona per la amasiĝo de la konceptoj kaj de la simboloj. La angoro de la homo antaŭ la universo solviĝas, ĉefe en lia unua poemaro, en malgaja historikompreno, kiun regas la imago de severa dio. Lia esence intelekta poetiko kondukis lin al kritika sinteno kontraŭ homsubpremo. Iom post iom li atingis versmuzikon; liaj versoj nun fluas pli glate ol antaŭe. Lia *Kvin Elementoj* estas ampleksa plurparta poemo pri la homa naturmondo; verko ambicia kaj mirinda.

De la dana instruisto Poul Thorsen (1915-), kiu multe tradukis el la dana, aperis originalaj poemoj en *Rozoj kaj Urtikoj*, 1954; *Pluk*, 1960 kaj *Sen Paraŝuto*, 1963. Thorsen preferas la satiran poezion, kie li ĉizelis multajn valorajn juvelojn. Ne mankas ĉe li tamen ankaŭ momentoj de delikatsenta lirika inspiro. Lastatempe aperis kelkaj interesaj originalaĵoj de la Nederlandano Wouter Pilger, kies tradukaĵoj estas tamen pli konataj.

Brazilaj Verkistoj:

En Brazilo, la ekzempla kultura vivo enlanda montriĝis pozitiva por la elkresko de originalaj poetoj. La unua periodo de la brazila skolo estis profunde influita de la Budapeŝta Skolo, kaj konsistis ĉefe el tradukantoj. Inter tiuj elstaras la pioniro Francisco Valdomiro Lorenz.

Nuntempe ankoraŭ tre influita de la Budapeŝta Skolo estas sendube la elstara tradukanto L.H. Knoedt (li tradukis el Castro-Alves, 1959), dum ĉe la aliaj la skota influo estas pli sentebla, eble tamen tra Baldur Ragnarsson, kiu, se li ne havas ilian sangbolan temperamenton, tamen havas analoge imagriĉan lingvon.

De la brazila advokato Sylla Chaves (1929-) aperis en 1959 la poemlibro *Animo Prisma*. Per elektitaj stilrimedoj, li kreas aktualan poezion mondon, kiu ne estas senkarna kaj minimuma, kiel ĉe la eŭropaj verkistoj, ĉefe skotaj, sed pli riĉa je varmo, kun forta tendenco al barokeco, ne manierisma, sed karaktera kaj instinkta. En 1970 aperis lia *Por pli Bona Mondo*, kun valoraj eseoj, tradukaĵoj, originalaĵoj (i.a. la unuaj du kantoj de la ampleksa poemo *Homara Epopeo*).

Geraldo Mattos (1931-), esperantisto ekde 1949, ekverkis en 1951. En 1953 aperis lia ankoraŭ nematura originala poemo *La Tendo de Junulo*, en 1959 poemetaro *Miniaturoj*, kaj en 1967 lia impona *Arĉoj*, sekvata de *Ritmoj de Vivo*, 1968. Li verkis ankaŭ teatraĵon kaj novelon. Mattos estas pasia poeto; lia animbrulo impetas el ĉiu verko el sub la teknike elstara forma vestaĵo. Kiel bone li sciis pritrakti la juvelojn de momenta impreso en *Miniaturoj*, same bone li aliris pli kompleksajn temojn, kiujn li analize malvolvas per impulsema simpatio kaj rimarkinda tekniko, kiu neniam kovras mankon de inspiro. Liaj lastaj verkoj malkovras plene maturan poeton, kies signifo por la Esperanta kulturo estas ankoraŭ ne taksebla.

Aperis ankaŭ verketo el 14-silabaj sonetoj, *Monosilaboj*, 1967, de Diderto Freto. Temas pri brila sed eble senfutura ekzemplo de teknika virtuozecko.

6.8.1.5 Postefikoj de la Budapeŝta Skolo

La Situacio en Hungario:

Pri la situacio de la Esperanta literaturo en Hungario ni jam aludis. La majstroj ankoraŭ plulaboris, sed dum longa tempo devis silenti. Krome, malaperis *Literatura Mondo* kaj ĝia eldonejo, kiuj estis la spirita kaj materia centroj de la Skolo. Feliĉe, ekde 1961 aperas valora kultura revuo, *Hungara Vivo*, kiu sukcesis arigi ĉirkaŭ si ne nur la malnovajn majstrojn, sed ankaŭ novajn fortojn. El tiuj novaj fortoj elstaras la juna poeto Vilmos Benczik.

La Situacio en la Slavaj Landoj:

En 1962 aperis la verkoj de la Bulgaro Ivan St. Georgiev, en *Provo Alfronti la Vivon*, kiu fakte frontas temojn iom leĝerajn, sed kun verve interesa stilo, kiun W. Auld nomas “gaja kaprioledo”.

Ankaŭ de Sovetunio venis voĉo: temas pri la kolekto el poemoj de Aleksandro Logvin (ps. Liljer), kun titolo *Sur la Vivovojo*, 1964. Logvin, kies verkoj jam aperis antaŭ la Dua Mondmilito, estis, unue, poeto ligita al la tiamaj skoloj. Li evoluis stile kaj enhance, tiel ke nun la stilo de liaj verkoj elstaras per la atingita formala fajneco dank’ al pacienca laboro de fajlado kaj daŭra versopolurado. Liaj temoj estas faktoj de la propra vivo (kiu estis plenplena de malĝojigaj kaj penigaj eventoj), la amo por la propra patrio (Ukrajno), kaj malamo por la invadintaj nazioj. Tre oftaj estas liaj verkoj inspiritaj el la plej pura lirikeco, kie la aŭtoro uzas neklasikan metrikon.

La pola ĵurnalisto Walerian Włodarczyk aperigis en 1965 sian poemvolumon *Mia Mio*. Temas pri debuta verko, kie la aŭtoro abunde elverŝas apenaŭ prilaboritajn sentojn kaj emociojn, el propra intimo. Poezia (enhava kaj teknika) maturiĝo estas probablaj, ĉar la aŭtoro ne malhavas talenton. Li kunlaboris regule el la polaj Esperantaj revuoj.

La Ĉeĥoslovaka Skolo:

La dummilitaj kaj postmilitaj tempoj en Ĉeĥoslovakio ne estis favoraj al Esperanto. Nur ekde relative malmulte da tempo reaperas verkoj kaj revuoj. Krom, kompreneble, Miloš Lukáš kaj Tomáš Pumpr, el kiuj la unua ankoraŭ aktivas traduke kaj originale, la ĉeĥoslovaka skolo montriĝis ankoraŭ vivanta, kvankam ĝi povis ĝis antaŭnelonge nur tre malmulton eldoni enlande.

Libroforme aperis la originalaj poemoj de la ĉeĥa instruistino Eli Urbanová (1922-): *Nur tri Kolorojn*, 1960. Ŝi estas sincera, intimmalkovra poetino, kun varma erotika sento, kiu bolas sub elegantaj, formperfektaj poemoj, kun lirikeca percepto, per kiu ŝi malvolvas siajn temojn. Libroforme aperis ankaŭ la poeziaj verkoj de la edzo de Eli Urbanová, Ŝtefo Urban, muzikprofesoro kaj komponisto (1913-), kiu muzikigis multajn poemojn de la budapeŝtaj kaj skotaj poetoj. Li kunlaboris en *Esperanto en Skotlando*, *Norda Prismo* kaj *Heroldo*. Liaj poemoj aperis en *Nova Ezopo*, 1961. Temas pri satira kaj saĝinstrua poemetaro pri homaj malfortoj kaj malvirtoj, kiujn la aŭtoro pikas metafore per modernproblemaj bestoj kaj per la vivigo eĉ de ĉiutagaj objektoj. Li verkis ankaŭ novelojn.

Kuniĝas multaj aliaj aŭtoroj, kies verkoj aperis en la ĉefaj postmilitaj Esperantaj periodaĵoj, kaj parte, ankaŭ en *Esperanta Antologio*, 1958. Elstaras Karolo Píĉ (1920-), ĉeĥa librotenisto, kiu abunde verkis originale. Rimarkinda estas ankaŭ Jiří Kořínek (1906-). Li verkis originale kaj traduke, kaj ĉe li kuŝas multaj neeldonitaj manuskriptoj. Ekde 1950 li kunlaboris en pluraj periodaĵoj. Atentindaj estas ankaŭ la

verkoj de la ĉeĥa aktorino Eva Seemannová-Suchardová (1920-), kiu verkis plurajn poemojn kaj aktoris en “La Verda Ĉaro de Julio Baghy”. Poemojn originalajn kaj tradukitajn prozaĵojn verkis Jana Cíhová (1923-). Jožko Staněk estas citinda, ĉar li estis premiita dum Belartaj Konkursoj.

Latinidaj Poetoj:

De la franca komercisto Lucien Jacques Thèvenin (1891-1962), esperantisto ekde 1907, aperis la poemkolekto *La Vana Kanto*, 1947. Liaj lirikaĵoj estas simplaj, naturinspiritaj, ofte kun belaj metaforoj, kaj, kelkfoje, kun taŭge simpla, sed impresa lingvo. Li neniam falas en manierismon aŭ sentimentalecon, ĉar li scias ellabori siajn temojn. Li esprimas la intimon de la naturo, kiun li rigardas kun ankoraŭ idiliaj okuloj.

Ankoraŭ tre ligita al la temoj kaj al la formoj de la Dua Periodo estas la belga tradukisto, nun loĝanta en Svislando, Claude Piron (1931-), kiu lernis Esperanton en 1945. Li estis premiita en la Belartaj Konkursoj. Liaj poemoj aperis grandparte unue en *Belga Esperantisto*, poste ankaŭ en aliaj periodaĵoj. En la lastaj tempoj aperis ankaŭ du francaj poetoj kaj eseistoj, Michel Duc-Goninaz kaj Paul Lobut, kies verkoj aperis ĉefe en periodaĵoj.

Unu el la plej gravaj perdoj estis la malapero de la hispana-kataluna poezia skolo pro la sekvoj de la hispana civila milito. Pluraj poetoj elmigris, sed, maljuniĝintaj, ne plu verkis (ekz. J. Mangada-Rosenörn, J. Grau-Casas). Aliaj ekaktivis ĝuste eksterlande, kiel la hispana, nun meksikia, profesoro pri atomfiziko kaj moderna fiziko Juan de Oyarzábal-Orueta (1913-), kiu lernis Esperanton en 1954 kaj verkis originalajn poemojn. Lastatempe tamen ekaperis la unuaj postmilitaj tradukaj eminentuloj kaj poetaj voĉoj ankaŭ en Hispanio. Inter la ĉi-lastaj, estas menciindaj Salvador Gumá kaj Gabriel Mora-i-Arana, kies verkoj aperis en pluraj nuntempaj revuoj.

En Argentino nun aktivas originala poeto, eble pli fama pro siaj tradukaĵoj: Diego Selso (ps. de Adán Hryniewicz), kies *Kelkaj Strofoj* aperis en 1963. En 1966 aperis kroma originalaĵo: *En la Flamoj Voluptaj de l'Amo*.

Aliaj:

Poeto, kiu trovas sian inspiron en la naturo, estas la Nederlandano Anton H. Leenhard, kies malgranda sonetaro *Somera Simfonio* aperis en 1970. Li estas poeto senpere lirika, kun tre fragilaj temoj. Estas atentinde, ke lia libroforma poemaro ne estas reprezenta: li verkis multe pli valorajn poemojn, kiuj aperis dise en la Esperantlingva gazetaro.

Lastatempe leviĝis nova voĉo: *Miozoto*, de Benita Kärt, 1970.

6.8.1.6 Proleta Skolo

La iom-post-ioma perdo de la t.n. “proleta aŭtorgrupo”, aŭ “skolo” reprezentas atentinda perdo por la Esperanta kulturo. Parto malaperis sub la stalinisma reĝimo (ne nur en Sovetunio), parto malaktiviĝis en Okcidento sekve de la politikaj kaj sociaj kondiĉoj, kiuj kondukis la iamajn revoluciajn fortojn al ĉiam pli grandiĝanta integriĝo en la okcident-tipan socion. Ne tute malaperis, tamen, proletaj poetoj. Tiamaniere, en Sovetunio elstaras la poeto K. Gusev, kiu multe tradukis kaj verkis originale.

Rimarkinde kontribuis al la Esperanta literaturo, tamen ĉefe per tradukoj kaj eseoj, la Uzbeko Petro Poliŝĉuk. Oni ne rajtas forgesi la bulgaran poeton Canko Murgin, kies *Kantoj por la Paco* aperis en 1955. Ankaŭ de la Ĉino Armand Su aperis multaj elĉinaj tradukaĵoj, kaj pluraj originalaj poemoj, kiuj ofte pritemas reeĥe la tutmondajn batalojn de la laborista klaso kaj de la koloniaj popoloj.

6.8.1.7 Itala Skolo

En Italio aperis pluraj verkistoj, aktivaj sur poezia kaj proza kampoj, kiuj, almenaŭ etparte, unuiĝis en la literatura grupo “La Patrolo”, kun propra, modesta sed ambicia organo *Literatura Foiro*. La fondintoj de “La Patrolo” estas la poeto Nicolino Rossi, la prozverkisto kaj poeto Giorgio Silfer, kaj la poeto Gaudenzio Pisoni. Aliaj membroj aliĝis poste. El la hodiaŭaj poetoj elstaras sendube Nicolino Rossi, kiu verkis sufiĉe abunde, kaj en la lastaj jaroj maturigis sian stilon kaj sukcesis verki modele elegantajn poemojn. En Italio, ĉi-periode, aktivis poezie ankaŭ Mario Sola, L.L. Tadolini, Vincenzo Musella, k.a.: iliaj verkoj, el kiuj pluraj estas tradukaj, aperis en kelkaj revuoj, i.a. en *Esperanto* kaj *L'Esperanto*. Valora poetino montriĝis la eseistino kaj novelistino Clelia Conterno-Guglielminetti, kies originalaj poemoj aperis en *Eta Vivo*, 1970.

6.8.1.8 Japana Skolo (dua generacio)

Inter la unuageneracia kaj la duageneracia Japanaj Skoloj ekzistas neniu hiato: temas vere nur pri kronologia divido. Fakte, ankaŭ dum ĉi tiu periodo aperis verkoj de la nun plenkaj majstroj Ossaka kenĵi (1888-1969) kaj Ito saburo (1902-69), ambaŭ antaŭnelonge mortintaj. La aliaj poetoj cititaj supre ankoraŭ aperigas verkojn. Sed kelkaj novaj voĉoj aŭdigas sin sur la japana scenejo, tre personaj, unuflanke, sed tre komunikarakterizaj, aliflanke, tiel, ke nun vere montriĝas, ke temas ja pri aparta skolo.

Unu el la plej rimarkindaj modernaj poetoj kaj verkistoj estas Miyamoto masao (1913-), kiu multe kaj kompetente tradukis, aperigis ankaŭ prozajn kaj poeziajn originalaĵojn, kaj laboris sur lingva kampo. Liaj originalaj poemoj aperis dise en japanaj kulturaj revuoj kaj en *Invit' al Japanesko*, 1971. Originalajn poemojn en ĉi-periodo aperigis ankaŭ Nakamura tazuo (ps. Teruo Mikami: 1911-), esperantisto ekde 1929, redaktoro de *Oomoto* ekde 1952, pli konata kiel esperantologo kaj sciencverkisto. Plej lasta aperis sur la belartkonkursaj kampo la talenta kaj promesplena Kuroda masayuki kaj la tre aktiva kaj plurfaceta verkisto Ueyama masao.

Nova poeto elpaŝis kun propra verkaro (originala kaj tradukita) en 1971: *Landlimo Jam Pasis...*, hajkaro de Yamada tempu. Citinda estas la atenta flego, kiun ricevas la tradicia japana literatursento. Tiurilate elstaraj estas la anoj de la “Hajkista Klubo”, kiu ĉiujare aperigas libreton, kun valoraj verkoj. En 1967 aperis *Suito '67*, kun originalaj hajkoj de Tanaka sadami, Yamada tempu, Murata keinosuke, Tomita tomu, Ueyama masao kaj Miyamoto masao. En 1968 aperis tradukverko el modernaj japanaj hajkistaj poetoj. Sekvis *Kvinteto '69*, kun originalaj hajkoj de la supre menciitaj poetoj (sen Yamada tempu). Similaj verketoj aperas daŭre: *Kapriĉo '70* (1970), kaj *Nokturno '71* (1971).

En 1965, sub la redakto de Nakamura tazuo kaj Miyamoto masao, aperis la antologia verko *Japana Kvodlibeto*, kun poeziaj, prozaj, teatraj kaj eseaj originalaĵoj de la japanaj verkistoj de la unua kaj la dua generacioj. Estis preterlasitaj kelkaj el la pioniroj (i.a. Ĉif toŝio, Fukuta kunitaro, Aguro saiiĉiro (ps. S. Aglo)), kaj granda parto de la socikritikaj kaj revoluciaj verkistoj, kiel Oka kazuta (Tagi-Ĝo), Koŝinaka hiroŝi, k.a. Tiaj antologiaj verkoj, kun historia enkonduko, estas tre valoraj helpiloj por la kono de la kultura vivo de verkisto-grupo: kvankam kompreneble oni povus diskuti pri kelkaj enmetoj — kaj, ĉefe, pri pluraj ellasoj.

6.8.1.9 La Jugoslavia Skolo

Ankaŭ inter la unua kaj la dua generacioj de jugoslaviaj verkistoj ne ekzistas hiato: tiu skolo plifortikiĝis ĉirkaŭ *La Suda Stelo*, kaj en la sino de la forta landa jugoslavia Movado. Atentokapta

poeto estas la kroata profesoro Josip Velebit (1911-), kiu kunlaboris en *La Suda Stelo*, kaj verkis poemojn ankaŭ kroate.

Atentinda estas la kultura agado de la kroata juristo Božidar Vančik (1909-1970), kiu lernis Esperanton en 1928, sed aktiviĝis nur en 1931. Li multe tradukis, ĉefe poezion, kaj kunlaboris en *Literatura Mondo* (post la Dua Mondmilito) kaj en *La Nica Literatura Revuo*. Krome, li kunredaktis la revuojn *Internacia Kulturo* kaj *La Suda Stelo*. Grava estas lia traduko de *La Kavo*, de J.G. Kovačić (1960).

De la kroata instruistino Antonija Albert (1901-), kiu lernis Esperanton en 1956, aperis pluraj poemoj kaj prozaĵoj, ankaŭ kelkaj en *La Nica Literatura Revuo*, *Oomoto*, *Monda Kulturo*; ŝi partoprenis en Belartaj Konkursoj. Ŝi estas interesa eksperimenta poetino: la poemoj havas matematikan strukturon, kiu geometrie povas kunligi la okulojn (do la formsenton) kun la sento poezia.

En 1969 aperis la poemkolekto *Maristo Surmaste* de la jugoslavia poetino Vesna Skaljer-Race (1911-), kiu lernis Esperanton en 1955. Ŝiaj verkoj aperis ankaŭ en *La Progreso*, *La Suda Stelo*, k.a. Ŝi estas poetino relative lingvosimpla, kun tamen tipe virina kun-sentemo, kaj ia gracio, ĉefe en poemoj rilatantaj al naturo kaj emocio. Ŝi publikigis kelkajn poemarojn ankaŭ en la serbokroata lingvo.

Ankaŭ multaj aliaj verkistoj aktivis, pli malpli sporade kaj malabunde, tamen konstante: de la slovaka poeto Ján Labáth (1926-) aperis originalaj versaĵoj en *La Suda Stelo*; de Tibor Sekelj (1912-), verkisto, vojaĝanto, prelegisto, kelkaj originalaj poemoj; de Tone Rogelj (1940-), Sloveno, originalaj poemoj en *La Progreso*.

La svisdevena serba dramaktorino Margarethe (Greta) Stoll (1912-), kiu verkis ankaŭ en la serba, publikigis originalajn esperantlingvajn poemojn kaj novelojn. La serba ekonomikisto Gvozden Sredić (1935-), ellerninta Esperanton en 1953, aperigis originalajn poemojn en naciaj kaj internaciaj Esperantaj gazetoj. De la serba poetino Nedeljka Subotić (1934-) aperis originalaj versaĵoj en *La Progreso*, *La Suda Stelo*, k.a.

La kroata universitata docento Dalibor Brozović (ps. Bo Zorović, 1927-) verkis plurajn originalajn poemojn, sed li estas pli konata pro siaj tradukoj el la kroata, serba, makedona kaj pro siaj prilingvaj artikoloj, kritikoj kaj recenzoj en *La Suda Stelo*. Tre interesa verko estas *Reeĥoj — Jugoslavia Poemaro*, aperinta en 1961, kun la antaŭparolo kaj sub la redakto de Marinko Gjivoje. Tiu verko prezentas poemojn de 19 poetoj jugoslaviaj de la unua kaj de la dua generacioj.

6.8.2 Prozo

6.8.2.1 Ĉefaj Ankoraŭ Aktivaj Verkistoj de la Dua Periodo

Aperigis siajn plej maturajn prozverkojn post la Dua Mondmilito la Svedo hungardevena Ferenc Szilágyi, pri kies novelaroj kaj romaneto ni jam parolis. Ankaŭ la Franco Raymond Schwartz pluverkis, kaj kronis sian karieron de prozverkisto per la majstra romano *Kiel Akvo de l'Rivero*, 1963. De Stellan Engholm aperis postmilita romano (*Vivo Vokas*, 1946). Lia graveco estas rimarkinda, ĉar dum milite li aperigis en la neŭtrala Svedio literaturan revuon, *Malgranda Revuo* (1943-1952), kiu longe estis la sola kunligorgano de la tiutempaj Esperantaj verkistoj. Aperis krome aŭtobiografia romano de la hungaro T. Ŝvarc (Soros), 1965, noveloj de la Polo Jan Forge (Fethke), 1961, kaj aŭtobiografio de la Bengalo Lakshmiswar Sinha, 1966. El la “proletaj” prozverkistoj aktivis ankoraŭ la Bulgaro Asen Grigorov (ps. Marin Ljubin).

6.8.2.2 La Angla Prozverkista Skolo

Ekster la influo de la hungara kaj de la komenciĝanta skota Skoloj aperis du romanoj. La unua, publikigita en 1946, estas romaneto de angla junulo, Donald Muns, kiu verŝajne verkis por samaĝuloj: *Londonanidoj*. La dua, de la Usonano James Denton Sayers (1888-1957), estas *Invito al ĉielo*, 1949. Ĝi estas fikcia rakonto pri flugo al Marso, kun kiu plektiĝas krudaj filozofiaj temoj, kiuj ne tre kongruas kun la fikcia parto. En 1949 aperis la verko de la Svis-Anglo Cesare Rossetti (1902- 1950), *Kredu min, Sinjorino!*, aŭtobiografia romano pri lerta vaganta potvendisto, skribita en tre vigla, amuza, kaj vivanta lingvo.

En 1946 venis faciltona, sed interesa novelkolekto de Mason Stuttard, *La Virineto en Bluo*, en simpla sed ĉarma lingvo. John Islay Francis, unu el la Kvaropanoj, aperigis en 1960 la novelaron *Vitralo*. Francis havas talentan rakontkapablon. Lia ĉeftraĵto estas ironio, per kiu li objekte analizas ekstremajn ekzemplojn de homaj kutimoj kaj sintenoj. En la noveloj, kie ironio ne estas la ĉeftraĵto, li verkas realisme, kun forta, kvankam ne ĉiam bone perceptebla sento de kompatio.

Reto Mario Rossetti aperigis novelkolekton: *El la Maniko*, 1955, kie li prezentas skizojn en vigla kaj riĉe esprimova familiara stilo, ŝuldata al lia speciala lingvotalento. Liaj noveloj estas plejofte skizoj, momentaj okulkaptoj de okazaĵoj, sen granda malvolviĝo de la temo: la tuta surpriza faktoro en ili estas la lingvo.

La poetino Marjorie Boulton aktivas ankaŭ sur proza kampo. Ŝiaj prozaĵoj aperis en *Dekdu Piedetoj*, 1964, kaj en la novelkolekto *Okuloj*, 1967. Ŝi estas plenkura verkistino, kun akra analiztalento, kiun mildigas la kompara sento kaj ia simpatiplena — aŭ humura — aŭtorpartopreno.

Premiita por noveloj estis la angla ŝtatoficisto Richard John French (1883-1959), kiu lernis Esperanton en 1939. Liaj noveloj estas mildaj rakontoj, kiuj analizas la homan kondiĉon amrigarde. Aperis ankaŭ noveloj de Tom Frazer kaj de Victor Sadler, kies eksperimenta prozo vekis multe da atento en la esperantistaj kulturaj revuoj.

6.8.2.3 Noveloj kaj Skizoj

La norvega filologo Johan Hammond Rosbach (1921-), esperantisto ekde 1938 kaj kunlaboranto de *Norda Prismo*, elpaŝis en 1951 per la novelaro *Bagatelaro*. Sekvis *Homoj kaj Riveroj*, 1957; *La Mirinda Elikŝiro*, 1968; kaj *Disko*, 1970. La novelojn de Rosbach kunligas plejofte komuna rakontfadeno, kiu servas kiel preteksto por la fikcia rakonto. Kelkfoje tamen la manko de preciza tema malvolviĝo malutilas al la strukturo de la rakonto: tial estiĝas ne tiel sukcesaj libroj, kiel lia lasta. Lia lingvo estas simpla, familiara, neniam patosa aŭ iel perforta.

De la pola verkistino Julia Pióro aperis novelkolekto *El Tero kaj Etero*, 1964, kun simbolaj noveletoj, kies temaro neniam realisme konkretiĝas, sed trovas prezenton, disvolviĝon kaj formon en metafora kaj simbola atmosfero.

En 1965 aperis la amuz-satira novelaro *Tiaj ni Estas* de la Hungaro Sandor Bakó, kiu loĝas en Usono. Citinda estas ankaŭ la novelkolekto de la Finno Eija Salovaara, *Kie Boacoj Vagadas*, 1967; ĝi pritraktas okazaĵojn fikcie lokitajn en la lapona parto de Finnlando.

Kelkajn, parte ankaŭ valorajn novelojn sociverismajn aperigis la Italo Sen Rodin, ĉefe en *Monda Kulturo*. Rimarkindaj estas la noveloj de la ĉeĥa poeto Ŝtefo Urban: li estas verkisto plurgama, kun

talentaj observo- kaj priskribokapabloj. Liaj noveloj estas ofte delikataj lirikaj teksaĵoj sur forte sugestia rakontframo.

De la Belgo Albert Samyn, kiu aktivis ankaŭ traduke, aperis kelkaj originalaĵoj. Kun intereso oni legas la novelojn de la Aŭstrino Jolanthe Leser (1910-), kies person-tonaj, homecaj noveloj aperis plurrevue. De alia Aŭstro, Stefan Zedel (1898-1963), industroficisto, aperis valoraj noveloj, rakontoj kaj eseoj. Li verkis ankaŭ romanon, *Sen-konsila Amo*, 1956, kiu tamen neniam aperis. Liaj noveloj estas kamparetosaj kaj montarpritraktaj.

Riĉa estis la rakontfantazio de hungara mezlerneja instruisto László Böti (1914-1962), kiu aperigis sian prozon ĉefe en periodaĵoj. En la lastaj jaroj ekaperis originalaĵoj de alia Hungaro: A. Szabó. Ankaŭ de la talenta polo Jerzy Grum (1933-), kunlaboranto de *La Suda Stelo* kaj *Norda Prismo*, aperis kelkaj noveloj, kiuj promesas pli maturan daŭrigon en definitiviĝinta stilo.

Novelojn kaj rakontojn publikigis la Ĉeĥo Vladimír Váňa (1932-), kiu ankaŭ multe tradukis, la Uzbeko Petro Poliščuk kaj la hispanlingva Sudamerikano Carlos Wappers (en *La Paperoj de Wappers*, 1969). Eksperimentajn novelojn, stile ne tute maturajn, verkis la Hindo Aŝvinikumar, i.a. en *Monda Kulturo*.

Menciinda estas la debuta novelo de Geraldo Mattos, *La Nigra Spartako*, 1955, kie li priskribas historie okazintan liberiĝan ribelon de grupo da negraj sklavoj. Plej lastatempe aperis, de Bertram Potts, la valora novelkolekto *Nokto da Timo*, 1971, kun verkoj maturaj kaj elegantaj. *Suno kaj Pluvo*, kolekto el 15 relative simplaj noveloj kaj skizoj de Gudrun Riis, aperis en 1972. Samjare aperis ankaŭ la skizaro de F. Faulhaber, *Faulhaber Rakontas...*

6.8.2.4 Romanoj kaj Rakontoj

La plej granda hungara romanisto estas sendube la maŝininĝeniero Sándor Szathmári (1897-). Liaj noveloj aperis i.a. en *Belarto*, *Monda Kulturo*, *La Nica Literatura Revuo* kaj en la novelkolekto *Maŝinmondo*. En 1958 venis lia granda romano *Vojaĝo al Kazohinio* (jam preta en 1938), kie li satire skizas la problemojn de socio, kiu superis ĉiun psikologian alieniĝon, sed perdis la homan naturon. En la sino de tiu socio, tamen, troviĝas ankoraŭ aro da “malnovaj” homoj, kiujn la socio devas segregacii por mem ne pere. Tiuj “malnovaj” homoj satire simbolas la hodiaŭan homaron, sed ili akceptas ridindajn kaj nenormalajn tabuojn, dum la senalieniĝa socio estas la satira simbolo de la rezulto de scienco por si mem, kaj ne por la homo.

Alia atentinda verkisto estis Jean Ribillard (1904-1962), franca majoro, kiu lernis Esperanton en 1948. Li verkis novelon (*Vagado sub Palmoj*, 1956), kaj la filozofian romaneton *Vivo kaj Opinioj de Majstro M'Saud*, 1963. Ĉi tiu ekzotika romaneto, bedaŭrinde nefinita, vige kaj ironie priskribas la vivon de azeno en aŭtobiografia formo. La azeno, inter tiel multe da instinkte kaj neracie agantaj homoj, estas la sola reprezentanto de vera homeca saĝo. Ribillard sciis elegante kaj vige ĉerpi el la lingvaj latentoj de Esperanto, kreante tute personan, riĉegan stilon.

La Ĉeĥo František Omelka (1904-1960) postlasis *La Alaska Stafeto*, 1952, kiu enhavas samvolume la literature pli gravan *Kaptitoj de Glacirokoj*.

De la dana kuracisto H.L. Egerrup aperis la romano *D-ro Dorner*, 1945, kiu priskribas la problemojn de artefarita fekundigo, plektita kun historio sufiĉe nekredbla, plena de hazardoj.

De Margid Thoraeus-Ekström venis en 1967 *Brilo de Fantomo*, rakontkolekto kun komuna fadeno pri la kampara bienvivo en Svedio. De la Svedo Karl Lundqvist aperis la amuza, literature senpretenda kriminalromaneto *Ferio kun la Morto* (2-a eld. 1962), kaj de lia samlandano Ernst Olsson romanecaj biografioj pri Sankta Birgitta, von Linné kaj Nobel, en *Kredo, Floroj, Dinamito*, 1961. Alia Svedo, F.T. Lundqvist (1882-1965) publikigis la rakontkolekton *Ŝipestro Rakontas*, 1962.

Aŭtobiografiajn verkojn sen literaturaj pretendoj aperigis Jo van Hemert-Remmers: *Sur Insulo Malproksima*, 1957 (pri la vivo en indonezia koncentrejo sub la japana regado), kaj la Finno E. Rasku: *Iu Finna Infanaĝo*, 1969. Aperis ankaŭ *Vojaĝimpresoj de Egipto tra Eŭropo kaj Azio per Esperanto*, de D-ro Nassif Isaac, 1967.

6.8.2.5 Itala Skolo

La ĝis nun plej konata prozistino estas la torina instruistino Clelia Conterno-Guglielminetti (1915-), kiu kunlaboris al pluraj kulturaj gazetoj. Ŝiaj noveloj estas verve verkitaj, kaj ŝia sugestia talento, al kiu ŝi ofte kunigas piketan ironion, igas ilin tre personstilaj. Ŝi verkis ankaŭ multnombrajn kaj valorajn eseojn kaj studojn.

De la itala verkistino Lina Gabrielli aperis la prikongresa romaneto, romantikeca, *La Kombilo*, 1962, kaj kunlabore kun A. Goldoni, la porjunula rakonto *Bill kaj la Lazuraj Okuloj*, 1964. Inter la ĵus aperintaj “patrolanoj”, interesaj estas la originalaĵoj de Giorgio Silber, kiun distingigas atenta realisma observokapablo. Ili aperis en *Literatura Foiro*.

6.8.2.6 Japana Skolo

En 1967 aperis la romanecaj biografioj de japanaj artistoj en *Pri Arto kaj Morto*, de la klera japana literaturisto Miyamoto masao (1913-). Du interesaj novelaroj de la novgeneracia verkisto Ueyama masao malkaŝas al ni la ekziston de tiu vigla, verva, skizema aŭtoro: liaj novelkolektoj estas *Ne Grimacu!*, 1967, kaj *Pardonon!*, 1970. Sporade aperintaj estas la literature valoraj noveloj de Konisi gaku (1934-), kiu en 1971 eldonis kolekton el 5 noveloj sciencfantaziaj *La Kosmoŝipo “Edeno n-ro 5”*. Prinotinda estas la virinmovada aktivulino Kita satori (1923-), kiu ekverkis en Esperanto antaŭ proks. 20 jaroj, kaj menciinda ankaŭ la beletrista laboro de Hukuta masao.

6.8.2.7 Jugoslavia Skolo

De Ante Grgurina aperis amuzaj, spritaj noveloj, parte aŭtobiografiaj, en *Ĉe Doktoro*, 1958. La jugoslavdevena Danino Zora Heide aperigis la novelaron *Ni Homoj* en 1970. Ŝi ĉerpas sian rakontmaterialon el siaj rememoroj pri la jugoslaviaj nacia etoso kaj tradicia spirit-vivo. Ankaŭ Tibor Sekelj iĝis konata kiel sporada rakontverkisto.

Du Noveloj de Branko Radaković aperis en 1955, samjare ankaŭ la novelo de Božidar Trudić, *Provinca Gastejo*. Noveloj lertastilaj kaj observoriĉaj aperis el la plumo de la jugoslavia ĵurnalisto Željko Takač (1927-), kiu lernis Esperanton en 1947. Kelkajn prozaĵojn, sufiĉe interesajn, verkis la poetino Margarethe (Greta) Stoll.

6.8.3 Teatro

6.8.3.1 Hodiaŭa Situacio

La situacio de la Esperanta teatro estas pluraspekte malkontentiga. Se ni nuntempe posedas plurajn valorajn verkojn, kiuj tamen ne estas ankoraŭ kompareblaj al la nacilingvaj ĉefverkoj, se pluraj trupoj el profesiaj aktoroj nun programas ankaŭ en Esperanto, kaj, kvankam en la lastaj jaroj aperis multaj

altkvalitaj teatraj tradukaĵoj (el Sartre, Shakespeare, Vildrac, Sofoklo, Molière, Pagnol, Machado de Assis, ktp.), tamen la originala teatra verkado sen plej evidentaj kialoj lamas.

6.8.3.2 Verkoj aperintaj

El la aŭtoroj de la dua periodo, verkis porteatre ankaŭ Julio Baghy kaj Jakob D. Applebaum. Pri iliaj verkoj ni jam parolis.

En la moderna Skota Skolo por la teatro laboris William Auld, kiu en sia volumo *Unufingraj Melodioj*, 1960, aperigis la versdramon *Kvazaŭ Birdoj Konstruas*. Temas pri teatraĵo interesa, en trafa kaj konciza, eleganta kaj klasika lingvo, sed eble ne sufiĉe drameca por la scenejo.

Ankaŭ de la brazila verkisto Geraldo Mattos aperis la 4-akta versdramo *Ivan VI*, 1953, en lingvostilo tre romantika, jam tiutempe interesa, kvankam nematura.

Elstaraj estas la teatraj verkoj de Marjorie Boulton, kiu kolektis ilin en *Virino ĉe la Landlimo*, 1959. Ŝiaj multgamaj verkoj iras de la humura ŝerco, farso aŭ amuza unuaktaĵo, tra la ĉefe hodiaŭ valoraj radiodramoj, ĝis pli ambiciaj kaj ampleksaj versdramoj. El tiu kolekto tri verkoj estis surscenigitaj. Unu (*Maneken-Parado*) eniris la repertuaron de IAT.

Amuzajn komedietojn verkis multaj aliaj aŭtoroj. De kiam ekzistas la drampremio ĉe la Belartaj Konkursoj, ankaŭ radiodramoj estas pli ofte verkataj, kaj la nivelo de la unuaktaĵo plialtiĝis. Ni rimarkas i.a. la verkojn de Emilija Lapenna kaj de Albert Samyn. Teatraĵeton verkis ankaŭ la Franco Pierre Delaire, *L' Edelvejsa kaj la tri Vagabondinoj*, 1963. La Meksikano Francisco Azorín skribis ambician dramon en tri aktoj. Temas pri *Adamo kaj Eva*, 1954.

En 1971, en Danio, aperis kvar verketoj diversgrade interesaj: la psikologia dramo de Bukar, *La Reto* (prezentita en Parizo dum novembro 1971); la simplaj skeĉoj de Zora Heide, *Ni Komeditas...*; la 4 unuaktaĵoj de E.V. Tvarožek, *Ni Ludas Teatraĵojn*. Aperis ankaŭ la tri komedietoj de Marjorie Boulton, *Ni Aktoras...* Tiuj verkoj celas plialtigi la nivelon de programoj en la grupoj, kaj fakte sukcesas provizi aktoremulojn per interesaj originalaĵoj.

6.8.4 Satiraj Verkistoj

Aro da aŭtoroj verkis proze kaj poezie, parte por tutsimpie amuzi la legantojn, parte por satiri pri homaj febloj, en kelkaj kazoj por elvivi siajn kompleksojn. Estas fakto, ke multo, kio ekzistas en la Esperanto-Movado, same kiel en la mondo ĝenerale, povas inspiri ŝercemulojn. Satiraj verkoj povas rilati al homaj malfortoj ĝenerale, aŭ celi ekskluzive difinitan socian grupon, en nia kazo la Esperanto-Movadon, pli precize: kelkajn ĝiajn objekte negativajn aspektojn, aŭ fenomenojn, kiujn la aŭtoro mem, pro sia propra subjektiva starpunkto, emas kritiki.

Al la unua grupo apartenas la epigramecaj verketoj de la Germano Stefan Maul, aperintaj en *Poemoj*, 1968, kaj en *Germana Esperanto-Revuo*. Ankaŭ Adolf Sproeck, kies satiroj aperis en *La Skurila Libro*, 1968, estas tiaspeca verkisto.

En landaj gazetoj la Argentinano Ruben Feldman-González aperigis humurajn noveletojn. Sporade verkis tiukampe ankaŭ la Italo Ademaro Barbiellini-Amidei kelkajn bonajn noveletojn, kiuj aperis en *L'Esperanto*.

Povas okazi, ke la lingvo mem prezentas amuzajn, ĉar dusignifajn, kunmetaĵojn. La serĉo de tiaj vortoj, kaj ties kunligo en preskaŭ superrealisma teksto, kie ĉefis tamen ne ia ideo, sed nur lingva esprimvolo, estis la specialaĵo de Mefi(s)tofilo, kiu aperigis siajn elpensaĵojn en *Germana Esperanto-Revuo*. Tiaspecaj verkistoj troviĝas en ĉiuj landoj.

Literaturajn pastičojn satirece verkis franca verkisto, kiu sin kaŝas sub la pseŭdonimo Henri Baupierre (1918-), laŭdire ĝardenisto. Li publikigis siajn pastičojn en *Specimene*, 1962, kie li serĉimite aperigis poemetojn kaj noveletojn en la stilo kaj kun la kutimaj temoj de pluraj verkistoj, tamen laŭ alekstre tiritaj apartaĵoj, por efikigi la satiron. Li aperigis ankaŭ novelojn.

Tute alispeca estas la germana aŭtoro Kanguruo, kiu en 1967 aperigis en *Germana Esperanto-Revuo* serion da satiroj pri apartaj ecoj de la Esperanto-Movado. Libroforme, aperis kelkaj pecoj en la broŝuro *Kiel (Mal)venkigi Esperanton*, 1968. Iom analoge verkas, kvankam ne tiel morde, kaj ĝenerale preskaŭ ĉiam pri lokaj kaj landaj movadaj problemoj, la Italo Ermigi Rodari (ps. Hermes), kies paĝoj aperas regule en *L'Esperanto*. En 1970 aperis la ilustrita kolekto el maldecaj anekdotoj kaj spritaĵoj de Louis Beaucaire: *Kruko kaj Baniko el Bervalo*.

6.8.5 Kulture Gravaj Verkistoj

Estas praktike neeble listigi ĉiujn, kiuj verkis prilingve aŭ pri-science en Esperanto. Kelkaj tamen estis ankaŭ rimarkindaj stilistoj, kiuj riĉe kontribuis al la evoluo kaj firmigo de la lingvo. Multaj, kiuj ankoraŭ nun verkas, komencis jam antaŭ la Dua Mondmilito. Inter ili la unuan lokon okupas Kalocsay, kiu ankoraŭ nuntempe abunde tradukas kaj prilingve verkas. La samon oni povas diri pri Gaston Waringhien. Pri li, tamen, konvenas aldoni, ke liaj plej gravaj verkoj prilingvaj kaj tradukaj aperis ĝuste *post* la Dua Mondmilito. Pri ambaŭ, vidu en la supraj paĝoj.

Rimarkinda figuro restis ankaŭ post la Dua Mondmilito Edmond Privat, bona oratoro kaj verkisto de internaci-politikaj libroj. Sur la ĵurnalisma kampo aktivadis dum jardekoj Teo Jung, la fondinto de *Heroldo de Esperanto*.

En la lastaj 25 jaroj, kiel aparta personeco, elstaris Ivo Lapenna per sia multflanke influa agado. Li ne nur verkis centojn da artikoloj kaj grandan nombron da studoj, aperintaj en pluraj Esperantaj periodaĵoj, sed ankaŭ libroforme publikigis plurajn verkojn, el kiuj unu, lia ĉefverko, *Retoriko*, havis inter 1950 kaj 1971 tri eldonojn, kun entute 6200 ekzempleroj. Liaj kongresaj festparoladoj kaj oftaj prelegoj grave kontribuis al la evoluigo de la parola lingvo, donante tiamaniere al la Esperanta kulturo novan, eksterkabinetan dimension.

Sed ankaŭ novaj fortoj ekaperis. El la lingvoanaliza kaj literaturhistoria vidpunkto, elstaraj estas la studoj de W. Auld pri la lingvo kaj la literaturo Esperantaj. Auld havas seriozan analizon sintenon rilate la lingvon kaj la literaturon, al kiu li tiel multe kontribuis. Liaj studoj aperis kiel dokumentoj de CED, kaj en pluraj revuoj, i.a. en *Esperanto*, *La Nica Literatura Revuo*, ktp.

Marjorie Boulton kaj John Francis verkis valorajn studojn pri la literaturo de Esperanto, ĉefe pri la verkoj de Zamenhof. La biografia verko *Zamenhof*, pretigita anglalingve de Marjorie Boulton, kaj adaptita en Esperanto-versio, estas monumento de konscienca esplora laboro.

Gravaj estas ankaŭ la lingvaj kaj literaturaj kontribuajĵoj de Vilho Setälä (1892-), kies sciencaj artikoloj aperis en *Fortoj de l' Vivo*, 1967.

Prilingve abunde verkis ankaŭ la japanaj stilmajstroj Matuba kikunobu, kies traduka aktiveco kaj lingva esearo estas imponaj, kaj Nakamura tazuo, kiu kunlaboris per aparta studo en la *Simpozio pri -ata/-ita*, 1961, per tradukaĵo en *Rakontoj de Oogai*, 1962; plue, li verkis originalan *Enciklopedieto Japanan*, 1964, kaj kunredaktis *Japana Kvodlibeto*, 1965. Grava estas ankaŭ Miyamoto masao, kiu amplekse laboris traduke, kaj sur lingva kampo, kaj verkis ankaŭ originale.

La tradicio de stilistoj-sciencistoj tute ne perdiĝis. Male, krom la cititaj verkoj, aperis valoraj originalaĵoj de Ivo Lapenna: *Retoriko*, 1950 (2-a eld. 1958; 3-a eld. 1971), *Aktualaj Problemoj de la Nuntempa Internacia Vivo*, 1952, kaj *Elektitaj Paroladoj kaj Prelegoj*, 1966.

De Tibor Sekelj, esploristo kaj verkisto, aperis noveloj, poemoj, geografiaj artikoloj, kaj originala libro: *Nepalo Malfermas la Pordon*, 1959.

De la dana doktoro pri agronomio Paul Neergaard aperis multaj prilingvaj (esperantologiaj kaj interlingvistikaj) artikoloj. Li estis ĉefredaktoro de *Esperantologio* kaj de *Sciencaj Studoj*, 1958. Li publikigis tri gravajn popularsciencajn verkojn en Esperanto (*Scienco kaj Pseŭdoscienco pri Heredo kaj Raso*, 1937; *Atakoj Kontraŭ Ĝardenplantoj*, 1954; *La Vivo de la Plantoj*, 1957), kiuj aperis poste ankaŭ en pluraj nacilingvaj tradukoj.

Notindas ankaŭ la artikolaro (kun poemoj) de Manuel Fernández-Menéndez, aperinta en *La Homo sur Sia Vojo*, 1965. Ne forgesenda estas la Hispano Juan Régulo-Pérez, katedra profesoro pri Esperanto en la Universitato de La Laguna, kiu verkis multnombrajn studojn pri lingvaj kaj esperantologiaj problemoj, kaj kiu iniciatis kaj gvidas la eldonejon *Stafeto* (ekde 1952).

La literaturkritika diligenteco de la skotaj poetoj kaj la entreprenemo de la eldonejo de Régulo-Pérez faciligis la aperon de du mejloŝtonaj verkoj. La unua estas *Esperanta Antologio 1887-1957*, redaktita de William Auld, kiu prizorgis ankaŭ ĝian enkondukon. Ĝi aperis en 1958, kaj prezentis poemojn de naŭdeko da poetoj el ĉiuj tri periodoj. Ĝi estas ege valora trezorejo de la plej valoraj gemoj de la Esperanta poezia literaturo, kaj verko nepre profunde studenda de ĉiuj interesatoj.

La dua estas *33 Rakontoj (La Esperanta Novelarto)*, antologia verko redaktita de Szilágyi kaj Rossetti, kaj kun enkonduko de Ivo Rotkvić. Ĝi prezentas 33 novelojn de 29 aŭtoroj el 17 landoj.

6.9 Esenca Bibliografio

Auld, William (red.), *Esperanta Antologio 1887-1957*. La Laguna 1958.

Boulton, Marjorie, “L. L. Zamenhof, pionira poeto”, en Lapenna, Ivo (red.), *Memorlibro*. Londono 1960, p. 46-49.

Dalmau, Delfi, *Aclariments lingüistics*. Barcelona 1962.

Drezen, Ernest, *Historio de la mondlingvo*. Oosaka 1967.

Francis, John, “Integro kaj latentoj en la verko de Zamenhof”, en Lapenna, Ivo (red.), *Memorlibro*. Londono 1960, p. 50-53.

Hagler, Margaret, *The Esperanto language as a literary medium. A historical discussion of Esperanto literature, 1887-1970, and a stylistic analysis of translated and original Esperanto poetry*. Bloomington, Ind. 1971.

Kralj, Drago, *Kvar prelegoj pri Esperanta literaturo*. Ljubljana 1960.

Middelkoop, A.J., *Humoristische trekken in de Esperanto-literatuur*. Amsterdam 1969.

Pechan, Alfonso (red.), *Gvidlibro por supera ekzameno*. Vol. 2. Budapest 1966.
Rossetti, Reto; Szilágyi Ferenc (red.), *33 rakontoj (La Esperanta novelarto)*. La Laguna 1964.
Totsche, Ludoviko, *De paĝo al paĝo*. Budapest 1932.
Waringhien, Gaston, *Eseoj*. La Laguna 1956.

ĈAPITRO 7

TRADUKA BELETRO

7.1 Enkonduko

En la lingva kaj tradicikrea kadro de la kultura signifo de Esperanto elstaras la tradukliteraturo. Jam en la *Unua Libro* (1887), L.L. Zamenhof aperigis tradukitajn poemojn de Heine; la unua Esperanta revuo, *La Esperantisto*, havis ĉiunumere literaturan rubrikon.

Verŝajne, ĉe la unuaj Esperantaj poetoj, eminentis la neceso provi la esprimkapablojn de la nova lingvo, trovi ĝiajn latentojn, kaj testi la proprajn kapablojn. Pro tio ni ne miras, kiam ni konstatas, ke Grabowski (poezie) kaj Kabe (proze) laboris preskaŭ ekskluzive traduke. Ankaŭ la poezia, teatra kaj proza verkaro de L.L. Zamenhof enhavas preskaŭ nur tradukitajn verkojn (kun la escepto de la leteroj kaj de la paroladoj). Estas fakto, ke, kiam originala verkisto troviĝas antaŭ stila aŭ esprima malfacilaĵo, li povas ĝin eviti, simpligante, aŭ forlasante la tradukotaĵon. Sed la samon ne povas fari tradukisto, kiun ligas ne nur la senco, sed grandparte ankaŭ la formo de la tradukenda originalo. Tiamaniere, dank' al la tradukliteraturo, formiĝis literatura faklingvo.

La ĉefaj latentaj apartaĵoj de Esperanto estis malkovritaj, stilo fiksiĝis, diferencaj lingvo-efektiloj kaj stilrimedoj tradiciigis, kvankam ĉio ĉi estis formulita resume — almenaŭ koncerne poetikon — nur post 1920. Tiu procezo daŭris fakte ĝis post la Unua Mondmilito. Tiam, la literaturaj lingvoj kaj la baza tradicio estis pretaj. Kaj ĝuste tiam komenciĝis la ekfloro de la originala literaturo.

Sed ne pro tio la tradukliteraturo malaperis: ĝi nur fariĝis pli celkonscia. Krome ĝi havis ekde tiu momento “konkurencanton” rilate la lingvo-modlon: la originalan literaturon, kun kiu cetere ĝi rilatas tra reciprokaj influoj. Estiĝis tiam la konscio, ke internacia lingvo devas kaj povas peri fremdlingvajn literaturajn trezorojn en akurataj tradukoj, kiujn ebligas la fakto, ke la tradukanto ĝenerale parolas denaske la lingvon, el kiu li tradukas. Cetere, pluraj bonegaj lingvo-artistoj ne kapablas memstare verki originale, kaj krome multaj talentaj aŭtoroj preferas sin elprovi traduke antaŭ ol verki originale, aŭ de tempo al tempo dediĉi sian lerton al la tradukado. Ne ĉiuj: W. Auld, G. Mattos, E. de Kock, M. Boulton, J. Baghy, R. Schwartz neniam tradukis, aŭ nur hazarde kaj pro momenta neceso.

Se ni komparas la nivelon de la Esperantaj tradukoj (konsiderante ĉefe tiujn, kiuj aperis post 1925), kun la tradukoj, kiuj aperas nacilingve, ni facile kaj fiere konstatas, ke ni povas aserti, ke la meza kvalito de niaj tradukoj nepre superas la mezan kvaliton de la nacilingvaj tradukoj.

Kiam oni parolas pri tradukliteraturo, oni tre ofte renkontas la demandon: *ĉu la traduko de literaturaĵoj estas entute ebla?* Se la lerno de lingvo signifas lernon de nova pensmaniero (t.e. de novaj penskategorioj), tiam lerno de Esperanto signifas lernon de kategorioj propraj al la lingvosistemo Esperanto. Do: la traduko de esprimaĵoj el unu pensokategoria al alia pensokategoria sistemo ŝajnas ebla, se ni supozas, ke ambaŭ kategori-sistemoj estas pli-malpli komunaj, kaj perfekte konataj. “Kategorio” ne estas gramatika formo. Fakte, gramatikaj formoj eventuale ege malsimilas, sed ili devas respeguli

esence similan mondon. La homa maniero evoluigi la pens-kategoriojn garantias la unuecon de la homa specio, preter la malsameco de la gramatikaj kaj sintaksaj sistemoj.

Teknike, sencfidelan tradukon en Esperanton ebligas la lerto de la tradukanto kaj la avantaĝoj de la Esperanta lingvosistemo: unue, oni tradukas el la propra nacia lingvo; due, Esperanto havas elvokivajn kapablojn, trie, la nuanc-havan esprimon ebligas la facila kaj analogi-riĉa lingvostrukturo; kvare, la lingvo estas preciza, kaj prezentas grandan flekseblecon en la frazkonstruo; kvine, ĝi estas rim-riĉa (rimarko de W. Auld).

La rezulto de la traduka aktivado el la kvanta vidpunkto estas impresa, kaj havas nekontesteblan signifon. Laŭ *Index Translationum* de Unesko, inter 1957 kaj 1966 aperis tradukoj en la tuta mondo, el kiuj 70% venas de nur 4 lingvoj (la angla, la rusa, la franca kaj la germana). En la sama periodo aperis 344 tradukaĵoj Esperantaj el 28 lingvoj (el kiuj 207 estis libroj kun minimume 50 paĝoj). La plej gravaj fontolingvoj de la Esperantaj tradukoj estis la ĉina (103), la vjetnama (33), la nederlanda (23) kaj la japana (22), kiuj ampleksas sume tamen apenaŭ pli ol 50% de la tuto.

7.2 Ĉefaj Verkoj

7.2.1 El la Albana Literaturo

El la albana aperis nur du verkoj, ambaŭ biografiaj. La unua, de Cuk Simoni, titoliĝas *Skanderbeg, Heroo de Albanujo* (1929). La dua, de Kristo Frashëri, estas *Gjergj Kastrioti-Skanderbeg* (1405- 1468), tradukita en Esperanton de Gafur Muço kaj Vasil Pistoli (1967).

7.2.2 El la Anglalingvaj Literaturoj

Angla literaturo 1887-1914:

Unu el la plej malnovaj verkoj estas sendube la tragedio de Shakespeare *Hamleto*, aperinta en 1894 en traduko de L.L. Zamenhof. Temas pri verko, kiun la Francoj nomus “la belle infidèle”¹¹, poezie kaj literature valora, sed kiu kelkfoje ne ĝuste redonas la originalan nuancon. Tiu traduko havis grandan kaj daŭran sukceson: ĝia 8-a eldono aperis en 1964. De Shakespeare aperis ankoraŭ *La Ventego* (tr. A. Motteau), 1904, *Julio Cezaro* (tr. Lambert), 1906, kaj *Makbeto* (tr. Lambert), 1908: ĉi tiuj lastaj impresas iom prozecaj. *Kiel Plaĉas al Vi* aperis en 1910 en traduko de Ivy Kellerman. Siatempe tre laŭdata kaj ŝatata estis ankaŭ *La Venecia Komercisto* (tr. A.E. Wackrill), 1914.

De Byron, jam tre frue, en 1896, aperis la poemo *Kain* (tr. A. Kofman), de la sama aŭtoro poste *Ĉielo kaj Tero* (tr. E. Noël), 1906, *Parizina* (tr. V. da Silva), 1912, kaj *Manfred* (tr. V. da Silva), 1914, drampoemo.

Nur post 1904 komenciĝis iom regula eldonado de elangligitaj tradukaĵoj. La komedieto de Goldsmith (tr. A. Motteau) *Ŝi Kliniĝas por Venki* aperis en 1904, kaj en 1905 aperis *Kristnaska Sonorado* de Ch. Dickens (tr. M. Westcott). De la sama aŭtoro aperis elĉerpaĵoj el la romano *Pickwick Papers*, dramigitaj kaj tradukitaj de W. Morrison (1907), kaj *La Batalo de I’ Vivo* (tr. L.L. Zamenhof: libro-forma eldono de traduko aperinta unue en *La Esperantisto* en 1891), 1910.

Gvinevero kaj aliaj poemoj de Tennyson (tr. Cl. Bicknell) eldoniĝis en 1906, kaj en 1914 *In Memoriam* (tr. A. Styler). De T. Macaulay aperis la poezia verko *Horacio* (tr. Cl. Bicknell), 1906.

En 1909 eldoniĝis la verko, iom mallongigita, *Gulliver en Liliputlando*, de J. Swift (tr. Inman), kaj la postan jaron (1910) aperis *La Aventuroj de Alicio en Mirlando*, de Lewis Carroll (tr. Kearney). Bone

---

¹¹ “Bela sed malfidela”.

tradukita estas la rakonto de Stevenson *D-ro Jekyll kaj S-ro Hyde* (tr. Morrison kaj Mann) en 1910. Samjare traduke debutis H.J. Bulthuis per *Salome*, komedio de Oscar Wilde. En 1911 aperis la historia romano de Wiseman, *Fabiola* (tr. Milsom; 2-a eld. reviz. 1928). 1908 alportis krome *Robinsono Kruso* de Daniel Defoe. De J. Ruskin aperis la rakonto (tr. Ivy Kellerman) *La Reĝo de la Ora Rivero*, 1911 (2-a eld. 1926). La postan jaron venis de T. Gallon la verko *Tatterley* (tr. A. Wilson). De H.T. Craven aperis la familia dramo *La Kamena Angulo* (tr. Gordon), 1913.

Angla literaturo 1915-1939:

Dummilite (1915) aperis la teatraĵo de la humoristo Jerome K. Jerome *Barbra* (tr. Flora Hardcastle). En 1919 eldoniĝis *Ok Noveloj* de A. Bennett (tr. A. Wackrill). La postan jaron (1920), E. Payson aperigis la tradukon de du romanoj de Mabel Wagnalls: *La Rozujo Ĉiumiljara* kaj *Miserere*. De la sama aŭtorino aperis en 1926 ankaŭ la romano *Palaco de Danĝero* (historia rakonto pri la Pompadour-epoko, tr. Payson).

La jaro 1921 alportis novan tradukon el Shakespeare: *Sonĝo de Someromeza Nokto*. La tradukintino Louise Briggs sciis rekapti la originalan blankversan muzikon. De la sama aŭtoro aperis en 1924 *Reĝo Lear* (tr. Curry kaj Ashley), sed la valoro de la traduko ne estas elstara. 1928 donis refojan tradukon el Defoe: *Robinsono Kruso* (tr. H. Bulthuis): temas tamen pri traduko adaptita al infanoj kaj junuloj.

El la verkaro de A. Cunningham aperis rakonto *La Hantataj Ŝipoj* (tr. Newell kaj Sturmer), 1928. Samjare aperis la antikvetosa romano de Rider Haggard *Luno de Izrael* (tr. Payson kaj Butler). De la sama aŭtoro aperis ankaŭ la romano *Ŝi*.

H.G. Wells esperantiĝis per traduko de tri romanoj: *La Dormanto Vekiĝas* (tr. F. Milward), 1929, *La Tempo-Maŝino* kaj *La Lando de Blinduloj* (tr. E.W. Amos), samlibre, 1938.

La romano de M. Saunders *Bela Joe* (tr. Blaikie kaj Hohlov) aperis en 1929. De Erica Maxwell (alias L.M. Pyke) aperis la romano *La Anstataŭa Edzino* (tr. Sampson), 1930.

Jane Eyre, fama romano de Charlotte Brontë (tr. H.J. Bulthuis) eldoniĝis en 1931. En 1933 aperis nova traduko de *Gulivero en Liliputlando* de Swift (tr. Roos). En 1934 aperis verko de Ch. Dickens, *La Vivo de Nia Sinjoro Jesuo* (tr. M.C. Butler). De la sama aŭtoro aperis krome tri noveloj el la *Londona Skizlibro* (tr. Wadham), 1938.

De la humoristo Jerome K. Jerome aperis *Tri Homoj en Boato* (tr. G. Badash), amuza rakonto, 1935. *La Romano de San Michele* de Axel Munthe (tr. J. Weleminsky) eldoniĝis samjare. En 1936 aperis *La Aventuroj de Marteno Drake*, porjunulara verko de G. Norway (tr. W. Severn). La postan jaron (1937) aperis la rakontaro de Chesterton *La Naiveco de Pastro Brown* (tr. C. Bean), krimromano de Agatha Christie *Murdo en la Orienta Ekspreso*, kaj romano de Wodehouse *La Princo kaj Betty* (tr. G. Badash). Fine, en 1938, publikiĝis la futurologia romano de E.R. Burroughs *Princino de Marso* (tr. K.R.C. Sturmer).

Angla literaturo 1939-1971:

Post la Dua Mondmilito ree estis eldonitaj tradukaĵoj el Shakespeare. Unu el la plej senlacaj tradukantoj estis St. Andrew. De li fontas *Romeo kaj Julieta* (1945), *Antonio kaj Kleopatro* (1947), *La Gajaj Edzinoj de Windsor* (1948), *Trojlo kaj Kresida* (1952). Malfeliĉe li tradukis proze, kaj krome cenzuris parton de la enhavo. La rezulto estas literature etnivela.

Sed en 1960 aperis *Otelo* (tr. Reto Rossetti), brila ekzemplo de poezitraduka talento, kaj de forma kaj enhava fidelo. Ĉefverko estas ankaŭ la nova traduko de *Hamleto* (tr. L.N.M. Newell), 1964, kiu demonstras la intertempan modernigon kaj riĉigon de la Esperantaj lingvo kaj poezia arto. En mirige fidela kaj poezieca traduko de K. Kalocsay aperis en 1966 la tragedio de Shakespeare *Reĝo Lear*. De la sama tradukinto aperis ankaŭ *Somermeznokta Sonĝo* (1967), kaj, en 1971, *La Tempesto*, ambaŭ en brila lingvo.

Aperis cetere ankaŭ la romano de Freeman Wills Crofts *Morto de Trajno* (tr. M. Stuttard), 1948; la verketo de Stevenson *Diabla en la Botelo* same estis publikigita en 1948. En 1970 oni eldonis la gravan politiksatiran romanon de G. Orwell, *La Bestofarmo* (tr. Gerald Tucker). Samjare aperis la kolekto de Philippa Galloway, *Skota Legendaro* (tr. Guy B. Tordoff).

Sudaŝrika (anglalingva) literaturo 1887-1971:

St. Andrew tradukis du klasikajn romanojn de Olive Schreiner: *Romano pri Afrika Bieno*, 1934, kaj *Undino*, 1938.

Usona literaturo 1887-1972:

De N. Hawthorne aperis *La Serĉado por Ora Ŝaflano* (tr. O'Connor kaj Hayes), 1906; *La Granda Vizaĝo el ŝtono* (tr. Yelland), alegoria novelo, en 1920. De W. Irving estis eldonitaj *La Abatejo de Westminster* (tr. O'Connor), 1906, kaj *La Legendo de Dorma Kavono* (tr. H.M. Scott), 1916. Postmilite aperis *La Legendo pri la Postlasaĵo de la Maŭro* (tr. L. Allen), 1923, kaj *El la Skizlibro* (tr. H.L. Elvin), kun i.a. *Rip van Winkle*, 1924.

E. Allan Poe estas reprezentata per *La Puto kaj la Pendolo* (tr. Alex Pride), 1907; kaj *Ses Noveloj* (tr. Milward), 1924. De Mark Twain aperis novelo *La £ 1.000.000 Banka Bileto* (tr. Muschamp), 1907.

De Jack London venis rakonto *La Forto de la Fortaj* (tr. K. Fröding), 1914; novelo *Ĥinago* (tr. Kalisky), 1924; *La Fera Kalkanumo* (tr. G. Saville), 1930: romaneca porsocialista pledo, kaj post la Dua Mondmilito la verko *La Balenodento* (tr. W. Auld).

De Upton Sinclair aperis la romano *Jimmie Higgins* (tr. K. Fröding), 1934, kaj alia romano, *Petrolo* (tr. W. Bailey), 1936. Ankaŭ la mondfama rakonto pri la urso *Winnie-la-Pu* estis tradukita en la Internacian Lingvon, de Ivy Kellerman Reed kaj Ralph A. Lewin; eldonis ĝin en 1972 E.P. Dutton, la eldonejo de la originalo de A.A. Milne.

Verkoj antologiaj:

Kromaj literaturaĵoj troviĝas traduke ne nur en multaj revuoj, sed ankaŭ en *Eterna Bukedo* (de K. Kalocsay), 1931. Antologiforman verkon skribis Clark: *Kien la Poezio?*, kun multaj ekzemploj el la angla literaturo. Elstara estas la *Angla Antologio*, 1957 (1-a volumo: anglaj aŭtoroj 1000-1800; sekvas volumo por la modernaj kaj por la skotaj aŭtoroj). Ĝin redaktis W. Auld (poezio) kaj R. Rossetti (prozo). Multaj kleraj tradukantoj aktive kunlaboris.

7.2.3 El la Antikva Greka (Helena) Literaturo

La unua provo traduki el la helena estis farita de A. Kofman, kiu eldonis en 1895-97 la unuajn kvar kantojn de la *Iliado* (la 1-a kanto aperis ankaŭ en *Fundamenta Krestomatia*). La dua provo traduki Homeron estis farita de D-ro W.J.A. Manders, kies proza traduko de *Oduseias* aperis en 1933. La herokomika poemo de aŭtoro nekonata, *Ranratbatalo* (tr. Deligny), estis eldonita en 1907. El la filozofoj, nur Platono ekzistas en Esperanta traduko: lia majstra dialogo *Simpozio* (tr. Sokratis Sakellaropoulos) aperis en 1960 (2-a eld. 1967).

El la tragediistoj, ni posedas verkojn de Sofoklo. La unua sceno de *Reĝo Edipo* (tr. E. Préaubert) aperis en 1907, sed nur en 1960 oni publikigis en rimarkinde bona traduko (de D.B. Gregor) la tutajn *Reĝo Edipo* kaj *Antigona*, samvolume.

Ezopo altiris la atenton de Esperantaj tradukistoj: jam en 1891 aperis *50 Elektitaj Fabeloj de Ezopo* (tr. Iv. Lojko). Ilin rerakontis Esperante Ossaka kenĵi (*Fabeloj laŭ Ezopo*, 1932). Alia Japano aperigis Ezopan tradukaĵon: *50 Fabeloj de Ezopo* (tr. Nakagaki koĵiro), 1954. Poezie rekreis ilin ankaŭ Kolomano Kalocsay: *Ezopa Saĝo*, 1955.

La komediistoj estas reprezentataj per unu sola komedio: *Ploutos*, de Aristofano (tr. E. Noël), 1906. Interesa estas la verko de J. Penndorf *Grekaĵaj Papirusoj Trovitaj en la Nila Valo*, 1927. La *Nova Testamento*, en traduko de komisiono de anglaj pastoroj, aperis la unuan fojon en 1912, kaj poste havis multajn eldonojn.

Dise, en la Esperanta gazetaro, oni povas trovi fragmentojn de multaj helenaj literaturaj verkoj. I.a. ni rimarkas verkojn de Alkeo, Anakreono, Eŭripido, Platono, Sapfo, k.a. Plej grandan rikolton liveras *Literatura Mondo* kaj *La Nica Literatura Revuo*. Ankaŭ la internaciaj antologioj, *El Parnaso de Popoloj* (Grabowski), 1913, kaj *Eterna Bukedo* (Kalocsay), 1931, prezentas abundan kolekton el lirikaĵoj elhelenigitaj.

7.2.4 El la Araba Literaturo

El Lokman la Saĝa aperis novelkolekto *Arabaj Fabeloj* (tr. A. Tellini), 1912. Sekvis elektitaj rakontoj el la araba versio de *Mil kaj Unu Noktoj*, 1927. Verko moralfilozofia estas *Arabaj Maksimoj de la 7-a Jarcento* (atribuataj al la Imamo Ali), tradukita de Husen Al-Amili, 1967. Sed la ĉefverko estas la plena traduko de *La Nobla Korano* (tr. Italo Chiussi), aperinta kun la originala araba teksto en apuda kolono en 1969. Poeziajn prozaĵojn kaj prozformajn poeziaĵojn de la monde konata libana verkisto Ĝ. Ĥalil' Ĝibrān', *Rakontoj kaj Poemoj*, tradukis Georgo Abraham, 1972.

7.2.5 El la Armena Literaturo

V. Papazjan estas reprezentita per *Moritur Vos Salutant* (tr. G. Davidov), 1908, kaj *Rondaj Dioj* (tr. V. Sirunjan), 1910. La rakonto de A. Agaronjan *Guteton da Lakto* (tr. G. Davidov) aperis en 1907. La postan jaron (1908) aperis la verketo de Ajcatur *Armena Fabelo* (tr. G. Davidov). Rakonto de Avetis Aĥaronjan, *La Patrinoj* (tr. A. Fiŝer) eldoniĝis en 1912. Proksimume samepoke aperis en Saratov (Ruslando) antologiforma verketo *Armena Poezio*, tradukita de iu Narciso.

7.2.6 El la Bulgara Literaturo

La bibliografia verko *Bulgara Artliteraturo en Fremdaj Lingvoj 1823-1962* atentigas, ke la Internacia Lingvo estas, egale kun la franca, la tria plej grava lingvo por tradukado el la bulgara. Nur la rusa kaj la angla havas pli da tradukoj el la bulgara. Post Esperanto kaj la franca sekvas, laŭ tiu verko, 62 aliaj lingvoj malpli ofte uzitaj.

1887-1918:

Libroforme, en tiu ĉi periodo, aperis nur *Bulgaraj Rakontoj* de Ivan Vazov (tr. Atanas D. Atanasov), 1910 (3-a eld. 1923). Pluraj literaturaĵoj aperis, tamen, en revuoj (el Daskalov, Stamatov, Vazov), tradukitaj ĉefe de Ivan Krestanov kaj A.D. Atanasov (ps. ADA).

1919-1939:

Intermilite, la bulgara literaturo en Esperanto konsiderinde pliriĉiĝis malgraŭ la tiama malfavora politika situacio. Aperis verkoj de la klasikuloj P. Slavejkov, Iv. Vazov, Ĥr. Botev, J. Jovkov, sed ankaŭ de modernuloj: i.a. G. Karaslavov, Ĥr. Smirnenski, Geo Milev. Pleje tradukis Asen Grigorov, Atanas Lakov, Ĥr. Hrima, Iv. Dobrov kaj D. Sasonov. La plej reprezentaj verkoj estas *Nuntempaj Rakontoj* de G. Stamatov, 1922, kaj, de la sama aŭtoro, *Vilao apud la Maro*, 1934, ambaŭ tradukitaj de Iv. Krestanov. De Elin-Pelin aperis la novelo *La Familio Gerak* (tr. A.D. Atanasov), 1924. *Novaj Bulgaraj Rakontoj* de Ivan Vazov (tr. G. Atanasov) aperis en 1928. De Ĥristo Smirnenski (tr. A. Grigorov, Lakov, Ĥr. Hrima) aperis la poemaro *Tra la Ventego* en 1931 (2-a eld. 1950); de Geo Milev (tr. Ĥr. Hrima, D.

Sasonov) la poemo *Septembro*, 1931 (2-a eld. 1946); de G. Karaslavov la novelkolekto *Ĉe Posteno* (tr. Grigorov k.a.), 1932; fine de Jordan Jovkov (tr. Ĥr. Iskrov, Sasonov, k.a.) *Elektitaj Rakontoj*, 1938. *Bulgara Antologio*, redaktita de Iv. Krestanov, aperis en la jaro 1925. La poezian parton de la antologio tradukis K. Kalocsay.

1940-1971:

Post la Dua Mondmilito, la eldonado tute ne lamis: De Elin-Pelin (tr. Ĥesapĉiev) aperis *Elektitaj Rakontoj*, 1948. La rakonto *Vagabondoj* de Ivan Vazov (tr. Iv. Kovaĉev) aperis en 1949. En 1959 venis la granda, grava historia episo romano de Ivan Vazov, *Sub la Jugo*, lerte tradukita de grupo beletrista sub la ĉefredakto de S. kaj A. Simeonov. De G. Karaslavov aperis la realisma historia rakonto *Bofilino* (tr. A. kaj S. Simeonov), 1959. La moderna poeto N. Vapcarov prezentiĝis per *Versaĵoj* (tr. Grigorov, S. Simeonov k.a.), 1960. Fine, de Ĥristo Botev aperis verko antologiforma (kun poemoj kaj prozaĵoj) *Elektita Verkaro* (tr. Iv. Dobrev, Iv. Sarafov, Gorov), 1969. Enrevue, plej riĉan rikolton ni trovas i.a. en *Literatura Mondo*, *La Suda Stelo*, *La Nica Literatura Revuo*, *Monda Kulturo*, *Danubo*, *Nuntempa Bulgario*, *Bulgara Esperantisto*. Menciindas volumo antologi-karaktera: *Bulgara Prozo*, 1960.

7.2.7 El la Ĉeĥa kaj Slovaka Literaturoj

1887-1920:

La unua grava libroforma verko estas *Rakontoj* de J. Arbes (tr. Josef Grňa), 1908. Kolekton de poemoj tradukitaj oni eldonis post la morto de St. Schulhof: *Bohemaj Grenatoj*, 1920.

1920-1939:

Nur intermilito povis libere floradi la literatura tradukado en Ĉeĥoslovakio. En 1921 aperis la triakta komedio de J. Vrchlický *Nokto en Karlův Týn* (tr. Miloš Lukáš). La verko de Jiří Mahen *La Koboldo Ondra* (tr. Moraviaj Esperanto-Pioniroj) aperis en la sama jaro (1921). De Karel Čapek aperis la dramo *RUR (Rossumaj Universal Robotoj)* (tr. Moraviaj Esperanto-Pioniroj), 1926, kaj en 1938 la dramo *La Blanka Malsano* (tr. Kilian). De Petr Bezruč aperis *Sileziaj Poemoj* (tr. Vl. Adamík), 1927. Verkoj de J. Herben (1930), J. Welzl (1931), I. Herrmann (1932) aperis en traduko de Moraviaj Esperanto-Pioniroj. La samaj specialistoj tradukis ankaŭ la novelojn *Genutrantoj* de Jiří Sumín kaj *Maryčka Danculino* de Růžena Svobodová, 1933. La romano de Ladisl. Vladyka *Mi en Li* (tr. Moraviaj Esperanto-Pioniroj) aperis en 1933. De K.M. Čapek-Chod aperis tri *Noveloj* (tr. Moraviaj Esperanto-Pioniroj), 1934. Samjare venis eltiraĵoj el la romano de J. Hašek *La Travivaĵoj de la Brava Soldato Ŝvejk dum la Mondmilito* (tr. J. Štadler), kaj la postan jaron (1935) aperis la satira verko de Petro Den *Kiel Fariĝi Kreanto Facile kaj Rapide* (tr. Moraviaj Esperanto-Pioniroj). En 1937 aperis la socikritika tragikomedio de Vilém Werner *Homoj sur Flosglacio* (tr. Moraviaj Esperanto-Pioniroj). Interesa estas la verko de K.J. Erben *Bukedo el Ĉeĥaj Naciaj Mitoj*, poemaro, tradukita de Tomáš Pumpr, 1938.

1940-1971:

La nazia okupado kaj la milito unue, kaj poste la Stalin-a malpermeso, multe influis lamige la eldonkapablon de la ĉeĥoslovakaj tradukemuloj. Ekster Ĉeĥoslovakio aperis en 1948 *Skizoj pri Nederlando* (tr. Degenkamp), bonhumoraj priskriboj de Karel Čapek. De la sama aŭtoro, en la brila traduko de Josef Vondroušek, aperis *Libro de Apokrifoj*, 1970: 29 novelminiaturaj kun mita temo. De K. Havlíček Borovský aperis la longa, nefinita poemo satira *La Bapto de Caro Vladimír* (en brila traduko de Tomáš Pumpr), 1953. De Jaroslav Seifert aperis la versaĵkolekto *Panjo* (tr. Jiří Kořínek), 1960. *Ĉeĥajn Fabelojn* porinfanajn (tr. Valda Vinař) oni eldonis en Japanio (1962). La slovaka teatraĵo *Meteoro* (tr. V. Gazda) aperis en 1963: aŭtoro estas Peter Karvaš. La romano de Jan Otčenášek *Romeo, Julieta kaj la Tenebro* (en aparte bona traduko de V. Vaňa), aperis en 1965.

En 1968 aperis la traduko de la slovaka groteska teatraĵo de Ján Kákoš *Mohajra Plejdo* (tr. Ed. V. Tvarožek), kaj en 1970 *Sileziaj Kantoj*, poemaro de Petro Bezruč, en traduko de Pumpr, Kožínek kaj Hromada.

Multaj aliaj tradukaĵoj aperis en revuoj: i.a. en *Literatura Mondo*, *La Suda Stelo*, *La Nica Literatura Revuo*. La plej novajn tradukojn pretigis ĉefe Josef Vondroušek, Karel Píč, Jana Cichová, Eva Seemannová-Suchardová, k.a. En 1935 aperis cetere *Ĉeĥoslovaka Antologio* (ĉefredaktoroj estis O. Ginz kaj St. Kamarýt), kun elstare reprezenta elekto de literaturaĵoj. Interesa el literatura vidpunkto estas ankaŭ la verketo de A. Novák (tr. V. Kroužil) *Ĉeĥa Literaturo laŭ la Birdperspektivo*, 1921.

7.2.8 El la Ĉerkesa Literaturo

Aperis malgranda antologieto de rakontoj en 1908, redaktita kaj tradukita de G. Davidov.

7.2.9 El la Ĉina Literaturo

1887-1949:

En 1913 aperis la unuaj tradukaĵoj de K.Ĉ. Ŝan en Orienta Almanako. Tamen, nur post la Unua Mondmilito la tradukaĵoj el la ĉina komencis plimultiĝi. Antologian formon havas la verko *Perloj el la Oriento*, 1921, de Ossaka kenĵi, kun klasikaj poemoj ĉinaj. La samo validas ankaŭ por *Verda Parnaso* 1932, de I.U. (pseŭdonimo de Ito saburo), kun ĉinaj poemoj el diversaj epokoj.

El la klasika literaturo aperis komence *La Vortoj de Konfucio* (tr. Ossaka kenĵi), 1923. Pli poste eldoniĝis konfuciaj ĉefverkoj: *Granda Lernado kaj Doktrino de Mezeco* (traduko unubroŝura de Nohara kiuiĉi), 1932. En 1933 aperis etika libro el proks. 420 a.K.: *Librokonstantaĵo de Fila Pieco* (tr. Nohara). De la budhana sekto-fondinto K'uoan (12-a jarcento) aperis *La Dek Bildoj de Bovpaŝtado* (tr. Ŝibajama kei), 1930. El la modernuloj, aperis la duakta historia dramo *Ribelemaj Virinoj* de Guo moĵuo (1892-), tradukita de Ŝ.M. Chun, 1927. En 1933 O. Erdberg aperigis ĉinajn *Novelojn*, kiuj temas pri la revolucia kaj naciliberiga batalo.

1949-1971:

Post la naciliberiga batalo, ĉefe *El Popola Ĉinio* aperigis klasikajn kaj modernajn tradukaĵojn. Kelkaj klasikaĵoj aperis ankaŭ en *El Orienta Florbedo*, de Ossaka kenĵi, 1956. Rakontojn de la 220-a p.K. ĝis 1911 kunigas *Rakontoj pri Fantomspitantoj* (1961). Rakontojn de la 13-a jarcento enhavas la verko de Vang ŝifu *La Okcidenta ĉambro* (tr. Laŭlum), 1961.

Pli modernaj verkoj estas *Fajrolumo en la Fronto*, de Liu bejü (tr. S.J. Zee), 1951, kaj *Nova Tasko* (tr. Cicio Mar), 1950, noveloj primilitaj. La novelaro *Por Nova Afero Nova Maniero* (tr. Zee k.a.) aperis en 1952 (2-a eld. 1959), *La Feliĉo* (tr. Honfan kaj Zee) en 1953, kaj la poemaro *La Plej Forta Voĉo de la Paco* (tr. Zee), aperis en 1952. En 1960 estis eldonita rimarkinda moderna antologio *Ĉina Antologio 1949-1955* (tr. Zee, Laŭlum, Honfan, k.a.).

Bonaj estas ankaŭ la verkoj de Liu ĝaŭlin *Knabino kaj Garolo*, versa popolrakonto tradukita de Laŭlum (1962), kaj la verkoj de Ging fan *Kiel Lu Ban Majstriĝis*, 1963, kaj de Hie kiguj *La Varma Sudo kaj la Frosta Nordo*, 1966.

La versa popolrakonto de la Sani-a naciminoritato *Aŝma* aperis en bela traduko de Laŭlum (1964). Sed la plej atentinda eldonaĵo estas la preskaŭ kompleta kolekto de *Noveloj de Lusin*, brile tradukitaj de Elpin, S.J. Zee, k.a. (1963). Lusin-tradukaĵoj cetere aperis jam en 1930, 1934, 1939, 1941 kaj 1951.

7.2.10 El la Dana Literaturo

1887-1918:

Antaŭ la Unua Mondmilito la tradukoj estis nur sporadaj kaj impresis nemature. Tiam, la plej gravaj tradukantoj estis sendube F. Skeel-Gjørling, H.Th. Thomsen (Norvego) kaj Kaj Bendix. La unua libroforma eldono estis Prozo el *Danaj-Norvegaj Aŭtoroj*, 1908, verko kunmetita de Thomsen. Samjare aperis la teatraĵo de H. Hertz *Jolanto, la Filino de l'Reĝo René* (tr. Hj. Runeberg). En 1909 aperis *Fabeloj de Andersen* (tr. Skeel-Gjørling), 2-a eld. 1923. Tiu traduko signas la unuan manifestiĝon de la ŝato de la tradukistoj rilate Andersen, kiu igis ties verkaron en Esperanto tiel reprezentata.

1919-1941:

Libroforme aperis jam frue *Fabeloj de Andersen*, tradukitaj de L.L. Zamenhof inter 1888 kaj 1914. La unua volumo aperis en 1923 (3-a eld. 1965), la dua en 1926, la tria en 1932 kaj la kvara en 1963. Krome aperis la rakonto de Steen Steensen Blicher *Taglibro de Vilaĝpedelo* (tr. H.J. Bulthuis), 1922, kaj la romano de Hans Kirk *Taglaboristoj* (tr. L. Friis kaj W. Jensen), 1941 (2-a eld. 1968). Estas rimarkinde, ke post 1930 venis renesanco en la dana tradukarto. Anonciĝis novaj, kleraj tradukantoj: H.P. Frodelund, P.Th. Justesen, H.E. Jensen, Kristian Langgaard, kiuj aktive kunlaboris en ĉiuj tiamaj gravaj literaturaj gazetoj.

1942-1971:

Al tiuj tradukantoj aldoniĝis novaj rekrutoj: i.a. Aage Hunderup Petersen, E. Egerrup, E. Windeballe, Ib Schleicher, C. Graversen, kaj precipe Poul Thorsen, kiu kontribuis per 20% el ĉio tradukita (ĉefe verse).

Libroforme prezentiĝis pliaj tradukaĵoj el Andersen: *Noveloj* (tr. Frodelund), 1946, (tr. Hugo Sirk) 1953, kaj ĉefe *La Marvirineto*, 1962, kaj *La Novaj Vestoj de la Imperiestro*, 1964, ambaŭ tradukitaj de Ib Schleicher.

Aperis alia verko de Steen Steensen Blicher: *La Pastro en Vejlbje* (tr. Aage Hunderup Petersen), 1945, *Misteroj de l' Vivo*, novelaro de Agnes Bøgh-Høgsted (tr. C. Graversen), 1950, kaj *Pli ol Fantazio*, de la sama aŭtorino, 1946 (2-a eld. 1967).

P. Thorsen tradukis en 1956 la karikaturajn, epigramecajn aforismojn de Piet Hein, *Gruk*, kaj grupo sub la ĉefredaktoreco de Svend Dragsted tradukis la romanon de Willy Riser *Tiel Profunda Estas la Nokto*, 1959.

Parto de la volumoj de Poul Thorsen *Rozoj kaj Urtikoj*, 1954, kaj *Sen Paraŝuto*, 1963, konsistas el tradukitaj poemoj. Grandan signifon havas la publikigo en 1961 de la *Dana Antologio*. Multaj tradukoj el la dana aperis en *Norda Prismo* aŭ estis prezentitaj dum la Belartaj Konkursoj.

Bibliografion pri la dana literaturo en Esperanto verkis P. Thorsen en 1952 (kun 355 titoloj de 94 aŭtoroj). Alian *bibliografion danlingvan* ni dankas al Svend Dragsted en 1962 (kun 471 titoloj).

7.2.11 El la Estona Literaturo

De la reprezentanto de la literatura skolo novestona Fr. Tuglas aperis *Kvin Noveloj*, 1924, tradukitaj de Seppik. Verko de la moderna revolucia poeto Johannes Barbarus *Horizontoj* (tr. Hilda Dresen) aperis en 1931. 1929 alportis poemaron *Elektitaj Versaĵoj* de Marie Under, en tre bona Esperanta versio pretigita de Hilda Dresen.

Post la Dua Mondmilito aperis du verkoj: *Ŝippereo*, novelo kaj versaĵoj de Juhan Smuul (tr. H. Tulve), 1968, kaj 14 noveletoj de Lilli Promet, *Kuŝanta Tigro* (tr. Alma Lekko), 1971. En la ĉefaj postmilitaj literaturaj gazetoj aperis, dank' al la nelacigebla aktivo de H. Dresen, tradukaĵoj el Vaarandi, M. Rand, J. Smuul, V. Beekman.

En 1931 aperis ankaŭ kolekto *Ekskursu Kantaro*, kaj en 1932 *Estona Antologio*, kiun ĉefredaktis Hilda Dresen, kunlabore kun 16 aliaj kleraj tradukantoj.

7.2.12 El la Finna Literaturo

Inde reprezentas la finnan literaturon jenaj verkoj de Aleksis Kivi: *La Fianĉiĝo* kaj *Lea*, ambaŭ drametoj (tr. Hilma Hall), 1920; *La Botistoj*, kvinakta komedia dramo (tr. H. Hall), 1919, *Sep Fratoj* (tr. Ilmari Ekstrom), prozforma episo prikampara, 1947.

De Linnankoski aperis *Batalo pri la Domo Heikkilä* (tr. V. Setälä), 1919. V. Setälä aperigis en 1950 la fotografaĵ-kolekton *Burĝonoj*, kun tradukitaj poemoj. Sed la plej elstara verko, forme kaj enhave eksterordinare fidela, estas sendube la traduko de la nacia episo *Kalevala*, 1964. Temas pri la vivo-verko de J.E. Leppäkoski, kiu tiamaniere testamentis la eposon al la poezia trezoro de la Esperanta kulturo. La poemaro de J.H. Erkko *Spegulo Homarana* aperis en 1946 en traduko de Vilho Setälä. La sama tradukinto aperigis tradukaĵojn ankaŭ en *Fortoj de l'Vivo*, 1967.

7.2.13 El la Flandra Literaturo

Belgio estas, kiel konate, lando dulingva. Ni pritraktas ĉi tie la flandran literaturon, dum la valonan ni pritraktas en la ĉapitro koncernanta la francan literaturon.

1887-1914:

Antaŭ la Unua Mondmilito la flandraj beletristoj estis tre aktivaj: jam en 1904 aperis plene reprezenta antologia volumo *Paĝoj el la Flandra Literaturo*, redaktita kaj tradukita de M. Seynaeve kaj R. van Melckebeke, kun la verkoj de 21 aŭtoroj. Du rakontoj de Hendrik Conscience *Blinda Rozo* (tr. v. Melckebeke kaj v. Hove), 1906, kaj *Rikke-Tikke-Tak* (tr. M. Posaer), 1912, aperis libroforme. De René Vermandere aperis *Formortinta Delsuno* (tr. O. van Schoor), 1910. P.H. Spaak prezentiĝis per la teatraĵo *Kaatje* (tr. W. v. d. Biest), 1911, kaj de Maurits Sabbe aperis ankaŭ teatraĵo, *Bietje* (tr. W. v. d. Biest), 1914. Aliaj tradukoj aperis en revuoj. Ilin pretigis ĉefe Fr. Schoofs, Maria Posaer, A. kaj W. van der Biest, Oscar van Schoor, k.a.

1915-1939:

Post la Unua Mondmilito aperis alia grava reprezenta verko: la *Belga Antologio* (flandra parto, 1928), kiun tradukis grupo el la pioniraj tradukantoj, al kiuj aliĝis novaj aktivuloj: H. Vermuyten, Jan van Schoor, Fr. Schoofs, L. Cogen, k.a. La gravan romanon de H. Conscience *La Leono de Flandrujo* tradukis la Nederlandano H. Bulhuis (1929). En 1931 aperis *Elektitaj Noveloj* de Lode Baekelmans (tr. J. van Schoor). Ankaŭ la romano de Felix Timmermans *Pallieter*, 1933, estis tradukita de J. van Schoor. Fine, en 1939, aperis en traduko de H. Vermuyten bona versio de poemaro de Guido Gezelle *Se Aŭskultas la Animo...*

1940-1971:

Post la Dua Mondmilito, la literatura libroeldonado en Flandrio iom lamis; tamen aperis ĉefe en revuoj kaj en belartaj konkursoj kelkaj novaĵoj. La plej interesa moderna tradukisto estas Albert Samyn, dum la plej fertila estas frato Arni Decorte, kiu tamen limiĝas preskaŭ komplete al la literaturo religia.

7.2.14 El la Franclingva Literaturo

1887-1914:

La unua libroforma verko estas la kvinakta komedio de Beaumarchais *La Edziĝo de Figaro* (tr. A. Kofman), 1898. De la sama aŭtoro aperis ankaŭ *La Barbiro de Sevilla* (tr. S. Meyer), 1909. En 1902 aperis la fabelo de Pierre Louÿs *La Rozo Supernatura*. 1904 alportis la verkon de X. de Maistre *Vojaĝo Interne de Mia Ĉambro* (tr. S. Meyer). De la sama aŭtoro aperis la rakonto *La Leprulo de Aosto* (tr. Assis Moura), 1908.

En 1904 venis ankaŭ la triakta farso *Advokato Patelin*, de Brueys kaj Palaprat (tr. J. Evrot). Samjare aperis *Elektitaj Fabeloj* de La Fontaine (2-a eld. 1907), tradukitaj de G. Vaillant. De Sam Meyer estas la traduko de *L' Avarulo* de Molière (1904). De la sama aŭtoro, en la sama jaro, aperis *La Edziĝo Kontraŭvola* (tr. V. Dufeutrel). En 1906 aperis *Don Juan* (tr. Boirac), kaj en 1908 *Georgo Dandin* (tr. L.L. Zamenhof), 2-a eldono 1924. En 1911 eldoniĝis la traduko de *La Malsanulo pro Imago* (tr. Velten).

La jaro 1904 alportis ankaŭ la volumon *Rakontoj pri Feinoj* de Perrault (tr. Sarpy), 4-a eld. 1908. De Maupassant aperis la rakonto *Gastejo* (tr. Gogitidze), 1911. En 1905 aperis la romano de Bernardin de St. Pierre *Paŭlo kaj Virginio* (tr. H. Hodler). Komedioto de d'Hervilly *La Supujo* (tr. S. Meyer), aperis en 1905. En 1906 venis la ampleksa poezia traduko de la *Rolandkanto*, pretigita de D-ro Noël. Samjare aperis du tragedioj de Racine: *Atalia* kaj *Ester* (2-a eld. 1907), tradukitaj de E. Noël.

En 1907 eldoniĝis *Aventuroj de l' Lasta Abencerago* de Chateaubriand (tr. R. Deshays). De Flaubert aperis *La Legendo de S. Juliano Helpema* (tr. H. Hodler), 1907. Samjare aperis ankaŭ la verketo de Octave Mirbeau *Ili Estis Frenozaj* (tr. Segréinat), la romano de J. Renard *Karotharulo* (tr. Muffang), la verko de Courteline *Sinjoro Badin* (tr. R. Beck kaj R. Jean), la teatraĵeto *Angla Lingvo sen Profesoro* (tr. G. Moch) de Tristan Bernard, *La Vivo de Jesuo* de Renan (tr. E. Gasse), kaj *Sinjoro Vento kaj Sinjorino Pluvo* de Paul de Musset (tr. Champion). De lia frato, Alfred de Musset, aperis *Kaprico* (tr. Flourens), 1908, la duakta komedio *Fantasio* (tr. P. Berthelot), 1911, kaj *Ne Ludetu kun la Amo* (triakta komedioto, tr. Stroele), 1911.

Tre ŝatata estis la romaneto de J.J. Porchat *Sub la Neĝo* (tr. J. Borel), 1908 (2-a eld. 1923). Samjare (1908) aperis la verko de Houssaye *La Reĝlando de l' Rozoj* (tr. Champion), la unuakta komedio de A. Dreyfus *La Vangofrapo* (tr. S. Sar), la verko de Abbé Prévost *Manon Lescaut* (tr. Vallienne) kaj *La Kaprino de S-ro Seguin*, de A. Daudet (tr. Yersin).

Oni publikigis en 1909 la verkon de A. Dumas *La Kolomba Premio* (tr. B. Papot). En 1909 aperis rakonto de Honoré de Balzac: *Eŭgenino Grandet* (tr. E. Gasse). De la sama aŭtoro aperis ankaŭ *La Vendetta* (tr. M. Merckens), 1911.

La verko de Fénelon *La Aventuroj de Telemako* (tr. Vallienne) eldoniĝis inter 1909 kaj 1910. En 1910 aperis la teozofi-fona romano de L. Dalsace *Fatala ŝuldo* (tr. E. Ferter-Cense) kaj de Maeterlinck oni eldonis *Monna Vanna* (tr. A. Behrendt). De la sama aŭtoro aperis *Morto de Hundeto* (tr. G. Stroele), 1912, kaj *Aladino kaj Palomido* (tr. Eliot) 1913.

En 1911 aperis la *Funebra Parolado* de Bossuet, pri Louis de Bourbon (tr. L. Bastien). De la sama aŭtoro publikigis ankaŭ la *Unua Katekismo* (tr. P. Deschamps), 1913. En 1911 aperis la rakonto *Karmen* de Prosper Mérimée (tr. S. Meyer) kaj la romano de la Sviso Ramuz *Aline* (tr. de Saussure).

Elĉerpaĵoj el *Gil Blas de Santillana*, romano de Lesage, aperis en 1912 (tr. Busquet). En 1914 publikigis la *Intervidiĝo* kaj la *Nekonita Dialogo*, de De Vigny, ambaŭ tradukitaj de S. Meyer (2-a eld. 1924). 1914 alportis la romanon de Paul Seippel *Adèle Kamm* (tr. R. de Saussure, 2-a eld. 1915).

Samjare aperis la tragedio *Sokrato* de Ch. Richet (tr. J. Couteaux). De M. Zamacoïs aperis la kvarakta versa teatraĵo *La Amuzistoj* (tr. W. v. d. Biest), 1913, kaj la traduko de la unua parto de la romano *La Mizeruloj* de Victor Hugo venis en 1914-1915.

1915-1939:

Kvankam postmilita Francio ne plu estis la centro de la Esperanta Movado, aperis tamen multaj verkoj tradukaj. Antologiforme aperis nenio, sed en 1928 la franclingva (valona) parto de *Belga Antologio* (red. M. Jaumotte) kaj en 1939 la velŝa (romanda) parto de la *Svisa Antologio* (red. A. Baur) sciis valorigi la franclingvan literaturon ekster Francio.

Ankaŭ en *Etema Bukedo* (tr. Kalocsay), 1931, troviĝas 37 poemoj elfrancigitaj. En 1921 aperis *La Pensoj de Riquet* (tr. G. Moch) kaj *Thaïs* (tr. S. Payson) de Anatole France. En 1922 venis retraduko de la farso *Majstro Pierre Pathelin* (tr. Balliman).

Samjare aperis *Francaj Poezioj* (tr. Balliman). En 1922 Henri Legrand tradukis *Amfitriono*, komedio de Molière. De la sama aŭtoro aperis *La Mizantropo* (tr. H. Boucon), 1930, kaj *La Nobela Burĝo* (tr. R. Levin), 1936.

La jaro 1923 alportis la romanon de H. Barbusse *Eklumo en la Abismo* (tr. Else). La novelo de H. Balzac *La Firmao de la Kato kiu Pilkludas* (tr. P. Benoit) aperis en 1924. De P. Mérimée aperis *Mateo Falcone* (tr. J. Borel), 1926, kaj *Colomba* (tr. J. Beau), 1939. Eĉ la socikritika tendaro tradukis Léon Bergiers novelon de Jean Tousseul *Morto de Blanjo* (1926), kaj en 1927 du novelojn de Eekhoud: *Servokapabla* kaj *Marcus Tybout*. La romano de M. Catalany *Klari* (tr. E. Robert) aperis en 1928. De Voltaire aperis *Kandid* (tr. Adam) 1929.

A. de Musset reprezentigis per la verkoj (tr. J. v. Schoor); *La du Amatinoj* kaj *La Kapricoj de Mariano* en 1930, kaj *Mimi Pinson* (tr. Rethel), 1934. *Tri Rakontoj* kaj *Impresoj de Vojaĝo* de A. Dumas tradukis Deligny (1932).

La faman komedion *Knock* de Jules Romains tradukis Corret (1932), kaj la modernan satirfabelon de André Maurois *Bareluloj kaj Fadenuloj* tradukis Fabo (1933). Inter la unuaj libroformaj tradukaĵoj de G. Waringhien estis *Pripensoj aŭ Sentencoj Primoraj* de La Rochefoucauld, 1935. Du novelkolektoj de G. Duhamel aperis: *Rakontoj pri Nederlando* (1938) kaj *Norda Kanto* (1939), ambaŭ tradukitaj de R. Dupuis.

1940-1971:

Post la Dua Mondmilito la elfranca tradukarto reviviĝis kvalite altega. En 1949 aperis *Faboj de La Fontaine*, verse tradukitaj de L. Thèvenin. Samjare aperis la elfrancigo de *Leteroj el Mia Muelejo*, de A. Daudet (tr. Mijake ŝihej). De la sama aŭtoro aperis la romano *Tartarin de Taraskono* (tr. Delor kaj Lebrun), 1955. Guy de Maupassant estas reprezentata per *Normandaj Rakontoj* (tr. R. Dupuis), 1953. De Voltaire aperis tri verkoj: *Zadig*, *Kandid* kaj *Senartifikulo* (tr. E. Adam), 1957. Teamo konsistanta el G. Waringhien, K. Kalocsay, R. Bernard, M. Carlsson, L. Tárkony kaj H. Vatré tradukis la tutan *Floroj de l' Malbono* de Baudelaire, 1957. Ankaŭ de Baudelaire aperis *La Spleno de Parizo* (tr. P. Lobut), 1967.

Komedio de Molière *La Mokindaj Preciozulinoj* (tr. Ribot) eldoniĝis en 1957. De A. de Saint-Exupéry aperis *La Eta Princo* (tr. A. Delaire), 1960. De Marcel Pagnol la komedio *Topaze* kaj de Ch. Vildrac la komedio *La Ŝipego Tenacity* aperis en 1960 en traduko de R. Bernard. La romano de J.P. Sartre *La Naŭzo* (tr. R. Bernard) aperis en 1963. De la sama aŭtoro aperis ankaŭ *La Respektama P...* kaj *Sen Eliro*, ambaŭ en 1964, ambaŭ en traduko de R. Bernard. La sama tradukinto eldonis la antologieton *Apenaŭ Bukedeto...* (1971).

El la literaturscienca vidpunkto estas interesaj la verkoj de A. da Silva Vivo de Zola (tr. Manuel de Freitas), 1946, kaj la tezo de Colette Llech-Walter *Ekzistencialistaj Herooj en la Literatura Verkaro de J.P. Sartre*, 1959.

7.2.15 El la Frisa Literaturo

El la frisa literaturo aperis libroformaj literaturaĵoj nur en la lastaj jaroj. *Frisaj Rakontoj*, kun 20 prozaĵoj, aperis en traduko de grupo da tradukistoj, en la redakto de S.S. de Jong en 1964, kaj la novelaro de P. Wybenga, *Dorse kontraŭ la Muro* (tr. S. Stuit), pri la nazia okupado de Frisio, aperis en 1966.

7.2.16 El la Germanlingva Literaturo

1887-1918:

Inter la plej frue aperintaj tradukitaj verkoj troviĝas la komedio de J.W. Goethe *La Gefratoj* (tr. A. Grabowski), 1889 (2-a eld. 1909; represita en 1967). De Goethe, krome, aperis la tragedio *Ifigenio en Taŭrido*, en la majstra traduko de L.L. Zamenhof, 1908 (3-a eld. 1929), la poezia romano *Hermano kaj Doroteo* (tr. Küster), 1911 (2-a eld. 1922), kaj *La Suferoj de Juna Werther* (tr. P. Usinger), 1911 (nekompleta libroforma eldono).

Ankaŭ el H. Heine oni multe tradukis: aperis *Pentraĵoj el Vojaĝo* (tr. Vl. Gernet kaj A. Kofman), 1897, *Libro de Kantoj* (tr. L.L. Zamenhof, Leo Belmont, k.a.), 1911 (2-a eld. 1912), *Elektitaj Poemoj* (tr. Pillath; ps. Zanoni), 1914 (2-a eld. 1920). De Bölsche aperis unu ĉapitro el *La Ama Vivo en la Naturo* (tr. L.E. Meier), 1906.

Abundas ankaŭ tradukaĵoj el Schiller: aperis la poezia dramo *Wilhelm Tell* (tr. L.E. Meier), 1906, la triakta komedio *La Nevo kiel Onklo* (tr. Stewart), 1907, la dramo *La Rabistoj* (tr. L.L. Zamenhof), 1908. Fine, aperis *Poeziaĵoj* (tr. F. Zwach), 1913 (2-a eld. 1928).

Elektitajn Fabelojn el la kolekto de la fratoj Grimm tradukis Bein (1906). La rakonto de Grillparzer *La Monaĥejo ĉe Sendomir* (tr. L.E. Meier) aperis en 1907. De P. Heyse aperis novelo, *Edziĝa Festo en Capri* (tr. L.E. Meier), 1907. Samjare aperis verketo de E.T.A. Hoffmann, *Sabla Homo* (tr. H. Hodler). En 1909 aperis tradukaĵo el L. Tieck: *La Blonda Ekberto* (tr. W. Fischer), 2-a eld. 1911.

La dramo de Th. Körner *Toni* (tr. F. Stephan) aperis en 1909, dum la burĝa komedio de Lessing *Minna de Barnhelm* (tr. A. Reinking) aperis postan jaron (1910). De W. Hauff estas publikigita novelo *La Karavano* (tr. Eggleton), 1910 (2-a eld. 1921) kaj rakonto *Fantaziaĵoj* (tr. G. Hillebrecht), 1912.

De Schnitzler aperis en 1912 la unuakta groteskaĵo *La Verda Kakatuo* (tr. Schröder). Friedrich Hebbel reprezentigis per du gravaj verkoj: la 5-akta tragedio *Judith* (tr. Lederer), 1912, kaj la 5-akta tragedio *Gyges kaj Lia Ringo* (tr. Bennemann), 1916. La novelo de W. Raabe *La Nigra Galero* (tr. F. Wicke) aperis en 1912 (2-a eld. 1922).

La kontraŭmilita parte aŭtobiografia romano de Bertha von Suttner, *For la Batalilojn!* (tr. A. Caumont) aperis ĝuste en 1914. Fine, en 1918, aperis la *Vintro-Fabeloj* de H. Seidel (tr. Bücken). En ĉi tiu periodo L.E. Meier kunmetis la verketon *Kvin Noveloj* (de Grillparzer, Th. Körner, Seidl), 1912. Aperis krome *Nord-germanaj Rakontoj* de Bandlow (tr. Scheerpeltz), 1912 (2-a 1924).

Svisaj Rakontoj de E. Zahn aperis en 1913 (tr. Ch. Pulvers). De ĉi tiu verkisto aperis ankaŭ la novelo *La Patrino* (tr. J. Schmid), 1913 (2-a eld. 1923). *Noveltoj el la Nigra Arbaro* kompilis H. Christaller, 1913 (2-a eld. 1923), dum *Elzasaj Legendoj* tradukis Ch. Pulvers, 1914 (2-a eld. 1924). Aperis ankaŭ kelkaj kanto-libroj. La plej interesa estas *Germanaj Popolkantoj*, 1912 (2-a eld. 1913), kiun kunmetis kaj tradukis teamo.

1919-1939:

Post la Unua Mondmilito la eldona agado en Germanio daŭris nur ĝis 1933, en Aŭstrio ĝis 1938. Jam en 1921 aperis *Fabloj* de Lessing (tr. L.E. Meier); de la sama aŭtoro la dramo *Natan la Saĝulo* (tr. K. Minor) venis en 1923. En 1921 aperis *La Struvelpetro*, de H. Hoffmann (tr. J. Applebaum; reeidonita

en 1971). Samjare aperis novelo de W. Hauff, *La Kantistino* (tr. E. Wüster). Alia novelo de Hauff aperis en 1923: *La Almozulino de la Pont des Arts* (tr. Brüggemann).

De J.W. Goethe aperis la plena versa traduko de la unua parto de *Faŭsto* (tr. Barthelmess), 1923, (2-a eld. 1949); krome, *Romaj Elegioj* kaj *La Taglibro*, 1932, en tre taŭga traduko de K. Kalocsay.

Novelo de Zschokke aperis en 1923 (tr. Brüggemann). De H. Heine estis publikigitaj *La Rabeno de Baĥaraĥ* (tr. L.L. Zamenhot), 1924, *Atta Troll* (tr. F. Pillath), 1925, kaj *Elektitaj Prozaĵoj* (tr. E. Pillath), 1928. La 5-akta tragedio de Hebbel *Maria Magdalena* (tr. Bischitzky) aperis en 1922, dum la rakonto de A. de Chamisso, *La Mirinda Historio de Petro Schlemihl* (tr. E. Wüster), estis publikigita samjare. En 1927 aperis la traduko el la tradicia *Vojaĝoj kaj Mirigaj Aventuroj de Barono de Münchhausen* (tr. J.D. Applebaum). Samjare aperis *Vienaj Legendoj*, kolektitaj de A. Mair.

La socikritika verko de Ernst Toller *La Hirundlibro* (tr. H. Wolff) estis eldonita en 1929. Aperis du ĉefverkoj de Erich Maria Remarque: *En Okcidento Nenio Nova* (tr. J.F. Berger), 1929, kaj *La Vojo Returne* (tr. Berger), 1931. Kelkaj noveloj de Th. Storm aperis: tr. H. Heitmüller (1929), kaj tr. Bader (1934). De W. Kloepffer aperis *Vagabondo kaj Sinjorino* (tr. Goppel), 1931. De Rainer Maria Rilke aperis *Leteroj al Juna Poeto* (tr. A. Münz), 1934.

En 1937 aperis la verko de J. Nestroy *Antaŭaj Cirkonstancoj* (tr. H. Steiner) kaj en 1932 novelo de Stefan Zweig *La Okuloj de la Eterna Frato* (tr. H. Wolff). En 1931 aperis dudek elgermanigitaj poemoj en la verko de K. Kalocsay *Eterna Bukedo. Germanajn Kantojn* aperigis traduke F. Pillath en 1921 (2-a eld. 1922).

En 1939 venis *Svisa Antologio* (red. A. Baur) kun literaturhistoria enkonduko kaj valora kolekto de tradukoj el verkoj de svisaj germanlingvaj (alemanaj) verkistoj.

1940-1971:

Post la Dua Mondmilito aperis pluraj verkoj, tamen la eldonado ne plu estis tiel vigla, parte pro la profundaj frapoj, kiujn la Esperanto-Movado suferis dum la nazia regado kaj pro la milito. Jam en 1947 aperis libro kun noveloj de Kleist, Stifter kaj Th. Storm, tradukitaj de Pebe (ĉu Bennemann?). Samjare, A. Bader aperigis du novelojn de Storm kaj de M. Escherich, kaj aperis romano de la svisa verkisto J.C. Heer, *Ĉe la Sanktaj Akvoj* (tr. A. Bader). Novelkolekto el la verkoj de Stefan Zweig (*Brulanta Sekreto*, tr. K. kaj P. Schwerin) aperis en 1949.

L. Goppel tradukis la novelon de R.C. Muschler *La Nekonatino* (1951). La verko de K.L. Immermann, *La Karnavalo kaj la Somnambulino* (tr. A.E. Wohlthat) aperis en 1952. Kelkajn jarojn poste (1957) aperis verko de Eichendorff *El la Vivo de Netaŭgulo* (tr. Bennemann). Lasta evento, 1969, estas *Kantoj kaj Romancoj*, de Heinrich Heine, en la genia traduko de K. Kalocsay kaj G. Waringhien.

Ĝis nun ne aperis germana antologio, kvankam partoj el ĝi pretas, kaj estis publikigitaj en *Okcidentgermana Revuo*. En 1953 aperis tamen *Aŭstria Antologio*, kaj multnombraj verkoj troveblas en multege da Esperantaj revuoj ekde *La Esperantisto*.

7.2.17 El la Hebrea Literaturo

La plej konata antikva hebrea verko, *La Malnova Testamento*, aperis en 1926, tradukita parte el la hebrea, parte el la aramea lingvoj. Ĝin tradukis, kaj parte jam antaŭmilite aperigis, L.L. Zamenhof. La definitivan redakton kaj korekton pretigis grupo de anglikanaj pastoroj. La unua provo traduki el la Biblio estis farita de E. Neumark: *Libro de Ruth*, 1893. El la *Miŝnao* tradukis J. Rabinovic la libron *Patroj* 1930. De Naum Jeruŝalmi aperis *Eksiĝo kaj Merkado la Azenpelisto* (tr. Levi Wiener), 1933. Modernan romanon tradukis Ota Ginz: *Freŝa Mateno*, de Reuven Kritz, 1967. En 1941, en Palestino, aperis *Kantaro Hebrea*, pretigita de J.J. Kohen-Cedek.

7.2.18 El la Hindaj Literaturoj

La ĉefa tradukisto, kiu verkis ankaŭ originale, estas la Bengalulo Lakshmiswar Sinha. Li rekreis traduke la dramrakonton *Sivaĝi*, sur la historia fono de la hinda 17-a jarcento (1929). En 1930 aperis lia *Tri Bengalaj Fabeloj*, kaj en 1961 la novelkolekto de Rabindranath Thakur (Tagore) *Malsata ŝtono*. Krome, jam en 1912 tradukis elsanskrite Antoni Lange verketon *Nalo kaj Damayanti*. Rakontforme aperis *Sakuntala*, la fama dramo de Kalidasa, 1927, kaj pluraj klasikaj, ĉefe religiaj: *Samanta-Mukha-Parivarto* (tr. Nohara kiuiĉi), 1933), la sepa ĉapitro de *Saddharmapundarika-Sutro* (tr. Nohara), 1936, la grava *Bhagavad Gītā* (tr. F.V. Lorenz), 1942, kaj la Sutroj unua ĝis dektria el *Digha Nikajo* (tr. H. Yoxon), 1949. En 1972 aperis *Rakontoj el Panĉatantra* (tr. C.H. Dharmatilake).

7.2.19 El la Hispanlingva Literaturo

Hispanaj aŭtoroj 1887-1918:

En ĉi tiu periodo, hispanlingvaj tradukaĵoj aperis ĉefe dank' al la aktivo de kelkaj aparte kleraj pioniroj, kiel Vicente Inglada-Ors, kiu ĉefe interesiĝis pri la teatro. De la granda Jacinto Benavente (1866-1954) aperis la jenaj teatraĵoj, ĉiuj tradukitaj de V. Inglada: *La Manĝaĵo de la Sovaĝbestoj* (1907), *Kruela Adiaŭo* (1907), *La Angora Katino* (1907), *La Triumfanta Animo* (1907), *La Malbonfarantoj de la Bono* (1907), *Princino Bebe* (1907), *La Maleleganteco* (1906), *La Nesia Hejmo* (1909), *Perlabori Sian Vivon* (1909), *Hispanaj Dramoj* (1910), *Sabata Vespero* (1910), *La Domo de la Feliĉo* (1910), *Pli Forta ol Amo* (1910), *La Servanto de Don Juan* (1913), *La Paperujo* (1913), *La Gefavoratoj* (1914). Krome: *La Unuhora Revfeliĉo* (tr. Novejarque kaj Benet), dialogo, 1914.

Samepoke aperis ankaŭ la kvarakta komedio de S. kaj J. Alvarez-Quintero (tr. V. Inglada) *La Galeotoj*. De Vicente Blasco-Ibáñez (1867-1928) aperis en 1894 la verketo *La Barako* (tr. Rafael Duyós). Al la sama tradukisto ni dankas *Inter Oranĝarboj* de Blasco-Ibáñez, 1900. *La Kuracisto per Batoj* kaj la triakta komedio *La Jeso de Knabinoj* de Leandro Moratín (1760-1828) estis tradukitaj de Vicente Inglada respektive de Norman Maclean, 1906 kaj 1907. De Fray Luis de León, religitendenca verkisto de la 16-a jarcento, aperis la etika verko *La Perfekta Edzino* (tr. A. Jiménez-Loira), 1909. Fine, Vicente Inglada tradukis du verketojn de Ramón de Campoamor (1817-1901): en 1911 kaj 1918.

Hispanaj aŭtoroj 1918-1938:

La traduka aktivo daŭris senhalte ĝis la civila milito. De Cervantes-Saavedra (1547-1616) aperis pluraj ĉapitroj, tamen neniam la tuta *Don Kihoto*: la unuan provon (tri ĉapitrojn) faris Bourlet, Inglada kaj Law en 1905. La duan Fr. Pujulà-i-Vallès en 1909 (2-a eld. 1924): 5 ĉapitrojn; la trian Julio Mangada-Rosenörn en 1927. La lastan faris Luis Hernández en 1955. Ankoraŭ de Cervantes aperis la traduko (pretigita de Mangada) de du bon-ekzemplaj noveloj: *Du Junaj Fraŭlinoj* kaj *Korneliino*, 1927.

De Pedro Calderón-de-la-Barca (1600-1681) aperis *La Urbestro de Zalamea* (tr. Enrique Legrand), 1925. Antologian karakteron havas la verko *El Moderna Hispana Parnaso* (tr. Julio Mangada-Rosenörn), 1927. La fikcia romano de Coronel Ignotus (ps. de José de Elola), *La Amo en la Jaro Dekmil* (tr. J.F. Berenguer), aperis en 1932. La pulĉinela komedio de J. Benavente *La Kreitaj Profitoj* (tr. V. Inglada) aperis en 1932. En 1935 aperis alia verko de Vicente Blasco-Ibáñez: la romano *Sango kaj Sablo* (tr. R. de Salas-Bonal). Fine, en 1937, aperis la rakonto *La Ĵusnaskito* de Ricardo Becerro-de-Bengoa (tr. J.F. Berenguer).

Hispanaj aŭtoroj 1929-1971:

La revigliĝo de la Esperanta Movado post la civila milito postulis iom da tempo. Nur en 1952 aperis la *Spiritaj Ekzercadoj* de Ignacio de Loyola (1491-1550) (tr. E. Maynar). En 1964 Alvaro de Orriols tradukis *La Amo de Don Perlimplín*, de Federico García-Lorca. Oni ĝin sukcese recitis, sed neniam

aperigis libroforme. En 1965 aperis la traduko, de Diego Selso, de la verko *La Buĉejo*, de Stefano Echeverría. Epokfara verko estas la traduko, pretigita de la Ruso K. Gusev, de la ĉefaj poeziaj verkoj de Federico García-Lorca (1898-1936): *Liriko*, 1968, el *Romancero Gitano*, *El Poema del Cante Jondo*, k.a.

De José María Escrivá-de-Balaguer (1902-) aperis en 1968 la verko *Vojo* (tr. Nicolas López-Escartín). Samjare aperis funebre humura verko de Wenceslao Fernández-Flórez (1886-1964), *Filozofio de Fantomo* (tr. L. Hernández). Fine, en 1969, aperis la fama rapsodia poemo de Antonio Machado (1875-1939), *La Lando de Alvarogonzález*, tradukita kun granda enhava kaj ritma fideleco de F. de Diego.

Dank' al la tradukemo de F. de Diego aperis en 1971 rimarkinda verko de Federico García-Lorca: la tuta *Cigana Romancero*. Multaj verkoj aperis traduke ankaŭ en pluraj revuoj: i.a. verkoj de José Zorrilla, Pedro Antonio Alarcón, Rubén Darío, Marqués de Santillana, k.a. Tradukis ĉefe Amalia Núñez-Dubús, Fernando Redondo, Julio Mangada-Rosenörn, k.a.

Interesa estas la verketo *Pri Cervantes kaj Lia Famkonata Verko "El Quijote"*, 1915, kaj la verko de J. Mangada *Pri Hispanujo kaj Ĝiaj Popolkantoj* (Popolkantaro de Murcia), 1926.

Latinamerikaj aŭtoroj:

De la meksika verkisto Amado Nervo (1870-1919) aperis dulingve *Kvin Poemoj el Pleno*, 1941. De la urugvaja verkisto José Enrique Rodó (1871-1917) aperis la filozofia rakonto *Ariel* (tr. M. Fernández-Menéndez), 1950. La popolan eposon argentinan *Martín Fierro*, de José Hernández prezentis en mirinda traduko Ernesto Sonnenfeld en 1965. Multon tradukis lastatempe la argentina poeto Diego Selso (pseŭdonimo de Adán Hryniewicz): *Mozaiko de Lumo kaj Ombro* de M.E. Brisigelo, 1966; *Alvoko de l' Silento* de Leandra Recareo, 1966. D. Selso aperigis ankaŭ *Kanzonojn*: 1965, en du volumoj.

7.2.20 El la Hungara Literaturo

1887-1920:

Unua antologiforma verko estas la ne tre granda, stile nematura, tamen interese ambicia verko duvoluma, *Hungara Poemaro* (tr. Fiedler, Marich, Altenburger kaj Rajczy), 1908, kun poemoj de Arany, Szabolcska, Berzsenyi, Petöfi kaj kun kantaro.

En 1906 aperis la verko de A. Abonyi, *Mallumaĵoj* (tr. P. de Lengyel), 2-a eld. 1907. *Du Noveloj* de Maŭro Jókai (tr. Luczenbacher) aperis en 1911. *Elektitaj Poemoj* de A. Petöfi (tr. Fuchs) aperis en 1911 (2-a eld. 1923). La rakonto de Mikszáth *Fantomo en Lubló* (tr. E. Forster) venis en 1912. Aperis krome du verkoj de Herczeg: *Hungaraj Rakontoj* (tr. Panajott), 1912, 2-a eld. 1923, kaj *Marĉfloro* (tr. A. Göltl), 1913.

1921-1939:

Tuj post la Unua Mondmilito estiĝis en Hungario literatura florado. La unuan antologian verkon pretigis Fr. Szilágyi (*Poemaro el Hungarlando*), 1929, kiun sekvis unu el la plej gravaj antologiaj verkoj iam aperintaj: *Hungara Antologio*, 1933, kies ĉefredaktoro estis Kalocsay, kun la kunlaboro de Baghy, Szilágyi, Bodó, Halka kaj Tárkony.

En 1922 aperis du noveloj de Géza Gárdonyi: *Du Kokcineloj* kaj *La Montro* (tr. K. Kalocsay). Samjare aperis la komedio de Heltai kaj Makai *La Paĝo de la Reĝino* (tr. K. Kalocsay). La postan jaron, 1923, aperis la poezia verko de A. Petöfi *Johano la Brava* (tr. Kalocsay). Samjare venis la triakta dramo de Fr. Karinthy (1888-1938, mem esperantisto) *Morgaŭ Matene* (tr. Kalocsay). En 1924 aperis la dramo ĉefverko de Imre Madách *La Tragedio de l' Homo* (tr. K. Kalocsay), 2-a eld. rev. 1965, kaj 1926 alportis novelkolekton de Karinthy, *Norda Vento* (tr. K. Bodó).

La romano de Babits *La Cikoni-Kalifo* aperis en 1929, en brilstila traduko de K. Bodó. L. Tárkony tradukis la rakonton de Fr. Karinthy *Vojaĝo en Faremidon* (1934). En 1937 aperis la romano de Jolanta Földes *La Strato de Fiŝanta Kato* (tr. Halka kaj Spierer). La fama romano de Ferenc Molnár *La Knaboj de Paŭlo-Strato* (tr. L. Spierer) aperis en 1937. Samepoke L. Spierer¹² tradukis la novelon de A. Petöfi *La Avo*.

En 1938 aperis la novelo *Rozinjo* de Gyula Török (tr. K. Kalocsay). Socikritika romano de L. Kassák, *La Vojoj Estas Nekonataj*, estis eldonita en 1940 (tr. L. Spierer).

1940-1971:

Pro la politika situacio, dum milito, kaj de 1950 ĝis 1956, nenio povis aperi en Hungario mem. Tiel, 1943, aperis en Anglio la sprita romano de K. Aszlányi *Sep Vangoŝrapoj* (tr. L. Spierer). La romano pri la dekadenco de la hungaraj nobela kaj burĝa klasoj *Printempo de Morto* de Lajos Zilahy (tr. L. Somlai) aperis en 1947.

Nur en 1957 povis aperi la romano pri malriĉaj kamparanoj *Amara Pano* de J. Darvas (tr. L. Somlai). La romaneto *Vuk* de István Fekete (tr. M. Leszkö) aperis en 1966. Samjare oni publikigis la raportromanon de la moderna verkisto Ferenc Sánta *Dudek Horoj* (tr. de grupo).

En la traduko de K. Kalocsay aperis en 1970 la elektita poemaro de Sándor Petöfi *Liberio kaj Amo*. Multaj literaturaĵoj aperis ne libroforme, sed en revuoj: *Literatura Mondo*, *Norda Prismo*, *La Suda Stelo*, *Monda Kulturo*, *Belarto*, *Hungara Vivo*, k.a.

Multaj poemoj aperis krome en *Eterna Bukedo* (tr. Kalocsay), 1931. Ankaŭ la kantaroj estas bone reprezentataj: Kalocsay kolektis kaj tradukis *Kantanta Kamparo* (kun 101 tekstoj), 1923, kaj *Gemoj de la Hungara Popolmuziko*, 1929. Aperis krome kolekto el popolkantoj kaj laboristaj kantoj: *Ni Kantu!* (108 hungaraj tekstoj), 1928. Valora estas la bibliografia verko de S. Tiborc, *Esperanto en Hungarlando*, 1959.

7.2.21 El la Indianaj Literaturoj

El la indiana kolekto *Legendoj de Vancouver*, de la princino Tekahionwake, aperis esperantlingve kelkaj paĝoj, tradukitaj, verŝajne el la angla versio, de W.H. Fenton.

7.2.22 El la Indonezia Literaturo

En 1924 Liem Tjong Hie aperigis verketon: *Javaj Legendoj kaj Fabeloj*. P.W. Broek publikigis en unu libro du javajn rakontojn: *Devi Angreni* kaj *Mak Miah* (1927).

7.2.23 El la Islanda Literaturo

El la islanda tradukis ĉefe Baldur Ragnarsson (konata ankaŭ kiel originala verkisto). Aperis la poemaro *Sub Stelo Rigida* de Thorsteinn frá Hamri, 1963, kaj poemkolekto *Islandaj Pravoĉoj*, 1964, kiu tre bone redonas esperantlingve la arkaikan etoson de la originalaĵoj. Krome aperis tradukoj, ĉefe poeziaj, en *Voĉo de Islando* (1949-50 kaj 1959-60) kaj en *Norda Prismo* (1955 ĝis nun).

7.2.24 El la Itala Literaturo

La itallingvaj beletristoj Esperantaj neniam estis tre aktivaj koncerne tradukadon. La konsekvenco estas, ke la itala literaturo ne estas oportune reprezentata.

---

¹² L. Spierer (1906-71) post la milito alinomiĝis L. Somlai.

1887-1939:

En 1906 aperis la unua libroforma tradukaĵo: la unuakta drameto de E. de Amicis *La Floro de l' Pasinto* (tr. Rosa Junck). En 1910 aperis, el verko de Ippolito Nievo, ĉapitro *La Idilio ĉe la Fonto* (tr. A. Tellini). En 1912 aperis la dramo de Giovanni Bovio *Kristo ĉe la Festo de Purim* (tr. Tellini). Krome: *La Urbo, kiu Dormas* (tr. Tellini), kaj la *Kompararo* de Giuseppe Giusti (tr. Tellini).

En 1920 aperis la *Pia Versaro* de S. Alfonso de Ligorio (tr. A.H.M. Kools). La postan jaron (1921) aperis la versa komedio de G. Giacosa *Ŝakludado* (tr. de la fratoj Padulli: la sama komedio estis jam aperinta en 1915 en traduko de Cl. Bicknell).

Samjare aperis elektitaj ĉapitroj el la itala romano ĉefverka *La Gefianĉoj* de A. Manzoni: *La Pesto en Milano dum 1630* (tr. P.C. Monti). En 1922 aperis traduko de etika verko de G. Mazzini *La Devoj de la Homo* (tr. Arabeno) kaj *Italaj Rakontoj* (tr. P.C. Monti). 1923 alportis la dramon de Giovanni Verga *Kampana Kavalireco* (Cavalleria rusticana, tr. R. Castagnino) kaj la prietikan verkon de Silvio Pellico *Pri la Devoj de l' Homoj* (tr. A. Tellini).

En 1926 aperis la mezepoka *Floretoj de St. Francisko* (tr. Fr. Pizzi), kaj 1930 la fama porinfana libro de Carlo Lorenzini (ps. Carlo Collodi) *Pinokjo* (tr. M. Marchesi). En 1931 aperis la *Historio de Kristo*, de Giovanni Papini (tr. E. Fasce).

En 1933 venis verovoŝpruca komedio de Carlo Goldoni *Kurioza Okazaĵo* (tr. Mevo, ps. de R. Orengo). Ĉefverko aperis en 1933: la tuta *Infero* (unua parto de la *Dia Komedio*) de Dante Alighieri, tercine tradukita fare de K. Kalocsay. Temas pri entrepreno kolosa, kiu mirigas onin pro la kuraĝo — kaj pro la senprecedence bela sukceso. Estis cetere multaj, kiuj provis traduki Dante inter 1905 kaj 1956: E. Wüster, R. Bagnulo, A. Mazzolini, D. Rivoir, P.C. Monti, E. Dondi, A. Grabowski.

En 1935 aperis verko de Mussolini: *Vivo de Arnaldo*. En 1936, en bona traduko de E. Fasce, venis la konata por-junula libro *Koro*, de E. de Amicis. Provoj aperigi partojn estis faritaj de A. Tellini (1912) kaj de R. Castagnino (1924). Fine, en 1939, aperis en Nederlando la socikritika romano de la kontraŭfaŝista rifuĝinto Ignazio Silone: *Fontamara*.

1940-1971:

Post la Dua Mondmilito aperis bona traduko de poemkolekto el Giovanni Pascoli: *Poemoj* (tr. G. Azzi), 1952. Verko de Pirandello estis bele tradukita de Srdjan Flego kaj recitata de IAT, sed neniam publikigita (*La Homo kun la Flor' Enbuŝe*).

En 1963 aperis luksa volumo kun maloftaj ilustraĵoj de Botticelli: la tuta *Dia Komedio*, de Dante Alighieri, dulingva volumo, tradukita de Giovanni Peterlongo, senrime, kaj reviziita de Conterno kaj Waringhien.

En 1970 aperis lerta tradukaĵo de L. Minnaja: temas pri la poemo de Ugo Foscolo *Pri la Tomboj*. La sama tradukinto aperigis ankaŭ kelkajn poemojn de la minortona poetino moderna Lydia Senes: *Eta Bukedo*, 1970.

Alispecaj verkoj:

Itala antologio ne aperis, kvankam oni periode ripetas ke “ĝi estas jam preta”. Tamen, en la *Svisa Antologio*, 1939, troviĝas bona elekto el svisaj itallingvaj (tiĉinaj kaj grizonaj) prozistoj kaj poetoj kun literaturhistoria enkonduko. Interesa estas la legolibro de Bruno kaj Elio Migliorini *Anekdotoj pri Dante* (1921). Multaj literaturaĵoj aperis en antologioj internaciaj, kiel en *El Parnaso de Popoloj*, 1913, kaj *Postrikolto*, 1921 (tr. A. Grabovvski), kaj en *Eterna Bukedo* (tr. Kalocsay), 1931. Multaj krome aperis en revuoj: i.a. en *Itala Esperanto-Revuo*, *L'Esperanto*, *Literatura Mondo*, *Esperanto*, *Literatura Foiro* (1970-). Tiamaniere aperis en Esperanto verkoj de Giovanni Boccaccio, Petrarca, Cecco Angiolieri, Dante Alighieri, Franco Sacchetti, Sankta Francisko, Lodovico Ariosto, Raffaello Sanzio, Michelangelo Buonarroti, Vittoria Colonna, Gaspara Stampa, Baldassar Castiglioni, Pietro Metastasio,

Gaspere Gozzi, Gabriello Chiabrera, Torquato Tasso, Carlo Goldoni, Giuseppe Parini, Niccolò Tommaseo, Giacomo Leopardi, Alessandro Manzoni, Fogazzaro, Giovanni Verga, Giacosa, Matilde Serao, A. Graf, Giosuè Carducci, D'Annunzio, Giovanni Pascoli, Ungaretti, k.a.

7.2.25 El la Japana Literaturo

1887-1920:

Antaŭ la Unua Mondmilito, parte pro politikaj kaŭzoj, parte pro la malgrandeco de la japana Esperanta Movado, nur malmulto povis aperi. En Okcidento aperis *Japanaj Rakontoj* (tr. Ĉif toŝio), antologio, 1910 (3-a eld. 1923).

1920-1941:

Post la Unua Mondmilito, la situacio de Esperanto pliboniĝis, kaj komencis aperi multe da verkoj, kiuj signas literaturan floradon ankoraŭ nun daŭrantan. En tiu epoko aperis du ĉefaj antologispecaj verkoj: la unua, aperinta en 1921, enhavis klasikajn poemojn ĉinajn kaj japanajn: *Perloj el la Oriento* (tr. Ossaka kenĵi). La dua estis *Verda Parnaso* (tr. Ito saburo), 1932.

Eterna Bukedo (tr. Kalocsay), 1931, enhavis ankaŭ 44 eljapanigitajn poemojn. En 1924 aperis la novelo de Ariŝima takeo *Deklaracio* (tr. Tooguu tojosato); en 1932, de la sama aŭtoro, la moraltendenca rakonto *Senbedaŭre Amo Rabas* (tr. Tooguu).

En 1924 aperis teatraĵo de Huĝii mazumi *Nova Satano* (tr. Sakrada iĉiro). De Kikuĉi kan aperis dramo *La Patro Revenas* (tr. Kaĵi hirokazu), 1927, kaj alia verko *Amo de Tooĵuuroo* (kun du aliaj teatraĵoj), 1934 (tr. Ŝimomura joŝiŝi).

Tri teatraĵojn de Akita uĵaku, *Fonto de Sudroj*, *Danco de Skeletoj* kaj *Nokto ĉe Landlimo*, kunigis libreto tradukita de Ŝuzui haĵime kaj Susuki kaname, 1924. En 1927 sekvis teatraĵo de Kaneko joobun *Lavisto kaj Poeto* (tr. Tooguu). La postan jaron, 1928, aperis la verko de Nacume sooseki *La Turo de Londono* (tr. Nishi seiho), 3-a eld. 1960. De Edogaŭa rampo aperis *Ruĝa Ĉambro* (tr. Kaĵi) en 1928 kaj *Ora Masko* (tr. Ŝimomura) en 1931. La teatraĵo de Jamamoto juzo *Infanmurdo* (tr. Ŝimomura) aperis en 1930.

Klasikan drameton *Gracia*, de Fuĵisaŭa kosecu, tradukis Hata masajo kaj Murakami tomojuki (1930). Kortuŝa rakonto pri karceruloj estis aperigita traduke de grupo (sub gvido de Hattori tōru) en 1937: *Karcelo*, de Simaki kensaku. Al Nohara kiuiĉi, merita literatura pioniro, ni dankas tradukojn de du gravaj mitologi-historiaj verkoj: *Kroniko Japana*, kvinvoluma traduko de *Nihonŝoki* (720 p.K.), 1935-39; kaj *Zinnoo Sĵootoo Ki*, historio de la japana imperiestra trono verkita de Kitabatake ĉikafusa (1339), 1941.

1942-1971:

La Dua Mondmilito lasis en Japanio multe da ruinoj, sed post ĝi la situacio por Esperanto fariĝis pli favora. Du gravaj antologi-specaj verkoj aperis: la unua, en 1956, estis tradukita de Ossaka kenĵi, *El Orienta Florbedo* (kun poemoj); la dua, en 1965, estas *El Japana Literaturo 1868-1945*.

En 1954 aperis *La Kapao* (kaj aliaj rakontoj) de Akutagawa ryŭnosuke (tr. Nozima yasutarō). En 1958 Ossaka aperigis tradukon de *505 Elektitaj Poemoj el Mannĵoo-Ŝuu*, la klasika japana poemkolekto (8-a jc. p.K.).

La filmscenario *Mil Papergruoj* de Moroi zyōzi (tr. Tanaka sadami) aperis en 1959. Sub la ĉefredakto de Nakamura tazuo aperis (kvar) *Rakontoj de Oogai* (Mori oogai), 1962. *La Obstino*, rakonto de Nakazima atusi, estis tradukita de Miyamoto masao, 1963.

Kolektivo de KLEG, sub la gvido de Miyamoto, kompiltradukis la libron *Japanaj Malnovaj Rakontoj* (1965). Samjare aperis ekstraktaj verkoj de Deguĉi nao, onisaburo, sumiko, hidemaru kaj naohi:

Kvinteto (tr. Nakamura). De Ihara saikaku, verkisto vivinta dum la Tokugaŭa-epoko: 1642-93, aperis kolekto de kvin noveloj, *Kvin Virinoj de Amoro* (tr. Miyamoto), 1966.

El la *Vivo de Syunkin* de Tanizaki zyun'itirô (tr. Miyamoto masao kaj Isiguro teruhiko), kun 2 teatraĵoj kaj 2 noveloj, aperis en 1968. Modernajn hajkojn tradukis la hajkista grupo en Oosaka: *Etudo '68*. Rakonto *Kristo el Bronzo* de Nagayo yosio (tr. Ueyama masao) aperis en 1970.

En 1971 aperis *Neĝa Lando*, verko de la nobel-premiito Kawabata yasunari (tr. Konisi gaku). Samjare, Miyamoto pretigis tradukantologion *El Manĵoo*.

Kompreneble la tradukaĵoj el la japana aperis ne nur libroforme. Ili aperis ankaŭ en revuoj, kiel en *La Revuo Orienta*, *Oomoto*, *Literatura Mondo*, *Prometeo*, *Kajero*, *L' Omnibuso*, kaj aliloke.

Aperis pluraj kantaroj: el la plej modernaj elstaras *Japana Kantaro*, 1957, pretigita de Isobe syôsku; *60 Tradiciaj Japanaj Kantoj*, en redakto kaj traduko de Matuba kikunobu, 1967; *Kien Floroj?* (modernaj popolkantoj) de Konisi gaku, 1967; kaj *Venu Amikoj*, parte originala, de Konisi gaku, 1970. En la periodaĵo *La Movado* ĉiunumere aperas nova kaj malnova japanaj kantoj.

En 1952 aperis la originala verko de Hasegaŭa teru *Historieto de la Japana Literaturo*. Alia originala verko aperis en 1964: *Enciklopedieto Japana* de Nakamura tazuo, majstra enkonduko en la japanajn vivmorojn kaj kulturon. Citindas ankaŭ *El Japana Literaturo* (1868-1945), red. Miyamoto masao kaj Isiguro teruhiko, 1965. *Bibliografioj* de japana literaturo en Esperanto aperis en 1956 kaj en 1970.

7.2.26 El la Jida (Judgermana) Literaturo

Aperis pluraj verkoj de Ŝalom-Aleĥem: *Hebreaĵ Rakontoj* (tr. Muĉnik), 1923; *La Gimnazio* (tr. L.L. Zamenhof), 1924; la monologo *Ĉe Doktoro*, 1931; *Al Ĉiuj Egale (Mia Utopio)* (tr. M. Salzmann), 1948. Jam en 1912 estis provo traduki el Ŝalom-Aleĥem: la monologo *La Poto* (tr. S. Binder).

De aliaj verkistoj aperis ankaŭ tradukaĵoj. Ni rimarkas la dramon de S. Rappoport *Dibuk* (tr. Lejzerowicz), 1927, kaj la kontraŭrasisman teatraĵon de Lejb Malaĥ Misisipi (tr. I. Jurysta), 1939. I. Lejzerowicz tradukis la historifonan rakonton de Ŝalom Asch *La Sorĉistino el Kastilio*, 1933. El la jida kaj el la hebrea aperis novelaro: *Hebreaĵ Rakontoj* (tr. D.J. Rabinovic-Tajc), antaŭ la Dua Mondmilito, kun verkoj de J.L. Perec, A.G. Frug.

7.2.27 El la Jugoslaviaj Literaturoj

1887-1920:

Antaŭ la Unua Mondmilito ne aperis multaj verkoj libroformaj. En 1911 estis publikigita la interesa romano de August Ŝenoa *La Trezoro de l' Oraĵisto* (tr. Fran Kolar-Krom). En 1912 aperis antologi-karakterata verko, redaktita kaj tradukita de Mavro Ŝpicer: *Kroataj Poeziaĵoj*. La postan jaron, 1913, oni publikigis la verketon de Milka Pogaĉić *Konfeso* (tr. A. Jozić).

1921-1939:

La intermilita epoko estis, kontraŭe, multe pli fruktodona. En 1924 aperis la teatraĵo de Milan Ogrizović, *Aŭtuna Vespero*, elkroatigita de Ivo Rotkvić. En 1926 venis rakonto de Dinko Ŝimunović *Ano de l' Ringludo* (tr. Fran Janjić). En 1933 aperis unu el la plej gravaj kroataj verkoj, la nacia eposo de Ivan Mažuranić (tr. Mavro Ŝpicer) *La Morto de Smail-Aga Ĉengijić*. Novelo de Ivan Cankar aperis en poezia prilaboro pretigita de J. Stefanĉić: *La Servulo Jernej kaj Lia Rajto*, 1933.

Tradukĉefverko estas la romaneca biografio de Mirko Jelušić, *Cezaro*, elkroatigita en fajroŝprucan Esperanton fare de Ivo Rotkvić, 1934. La verketo de Ferdo Delak, laŭ la samnoma rakonto de la fama slovena verkisto Cankar, *Servisto Jernej kaj Lia Rajto*, aperis en traduko de F. Modrijan en 1936. La poemaro de Dragutin Tadijanović *Kanto al Mia Koro*, 1936, aperis en kompetenta traduko de J. Velebit.

1940-1971:

La jugoslavia Movado rapide reorganiziĝis post la milito. Tion demonstros la nivelo, kiun kvalite la tradukaĵoj atingis. En 1954 aperis la elslovenigita verketo de Fran Levstik *Martin Krpan* (tr. J. Kozlevčar). Samjare Demetrović, Mamužić kaj Takač tradukis el la kroata *Elektitajn Poemojn* de Boro Pavlović.

Komedio de Br. Nušić, *Suspektinda Persono* (elserbigita de A. Sekelj) aperis en 1957. Aliaj verkoj de Nušić ekzistas en Esperanto: i.a. *Analfabeto* kaj *Butono*. En 1959 aperis *Tri Satiroj* de Domanović, Milčinski kaj Čopić. J. Kozlevčar elslovenigis la rakonton de Venčeslav Winkler *La Ŝtelita Lampo* (1960). Samjare, ankaŭ elslovene, aperis la verketo de Erna Starovasnik *La Varma Rivereto*. El la kroata estis tradukita de B. Vančik la verko de Iv. Goran Kovačić *Kavo* (1960).

La popularsciencan romanon de la junaj astronomoj-esperantistoj *Tragedio en la Universo* tradukis elkroate I. Rotkvić, 1961. *La Fabeloj* de F. Škrljac (tr. J. Velebit) estis publikigitaj en 1962. En 1965 kelkajn *Kantoj de l' Amo kaj de l' Patriotismo* tradukis B. Miličević.

En 1972 du pliaj gravegaj verkoj en jugoslaviaj literaturoj estis publikigitaj en Esperanta traduko. Svetislav S. Petrović tradukis la faman dramon poemon de la Montenegrano Petro Petrović Njegoš *La Montara Krono*; Josip Velebit redonis en altnivela poezia Esperanto la klasikan eposon de la kroata literaturo *La Morto de Smail-Agao Ĉengiĉ* de la granda poeto Ivan Mažuranić.

Multaj aliaj tradukoj aperis en revuoj, ekz. en *La Suda Stelo*, *La Progreso*, *Monda Kulturo*, *Literatura Mondo*, *Internacia Kulturo*, *La Nica Literatura Revuo*, k.a.

El la ĉefaj jugoslaviaj verkistoj, kies verkoj aperis ekskluzive enrevue, ni rimarkas Cesarić, Krleža, Domjanić, Dučić, Gundulić, Rakić, Andrić, k.a. Grava estas *Bibliografio de Internacia Lingvo en Jugoslavio* de Marinko Gjiŝvoje, 1954 kaj 1967. Li, krome, kompilis bibliografion de la beletraj tradukoj de jugoslaviaj verkistoj en la Esperanto-gazetaro (1964).

7.2.28 El la Kartvela Literaturo

Pluraj verkoj aperis en revuoj intemaciaj aŭ en kelkaj efemeraj landaj organoj. Libroforme, la plejmulto aperis antaŭ la Unua Mondmilito: la rakonto de Ninoŝvili *Ordon* (tr. Tabukaŝvili), 1911, la verketo *Gogja Uiŝvili* (tr. Aĥvlediani), 1912. La verketo de Kazbek *Nino* (tr. Gogitidze) aperis en 1910.

7.2.29 El la Kataluna Literaturo

Antaŭ la Unua Mondmilito aperis libroforme pluraj verkoj de Santiago de Rossinyol: dramoj kiel *Folio de la Vivo* (1909), *La Patrino* (1908), *La Ĉiama Kantajo* (1910), *La Blua Korto* (1911), *Cikadoj kaj Formikoj* (1912), ĉiuj tradukitaj de Alfonso Sabadell. Vicente Inglada tradukis *La Griza Vilaĝo* (1911) kaj *Bonaj Personoj*. En 1909 aperis ankaŭ la triakta dramo de la teatra majstro Adrià Gual: *Mistero de Doloro* (tr. F. Pujulà-i-Vallès).

Post la Unua Mondmilito aperis du ĉefaj antologiformaj verkoj. Unu estis *Kataluna Antologio*, 1925, ĉefredaktata da Jaume Grau-Casas kun la helpo de aliaj 14 beletristoj. Ĝi dividiĝas en tri partojn (krom enkonduko): verkoj antikvaj, popolkantoj kaj moderna literaturo. Temas pri verko majstra, kun mejloŝtona signifo por la postaj tiaspecaj aperaĵoj. La alia verko estis la pli modesta *Hejma Prozo*, 1925 (tr. J. Bremón-Masgrau). En 1926 aperis grava verko de Prudenci Bertrana: *Barbaraj Prozaĵoj* (tr. Jaume Grau-Casas).

Post multjara interrompo, kaŭzita de la civila milito kaj de la malfavora situacio, aperis en 1967 la romano de Victor Català (ps. de Caterina Albert-i-Paradis, 1869-1966) *Soleco*, en eleganta traduko de Josep Ventura-i-Freixas.

7.2.30 El la Keltaj Literaturoj

Aperis nur du lingvo- kaj literatursciencaj verketoj: la unua pri la bretona lingvo, verkita en 1929 de Roparz Hemon: *Esploro pri la Situacio de la Bretona Lingvo*. La alia temis pri la kornvala, aperigita originale en Esperanto de Geoffrey A. Sutton en 1969: *Konciza Historio pri la Kornvala Lingvo kaj Ĝia Literaturo*.

7.2.31 El la Kirgiza Literaturo

Aperis la popoltradicia verko *Kozu Kurpeĉ kaj Bajan Slu* (tr. K. Boguŝeviĉ), 1901.

7.2.32 El la Laosa Literaturo

Nur antaŭ kvin da jaroj ekaperis en Esperanto la unuaj laosaj literaturaĵoj, kiujn ĝenerale publikigas Neo Lao Haksat, en Hanojo. Aperis ĝis nun tri novelkolektoj: *Indaj Gefiloj de Lao-popolo*, 1966; *Pluvas sur la Arbaron*, 1967; kaj *La Sovaĝa Kokino*, 1968.

7.2.33 El la Latina Literaturo

La unua kaj la dua kantoj de la *Eneido* de Virgilio (tr. Vallienne) aperis en 1904. En 1906 (2-a eld. 1910) aperis la tuta *Eneido*, heksametre tradukita, ankaŭ de Vallienne. Temas pri verko impona, kvankam ĝi estas forme mallerte redonita kaj kun kelkaj makuloj, ĉefe koncerne la tradukon de latinaj idiomaĵoj. De Lucius Apuleius aperis *Amoro kaj Psiĥe* (tr. E. Pfeffer), el *Ora Azeno*, 1910 (2-a eld. 1924). De Marcus Tullius Cicero aperis *Sonĝo de Scipio* (tr. Hj. Runeberg), 1910. El la verkaro de la latinaj komediistoj oni publikigis nur *Rudens* de Plautus (tr. E. Noël), 1906.

Poemoj ellatinigitaj aperis en *Parnaso de Popoloj* (de Catullus, Horatius, Seneca), 1913; en *Eterna Bukedo* (9 poemoj), 1931; kaj, dise, en *Literatura Mondo*, *Hungara Vivo*, *Norda Prismo*, *La Nica Literatura Revuo*. Verŝajne la plej multajn tradukis K. Kalocsay. La verko de Giovanni Pascoli, Italo, kiu poetis ankaŭ latine, *Thallusa*, aperis en traduko de L. Minnaja en 1969.

7.2.34 El la Latva Literaturo

Novelo de J. Poruks, *Vakciniuja Krono* (tr. P. Kikau) aperis en 1909. Intermilite aperis literaturaĵoj ĉefe en *Literatura Mondo* kaj en la antologioj *Literatura Observo* kaj *Norda Literaturo*. Libroforme, en la intermilita periodo aperis *Latvaj Kantoj* (tr. Ed. Jaunvalks), 1927. Post la milito, ekde 1964 *Pola Esperantisto* aperigis kelkajn tradukaĵojn. Krome: *Norda Prismo*, *Paco kaj Monda Kulturo*.

Libroforme aperis la verko de la granda poeto Jānis Rainis *Amo Estas pli Forta ol Morto* (tr. Ints Čāče), 1933. Postmilito aperis la verko *Jānis Rainis, Latva Popola Poeto*, 1965, kaj *Latva Poezio 1945-1966* (tr. Elvira Lippe kaj Milda Jakubcova), 1968, kun reprezentaj verkoj de 22 nuntempaj latvaj poetoj.

7.2.35 El la Litova Literaturo

En 1923 aperis *Litova Almanako*, pretigita de Dambrauskas, Klimas, Tijunaitis, Mačernis, Blažys, Bartoševičius, Šaulys kaj Koch. Iom pli poste, en 1938, aperis antologieto *El Litova Poezio* (tr. P. Lāpiene). Samjare aperis la verskolekto *Violetoj*, de B. Giedra, kun, krom originalaĵoj, ankaŭ kelkaj ellitovaj tradukoj. Hodiaŭ, verkoj de la litova literaturo estas troveblaj en la periodaĵo *Horizonto de Soveta Litovio*.

7.2.36 El la Nederlanda Literaturo

1887-1919:

Antaŭ la Unua Mondmilito ne multe aperis. La novelo de J.J. Cremer *Frato Jaupik* (tr. J. Holst) aperis en 1908. En 1909 aperis la verketo de Multatuli (ps. de E.D. Dekker) *Naŭ Historioj pri l' Aŭtoritato* (tr. J.P. Bruin). *Ostlorn*, pri-vilaĝa skizaro de S. Ulfers (tr. M.J. Wessel) aperis en 1911. Samjare aperis la unuakta komedieto de Van Driessche *Por Kvietaj Personoj* (tr. Amatus van der Biest). En 1913 aperis la dramo *La Ŝipeto* de J. Devos (tr. A. van de Velde).

1920-1941:

En 1923 aperis la historia rakonto de Van Limburg Brouwer *Akbar* (tr. J.C. kaj J.R.G. Isbrücker). Samjare aperis *El la Camera Obscura* de Hildebrand (tr. Mees). En 1925 aperis la verketo de Luiscius Stipriaan *Karaktero* (tr. H. Bulthuis), 2-a eld. 1928. La aforismostila verko estis jam tradukita de J. Bruijn en 1912 (2-a eld. 1920).

En 1926 H.J. Bulthuis tradukis la rakonton de Fr. van Eeden *La Malgranda Johano*. La Indoneziano Liem Tjong Hie tradukis el la fama kontraŭkoloniisma verko *Max Havelaar*, de Multatuli, la rakonton *Historio de Saidjah kaj Adinda*, 1927. En 1932 aperis la klasika verstragedio de J. van den Vondel *Gysbreght van Aemstel* (tr. J.R.G. Isbrücker). De la sama aŭtoro aperis en 1937 la biblia dramo *Josef en Dotan* (tradukita de grupo).

En 1936 aperis la verketo *Surprizoj* de Ina Boudier-Bakker (tr. T. Flint). La soci-kritika romano de M.H. Székely-Lulofs *Kulio* (tr. P.J. Makkinje) aperis en 1939. Samjare aperis la rakontaro de Jef Last *La Hispana Tragedio* (tr. G.J. Degenkamp). Dumilite, en 1941, aperis la romano de A.M. de Jong *La Perfido* (tr. W.F. Kruit). Pli frue, en 1933 aperis la rakonto de W.G. v.d. Hulst *Jaĉjo Holm kaj Liaj Amikoj* (tr. H.C. van Leeuwen).

1942-1971:

Postmilito ne mankis libro-eldonoj: la romano de Th. Thijssen *La Nevenkebla Ĝeno* (tr. F. Faulhaber) aperis en 1947. En 1951 aperis unu el la plej aktualaj kaj sukcesaj verkoj de Maurits Dekker, *La Mondo ne Havas Atendejon* (tr. F. Faulhaber): temas pri teatraĵo pri la atommilita danĝero. La psikologia romano de la filo de H.J. Bulthuis, la nederlandlingva verkisto Rico Bulthuis, *La Alia Pasinteco*, (tr. J.C. Isbrücker), aperis en 1952. La *Taglibro*, verkita dum dujara sinenfermiĝa eskapo el la nazioj far' de la juda knabino Anne Frank, aperis en 1959 laŭ traduko de G.J. Degenkamp. Satira verketo de E. Scheurmann, pri nia civilizo, *La Papalagoj* (tr. Faulhaber), aperis en 1963¹³.

7.2.37 El la Norvega Literaturo

La unua verko aperinta libroforme estis *Prozo el Danaj-Norvegaj Aŭtoroj* (tr. Thomsen), 1908. De la internacistatura verkisto H. Ibsen aperis *La Reaperantoj* (tr. O. Bünemann), 1910 (2-a eld. 1925), *Imperiestro kaj Galileano* (tr. H.J. Bulthuis), 1930, kaj la dramoemo *Peer Gynt* (tr. E.A. Haugen), 1951. Tiu lasta estas verŝajne la plej bona traduko el la norvega, sence kaj forme eleganta kaj fidela. De la alia internacistatura verkisto norvega Bjørnstjerne Bjørnson aperis du rakontoj: *Gaja Knabo* (tr. L. Sandberg kaj D. Johansen), 1934, kaj *Synnove Solbakken* (tr. E. kaj A. Weide), 1939. De la tria grava verkisto norvega, Knut Hamsun, aperis la verko *Victoria* (tr. O. Rygg), en 1938. *Norvega Kantareto*, pretigita de Liv Sandberg, aperis en 1936. Pluraj tradukaĵoj aperis dise en la Esperanta gazetaro, ĉefe tamen en *Norda Prismo* (1955-). Utila estas la *Norvega Bibliografio*, de L.K. Hunnes, 1964.

¹³ Post la redakta fino ni sciis pri la apero de *Nederlanda Bibliografio*, 1902-1972, kompilita de P. de Smedt (1972).

7.2.38 El la Persa Literaturo

En 1908-09 la Anglo George Cox publikigis elektitajn novelojn el la *Mil kaj Unu Noktoj* (*Aladin, Ali Baba, La Aventuroj de la Kalifo Harun Alraŝid*). De Omar Kajam aperis du tradukoj. La unua, aperinta en 1952, estis farita de C.M. Bean surbaze de la traduko anglalingva pretigita de Edward Fitzgerald. La dua, aperinta en 1953 (*Poemoj*), estis farita de G. Waringhien surbaze de la originala irana prateksto. Ĝi estas ne nur filologie supera al la unua, sed ankaŭ poezie kaj stile.

7.2.39 El la Pola Literaturo

1887-1918:

La unuaj esperantistoj estis Poloj kaj Rusoj. Pro tio, ĉefe en la unuaj tempoj de Esperanto, la tradukoj el la pola abundas. La unua verko libroforme aperinta estas du rakontoj, tradukitaj de A. Grabowski, 1891: unu de Prus (*La Nova Jaro*), la alia de Sienkiewicz (*Janko-Muzikanto*).

En 1904 aperis la poemaro de Słowacki *En Svisujo* (tr. Grabowski), kaj la verko *La Patro de Pestuloj* (tr. Grabowski), 1905. De Mickiewicz aperis la verketo *Sinjorino Twardowska* (tr. Grabowski), 1904 kaj la dramo *Improvizacio de Konrad* (tr. I. Dobrzański), 1910 (2-a eld. 1924).

De Waclaw Sieroszewski aperis la novelo *La Fundo de l' Mizero* (tr. K. Bein), 1904 (2-a eld. 1907, 3-a eld. 1926).

Tre ŝatata estis la verkistino romantika kaj progresema Eliza Orzeszkowa (ps. Orzeszko). El ŝiaj verkoj aperis la amrakonto *La Interrompita Kanto* (tr. K. Bein), 1905 (4-a eld. 1928), *Bona Sinjorino* (tr. K. Bein), 1909 (2-a eld. 1924), la novelo *A... B... C...* (tr. Ender), 1909 (2-a eld. 1957), la romano *Marta* (tr. L.L. Zamenhof), 1910 (4-a eld. 1968), kaj noveleto *La Ĝemo de la Vivo* (tr. M. Czerwiński), 1912.

En 1907 aperis la traduko de la trivoluma romano de Bolesław Prus *La Faraono*, ĉefverko de la tradukarto de K. Bein: tion pruvas la fakto, ke ties 4-a eldono aperis en 1957. De Prus aperis ankoraŭ rakonto: *Pekoj de l' Infaneco* (tr. Grabowski), 1913 (2-a eld. 1963).

Du tragediojn klasikemajn tradukis Leono Zamenhof: *Aspazio* de Świętochowski (1908) kaj *Protesilas kaj Laodamia* de Wyspiański (1908). De Wł. Reymont aperis pluraj noveloj kaj rakontoj (tr. Bein) en 1908 kaj 1910, novelaro *Ave Patria* (tr. Leono Zamenhof), 1909, kaj *El la Konstituciaj Tagoj* (tr. Zetel), 1910.

Pluraj estis ankaŭ la tradukaĵoj el Sienkiewicz. Krom *Janko-Muzikanto* (1891) aperis *La Juĝo de Oziris* (tr. Grabowski), 1908, *Ni Sekvu Lin* (tr. Br. Kuhl), 1909, la drambildo *Kiu Estas Kulpa?* (tr. Br. Kuhl), 1912, kaj la humura rakonto *Ŝi la Tria* (tr. A. Grabowski), 1913.

De J.A. Fredro aperis la komedio *Consilium Facultatis* (tr. A. Grabowski), 1909, kaj de Bałucki aperis la rakonteto *Ama Bileto* (tr. Ender), 1909. La *Legendoj* de Niemojewski estis eldonitaj en 1911 (tr. Br. Kuhl), kaj la postan jaron 1912 aperis *Rakontoj* de Maria Konopnicka, 2-a eld. 1964. *Halka*, la kvarakta opero de Wolski (muziko de Moniuszko, kantita dum la Krakova Kongreso en 1912), aperis en 1912 en traduko de Grabowski.

La tragedio de Słowacki *Mazepa* (tr. A. Grabowski) aperis en 1912. Samjare aperis verketo de Żuławski (tr. Grabowski) kaj verketoj de Gasiński. La kvarakta dramo de Przybyszewski *La Neĝo* (tr. T. Ficowski) aperis samjare. En 1912 aperis krome ses poemoj el la *Libro de Profetoj* de Lange (tr. A. Grabowski). La postan jaron aperis la verketo de Dygasiński *Lupo, Hundoj kaj Homoj* (tr. Br. Kuhl). En 1918 aperis la eposo de A. Mickiewicz *Sinjoro Tadeo*, en la klasika traduko de A. Grabowski, kiu sciis redoni elegante kaj precize la originalon (2-a eld. 1955).

En ĉi tiu periodo aperis la unua esperantlingva antologio, la modesta, nur prova *Pola Antologio*, pretigita de K. Bein, 1906. Kolekto el tradukpoemoj ĉefe elpolaj estas *Sonoj Esperantaj*, de Leo Belmont (ps. de Blumenthal), 1908.

1920-1939:

En 1923 aperis *El la Lando de Ruino* de Wyslouch (tr. S. Kornfeld). De Sienkiewicz aperis pluraj verkoj intermilite: i.a. *Noveloj* (tr. Lidja Zamenhof), 1925, *Quo Vadis?* (tr. Lidja Zamenhof), romano pri antikva Romo, 1933 (2-a eld. 1958), la rakonto *Orso* (tr. A. Oberrotman), 1933, kaj scenoj el *Tra la Dezerto* (tr. W. van Zon), 1936. De St. Baliński aperis *La Lasta Kravato de Aleksy* (tr. Karolczyk), 1925. En 1927 aperis *Bonhumoraj Rakontoj* de Korczak (tr. A. Weinstein). Porsceneja verketo de Bałucki *Kuzeto* (tr. S. Kornfeld) aperis en 1928. *Du noveloj* de B. Prus, tradukitaj de Lidja Zamenhof, aperis en 1932. La romano de J. Wolski, *Ĉu Ĝi Estas nur Fabelo?* (tr. R. Dąbrowski) aperis en 1935.

1940-1971:

Pro la milito unue, pro la malfavoraj politikaj cirkonstancoj poste, libroj en Esperanto povis aperi en Polio nur ekde 1957. En 1957 aperis *Medalionoj* de Zofia Nałkowska (tr. Hodakowski), rakontaro pri suferoj sub la nazia regado. Aperis, krome, poemaro de Julian Tuwim en Esperanta traduko (1956), kaj *Kiel Esti Amata*, de K. Brandys (tr. Jerzy Grum), 1964. Samjare aperis *Sur la Nobla Ĉevalo* de Andrzej Szczypiorski (tr. W. Więcko). Krome, venis multaj reeldonoj, tre bonvenaj, de malnovaj verkoj. En 1955 aperis interesa literaturhistoria verko: *Adam Mickiewicz*, de Mieczysław Jastrun.

7.2.40 El la Portugallingva Literaturo

El la portugala literaturo aperis du antologioj: *Antologio de Brazilaj Rakontoj* (kun verkoj de 3 aŭtoroj), redaktita de A. Caetano Coutinho, 1953, kaj *Antologio de Portugalaj Rakontoj*, redaktita de Manuel de Seabra, 1959.

Ĉefe en Brazilo estas aktiva, forta spiritista literatura grupo. Ĝi eldonis multajn beletraĵojn. I.a. aperis la tradukverko de F.V. Lorenz *Voĉoj de Poetoj en la Spirita Mondo*, 1944, la romanoj de Francisco Cândido Xavier *Antaŭ 2000 Jaroj* (1951), *Nia Hejmo* (1959), *Ago kaj Reago* (1963), *Paŭlo kaj Stefano* (1966), ĉiuj tradukitaj de L.C. Porto Carreiro-Neto. En 1970 aperis ankaŭ la spiritisma romano de Almerindo Martins de Castro *La Turmentego de la Memmortigintoj*.

Ne mankas kompreneble ankaŭ alispecaj verkoj. Tiel, aperis la porinfana komedieto de Coelho-Netto *La Korvo kaj la Vulpo* (tr. Nuno Baena), 1922. La komedio de Arthur Azevedo *Amo per Proverboj* (tr. A. Couto Fernandes) aperis en 1920 (2-a eldono 1932).

En 1931 la verko tradukita de Kalocsay *Eterna Bukedo* prezentis fragmenton el *La Luziadoj* de Camões. La verketo de Alencar *La Vidvineto* (tr. L.C. Porto Carreiro-Neto) aperis en 1946. La biografio de la fama politikisto *Rui Barbosa*, de Fernando Nery (tr. J. Joels) aperis en 1949.

De la fama verkisto Castro Alves aperis la poemo *La Negrista Ŝipo* (tr. F.V. Lorenz), 1947, kaj *Elektitaj Poemoj*, 1959, en la valora poezia traduko de la poeto L.H. Knoedt.

De la mondfama verkisto Machado de Assis aperis *Teatro* (kun kvar komedioj) en 1958. La komedio de Joracy Camargo *Dio Rekompencu Vin* (tr. Sylvio Peixoto) aperis en 1959, kaj traduko de filozofia verko de Huberto Rohden, *Imperativoj de la Vivo*, en 1963. Mallonga, sed por nefakuloj utila verketo estas *Historio de la Portugala Literaturo* de Agostinho da Silva (tr. Manuel de Freitas), 1948.

7.2.41 El la Provenca Literaturo

Verŝajne sola libroforme aperinta verko estas la grava poemo *Mirejo* de Mistral, poezie tradukita de Paul Champion kaj E. Noël, kaj aperinta en 1909.

7.2.42 El la Retoromanĉa Literaturo

En *Svisa Antologio*, 1939, troviĝas bonega poemkolekto (en traduko de K. Kalocsay) kaj enkonduko de Arthur Baur (redaktoro de la antologio kaj samtempe tre konata romanĉ-lingvisto). Verketo de la ladina (t.e. engadindialekta) poeto Peider Lansel *La Retoromanĉoj* (tr. de Agricola, ps. de Hans Jakob), 1938, donas historiajn kaj etnologiajn informojn pri la retoromanĉaj valoj.

7.2.43 El la Rumana Literaturo

La ĉefa tradukisto el la rumana lingvo estis Tiberiu Morariu. En lia traduko aperis en 1927 novelaro de Brătescu-Voinești *Niĉjo Mensogulo* (kaj aliaj noveloj), en 1929 la rakonto de Mihail Sadoveanu *Nobela Peko*, kaj en 1930 la poemaro en prozo de Emil Isac *Sonorilo kaj Kanono. Rumana Bonhumoro* en *Elektitaj Rakontoj* tradukis kaj aperigis en 1932 P. Firu kaj Sigismundo Pragano. En la ĉefaj literaturaj gazetoj en Esperanto, precipe post la Unua Mondmilito, aperis dise multaj tradukoj el la rumana. En la kadro de la pupteatra movado aperis pupteatraĵoj de A. Popescu (tr. J. Petrin, 1970), kaj de Aleko Popoviĉi (tr. Petrin kaj Sigmund, 1971).

7.2.44 El la Rusa Literaturo

1887-1914:

La unuaj esperantistoj estis Poloj aŭ Rusoj. Tio eksplikas la fakton, ke tre multaj el la piej fruaj tradukaĵoj estis faritaj el la pola kaj el la rusa. Jam en 1889 aperis *Princino Mary*, rakonto de Lermontov (tr. E. de Wahl): ĝia dua eldono, aperinta kun mankanta parto, eliris sub la titolo *Princidino Mary* en 1896. En 1894 aperis la orienta rakonto *Demono* (tr. N. Devjatnin), la turka novelo *Aŝik Kerib*, 1895 (tr. N. Kuŝnir) kaj en 1912 *Novaj Versaĵoj* (tr. Boris Mirski), ĉiuj verkoj de Lermontov.

De Romanov (sub la pseŭdonimo K.R.) aperis la 3-akta dramo *Renaskita Manfred* (tr. Majnov), 1891, kaj en 1914 (2-a eld. 1923) la kvarakta dramo *La Reĝo Judea* (tr. N. Devjatnin).

De A.S. Puŝkin aperis verkoj tre frue: *La Neĝa Blovado* (tr. Grabowski) (1888). Ĝi estis retradukita fare de A. Fiŝer en 1923: *Neĝblovado*. En 1894-95 aperis la dramo Boris Godunov (tr. A. Grabowski), 2-a eld. 1906. Ankaŭ la teatra ĉefverko *Ŝtona Gasto* (tr. N. Borovko) aperis en 1895. Poste aperis la dramaj scenoj *Mocart kaj Saljeri* (tr. Vs. Lojko), 2-a eld. 1907; en 1906 la verko *Poltavo* (tr. Devjatnin); kaj en 1913 la novelo *La Pafjo* (en progresema lingva traduko de A. Fiŝer), 2-a eld. 1923.

De VI. Korolenko aperis du verkoj: *Fantomoj* (tr. VI. Gernet), 1896, kaj *Arbaro Bruas* (tr. M. Ŝidlovskaja), 1914.

Sed la verkisto, el kies verkaro oni plej multe tradukis dum la unuaj tempoj, estis certe Lev Tolstoj. Oni aperigis rakontojn, filozofiajn verkojn, religi-etikajn traktaĵojn. El la rakontoj, ni rimarkas la aperon de *Dio Ĉiam Veron Vidas*, 1895, tradukita de Lojko (refoje tradukita de Kabanov en 1912). En 1912 aperis pluraj tradukoj faritaj de N. Kabanov: *Kie Estas Amo Tie Estas Dio, Per Kio Homoj Estas Vivaj, Du Maljunuloj, Sieĝo de Sebastopolo*. Lingve kaj enhave interesa estas la komedieto *Unua Brandfaristo* (tr. A. Burenkov), 1896; la rakonto *La Konfeso* (tr. M.S. Tenner) aperis en 1911. Samjare aperis *Mia Onklino Tatiana Aleksandrovna* (tr. J. Flourens). Multon tradukis ankaŭ Anna Ŝarapova: *Unu Animo en Ĉiuj* (rakonto); 1912, *Dio - Unu por Ĉiuj* (rakonto), 1912; *La Morto de Ivano Iljiĉ* (romano), 1913.

De Vs. Garŝin aperis du rakontoj (tr. N. Kazi-Girej) en 1896: *Kvar Tagoj kaj Attalea Princeps*. Krome, aperis la rakonto *Ruĝa Floro* (tr. Boguŝeviĉ), 1905, *Legendo pri Fiera Ageo* (tr. N. Kabanov), 1916, kaj la rakonto *Signalo* (aperinta intermilito).

De Maksim Gorkij bedaŭrinde la rikolto ne estas riĉa. Aperis en 1906 la verko *Bolesĉjo* (tr. Iv. Seleznjov) kaj, en la verko *Du Slavaj Rakontoj, La Rakonto de Filip Vasiliĉ* (tr. V. Dufeutrel), 1908.

Rakontoj de L. Andrejev aperis en 1906: *Ruĝa Rido* (tr. F. Avilov). Kaj en 1909: *Rakonto pri Sep Pendigitoj* (tr. I. Ostrovski).

En 1906 aperis verketo de Nemiroviĉ-Danĉenko *Reviviĝinta Kanto* (tr. W. Erdmann). Pli abunda estas la rikolto el verkoj de N.V. Gogol: la kvinakta komedio *La Revizoro* aperis en 1907 en bona traduko de L.L. Zamenhof. La rakonto *Maja Nokto* (tr. R. Frenkel) aperis en 1912. En 1911 aperis la verko *Portreto* (tr. A. Fiŝer), samjare la verketo *La Mateno de Aferisto* (tr. A. Arumov). Proksimume en la sama periodo aperis ankaŭ la monologo *La Frenezulo*.

Ankaŭ el la verkoj de Iv. Turgenev la rikolto estas abunda. En 1908 aperis *Kanto de Triumfanta Amo* (tr. A. Fiŝer). La verko *Patroj kaj Filoj* aperis en 1909, en nekutime misflegita traduko de K. Bein. Samjare aperis la prozlikrika verko *Versaĵoj en Prozo* (tr. K. Bein). La postan jaron aperis la verko *Anjo* (tr. A. Fiŝer kaj V. Zamjatin). En 1912 aperis la fantaziaĵo *Fantomoj* (tr. A. Fiŝer). La postan jaron oni publikigis *Stranga Historio* (tr. M. Ŝidlovskaja). Fine, en 1914, aperis *La Faktoro* (tr. A. Jodko).

De Ĉirikov aperis la rakonto *En Malliberejo* (tr. K. Bein), 1909. De Dmitrij N. Mamin-Sibirjak aperis *Rusaj Rakontoj* (tr. N. Kabanov), 1909 (2-a eld. 1924); kaj *Fabloj* de Krilov (tr. Devjatnin) en 1910.

La postan jaron aperis *Du Rakontoj* de Ĉehov (tr. B. Kotzin). De Aleksej Konstantinoviĉ Tolstoj aperis la historia romano *Princo Serebrjanij* (tr. M. Ŝidlovskaja), 1912; samjare, la verko de Naĵivin *Kion Parolas la Steloj* (tr. M. Fetisov), retradukita de N. Kabanov en 1915. La rakonto de Timkovskij *Salajro* (tr. T. Ŝĉavinskij) aperis en 1914, la postan jaron la verko de F. Dostoevskij *Blankaj Noktoj* (tr. S. Belorukov). En 1914 aperis interesa verketo en Odeso: *Intima Parolad'*, poezio de rusaj ego-futuristoj (tr. Ilarij of Robis, ps. de Nikolaj Borisov). Interesa kolekto el verkoj elrusigitaj estas la *Plena Verkaro* de N. Devjatnin (kvar volumoj aperintaj inter 1906 kaj 1911).

1915-1949:

La milito unue, poste la rusa revolucio, kaj la rusa civila milito signifis paŭzon en la apero de literaturajoj. Sed tuj post la malapero de la t.n. "militkomunismo" montriĝis, ke la kultura vivo en Esperanto estis vigla kaj talentriĉa. Pluraj verkoj aperis en Sovetio, sed granda parto, ĉefe la prisocialismaj, aperis en Leipzig (SAT, Ekrelo). La soveta Esperanta literatura "plejado" estis perforte haltigita de la stalina malpermeso, kaj, iom pli poste, de la mortkondamnoj.

De V.G. Avsejenko aperis la verketo *Fraŭlino Suzano* (tr. P. Medem), 1919. En 1921 aperis la poemo *Monna Liza* de Miĥail Gerasimov (tr. N. Nekrasov). Du verkoj de Blok aperis en 1922 resp. 1924: *Dekdu kaj Najtingala Ĝardeno* (ambaŭ tr. de Nekrasov). La verko de Korolenko *La Senlingvulo* (tr. M. Ŝidlovskaja) aperis en 1922; la prirevolucia rakonto de Aleksandr Drozdov *Krucumo* (tr. N. Hohlov) en 1922; la poemo de K.D. Balmont *Blanka Cigno* (tr. Nekrasov) en 1923. De la sama aŭtoro aperis en 1921 ankaŭ *Elektitaj Versaĵoj* (tr. Nekrasov).

Abundas ankaŭ rikolto el verkoj de Puŝkin. En 1923 *Tri Noveloj: Pikreĝino, Neĝblovado, Pafo* (tr. A. Fiŝer), en 1927 la grava romano *La Kapitanfilino* (tr. M. Ŝidlovskaja), kaj en 1931 la versromano *Eŭĝeno Onegin* (tr. N. Nekrasov).

De Turgenev aperis *Elektitaj Noveloj* (tr. A. Mexin), 1923. De Vas. Doroŝeviĉ aperis la satiraj *Orientaj Fabeloj* (tr. N. Hohlov), 1924. Samjare aperis rakonto de V. Garŝin: *Signalo*. En 1924 aperis ankaŭ *Rakontoj de Ĉehov* (tr. P. Hitrov), kaj en 1925, de la sama aŭtoro, la komedieto *La Urso* (tr. N. Devjatnin), La kristnaska rakonto de V. Korolenko *La Songo de Makaro* (tr. M. Ŝidlovskaja) aperis en 1927. En 1929 sekvis la priestonteca romano de A. Bogdanov *Ruĝa Stelo* (tr. Nekrasov kaj S. Rublov). La romano de Aleksej Nikolajeviĉ Tolstoj *Aelita* (tr. E. Pill) aperis en 1928, samjare, de la sama aŭtoro, ankaŭ la tragedio *La Morto de Danton* (tr. N. Hohlov). La socialista dramo de S.K. Lalikov *Versala Kaptito* (tr. Ŝ. Goldfeder) aperis en 1929; samjare aperis ankaŭ la verko de Lev Tolstoj *Ĥodinka*.

La poemon de Vl. Majakovskij *Per Voĉo Plena* (1930) aparte bone tradukis Hohlov, Nekrasov kaj Rublov. La moderna kvarakta dramo de B. Lavrenev *Disrompo* (tr. H. Sazonova) aperis en 1931, la socitendenca verko de F. Svjatenko *Nova kaj Malnova Uzinmajstro* (tr. Ŝvedova) aperis samjare.

La teatraĵo de O. Demenskij *Nigra Pano* (tr. A. Jürgensen) aperis en 1932. Samjare venis ankaŭ la revolucia rakonto *La Submarinistoj*, de Novikov-Priboj (tr. E. Blinov). La verko de D. Furmanov *Ĉapajev* (tr. de grupo, kun Devjatnin) aperis en 1933.

En la sama periodo en Leipzig estis eldonita la verketo de Maksim Gorkij *Kiel Mi Lernis*, 1931. En 1937 aperis noveloj de Mamin-Sibirjak kaj de Lermontov (tr. Filatov).

El la literaturhistoria vidpunkto valora estas la originala studo de N. Nekrasov *Patri-Ideo en Nuna Rusa Literaturo*, aperinta en *La Nova Epoko*.

1950-1971:

En 1950, cetere en Okcidento, aperis la rakonto de Najivin *Kiso de la Reĝino* (tr. D. Staritsky). De la sama tradukinto aperis ankaŭ *Kaŭkazaj Rakontoj*, de Lermontov, 1964.

Ree komenciĝis la esperantista vivo en Sovetunio: unue singarda kaj modesta, poste kvalite ĉiam pli alta. En 1964 aperis *Elektitaj Versaĵoj* de Lermontov; en 1965 *Versoj Elektitaj* de S. Jesenin; samjare *La Sorto de Homo* de Miĥail Ŝolohov; en 1967 *Bone! Poemo de l' Oktobro* de Vl. Majakovskij. Ilin tradukis ĝenerale grupo, en kiu elstaras la poeto K. Gusev.

En 1969 aperis ankaŭ la porjunulaj *Du Noveloj* de Arkadij Gajdar (tr. V. Samodaj kaj E. Ostroŝnikova).

En 1966 aperis *Kantoj de 15 Sovetaj Respublikoj*. En 1967 estis la vico de la kantaro *Kantoj de Niaj Patroj*. En ĝis nun 3 kajeroj aperis *Kantoj de Sovetaj Komponistoj*.

7.2.45 El la Sveda Literaturo

Bonan superrigardon pri la moderna sveda literaturo donas la unua volumo de *Sveda Antologio* (1934).

En 1950 aperis la *Sveda Novelaro* (tr. F. Szilágyi), kun 20 noveloj de 16 aŭtoroj. Ankaŭ antologiecan karakteron havas la verko de Magda Carlsson *Sveda Poemaro* (1954) kun verkoj de 29 svedaj poetoj.

De la nobelpremiita (en 1909) verkistino Selma Lagerlöf ekzistas en Esperanto reprezenta rikolto: en 1908 aperis la rakontoj *Reĝino de l'Arbaro* kaj *Sur la Fundo de l' Granda Kungahella* (tr. Bäckström), en 1930 la romano *La Junulino el Stormyr* (tr. O. Frode), en 1933 la rakonto *La Infanoj de Betlehem* (tr. O. Frode), en 1933 la romano *La Mono de Sinjoro Arne* (tr. Stellan Engholm), la postan jaron la romano *Gösta Berling* (tr. S. Engholm), kaj en 1938 aperis la romano *La Ringo de la Generalo* (tr. S. Engholm).

De la mondsignifa dramverkisto August Strindberg aperis ankaŭ tre valoraj verkoj: la naturalisma dramo *Fraŭlino Julie* (tr. P. Nylén kaj S.E. Krikortz) en 1908; samjare la unuaktaĵo *Pario* (tr. B. Ström), en 1926 la verko *Insulo de la Feliĉuloj* (tr. Oskar Frode); en 1928 la verko *La Konscienco Riproĉas* (tr. G.H. Backmann), kaj en 1935 la dramo *Pasko* (tr. St. Engholm).

De aliaj verkistoj libroforme aperis malmulto. De E. Flygare-Carlén aperis la verketo *La Literaturisto kaj Lia Fianĉino* (tr. Otto Zeidtlitz), 1895; en 1946 aperis la romano de D. Flood *Mi Serĉis Oron kaj Leon, sed Trovis...* (tr. K. Gustafsson). Multaj literaturaĵoj aperis en la ĉefaj revuoj de la Esperanta Movado: multaj precipe en *Literatura Mondo* kaj en *Norda Prismo*. Tre aktivis sur traduka kampo Stellan Engholm, F. Szilágyi, Magda Carlsson, O. Frode, k.a. Aperis du kantaroj: unu pretigita de G. Löfvenmark (1908), kaj la dua de Malmgren (1931, 4-a eld. 1934).

7.2.46 El la Ukrajna Literaturo

En 1909 aperis la verko *Pjatzlotniko*, de Kocjubinski (tr. M. Korotkij). En 1912 aperis la poemo de la fama verkisto Taras Ŝevĉenko *Katerino* (tr. N. Devjatnin). La novelo de S. Martos, *Deziro de Diakono*

(tr. Anatol Koh), aperis samjare. En 1936 aperis la novelo de S. Maršak *Mr. Twister* (tr. R. Estont). Nur en 1971 ekaperis novaj literaturaĵoj libroforme: valora estas la verko *Liriko* de Lesja Ukrainka, redaktita de Nadja Andrianova, kun tradukaĵoj pretigitaj de Andrianova, Gusev, Kobo, Logvin, Dresen.

7.2.47 El la Uzbeka Literaturo

En la lerta traduko de Petro Poliščuk aperis la legendo de Ŝaraf Raŝidov *La Kaŝmira Kanto*, 1967, kaj la socipriskriba lirika verko de Ĥamid Alimĝan *Zejnab' kaj Aman'*, 1968.

7.2.48 El la Vjetnama Literaturo

La eldono de esperantlingvaj literaturaĵoj komenciĝis en Norda Vjetnamo antaŭ proks. 12 jaroj. Ilin tradukas ĝenerale la Hanoja Esperanto-Grupo, kaj ilin eldonas la Fremdlingva Eldonejo en Hanojo.

La debuto estis la legendkolekto *Monto de l' Virino, Kiu Atendas Sian Edzon*, 1959. Baldaŭ sekvis la rakontaro de la Taj-nacimilitato *La Geedzoj A Fu*, de To hoai, 1960. Samjare aperis la novel-kolekto pri la kontraŭfranca rezistado *Pro Unu Bovino*.

En 1961 aperis la romano samtema de Bui duc ai *Franjo Tu Hau*. En 1962 aperis la novelkolekto de Tran do Djen Bjen Fu. La verko de To hoai *La Aventuroj de Zemen* aperis en 1963. Ankoraŭ pri la kontraŭfranca gerilo temas la romano de Huu mai *La Lasta Altaĵo*, 1963.

Pri la kontraŭsona gerilo temas la novelaro *La Morto de Jankio*, 1964. La socirealista romano de Nguyen kong hoan (el 1938), *Senelirejo*, aperis en 1963. De nun, preskaŭ ĉiuj eldonaĵoj pritraktas la kontraŭuson rezistadon aŭ la sudvjetnaman naciliberigan batalon: la novelaro *Meze de l' Flamoj*, 1965; *La Eburaj Kombiloj*, 1967; la romano de Anh duk *Hon Dat*, 1968.

Lastaj eldonaĵoj estas la novelaro de Nguyen sang *La Drinkejo de l' Mutulo* kaj la romano de Ho phuong *Kan Lik*, 1969. En 1971 aperis la novelkolekto de 19 aŭtoroj *La Horloĝisto de Djen Bjen Fu. Tagkajero en Prizono* de Ho chi minh, 1966, kaj *Elektitaj Poemoj de To huu*, 1964, kompetente tradukis Dao anh kha. Aperis krome politikaj kaj prisociaj eldonaĵoj.

7.3 Antologioj de Tradukoj

7.3.1 Enkonduko

Ni jam aludis pri la antologioj en la ĉapitroj dediĉitaj al la naciaj literaturoj en Esperanto. Tamen, la fakto, ke en Esperanto aperis pluraj antologioj internaciaj, kaj ke tiuj antologioj havas apartan signifon por la Esperanta kulturo, ĉu literaturhistorie, ĉu pure lingve, devigas nin pritrakti ilin iom pli detale, ankaŭ pro nura informa celo

7.3.2 La Unua Periodo

La unua traduka poemkolekto estas *La Liro de l' Esperantistoj*, de A. Grabowski (1893), kiu enhavis versaĵojn jam aperintajn en Lingvo Internacia. Tiu libreto estas unu el la fontoj, el kiuj ĉerpis la poezia parto de *Fundamenta Krestomatio*. En 1902 aperis la unua eldono de *Esperantaj Prozaĵoj*, kolekto el originalaj kaj tradukitaj noveloj, eseoj, rakontoj, prilingvaj artikoloj el *L'Espérantiste*. Fine, en 1903 (17-a eld. en 1954) aperis *Fundamenta Krestomatio*, kolekto el modelaj, stile "klasikaj" verkoj, poemoj, prozaĵoj, originalaj kaj tradukitaj. La stilon glatigis L.L. Zamenhof.

La signifo de tiuj verkoj estas ĉefe lingva kaj tradici-krea: ili estas belstilaj ekzemploj, pli-malpli pure zamenhofaj, tiuj de FK kontrolitaj de Zamenhof mem, tiuj de EP kontrolitaj de L. de Beaufront. Ili

vekis imitemon kaj ŝaton por la klasika stilo — sed ankaŭ malhelpis, iel bremsis pluan, originalan ellaboron.

La vera momento de la antologioj naskiĝis en 1906, kiam aperis la klasikstila *Pola Antologio* (nur prozaĵoj), redaktita kaj tradukita de K. Bein, kiu troviĝis en la ascendo-branĉo de sia literatura kariero. En 1907 la sama aŭtoro eldonis *Internacia Krestomatio*, verketon el 7 lingvoj. Inter 1907 kaj 1908 aperis duvoluma *Hungara Poemaro*, iom malmatura provo traduki el 4 poetoj, kaj el la *Hungara Kantaro*, tradukita de Fiedler, Marich, Altenburger kaj Rajczy.

Nur la plena liberiĝo de la latentaj lingvoesprimaĵoj igos tiujn provojn sukcesaj. Citendas ankoraŭ *Hungaraj Popolkantoj* (unua volumo 1908, dua volumo 1917). En 1908 aperis *Prozo el Danaj-Norvegaj Aŭtoroj* de Thomsen, kaj *Sonoj Esperantaj* de Leo Belmont (ps. de Leo Blumenthal), kun tradukaĵoj el la pola kaj el aliaj lingvoj.

Nova Antologio el la pola, en 1909 (reproso en 1965), estis tradukita de A. Grabowski. *Japanaj Rakontoj*, en traduko de Cif toŝio, aperis en 1910, kaj estis sukcese reeldonita dufoje. *Kroataj Poeziaĵoj* estas antologiforma libro redaktita kaj pli-malpli interese tradukita de la jugoslavo Mavro Ŝpicer (1912).

Sed la tiama tradukpoezia ĉefverko estas sendube *El Parnaso de Popoloj*, de Antoni Grabowski, kun verkoj tradukitaj el 30 lingvoj (nome el la angla, bohema, bulgara, dana-norvega, finna, flandra-nederlanda, franca, germana, greka antikva kaj moderna, hispana, hungara, itala, japana, kartvela, kataluna, kaŝuba, kroata, latina, litova, luzica, pola, portugala, provenca, rumana, rusa, serba, slovak, slovena, sveda, ukraina). Multaj konataj poetoj troviĝas en ĉi tiu antologio, verkita en lingvo jam matura (1913!), esprimriĉa, belritma kaj rim-abunda. Eble la tradukaĵoj el ne-polaj aŭtoroj aspektas iom unutonaj, sed la pola parto estas elstara. En ĝi ni trovas la mezurilon por la estontaj tradukistoj.

En 1913 aperis en Moskvo *Orienta Almanako*, kun tradukaĵoj el la araba, armena, ĉeĉena, hebrea, hindia, ĉina, japana, kartvela, lezgina, sanskrita kaj tatara lingvoj. Verkon hodiaŭ nekonatan aperigis iu “Narciso” en Saratov: *Armena Poezio*, malgranda poem-kolekto. Saĥarov, en 1915, aperigis verkon, pri kiu oni ne plu multe parolas, eble maljuste: *Esperanta Krestomatio*, kun literaturaj provoj el 42 popoloj. Fine, en 1921, aperis alia grava, kvankam negranda verko de Grabowski: *Postrikolto*, kiu, krom tradukaĵojn, prezentis ankaŭ originalajn verkojn.

7.3.3 La Dua Periodo

Bona, kvankam malgranda antologieto el bohema poezio aperis en 1920: *Bohemaj Grenatoj*, de St. Schulhof. El la ĉina kaj japana klasikaj literaturoj tradukis Ossaka kenĵi en libro aperinta en 1921: *Perloj el la Oriento*. En 1923 aperis *Litova Almanako*, al kiu kunlaboris traduke multaj esperantistaj beletristoj. Sed jam estis la tempo de la influa Budapeŝta Skolo: Kalocsay debutis traduke en la poezia kampo per la libro *Kantanta Kamparo* (1923), antologio el popolkanzonoj de Hungario. Aliaj kanzonoj hungaraj aperis en 1928, kaj, en traduko de Kalocsay, ankaŭ en 1929.

En 1925 aperis unu el la mejloŝtonoj de la Esperanta traduk-literaturo: *Kataluna Antologio*, redaktita de Jaume Grau-Casas, kun la kunlaboro de aliaj 14 kuntradukintoj. La abundo de filologiaj notoj, la lingvosciencia enkonduko, la prezento kaj la amplekso, kaj la literatura valoro de la tradukaĵoj fiksas la nivelon, kun kiu poste ĉiu antologio estis komparata. Samjare, la pli modesta *Hejma Prozo* de J. Bremón-Masgrau konatigis prozaĵojn ĉefe el la kataluna.

En 1925 aperis ankaŭ la *Bulgara Antologio*, ĉefredaktita de Iv. Krestanov (la poeziajn tradukojn pretigis tamen K. Kalocsay). En 1927 aperis, en traduko de Ed. Jaunvalks, *Latvaj Kantoj en Esperanto*, kaj samjare Julio Mangada-Rosenörn aperigis antologiforman libron *El Moderna Hispana Parnaso*, kun poeziaj tradukoj el la hispana.

Belga Antologio, kun du partoj, la flandra kaj la valona (1928), en la respektiva ĉefredakto de H. Vermuyten kaj de M. Jaumotte, prezentas valoran elekton el la plej reprezentaj verkistoj belgo-devenaj.

Poemaro el Hungarlando (1929), estis lerte pretigita de F. Szilágyi, kiu tiam ankoraŭ laboris ĉefe sur la poezia kampo. K. Kalocsay aperigis en 1931 gigante pensitan kaj finportitan poezian traduk-antologion *Eterna Bukedo*, kun verkoj de 115 aŭtoroj, el 22 lingvoj, kie lumture brilas la genia kapablo de la aŭtoro modli la lingvon flekseble kaj esprimive, pere de la esprimrimedoj latente ekzistantaj en la lingvo.

Sub la ĉefredakto de Hilda Dresen aperis en 1932 *Estona Antologio*, je kies nasko helpis 16 kromaj tradukintoj. Temas pri alia, altnivela produktaĵo de tiu riĉa epoko. El la ĉina, japana kaj korea tradukis Ito saburo en verko aperinta en 1932: *Verda Parnaso*.

En 1933, alia traduka ĉefverko: *Hungara Antologio*, kies ĉefredaktoroj estis K. Kalocsay kaj J. Baghy kaj kies redaktoroj estis, krome, Bodó, Halka, Szilágyi kaj Totsche (Tárkony), atestis la lingvan maturecon kaj la stilan homogenecon, kiujn tiu skolo sukcesis atingi.

Malpli ambicia estis la verko de T. Indra *Norda Literaturo*, 1934, kun kvar latvaj kaj unu estona rakontoj. Samjare (1934) aperis la unua volumo de *Sveda Antologio* (1880-1910), redaktita de S. Jansson, B. Backmann, A. Lenner.

La postan jaron (1935) aperis, en la ĉefredakto de Ota Ginz kaj S. Kamarýt, *Ĉeĥoslovaka Antologio*, dika verko atestanta la kulturen laboron, kiu tiel valorrezulte fervoris en Ĉeĥoslovakio. Iom pli modestas la verko *El Litova Poezio*, antologieca poemkolekto aperinta en 1938.

En 1939 aperis *Svisa Antologio*, kiun ĉefredaktoris A. Baur, kun literatura enkonduko pri la kvar svisaj literaturoj: la alemana, la velŝa (romanda), la itallingva (tiĉina kaj grizona) kaj la retoromanĉa, kaj kun abunda, reprezenta, lingve eleganta prezento de reprezentaj elektitaj prozaj kaj poemaj verkoj.

7.3.4 La Tria Periodo

La Dua Mondmilito trafis profunde la Esperantan movadon, kaj la postmilitan tempon venenis longjare la Stalin-a malpermeso en multaj landoj. Tamen, la nivelo atingita antaŭmilitite estis zorge konservita. Jam dum milito, en Brazilo, Fr. Valdomiro Lorenz, unu el la plej malnovaj esperantistoj, kompilis *Diverskolora Bukedeto*, kun poemtradukaĵoj el 40 lingvoj (1941). La sama aŭtoro tradukis ankaŭ spiritismajn verkojn. El ili, unu, sub la titolo *Voĉoj de Poetoj el la Spirita Mondo* (1947), enhavas poemojn mediume diktitajn de pluraj mortintaj poetoj, i.a. de L.L. Zamenhof, Grabowski, St. Schulhof, kaj de nacilingvaj verkistoj.

En 1950 aperis traduko de Szilágyi: *Sveda Novelaro*, kun 20 noveloj de 16 aŭtoroj, lerte tradukitaj de ĉi tiu brila verkisto. En 1953 aperis *Aŭstria Antologio*, kaj, en la redakto de A. Caetano Coutinho, *Antologio de Brazilaj Rakontoj* (kun verkoj de 33 aŭtoroj), valora kontribuaĵo al la disvastigo de nemulte konataj literaturoj. En 1954, iel kompletigis verkojn antaŭmilitajn *Sveda Poemaro*, kun verkoj de 29 poetoj, en redakto kaj senmakula traduko de la konata sveda poetino Magda Carlsson.

En 1956 aperis traduko el antikvaj japanaj kaj ĉinaj poetoj: *El Orienta Florbedo*, redaktita kaj tradukita de la stilmatura Ossaka kenĵi. Ankaŭ la nova Skota Skolo laboris sur la antologia kampo: ĝi pretigis la unuan volumon de *Angla Antologio* (1957), kun literaturscienca antaŭparolo de M. Boulton kaj sub la redaktoreco de W. Auld (por la poezio) kaj de R. Rossetti (por la prozo). La verko estas ekzemplo de la daŭra lingva pliriĉigo de Esperanto.

En 1958 traduko de Ossaka kenĵi prezentis rimarkindan elekton el la japana klasika poemlibro de la 8-a jarcento p.K.: *505 Elektitaj Poemoj el Mannjoo-Ŝuu. Antologio de Portugalaj Rakontoj*, en redakto de Manuel de Seabra, aperis en 1959; *Ĉina Antologio 1949-1959*, do nur kun postrevoluciaj verkoj, en 1960, en traduko de Zee, Laŭlum, Honfan, k.a.

Dana Antologio, kun reprezentaj verkoj poeziaj (preskaŭ ĉiuj tradukitaj de P. Thorsen) kaj prozaj, estis eldonita en 1961. Trarigardon pri la modernaj japanaj verkistoj permesas *El Japana Literaturo 1868-1945*, en redakto kaj traduko de Miyamoto masao kaj Isiguro teruhiko, 1965, kun verkoj de 20 aŭtoroj. Alia antologio, sed kun japanaj klasikaĵoj, aperis samjare: *Japanaj Malnovaj Rakontoj*, kolektitaj de Yanagita kunio kaj kompil-tradukitaj de Miyamoto masao k.a.

En 1968 aperis, post multjara silento, en traduko kaj redakto de E. Lippe kaj Milda Jakubcova, *Latva Poezio 1945-1966*, kun bone tradukitaj verkoj de 22 nuntempaj latvaj poetoj. Samjare venis el Japanio modesta, sed interesa libreto *Etudo '68*, kolekto de hajkoj tradukitaj el modernaj japanaj hajkistoj.

7.4 Esperanto kiel Fonto-Lingvo

Sporade, sed konstante, aperas nacilingvaj tradukoj de Esperantaj originalaĵoj. Ĝis 1973 ekzistis en nacilingva traduko 64 originalaj Esperantaj volumoj, el kiuj 35 romanoj aŭ rakontoj, en 35 lingvojn, ĉefe orientajn.

Plej ŝatata aŭtoro estis J. Baghy (9 verkoj tradukitaj), sekvata de J. Forge (ps. de Jan Fethke) (2 romanoj en 6 lingvojn). Rimarkindas la traduko de sciencaj verkoj: plej tradukitaj estas E. Aisberg, E. Privat, P. Neergaard, T. Sekelj kaj I. Lapenna. Multaj tradukoj aperis dise ankaŭ en nacilingvaj revuoj.

7.4.1 Scienca Literaturo

- De Zamenhof aperis *Esenco kaj Estonteco de la Ideo de Lingvo Internacia* ĉine, japane, nederlande, portugale kaj serbokroate; *Lingvaj Respondoj kaj Paroladoj* japane.
- E. Aisberg: *Mi Komprenas Fine la Radion!* aperis bulgare, ĉeĥe, estone, france, germane, greke, hebree, hungare, itale, latve, litove, portugale, rumane, ruse, slovene, angle, hispane, nederlande, norvege, pole, ĉine.
- P. Neergaard: *La Vivo de la Plantoj* aperis dane, svede, finne, bulgare, pole, portugale, norvege kaj ĉine.
- T. Sekelj: *Nepalo Malfermas la Pordon* aperis angle, hispane, serbokroate, slovene (alia verko de ĉi tiu aŭtoro, *Tra la Brazila Praarbaro*, aperis pole).
- E. Privat: *Vivo de Zamenhof* aperis angle, nederlande, japane, norvege kaj ĉine.
- E. Drezen: *Zamenhof kaj Analiza Historio de Esperanto-Movado* aperis japane.
- Lapenna: *Kultura Genocido kaj Homaj Rajtoj*, estis tradukita hispane, france, itale, germane, hungare, angle (tra la angla en la ĉinan).
- E. Privat: *Historio de Esperanto* aperis japane kaj ĉine.

- P. Bovet: *Psikanalizo kaj Edukado* aperis pole.
- E. Adam (Lanti): *La Laborista Esperantismo* aperis angle, france, germane, ĉeĥe, nederlande kaj svede.
- Lapenna: *La Homaj Rajtoj en la Universala Deklaracio kaj Eŭropa Konvencio* aperis en la itala kaj en la germana.
- Fernandez: *Senĝenaj Dialogoj* aperis france.

Atentinda estas la fakto, ke ĉiuj *CED-dokumentoj* aperas en la originala lingvo (Esperanto) kaj en angla traduko (kelkfoje ankaŭ en franca, hispana aŭ aliaj tradukoj).

7.4.2 Beletro

- J. Baghy: *Hura!* (romano) aperis france kaj germane (tr. Mair 1933).
- J. Baghy: *Printempo en la Aŭtuno* aperis france, hungare kaj ĉine (trad. Bakin, kiu siavice verkis “respondan” libron ĉinlingvan: *Aŭtuno en la Printempo*).
- J. Baghy: *Viktimoj* (romano) aperis ĉine.
- J. Baghy: *Nur Homo*, aperis ĉine.
- Pluraj *noveloj* de J. Baghy aperis en la sveda, en la estona, en la finna kaj en la ĉina.
- J. Forge: *Mr. Tot Aĉetas Mil Okulojn* aperis finne, germane, japane (?), pole, svede; *Abismoj* ĉine kaj finne.
- E. Privat: *Aventuroj de Pioniro* aperis islande en la traduko de Kristofer Grimsson.
- Vallienne: *Ĉu Li?* (romano) aperis en franca traduko.
- Ellersiek: *Pro Kio?* (romaneto) aperis finne.
- Abesgus: *Kraljeviĉ Marko* (rakonto) aperis ruse.
- B. Benetka: *Sankta Venceslao* aperis litove.
- Eroŝenko: liaj rakontoj (i.a. *Rakontoj de Velkinta Folio kaj Turo por Fali*) aperis ĉine, japane, ruse kaj ukraine. Lian tutan verkaron kaj biografion entenas tri japanlingvaj volumoj, eldonitaj en 1959.
- Hasegaŭa teru: *En Ĉinio Batalanta kaj Flustr' el Uragano* aperis japane.
- Szilágyi: *Mistero Minora* aperis pole.
- Cezaro Rossetti: *Kredu Min, Sinjorino!* (romano) aperis hungare.
- Szathmári: *Vojaĝo al Kazohinio* (romano) aperis hungare.
- Sayers: *Invito al Ĉielo* (romano) aperis finne.
- Du *romanoj* de Bulthuis aperis hebree.
- Ribillard: *Vivo kaj Opinioj de Majstro M'Saud* aperis estone (1968, tr. H. Sepamaa).
- En la itala aperis la *poemoj* de L.L. Zamenhof, 1951, en traduko de A. Schmucker.
- La romano de Egerrup, *D-ro Dorner*, aperis dane.
- Goodall: *La Rakontoj de Sciuro*, aperis angle.
- Miyamoto: *Pri Arto kaj Morto* aperis portugale.

Interesa estas la fakto, ke originala Esperanta verko povas aperi en nacilingva traduko, eĉ se la originalo restas neeldonita. Jen ekzemploj.

- La verko de T. Sekelj *Kumeŭaŭa, la Filo de la Ĝangalo* aperis en la turka, en la ĉina kaj en ses hindaj lingvoj.
- El la *rememoroj* de Victor Lebrun, la lasta sekretario de L. Tolstoj, kies Esperanta originalo ĝis nun ne aperis, estis farita, pere de franca manuskripto, itala traduko.

- Du librojn, *La Sama Suno Lumigas la Mondon* kaj *Voĉo de l' Mondo* (ambaŭ 1949), Kurisu kei plenigis per japanlingvaj tradukoj de leteroj de siaj korespond-amikoj el 19 landoj.

7.4.3 Resume

El la originale esperantlingva verkaro aperis japane 17 volumoj, ĉine 16, france 9, svede 8, angle kaj pole po 7, finne kaj portugale po 5, germane, itale, nederlande, serbokroate po 4, dane, estone, hebree, hispane, hungare, litove po 3, bulgare, ĉeĥe, norvege, rumane, ruse, slovene po 2, greke, islande, latve, turke, ukraine kaj en ses hindaj lingvoj po 1.

7.5 Esperanto kiel Ponto-Lingvo

Ĝis 1969 aperis “pontolingve” pli ol 100 verkoj, tradukitaj el 26 lingvoj en 25 lingvojn.

- Ĉinio profitis per ĉ. 50 tradukoj;
- Japanio profitis per ĉ. 40 tradukoj;
- Vjetnamo profitis per 2 tradukoj;
- Mongolio profitis per 1 traduko.

Ni povas unuavide konstati, ke la slavaj lingvoj elstaras kiel donantoj, dum la ricevantoj estas ĉefe la ekstremorientaj landoj.

- La Okcidento ricevis nur 8 verkojn (en 13 lingvojn), el kiuj 6 venis de Japanio, kaj 2 de Ĉinio. Japanoj kaj Vjetnamanoj interŝanĝis tradukojn.
- 1/5 de la tuta verkaro ne konsistas el beletro, sed el politikaj, sciencaj verkoj, ktp.
- Ĉi tie ni emfazu, kiel diligente Japanoj kutimas traduki mallongajn literaturajn pecojn, ĉefe poemojn, el Esperanto en sian lingvon. Distingiĝis ĉi-kampe Kurisu kei, Matuba kikunobu, Miyamoto masao, Nakagaki koziro, Nozima yasutaro kaj Sakai matutarô.

Ni deduktas la jenon:

- 1) La malpli konataj lingvoj diskonigas siajn verkojn pere de Esperanto.
- 2) Sed koncerne la fakton, ke plejmulte profitis la orientanoj, ni povas demandi nin, ĉu la orientanoj pli multe interesiĝas pri okcidentaj literaturoj, ol la okcidentanoj pri orientaj.
- 3) Aŭ eble mankas en oriento kompetentaj tradukistoj, kiuj bone scipovas la okcidentajn lingvojn (pro tio oni tradukas tra la Esperanta).
- 4) Aŭ eble mankas en Okcidento talentaj el-Esperantaj tradukistoj.
- 5) Aŭ en Okcidento ekzistas sufiĉe da tradukistoj, kiuj kompetente scipovas traduki el la orientaj lingvoj.

Kiel ajn, valoras la penon pritrakti iom detale tiun kulturalan interŝanĝon, kiun ebligas Esperanto, almenaŭ koncerne ĝiajn plej gravajn produktaĵojn.

El la Oriento

- El la japana:
En la rusan
Japanaj Rakontoj, kompilitaj de Ĉif toŝio (jam en 1913)
Danco de Skeletoj kaj Nokto ĉe Landlimo,
En la ĉinan
dramoj de Akita uĵaku
En la germanan, litovan, polan, bulgaran, hungaran kaj vjetnaman
Kun la Kadavro de l'Edzino de Ogura toyofumi
En la germanan
Ni ne Povas Silenti!
En la anglan kaj germanan
La Belan Pacon (Yamaguti senzi)
En la ukrainan, svedan, germanan, ĉeĥan
Infanoj de l' Atombombo
- El la vjetnama:
En la japanan
Senelirejo, Meze de l' Flamoj, Franjo Tu Haŭ, La Lasta Altaĵo
- El la ĉina:
En la italian kaj la germanan
Mi volis Viziti Lernejon
En la litovan
Karpetoj Transsaltis la Drakpordon

El la Okcidento

- El la rusa:
En la ĉinan:
poemoj de Majakovskij; *Eŭgeno Onegin*,
La Kapitanfilino de Puŝkin;
verkoj de Gogol, L. kaj A. Tolstoj, Mamin-Sibirjak, Gorkij, Radek.
En la japanan:
Kie Estas Amo, Tie Estas Dio de L. Tolstoj,
Versaĵoj en Prozo de Turgenev, *La Submarinistoj* de Novikov-Priboj,
Historio de la Mondolingvo de Drezen.
- El la ukraina:
En la ĉinan:
La Morto de Janulan de Panĉ.
- El la jugoslaviaj:
En la ĉinan:
verkoj de Pogaĉić, Ŝimunović.

En la islandan:
Tragedio en la Universo.

- El la bulgara:

En la ĉinan:

poemoj, rakontoj, noveloj de Geo Milev, Ĥristo Botev, Iv. Vazov, Stamatov, Elin-Pelin, Konstantinov, Smirnenski, k.a.

En la japanan:

G. Stamatov.

- El la ĉeĥoslovakaj:

en la ĉinan:

novelaro de J. Drda, poemoj de Sv. Ĉech, M. Pujmanová, P. Bezruč, noveloj kaj poemoj el *Ĉeĥoslovaka Antologio*.

En la japanan:

verkoj de Bozena Nemcova, Langer, Bezruč, Neruda, Dyk, Drda, Welzl.

En la finna:

kontribuajtoj al ĉeĥoslovaka numero de la finna kultura revuo *Otavainen* (1925).

En la hispanan:

poemo de A. Recka.

En la maltan:

poemo de Bezruč.

- El la pola:

En la japanan:

Marta de E. Orzeszko, ankaŭ filmigita; rakontoj de W. Reymont, W. Sieroszewski, H. Sienkiewicz.

En la ĉinan:

Marta, verkoj de Sienkiewicz (*Quo Vadis?*), Sieroszewski, Korczak, Prus (*La Faraono*).

En la vjetnaman:

Mickiewicz: *Pan Tadeusz* (Sinjoro Tadeo).

En la francan:

Doktoro Esperanto de M. Ziółkowska.

- El la franca:

En la ĉinan:

La Sonorilo de J. Lemaitre.

En la japanan:

“*Mateo Falcone*” de P. Mérimée, *Angla Lingvo sen Profesoro* de T. Bernard.

- El la rumana:

En la nederlandan:

2 noveloj de Sadoveanu kaj Brătescu-Voinești (por novelkolekto).

En la ĉinan:

novelo de Brătescu-Voinești.

- El la itala:
En la ĉinan:
    noveloj de De Amicis.
- El la hispana:
En la ĉinan:
    Sango kaj Sablo de Vicente Blasco-Ibáñez.
- El la germana:
En la ĉinan:
    novelo de Th. Storm, du fabeloj de Grimm.
En la italan:
    psikologia verko de M. Kojc.
En la japanan:
    poemoj de Heine, fabeloj de Grimm kaj Seidel.
- El la jida:
En la ĉinan kaj en la japanan:
    verkoj de Ŝalom-Aleĥem.
- El la dana:
En la anglan:
    traktaĵoj de Martinus
En la mongolan:
    fabeloj de Andersen
- El la norvega:
En la slovakon:
    Kon Tiki de Heyerdahl
En la ĉeĥan:
    Per Aerŝipo al la Norda Poluso de O. Arnesen
- El la nederlanda:
En la japanan, ĉinan, ĉeĥan kaj francan
    la teatraĵo de M. Dekker *La Mondo ne Havas Atendejon*
En la finnan, ĉeĥan, francan, katalunan italan:
    La verketo de Luiscius *Karaktero*
- El la islanda:
En la ĉeĥan:
    malnovaj islandaj sagaoj.
- El la sveda:
En la japanan:
    Tra sovaĝa Kamĉatko de St. Bergman.

- El la hungara:
En la ĉinan:
verkoj de Heltai, Jókai, Mikszáth,
noveloj de Herczeg,
Johano la Brava de Petöfi.
- El la estona:
En la ĉinan:
elektitaj poemoj.
En la japanan:
poemo de Marie Under en traduko de Matuba (1963), “la unua estona poemo en japana vesto”.

7.6 Esenca Bibliografio

Auld, William, *Pri la traduko de poezio* (CED-Dok. D/I/4). Londono 1965.

Boulton, Marjorie, *Zamenhof*. La Laguna 1962.

Courtinat, Leon, *Historio de Esperanto*, vol. 1 (1964), vol. 2 (1965), vol. 3 (1966). Bellerive-sur-Allier.

Hauptenthal, Reinhard, *Enkonduko en la libroskiencon de Esperanto*. Nürnberg 1968.

Lapenna, Ivo (red.), *La Internacia Lingvo (Faktoj pri Esperanto)*. Londono 1954.

Marini, Bruno, *Bibliografia essenziale della lingua internazionale Esperanto*. Torino 1954.

Mounin, Georges, *Teoria e storia della traduzione*. Torino 1965.

Privat, Edmond, *Esprimo de sentoj en Esperanto*. 3-a eld. Hago 1957.

ĈAPITRO 8

FAKA KAJ POPULARSCIENCA LITERATURO

8.1 Esperanto kaj Scienco

8.1.1 La Lingva Problemo en la Scienco

Kun la definitiva malapero de la latina kiel komuna scienca lingvo, iom post iom enkondukiĝis la uzo de la naciaj lingvoj por la popularigo kaj la traktado de sciencaj problemoj kaj rezultoj. Ekzistas ŝtatoj, kiuj estas tiel grandaj, kaj kies ekonomio estas tiel forta kaj tiel riĉa, ke en ili permesiĝas vasta scienca esploro, la aperigo de valoraj verkoj en granda nombro kaj la rapida traduko de fremdlingvaj studoj.

Tial kreiĝis la fenomeno de la “gravaj” lingvoj por la scienco, kia siatempe estis la franca, kaj kia hodiaŭ estas la angla. Tamen, depende de la politika, ekonomia, geografia, kaj eĉ “prestiĝa” situacio, elstaras pluraj aliaj “gravaj” sciencaj lingvoj. En medicino, ekzemple, proksimume la duono de la tuta literaturo aperas anglalingve: la ceteraj kontribuajtoj, ofte rimarkinde valoraj, aperas ruse, france, germane, japane (kaj en aliaj lingvoj malpli uzataj). Pro tio kuracisto, kiu hejme parolas “malgrandan” lingvon, devas nepre scii almenaŭ unu el la grandaj, por ke li povu sekvi la aperon de la novaj eltrovoj. Sed se li volas fari esplorojn pri iu ajn medicina branĉo, li nepre devas scii 3-4 fremdajn lingvojn, se li ne volas preteratenti en sia laboro gravajn kontribuojn.

La fakto, ke la plejmulto de la sciencistoj scias tamen nur sian propran lingvon, aŭ maksimume unu fremdan (tiuj, kiuj scias du aŭ pli, estas talentaj esceptoj), senteble malhelpas la cirkuladon kaj pro tio la efikon de la scienca informado: ĝi disvastiĝas nur iom post iom per tradukoj, per malrapida legado, kun la vortaro en la mano, (ofte miskompreniga!) aŭ tra absolute nesufiĉaj resumoj.

Profundiĝi en la studon de la propra sciencobranĉo kaj samtempe lerni 5-6 lingvojn kapablas nur malgranda elito de lingvotalentaj sciencistoj: tio prezentas ĉiuokaze tamen rimarkindan malŝparon de tempo kaj forto. Tiu malavantaĝa situacio brile evidentiĝas dum sciencaj kongresoj, kie plej senĝene povas esprimiĝi nur tiuj, kies hejmlingvo estas unu el la oficialaj lingvoj. La multekostaj traduksistemoj (samtempa, resuma, postprelega) ne helpas: ili bremsas la naturan rapidon de la parolo kaj la efikon de la lingve senperaj diskutoj, kaj ne utilas al tiuj, kies hejmlingvo ne estas unu el la oficialaj idiomoj.

8.1.2 Valoro de Esperanto por la Scienco

Jam en 1889 la konata ĝeneva filozofo Ernest Naville submetis al la Franca Akademio de Sciencoj komunikon pri la signifo de internacia lingvo. En 1901 la spertulo pri balistiko, Generalo Sebert, membro de la Franca Akademio de Sciencoj, prezentis al ĝi propran komunikon pri la *Scienca Utileco de Internacia Helplingvo*. Samtempe li iniciatis leteron, favorantan Esperanton, por la *Internacia Asocio de Akademioj*, kiu ricevis 20 subskribojn. Ĝi invitis la Internacian Asocion de Akademioj entrepreni la studon por la solvo de la internacilingva problemo. Tuj poste Ch. Méray, korespondanta

membro de la Franca Akademio de Sciencoj, sendis al ĝi leteron, kiu raportis pri la servoj, kiujn povas havigi al la scienco la internacia lingvo de D-ro Zamenhof.

Intertempe la Esperanto-Movado kreske organiziĝis, kaj la bezonon krei propran organizaĵon sentis ankaŭ la esperantoparolantaj sciencistoj. Dum la UK en Ĝenevo (1906) okazis kunsido de Esperantaj sciencistoj. Ĝin prezidis Generalo Sebert kaj ĝin sekretariis Prof. Carlo Bourlet. Oni decidis subteni la enkondukon de Esperanto en la sciencon, kaj la eldonon de *Scienca Revuo* (kiu aperis ĉe Hachette jam ekde 1903 sub la redakto de P. Fruictier).

Fine, en 1908 estis fondita ISAE: ĝia oficiala organo iĝis *Scienca Revuo*. La celo de ISAE estis agadi en sciencaj medioj por Esperanto, kaj riĉigi la Esperantan scienca terminologion. Fakte, unu el ĝiaj unuaj eldonaĵoj estis *Vocabulaire Technique et Technologique Français Esperanto* de Ch. Verax.

Post la Unua Mondmilito la disvastiĝo de Esperanto en la sciencaj medioj fariĝis atentinda. Jam en 1924 oni diskutis pri la internacilingva problemo en la Franca Akademio de Sciencoj. La rezulto estis rezolucio, subskribita de 40 membroj, i.a. de E. Borel, A. Cotton kaj Sebert (mem esperantistoj), en kiu estis akcentita la konvinko, ke la Internacia Lingvo, praktike akceptita en la internaciaj rilatoj, “havas grandegajn konsekvencojn el la vidpunkto de la progreso de la scienco kaj de ĝia aplikado”.

Tial la subskribintoj esprimis la deziron, ke tiu ĉi lingvo, “majstroverko de logikeco kaj simpleco”, estu enkondukita en la oficialajn programojn de la sciencaj klasoj, almenaŭ kiel nedeviga objekto. En 1937 okazis en Parizo granda konferenco *Esperanto en la Moderna Vivo*. Sekcio, prezidata de Prof. A. Cotton, tiama prezidanto de la Franca Akademio de Sciencoj, okupiĝis pri la rolo de Esperanto en la scienco, kaj montriĝis favora al la enkonduko de Lingvo Internacia, kaj aparte de Esperanto.

En 1938 atentinda rezulto estis la enkonduko de Esperanto kiel radiko-normiga lingvo en la laboroj de Internacia Elektroteknika Terminologia Centro: tio, tamen, postmilite, ne plu havis sekvojn.

En 1950 la Japana Scienca Konsilantaro akceptis rezolucion, en kiu oni skribis i.a. ke “la sciencistoj deziras, ke iliaj studoj estu konataj egale en ĉiuj partoj de la mondo, kaj, same tiel, ke la studoj faritaj en ĉiuj partoj de la mondo estu konigitaj al ili. Sen tio ni ne povas atendi veran evoluon de la scienco”. Samjare 85 japanaj sciencistoj (el kiuj 68 estis universitataj profesoroj) subskribis specialan promeson, laŭ kiu ili devigas sin publikigi en Esperanto almenaŭ unu el la disertacioj, kiujn ili verkos en ĉiu jaro, kaj aldoni esperantlingvan resumon al ĉiu traktato verkata en alia lingvo.

En la “promeso” la subskribintoj akcentas: “La sciencaj esploroj devas ne esti izolitaj al unuopaj landoj kaj iliaj rezultoj devas ne esti akaparitaj de unuj laboratorioj aŭ individuaj esplorantoj. Scienco estas komuna klopodo de la homoj por fari sin estuloj vere meritaj de la nomo ‘homo sapiens’. [...] La subskribintoj agnoskas, ke la enkonduko de Esperanto kiel komuna lingvo por internacia publikigo de sciencaj laboroj estas tre efika rimedo por plisolidarigo de la internacia kunlaboro de la sciencistoj”.

Pri la ĝisnunaj spertoj de la japanaj sciencistoj, kiuj publikigis siajn verkojn en Esperanto, la dokumento diras:

“Kelkaj el ni jam delonge tion [...] praktikas; kaj kvankam niaj verkoj en Esperanto estis publikigitaj nur individue kaj hazarde, tamen efioj el eksterlando ne estis malgrandaj. Estas antaŭvideble, ke ni vekos multe pli grandan efikon, se ni agos sisteme kaj kolektive. Al la eŭropaj kaj amerikaj sciencistoj estas preskaŭ nebezone speciale lerni Esperanton por legi Esperantajn traktatojn [...]. Ni estas certaj,

ke niajn ekzemplojn baldaŭ sekvos alilandaj kolegoj, kaj tio malfermos ia vojon al plifaciligado de la internacia kunlaborado de la sciencistoj”.

En 1951 analogan rezolucion prenis ankaŭ 20 ĉinaj universitataj profesoroj. I.a. ili skribas, ke “la sciencistoj, kiuj malfeliĉe parolas aliajn lingvojn kaj kiuj deziras tamen ion krei en siaj propraj sferoj, devas eluzi pli ol duonon de sia vivtempo por ellerni 4 aŭ 5 fremdajn lingvojn, ĉar alie ili ne povas digesti la konojn jam ekzistantajn, des malpli fari ian indan kontribuon. Tia troa konsumo de tempo kaj energio estas vere nekompensebla perdedo de la scienco. Ni volas adopti la simplan, facile lerneblan *Lingvon Internacian*, Esperanto, kiel la scienca lingvon por internacia uzado kaj por publikigi niajn verkojn en ĝi.”

Ankaŭ en Eŭropo sciencistoj-esperantistoj kunvenis en du gravaj konferencoj, en Parizo (1950) kaj en Munkeno (1951), por esplori la teknikan flankon kaj la spiritan-moralan aspekton de la lingva problemo en la scienco. Tiuj konferencoj, kiujn partoprenis pli ol 100 sciencistoj el diversaj landoj, akceptis plurajn decidojn koncerne la pluan utiligon de Esperanto por sciencaj celoj. En la alvoko de la munkena konferenco estas, i.a., dirite, ke “ni povas konstati, verkante mem en tiu lingvo, ĝian plenan taŭgecon tute aparte por sciencaj celoj [...]. Ni opinias, ke la Internacia Lingvo, pruvita praktike en sia pli ol 60-jara ekzistado, meritas seriozan konsideron fare de la scienco”.

En 1952 analoga rezolucio estis voĉdonita dum sciencista kunveno en Oslo. En 1962 okazis en Kopenhago la unua *Internacia Konferenco pri la Lingva Problemo en la Scienco*, por kiu estis prezentitaj 25 raportoj kaj unu rezolucio (de la Geografia Instituto de la Akademio de Scienco de Sovetunio). La raportoj kaj la konkludoj estis favoraj al internacia lingvo, kaj aparte al Esperanto. Intertempe ISAE pliampleksigis sian agadon, kaj artikigis ĝin laŭ faksekcioj. En 1950 formiĝas Terminologia Centro, kiun la Akademio komisiis ellabori provizorajn fakvortarojn por la ĉiam pli rapide evoluantaj tekniko kaj scienco. La medicina sekcio, UMEA, havas propran Terminologian Centron.

8.2 Esperanto kiel Resumlingvo en Sciencaj Eldonaĵoj

Ekde 1887, proksimume 205 periodaĵoj (fakaj kaj sciencaj) aperigis artikolojn aŭ resumojn de artikoloj en Esperanto. En la lastaj dudek jaroj ili estis pli ol 86.

La geografia distribuo de la periodaĵoj estas la jena:

El Japanio venis 49 periodaĵoj,
el Nederlando venis 12 periodaĵoj,
el Jugoslavio venis 5 periodaĵoj,
el Francio venis 3 periodaĵoj,
el Tajvano, Danio, Norvegio, Finnlando, po 2 periodaĵoj,
el Usono, Brazilo, Italio, Germanio, Portugalio, Alĝerio, Maroko, po 1 periodaĵo.

La faka konsisto de tiuj periodaĵoj estas la jena:

Botaniko kaj zoologio: 12 revuoj (Svedio, Norvegio, Francio, Nederlando, Japanio).
Medicino kaj farmakologio: 11 revuoj (Francio kaj Japanio).
Geofiziko, geologio, sismologio: 6 revuoj (Usono, Finnlando, Jugoslavio, Japanio).
Fiziko kaj kemio: 8 revuoj (Japanio kaj Nederlando).

Matematiko: 4 revuoj (Italio, Portugalio, Germanio, Japanio).

Astronomio: 2 revuoj (Finnlando, Japanio).

Agrokultivo kaj agronomio: 9 revuoj (Danio, Svedio, Francio, Nederlando, Japanio).

Preterlasante la fakton, ke ĉi tiuj informoj ne estas kompletaj, ili demonstros, ke la bezono por scienca heplingvo (Esperanto) estas multe pli sentata en landoj, kies lingvo ne estas grandskale uzata. El la multaj revuoj fakaj kaj sciencaj, kiuj aperigas resumojn en Esperanto, la ĉefaj estas *La Monda Lingvo-Problemo* (sociolingvistiko), *Journal de Médecine de Lyon* (medicino), *Medicamundi* (pri radiologio kaj medicina elektroniko), *Puig Castellan* (kataluna historia bulteno), *Der Chemischreiniger und Färber* (pri kemia lavado kaj farbado), k.a.

Ni diris, ke multaj sciencistoj publikigis verkojn aŭ artikolojn en ekstermovadaj fakgazetoj — en Esperanto, aŭ nacilingve, kun Esperanta resume. Prof. D-ro B. Popoviĉ (astronomio), ekz., aperigis 29 sciencajn kontribuojn, el kiuj 13 en Esperanto.

Multajn studojn kaj artikolojn verkis ankaŭ Prof. Ivo Lapenna (internacia juro), Marinko Gjivoje (arkeologio, historio, speleologio), Prof. O. Pancer (agronomio), Leander Tell (speleologio), P. Makkink (botaniko), Prof. P. Neergaard (botaniko) kaj Prof. Kawamura sin'itiro (agrokemio).

El esperantlingvaj doktoriĝaj disertacioj ni notu tiun de la Hindo Aŝvinikumar' (Universitato de Amsterdam), *Hilbertaj Spacoj en Intuiciismo*, 1966 (kun angla traduko pro la universitata regularo), kaj la disertacion de la Japano Tada ryuji (Universitato de Kagawa), *Studoj pri Ŝanĝo de Oligosakaridoj Ekstraktitaj el Sengrasigita Sojo per la Bakterio Escherichia Coli*, 1967.

Menciindaj estas ankaŭ nacilingvaj doktoriĝaj tezoj sur la kampo de esperantologio, i.a. *El Problema de una Lengua Auxiliar Internacional y Solución: El Esperanto* de Elias J. Johns, en la hispana (Kubo), 1928; *Vijf Kunsttalen* de W.J.A. Manders, en la nederlanda, 1947; *The Esperanto Language as a Literary Medium* de Margaret Hagler, en la angla (Usono), 1971.

8.3 Verkoj laŭ Fakoj

8.3.1 Filozofio

En 1902 (2-a eld. 1904) aperis la verko de Leibniz *Monadologio* (tr. Boirac). En 1904 aperis la verko de la Franco Xavier de Maistre *Vojaĝo Interne de Mia Ĉambro* (tr. S. Meyer). En 1906 oni eldonis la faman traktaĵon de Descartes (Cartesius) *Parolado pri la Metodo* (tr. E. Noël). K. Aars verkis *Eco de la Logika Pensado* (1907). En 1908 aperis alia originalaĵo filozofia: la verko de la Litovo Dambrauskas (Dombrovski) *Malgrandaj Pensoj pri Grandaj Demandoj. Teorio pri la Evolucio de Kono* estas originalaĵo de N. Kolowrat (1909). De la ĝeneva filozofo E. Naville aperis *La Devo* (tr. R. de Saussure), 1910. La postan jaron aperis de L. Tolstoj *La Konfeso* (tr. Tenner). En 1912 aperis alia filozofia verko de Tolstoj: *Unua Ŝtupo* (tr. A. Ŝarapova). La originalaĵo de Salo Kornfeld (ps. Grenkamp) *Penseroj* aperis duvolume 1922-1923. En 1924 aperis la verko de Kant *Al Eterna Paco* (tr. P. Christaller). Filozofi-lirikajn fragmentojn publikigis originale E. Izgur en 1926: *Je l' Nomo de l' Vivo*. La dika verko de la urugvaja filozofo Carlos Vaz-Ferreira, *Fermentario* (tr. M. Fernández-Menéndez) aperis en 1959. En 1961 aperis libro de B.C. Chaudhuri *Pri du Filozofoj* (Tagore kaj Whitman). En 1963 aperis religi-filozofia verko de la Brazilano Huberto Rohden, *Imperativoj de la Vivo*. En 1972 aperis la grava verko de Maŭ zedong *Kvin Filozofiaj Verkoj*.

Pri *sciencfilozofio* aperis la verko de F. Reiche *El la Mondbildo de l' Nova Fiziko* (tr. Muravkin), 1924, la verko de la Ruso A. Fersman *La Vojo al Scienco de Estonto* (tr. S. Rublov), 1928, kaj la libro de Jean Rostand *Tio, Kion Mi Kredas* (tr. Berlot), 1962. Abundas la rikolto el moralfilozofiaj verkoj. Jam en 1912 aperis la verko *Estu Homo!* de Charles Wagner (tr. S. Meyer). La postan jaron la Hispano Julio Mangada-Rosenörn prezentis originalan verkon *Homaro*. Ne forgesendaj estas la religi-etikaj verkoj de L.L. Zamenhof pri *Hilelismo* (1901) kaj *Homaranismo* (1906), kaj la *Deklaracio pri Homaranismo* (1913). En 1922 aperis en Italio du moralfilozofiaj verkoj: *Pri la Devoj de l' Homoj* de Silvio Pellico (tr. A. Tellini) kaj *Devoj de la Homo* de Giuseppe Mazzini (tr. M. Arabeno). En 1950 estis publikigita la moraltema verko de J. Enrique Rodó (Urugvajano) *Ariel* (tr. F. Fernández-Menéndez). Interesa traktato de delonge mortinta katolika teologo (Hirsch) estas *Sintrompoj* (tr. Flammer), 1963. Pri seksmoralaj problemoj traktas la leterforma libro de W. Trobisch (protestanta teologo) *Mi Amis Junulinon*, 1966, elfrancigita de pastoro Burkhardt. La ĝeneral-filozofia verko de J.M. Escrivá-de-Balaguer (tr. N. Lopez-Escartin), *Vojo*, aperis en 1968. Ekzistas verkoj ankaŭ de modernaj orientaj pensuloj. De J. Krishnamurti aperis la verko *Ĉe la Piedoj de la Majstro* (tr. W. Mann), 1913 (2-a eld. 1928). De la sama hinda filozofo aperis *Sperto kaj Konduto* (tr. Stojan), 1932, kaj *La Problemoj de la Vivo* (tr. K. Fröding), 1935. Pri la japana filozofia penso aperis la verko de Akegarasu haya *La Japana Spirito*, 1936. De Kahlil Gibran, arab-devena lirik-mistika filozofo, aperis *La Profeto* (tr. R. Orloff-Stone), 1962. Depost la fino de la milito aperas en Danio lingve bonaj verkoj de la dana religi-fona filozofo (forte influata de la orienta saĝo) Martinus. Liaj plej gravaj verkoj estas *Homaro kaj Mondbildo* (tr. C. Graversen), 1953, *Pasko* (tr. C. Graversen), 1954, *Internacia Mondregno Kreiĝanta* (tr. P. Zacho), 1962, *Logiko* (tr. Ib Schleicher), 1962, *La Sorto de la Homaro* (tr. Ib Schleicher), 1964.

8.3.2 Teologio kaj Religio

Pri religio ni disponas pri kelkaj pure sciencaj verkoj, kiel la *Hebrea Kalendaro* de J. Bianchini, 1907; Henri Vallienne, *Evolucio de la Religia Ideo*, 1907; *La Difino de la Dattago en la Kristana Epoko* de Fleischer, 1914; Karl Bruggemann, *El la Mitologio de Antikvaj Popoloj*, 1923; Kling-Klang (pseŭdonimo de Z. Marenĉin), *Latentaj Nombrofenomenoj en la Sankta Skribo*, 1962. Ĉiuj cititaj verkoj estas originalaj.

Aparte interesa estas la kritika studo de D.B. Gregor, *La Esperanta Traduko de la Malnova Testamento*, kiu aperis en 1958. Ĝeneralaj verkoj pri Dio kaj religio estas *Dio Unu por Ĉiuj* (tr. Anna Ŝarapova), 1912, kaj *Kristanismo kaj Patriotismo* (tr. I. Maĉernis), 1931, ambaŭ de Lev Tolstoj. De Monsinjoro de Ségur aperis *Respondoj al Kontraŭreligiaj Paroloj* (tr. A. Halbedl), 1925.

En 1927 la katolika pensulo J. Reinke aperigis en esperantlingva traduko de E. Brenken la verkon *Naturscienco, Mondkoncepto, Religio*. Alia katolika pensulo, Josef Schmidt, prezentis la verkon *La Origino de la Religio*, 1927. Pli malfrue, en 1965, aperis la religi-favora libro de Gustav Lundberg *Kredo al Dio en la Atomepoko* (tr. E. Carlén). Interesan interreligian verkon eldonis Oomoto en 1969: *La Hombildo de Diversaj Religioj*.

Religi-esplora verko estas *La Vivo de Jesuo* de E. Renan (tr. E. Gasse), 1907. En 1914 aperis verketo de W. Wunsch *Pri la Kredo al Mirakloj* (tr. P. William), kun provo de natura klarigo de la bibliaj mirakloj. En 1912 aperis la verko de Barrio-y-Moraita *Kritika Ekzameno de la Proceso kontraŭ Kristo* (tr. J. Garzón-Ruiz). En 1965 aperis la originala verketo de E. Gasse *Monoteismo kaj Pozitiva Moralo*.

El la socialista-komunista tendaro ne povis manki kontraŭ-religiaj verkoj. SAT aperigis en 1925 *Kontraŭ Dio!* (ateista krestomatio). En 1930 aperis pamfleto de N. Buĥarin *Financa Kapitalo en la Papa Mantelo*. Alia pamfleto, de la germana anarkisto Johann Most, aperis en 1932: *La Dia Pesto* (tr. Seman Tarano). Samjare E. Jaroslavskij aperigis *Respondoj al Ekstersovetiaj Ateistoj*, kaj L. Kapustin tradukis la verkon de M. Ŝejnman *Nuntempa Socialdemokratio, Religio kaj Ateismo*. Fine, en 1933, A.T. Lukaĉevskij aperigis la verkon Marks kaj Engels pri *Religio*.

8.3.3 Religia Literaturo

Baza verko por la studo de la religia literaturo en Esperanto estas *Religia Literaturo en Esperanto* (bibliografio), de Karl-Olof Sandgren, 1970.

La fundamenta verko de la kristana kaj juda religioj, la *Malnova Testamento*, tradukita de L.L. Zamenhof inter 1907 kaj lia morto, reviziita de komitato de anglikanaj pastoroj, aperis en 1926. La *Nova Testamento*, tradukita el la helena teksto de anglikana komitato sub la gvido de pastoro Rust, aperis en 1912.

Jam en 1893 aperis traduko de la *Libro de Ruth*. Plej modernaj tradukprovoj aperis en *Espero Katolika* kaj en *Biblia Revuo* (ekde 1969 provoj de Donald Broadribb por traduko taŭga por bibliistoj kaj orientalistoj). Kelkaj kajeroj de la katolika novtestamenta traduko jam aperis: tri kajeroj, kun *enkonduko*, *Evangelio laŭ Mateo* kaj la du Paŭlaj leteroj al la *Korintanoj*. Ne mankas unu el la tradiciaj reellaboroj por religiaj celoj, tamen sen scienca valoro: *La kvar Evangelioj Kunigitaj en Unu Rakonto*, de R. Laisney, 1908.

El la dogma literaturo, interesaj estas *La Hipotezoj pri Lourdes*, de J. Serre (tr. Zabilon-d'Her), 1912; *La Unua Kateĥismo* de Bossuet (tr. P. Deschamps), 1912; la verko de la katoliko P. van Dorp *Biblio aŭ Instru-Aŭtoritato*, 1946. Originalan katekismen verkis ankaŭ J. Bianchini: *Malgranda Katolika Kateĥismo*, 1937 kaj 1949.

Interesa estas la verko de J. Tanuma-Tosio *La Origino de l' Protestantismo* (el la katolika vidpunkto), 1938. De pluraj jaroj aktivas sur la eldona kampo *Internacia Katolika Informejo*, kun du libroserioj: *Dokumentoj el Romo*, kaj *Serio Studoj kaj Klarigoj*.

Sennombraj estas la katolikaj prisanktulaj kaj instrucelaj verketoj kaj broŝuroj. En 1920 estis publikigita la parolado de Papo Benedikto XV, *Kristo kaj la Ligo de Nacioj*; en 1926, de Papo Pio la XI, *La Universala Reĝeco de Kristo* (tr. J. Schmidt); en 1963 la encikliko de Papo Johano XXIII *La Surtera Paco*; kaj en 1965 la encikliko de Papo Paŭlo VI *La Vojoj de la Eklezio* (tr. Perrenoud kaj Flammer).

Aperis krome multaj protestantaj kaj katolikaj bibliokursoj, kaj la traduko de la *Lutera Katekismo* (tr. R. Hoppe), 1961.

En 1967 aperis la encikliko de Paŭlo VI *Populorum Progressio* (tr. J.A. Tuinder), samjare ankaŭ la konata *Heidelberga Katekismo* (tr. W.J. Downes), de Ursinus kaj Olevianus. Fine, en 1971, en la serio *Dokumentoj el Romo*, aperis *Dogma Konstitucio pri la Eklezio en la Nuntempa Mondo*.

Aperis ankaŭ interesaj verkoj de la kristana mistika literaturo. En 1907 aperis *La Progreso de la Pilgrimanto* de J. Bunyan (tr. J. Rhodes); en 1926 la antikva *Floretoj de Sankta Francisko* (tr. F. Pizzi), ekzemplo de la populara mezepoka naiva mistikismo; en 1952 *Spiritaj Ekzercadoj* de Ignacio de Loyola (tr. E. Maynar), fondinto de la jezuita ordeno. En 1954 oni eldonis plenan tradukon de *La Imitado de Kristo* de Th. a Kempis (tr. Wigbertus van Zon). Unua provo traduki tiun verkon estis farita de Champion en 1909.

Propagandaj, klarigaj, instigaj kaj instruaj broŝuretoj kaj verketoj estis eldonitaj de multege da kristanaj eklezioj kaj grupoj: i.a. de katolikoj, kalvinanoj, luteranoj, anglikanoj, mariavitanoj, unitaristoj, kvakeroj, liberekleziuloj, ktp. Jen malgranda, kaj ege malkompleta elekto. La "Blanka Frataro", religia grupo estiĝinta en Bulgario, eldonis inter 1925 kaj 1938 plurajn religi-etikajn verketojn de la fondinto, P. Danov. Plej interesaj kaj signifaj estas *Religio-Filozofia Vivkoncepto* (tr. A. Tomov), 1930, kaj *La Parolo de la Granda Universala Frataro*, 1938.

De la Swedenborg-a eklezio aperis kelkaj verketoj: *La Dogmaro*, de Swedenborg, 1908; *Kio la Homo Estas post la Morto*, 1911, kaj kelkaj aliaj verketoj.

De unu el la fondintoj de la atestantoj de Jehovo, J.F. Rutherford, aperis *Milionoj, Kiu nun Vivas, Neniam Mortos*, 1920, kaj *Kie Estas la Mortintoj?*, 1927.

Fine, ankaŭ la kvakeroj multe eldonis en Esperanto. Plej interesaj estas: *Fundamentoj de la Kvakerismo* de Caroline Stephen (tr. M.C. Butler), 1916, kaj *La Esenco de la Kvakerismo* de Gerald K. Hibbert (tr. M. Wajsbium), 1962.

Aperis multaj preĝaroj, evangelie edifaj libroj, kantaraj, di- servolibroj. La unua tiaspeca verko estis *Preĝareto por Katolikoj* de L. de Beaufront, 1893. Sed plej konata estas *La Preĝareto*, de M. Carolfi, 1913 (3-a eld. 1948). Aperis ankaŭ preĝlibro en la spirito de la liturgio de S-ta Ĥrisostomo (1962): *Neelmezurebla Ni Laŭdegas Vin. Ordo de Diservo* laŭ la preĝlibro de la anglikana eklezio (tr. J.C. Rust) aperis en 1907, kaj havis multajn posteulojn. Broŝureto por sekvi la katolikan meson (Sankta Meso) aperis en 1966 kun originala muziko de Kurt Schweizer; sed jam pli frue ekzistis aliaj.

Ekde 1968 plej granda parto de la katolika meso estas legebla en Esperanto. Signo de la novaj tempoj estas *Ekumenaj Preĝoj*, 1966. Ekzistas ankaŭ himnaroj: katolika himnaro tradukita de Felix Ney aperis en 1958: *Laŭdkanto al Sinjora Nom'*.

Evangeliaj himnaroj estas *Himnaro Esperanta*, kunmetita de Montagu C. Butler (5-a eld. 1966) kaj *Adoru Kantante* (de KELI), 1971.

Ankaŭ pri la islama religio aperis verkoj. En 1967 aperis la filozofi-religiaj maksimumoj de Imamo Ali Arabaj Maksimoj (tr. Husen Al-Amili). Sed la plej grava verko estas la dulingva (araba-Esperanto) eldono de *La Nobla Korano* de Muhamad, en traduko de Prof. D-ro Italo Chiussi, 1969. Antaŭaj provoj traduki la islaman sanktan libron estis faritaj de Colin Evans (en *Esperanto Internacia*), 1942. Krome, estas kelkaj informaj broŝuroj: i.a. *Islamo Ĉies Religio* de Mohammad Taufiek Ahmad, 1929; *Islamo Esperantiste Rigardata*, originalaĵo de Colin Evans, 1946; kaj *Kial mi Kredas je l' Islamo*, 1969.

El la ekzistantaj grupoj de la islama religio, sendependiĝis kaj disvastiĝis la religio instruita de Baha'u'llah, sub la nomo bahaismo. De la fondintoj aperis prelego *Kaŝitaj Vortoj de la Superega Plumo* (de Baha'u'llah, tr. Eroŝenko kaj Alexander, 1915), kaj la *Parizaj Paroladoj* (de Abdul Bahá, tr. Lidja Zamenhof, 1932). Pluraj verketoj, originalaj kaj tradukaj, fontas de Lidja Zamenhof. Bona verko estas *Baha'u'llah kaj la Nova Epoko* de J.E. Esslemont (tr. Lidja Zamenhof), 1930. Aperis, krome, kelkaj paroladoj de Shoghi Effendi, kaj multaj mallongaj broŝuroj pure informaj, ekz. *Kio Estas la Bahaa Religio?*, 1969.

El la hinda religio elstaras la traduko de la grava *Bhagavad-Gitā*, kiun pretigis Francisco Valdomiro Lorenz en 1942.

De konfuciismo aperis la verkoj de Konfucio mem, *Granda Lernado kaj Doktrino de Mezeco* (tr. Nohara kiuci), 1932, kaj klasikaĵo (etika verko), *La Librokonstantaĵo de Fila Pieco* (tr. Nohara), 1933. *La Vortoj de Konfucio* (tr. Ossaka kenji) aperis jam en 1923.

Ankaŭ el budhismaj klasikaĵoj la rikolto estas atentinda. En 1933 aperis *Samanta-Mukha-Parivarto* (tr. Nohara), en 1936 la 7-a ĉapitro de *Saddharmapundarika-Sutro* (tr. Nohara), kaj en 1949 la unuaj 13 ĉapitroj de *Digha Nikajo* (tr. G.H. Yoxon). Pri la fondinto de la japana Zyodo-sekto aperis verko de Isii mamine: *La Vivo de Sankta Ĥonen* (tr. Nisida ryoya), 1937, kun terminaro pri budhismo kaj pri propraj nomoj. De la ĉina sektofondinto K'uoan aperis la zen-a verko *La Dek Bildoj de Bovpaŝtado* (tr. Ŝibajama kei), 1930, 2-a eld. Pri la antikva reĝo Aŝoko, budhisma apostolo en Hindio, aperis *La Admono kaj Vivo de Reĝo Aŝoko* (tr. Okazaki reimu), 1937. Moderna verketo pri budhismo, eldonita okaze de la 2500-a datreveno de la naskiĝo de Budho, estas *Ekrigardo al Budhismo* de R.L. Soni, 1956. Krome, estas menciindaj *Budhisma Katekismo* de Subhandro Bikŝuo (tr. F. Morawetz) kaj *Tiel Parolis la Budho kaj Liaj Disĉiploj* de T.T. Anuruddha, ambaŭ 1971. Fine, en 1972, aperis komentita traduko (de H.P.B.) *La Voĉo de l' Silento* el la tibeta "Libro de la Oraj Preskriboj".

El Japanio venas multaj verkoj pri la religia movado Oomoto, kiu adoptis Esperanton por siaj internaciaj rilatoj. De Deguĉi onisaburo aperis pluraj verkoj, ĉefe en la traduko de Niŝimura koogecu.

Grava estas: *Fundamento de Animo*, 1926 (2-a eld. 1931). De Nišimura aperis originala verketo en 1925: *Origino de Oomoto*. En 1964 estis eldonita tre interesa verko de Haga hideo (tr. Nakamura tazuo), *Filoj de Dio, Adorantoj de Dio*, kun fotografajoj pri Oomoto.

De Japanio venis krome multaj aliaj religi-enhavaj verkoj: en 1933 naŭ broŝuroj, nomitaj *Evangelioj de Belismo*, t.e. de religia grupo fondita de la Japano Okamoto rikiçi, kaj en 1968 du informaj broŝuroj pri la religia grupo japana Tensho Kôtai Jingû Kyo, la t.n. “danc-religio”.

Aparte valora por la kompreno de la japana tradicia pensmaniero estas la verko de Okakura kakuzo *La Libro de Teo* (tr. Nakamura tazuo), 1965.

Jam antaŭ la Unua Mondmilito ekzistis en Francio kaj en Belgio esperantistaj spiritistoj (kiuj nomis sin “Esperantista Psikistaro”). Ili aperigis revueton kaj broŝurojn. El tiuj medioj venas la libro de J. Thiebault *La Formortinta Amiko* (tr. Grosjean-Maupin), 1921. Sed la spiritista kredo havas siajn plej gravajn reprezentantojn en Brazilo, de kie venas tradukoj de verkoj de la fondinto de la spiritisma movado, Allan Kardec: *La Libro de la Spiritoj* (tr. L.C. Porto-Carreiro-Neto), 1946, *La Evangelio laŭ Spiritismo* (tr. Gomes-Braga), 1948, *Enkonduko en la Studadon de la Spiritisma Doktrino*, 1952, *La Libro de la Mediumoj* (tr. L.C. Porto-Carreiro-Neto kaj Gomes-Braga), 1964. La klariga filozofi-religia verko de Francisco Cândido Xavier *Kristana Agendo* (tr. A. Afonso-Costa) estis publikigita en 1962.

Kelkaj verkoj de okultistaj grupoj aperis ankaŭ en Esperanto. Ekzistas broŝuroj de framasonoj, sed interesa ĉi-rilate estas *Ĉu Vi Scias Tion pri la Framasonismo?* de W. Randag (tr. Ostubo), 1937. Aperis krome kelkaj rozkrucaj broŝuroj kaj verketoj pri teozofio. I.a., aperis *Resumo de la Teozofia Doktrino*, 1912, kaj la verketo de M. Collins *Lumo sur la Vojon kaj Karmo* (tr. Collyn), 1922.

8.3.4 Pacismo

En 1905 aperis la originala verko de Gaston Moch *Historio Resuma de l' Arbitracio Konstanta*; en 1907 de la sama aŭtoro, *Pri Malarmo*. En 1906 de la franca pacisto Elie Ducommun (tr. V. Dufeutrel) aperis *Fundamentoj de l' Pacifismo*. En 1907 aperis la verko *Estonta Milito* de Joh. de Bloch (tr. C. Royer, F. Schuck kaj Alesiano); samjare komento al la suprenomita verko, verkita de F. Passay, B. von Suttner kaj Nattan-Larrier: *Estonta Milito laŭ la Instruoj de J. de Bloch* (tr. la samaj). La verko de Andrew Carnegie *Por Arbitracio* (tr. W.W. Padfield kaj H. Maresquelle) estis eldonita en 1907. En 1911 aperis la grava verko de la svisa pacisto-psikiatro A. Forel *Kulturceladoj de la Nuntempo* (tr. Uhlmann). Aparte valora verko estas la originalaĵo de Hector Hodler, aperinta en 1915-1917 en Esperanto: *La Pacproblemo*.

Tuj post la Unua Mondmilito (1920) aperis la dummilite skribita verko de Romain Rolland *Al la Forbuĉataj Popoloj* (tr. G. Mahn). En la intermilita tempo sekvis verko pretigita de V. Bulgakov kaj tradukita de Z. Zahariev: *Pensoj pri Perforto, Milito kaj Revolucio*, de Lev Tolstoj (1928). Verko de G.F. Wates *De Tutmonda Perforto al Tutmonda Frateco* (tr. W. Bailey) aperis en 1938.

Post la Dua Mondmilito ne plu estis multe da pacismaj verkoj: eble multaj idealoj kaj iluzioj forflugis. Rimarkindas tamen la verko de H. Thirring *La Mondopaco kiel Psikologia Problemo* (tr. Hugo Sirk), 1946, kaj *La Belan Pacon* de Yamaguti senzi (tr. Isiguro, 3-a eld. 1962). El Japanio, postmilito, venas multaj verkoj kontraŭmilitaj. I.a. *Infanoj de l' Atombombo* de Osada arata (1952, 2-a eld. 1959); *Hiroŝima*, 1952; *Viktimoj de la Atombombo* (de pluraj aŭtoroj, tr. Jui ĉunoŝin, 1968, 2-a eld. 1970); la militrakonto de Cubota ĵoĵi *La Infanoj en Vento* (tr. Ito kiuzo), 1966, k.a.

Pri la *Historia kaj Filozofia Fono de la Moderna Pacifismo* verkis Harold Bing, 1971.

8.3.5 Socialismo kaj Komunismo

Jam en 1908 oni komencis rimarki la organizan kaj ideologian dividon inter la burĝa kaj proleta esperantista Movado. Sed tiu dividiĝo pligrandiĝis ĉefe post la rusa revolucio, kiu unuflanke esperigis

la tutmondan proletaron por baldaŭa venko, kaj aliflanke sukcesis, almenaŭ unuamomente, kunigi multajn direktojn de la revolucia laborista movado. Anarkiistaj aŭtoroj estas reprezentitaj per Domela Nieuwenhuis (*La Piramido de l' Tiranio*, 1913), de P. Kropotkin (*La Salajro*, 1914; *Etiko*, 1926; *Al la Junuloj*, kun biografio, 1938). Aperis ankaŭ nihilismaj verkoj: *Nihilismo*, de Zamfir C. Arbure (tr. Ionesku).

De la marksistaj klasikuloj de la Unua Internacio aperis la *Manifesto* de K. Marx kaj F. Engels (tr. A. Baker), 1908. Poste tradukis ĝin E. Pfeffer, 1923. *Komentoj al la Komunista Manifesto* estis eldonitaj de SAT en 1933. Krome aperis *Karl Marx, Vivo kaj Verko* (tr. Elsudo), 1926, kaj *La Instruo de Karl Marx* (tr. de pluraj aŭtoroj), 1933. De la germana ŝtatsocialisto F. Lassalle aperis *Pri la Esenco de Konstitucio*, 1912.

De la gravuloj de la Dua Internacio aperis *Antipatriotismo* de G. Hervé (tr. Blangarin kaj Ludoviko), 1907; *Kio Estas Socialismo*, de Enrico Ferri; *Laborista Klaso kaj Socialismo*, de M. Cachin (tr. Berland kaj Vergnaud), 1912; *Por Ataki kaj por Defendi*, de W. Liebknecht, 1913; kaj samjare la originalaĵo de Mees *La Kaŭzo de la Senlaboreco*, 1913.

Pri la unuaj jaroj de la rusa revolucio, kaj pri la Lenin-aj tezoj, aperis *Ŝtato kaj Revolucio* de V. Iljîĉ Lenin (tr. Demidjuk), 1923 (represita en Japanio en 1967). Aperis multaj broŝuroj pri la kulturaj, ekonomiaj kaj sociaj atingoj fruepokaj.

Krome aperis ankaŭ ideologiaj verkoj: ekz. *Kio Estas Marksismo kaj Leninismo* de Adoratskij (tr. Robicsek), 1932, *Jarkvino de la Oktobra Revolucio*, de L. Sosnovski, 1923. Samepoke aperis verkoj pri la aliaj — malsukcesintaj — proletaj revolucioj en la okcidentaj landoj: *Bildoj el la Germana Revolucio*, 1925; *133 Tagoj de Sovet-Hungario* (artikolaro), 1930, kaj la politika broŝuro de Bela Kun *Kion Volas la Komunistoj?*, 1919. Pri la komunista movado raportas *Dokumentoj de Komunismo*, de SAT, 1923; *Komunista Movado*, de Demidjuk, 1924; kaj *Programo de Komunista Internacio*, 1930.

Post la morto de V.I. Lenin, J.V. Stalin iĝis ĉiopova reganto en tiama Sovetio. Ne povis manki tradukoj el liaj verkoj: *Kulturo Nacia kaj Internacia* (tr. G. Demidjuk), 1930; *Fundamentoj de Leninismo* (tr. Stelliĥ), 1931, Skizoj pri Lenin, 1931, *Oktobra Revolucio kaj Taktiko de Rusaj Komunistoj*, 1932, k.a.

En 1928 la sveda komunista ĵurnalisto E. Adamson aperigis originalan libron kun skizoj kaj impresoj pri Sovetio: *Sub Ruĝaj Standardoj*.

La kvinjara plano faciligis la aperon de multaj broŝuroj. Interesaj estas tiuj de Molotov (1932) kaj de Stalin (1933). Samtempe komenciĝis la procesoj: *Akuza Konkludo en la Proceso de Industria Partio* aperis en 1930.

Pri internaj sovetaj problemoj informas nin *Apud Landlimoj*: skizoj pri naciminoritatoj en Sovetio kaj pri socialisma konstruado, 1932, kaj *Pri Reorganizo de Laboro de la Sindikatoj* en USSR, de N. Ŝvernîk (tr. P. Gavrilov), 1934.

Intertempe la milito alproksimiĝis, kaj la faŝismo iĝis ĉiam pli danĝera. Pri tio atentigis verko de G. Dimitrov: *La Laborista Klaso kontraŭ la Faŝismo*, 1926. Kaj estis jam la fino: Stalin malpermesis ĉian laboron por internacia lingvo. Ernest Drezen estis mortpafita en 1937. Lian sorton sekvis multaj aliaj esperantistoj, kaj la ceteraj devis silenti.

Post la Dua Mondmilito kaj post la morto de Stalin la Movado en la komunistaj landoj reviviĝis nur malrapide, plej malrapide en Sovetunio, kie la unuaj verketoj aperis nur en 1964.

Pripolitikaj estas *Direktivoj de la XXIII Kongreso de KPSU*, 1966; *Tezoj de KPSU por la 50-a Datreveno de la Granda Oktobra Socialisma Revolucio*, 1967, kaj la parolado de Leonid Breĵnev *50 Jaroj de la Grandaj Venkoj de Socialismo*, 1968. Plej aktuala estas broŝuro *Tezoj de CK de KP de SU por la Centa Datreveno de la Naskiĝo de V.I. Lenin*, 1971.

Ankaŭ el aliaj socialismaj landoj venas pripolitikaj verkoj. El Bulgario venas *9-a Kongreso de la Bulgara Komunista Partio*, de Todor Ĵivkov, 1967; el Ĉeĥoslovakio *Agadprogramo de Komunista Partio de ĈSSR*, 1968; el Laoso politikaj verkoj de la partio Neo Lao Haksat (ekde 1968); el

Nordvjetnamo verkoj pri kaj de *Ho chi minh*, de *Le duan*, de *Vo nguyen giap*. Ankaŭ la Vjetkongoj eldonis verkojn en Esperanto: *Leteroj el Suda Vjetnamio*, du volumoj, 1964, kaj *La Fajra Elprovo*, 1965, pri la socia situacio en Sudvjetnamo.

El Ĉinio multegaj verkoj pripolitikaj de Maŭ zedong, Lin biau, Peng ĝen, ĉefartikoloj de “Ĵenmin Ĵibaŭ”, verkoj pri ekonomio, politika geografio, pri marksismo-leninismo, pri interŝtataj problemoj, ktp. Ekz. estas eble sekvi la tutan landliman demandon inter Ĉinio kaj Hindio dank’ al la dokumentoj aperigitaj en Pekino.

La *Vortoj de Prezidanto Maŭ zedong* aperis en 1967 (2-a eld. 1972). La unua volumo de la *Elektitaj Verkoj de Maŭ zedong* aperis en 1971: la tri ceteraj volumoj sekvas. Oni kalkulas, ke ĝis 1969 la verkoj de Maŭ zedong tradukitaj en Esperanton konsistas el 68 libroj kaj broŝuroj kun entute pli ol 2100 paĝoj. Plej konataj estas *Pri la Ĝusta Traktado de Kontraŭdiroj Interne de la Popolo*, 1963; *Paroladoj ĉe Literatura kaj Arta Kunsido en Jan-an* (2-a eld. 1966); *Strategiaj Problemoj en la Ĉina Revolucia Milito*, 1969.

Ankaŭ ne-regantaj socialistaj partioj aperigis verkojn en Esperanto. Aperis *Deklaroj de la Usona Socialista Laborista Partio* en 1950 kaj en 1953. Originale aperis ankaŭ artikolaro de “Verdiro”, unue aperinta en angla trockista revuo: *Elingita Glavo*, 1962.

El la socialdemokrata aŭ utopiista kampo aperis la fama *Leteroj al Brigito* (instruoj por la socialista partio), de J.B. Séverac (tr. Solsona), 1933, kaj la verko de L. Tolstoj *Kristanismo kaj Patriotismo* (tr. Maĉernis), 1931. De la aŭstromarksisto K. Renner aperis la broŝuro *De la Liberala al la Sociala Ŝtato*, 1950.

Pri ĝeneralaj laborproblemoj aperis *La Internacia Labor-Oficejo*, 1932; *Sveda Laborista Movado*, de Tage Lindbom (tr. M. Johansson), 1947, kaj *La Konsumkooperada Movado en Svedujo*, de Odhe kaj Lundberg, 1963. Mallongan informilon eldonis la Liberaj Sindikatoj: *Internacia Konfederacio de Liberaj Sindikatoj*, 1968.

Socikritika rakonto verkita en 1931, kiu siatempe furoris en Novzelando, estis prezentita al la esperantlingva publiko nur en 1972: *Infanoj de la Malriĉuloj* de John A. Lee (tr. Bertram Potts). Pri ĝeneralaj problemoj etik-filozofiaj de socialismo informas *Skizo pri Filozofio de la Homa Digno*, de Gille (tr. Lanti), 1934. En 1924 (2-a eld. 1927) aperis la originala verko de E. Izgur *Nur Volu!*; de la sama aŭtoro, ankaŭ originale, en 1926, *Je la Nomo de l’ Vivo*.

La movado liberecana, nomita “sennaciismo”, fondita de Eŭgeno Adam (ps. Eŭgeno Lanti) unue kunfandiĝis kun la ĵuskreita komunista movado, sed oni ne povis eviti skismon, kiam la porsoveta alo (SEU) forlasis SAT. De tiu sennaciisma ideologio venas pluraj verkoj. Lanti mem verkis *For la Neŭtralismon!*, 1922 (3-a eld. 1928), *Manifesto de la Sennaciistoj* (lasta eldono 1951); *La Laborista Esperantismo*, 1928; *Naciismo: studo pri deveno, evoluado kaj sekvoj*, 1930; *Vortoj de K-do Lanti* (artikolaro el *Sennaciulo* kaj el *Le Travailleur Espérantiste*), 1931; *Absolutismo*, 1934; *Herezaĵo*, 1934; *Ĉu Socialismo Konstruiĝas en Sovetio?* 1935; *Leteroj*, 1940.

De V. Elsudo (ps. de V. Kolĉinskij) aperis *A.B.C. de Sennaciismo*, 1926, kaj de Georges Bastien politika verko kun baza ideologio analoga al tiu de Lanti: *La Liberecana Socio* (tr. Ozre), 1932.

Ne povis manki marksisma kritiko: Ejdelmann kaj Nekrasov originale verkis libron sub la titolo *Sennaciismo kaj Internaciismo*, 1930.

Fine, aperis kelkaj verkoj pri la signifo de lingvo internacia por la proleta movado: De A.R. Jodko *Laborista Klaso kaj la LI* (ruslingva), 2-a eld. 1925; de E. Izgur *Organizo de Internacia Solidareco - IL je la Servo al Proletaro*, 1928; kaj de St. Ĝuĝev *Lingvo kaj Socio* (pri la rolo de la esperantistaj organizaĵoj), 1946.

8.3.6 Ekzaktaj Sciencoj kaj Naturaj Sciencoj

8.3.6.1 Komunaj Verkoj; Verkoj Ĝeneralaj

En 1911 aperis la verko de Bühner kaj Saager (tr. J. Schmid) *La Organizado de la Intelekta Laboro*. Komuna verko, kun 11 originalaj sciencaj artikoloj, aperis jam en 1921: *La Vendreda Klubo*. En 1928 estis eldonita grava verko de la Sovetiano Fersman: *La Vojo al Scienco de Estonto* (tr. Rublov).

Komunaj verkoj nur post la Dua Mondmilito iom oftigis. La prelegoj de la *Somera Universitato* en Malmö (1948) aperis en 1949, la prelegoj de la *Somera Universitato* de la 38-a Japana Kongreso en 1951, kaj *Elektitaj Prelegoj* de ISU 1949-1954 en 1955. Sed la plej rimarkinda tiaspeca verko estas *Sciencaj Studoj*, volumo kun 37 originalaj studoj pri natursciencoj, ekzaktaj sciencoj, biologio, lingvistiko, ktp., eldonita de ISAE en 1958. Laŭdinda estas prelegokolekto (el GEJ-seminario): *La Mondpercepto de la Modernaj Natursciencoj*, 1967 (red. H. Behrmann).

8.3.6.2 Matematiko, Fiziko, Astronomio

Jam en 1906 aperis la originala verko de Dambrauskas (Dombrovski) *Pri Unu Speco de Kurbaj Linioj Koncernantaj la Kvinan Eŭklidan Postulaton*; samjare aperis alia originala verko de la sama aŭtoro: *Pri Novaj Trigonometriaj Sistemoj*.

De Edw. V. Huntington aperis *Elementa Teorio de la Kontinuo* (tr. Bricard), 1907. R. de Saussure verkis la originalan verkon *Geometrio Folietara*, 1908. Al la hungara matematikisto Cyrillo Vörös ni dankas du verkojn: *Analitika Geometrio Absoluta*, du volumoj, 1910-11, kaj *Elementoj de Geometrio Absoluta*, 1911.

Charles Laisant, mem esperantisto, skribis originale kelkajn broŝurojn, multajn artikolojn primatematikajn kaj, en traduko de Camescasse, *Inicado Matematika*, 1914.

Du italaj matematikistoj submetis studojn ankaŭ en Esperanto: P. Cattaneo: *Determino de Iaj Lokoj Geometriaj Planaj*, 1923, kaj A. Barbacetto: *Nova Nombrado*, 1932.

O. Reiersøl aperigis ekde 1950 multnombrajn matematikajn studojn, ĉefe pri aplikita matematiko, en revuoj, kaj libroforme. Ne forgesendas ankaŭ la granda matematikisto Fréchet, kiu aperigis multajn matematikajn verkojn ankaŭ nacilingve; en Esperanto li verkis artikolojn en nacilingvaj revuoj kaj en Esperantaj periodaĵoj. De li aperis i.a. *Determinado de la plej Ĝeneralaj Planoj*, 1953, kaj *Paranalitikaj Funkcioj*.

De F.E. Andrews aperis, en 1959, mallonga verketo pri la dekuma kalkulsistemo: *Ekskurso en Nombroj*. Bona enkonduko por laikoj estas la originalaĵo de H.D. Maas, *Matematikaj Metodoj en Lingvistiko*, 1972.

Pri astronomio kaj fiziko aperis *Sunhorloĝa Konstruo* de S. Poljanskij, 1903 (3-a eld. 1909); en 1907 *La Kalendaro*, scienca studo de P. de Lengyel en 1910 la verketo de S. Blaĵko *La Kometo de Halley* (tr. W. Szmurlo). Samjare estis eldonita la verko de Nordmann *Metamorfozoj de la Steloj* (tr. Mannevy). Popularsciencan verkon pretigis M. Finot: *Vidaĵoj de Senlimo*, 1911.

Post la unua Mondmilito, E. Wüster ekkonatiĝis per originala verko *Fizikaj Grandoj kaj Iliaj Unuoj*, 1921. De Sovetiano Fersman aperis en 1925 la verko *La Kemio de l' Universo* (tr. Rublov). Pri astrofiziko verkis L. Korinna, 1931. En *Verkoj* de Nakamura, kolekto el artikoloj kaj prelegoj de Nakamura kijoo, 1932, troviĝas pluraj artikoloj pri matematiko, fiziko kaj meteologio.

En 1950 aperis valora *Historio de Yukawa-Teorio*; en 1953 la originalaĵo de Tomonaga sin'tirô *Fotono ĉe Juĝejo*. Popularsciencan verko estas la *Totala Suneklippo 15.2.1961*, originalaĵo de Ljubić kaj Divjanović, 1960. En 1968 aperis originalaĵo de M. Halvelik pri la problemo de la Kūasaroj. En 1970 aperis fakverko de Liisi Oterma: *Pri la Kometo 1939 IV P/Väisälä* (serĉ-efemerido por 1971-72).

En 1971 aperis la valora popularsciencan originalaĵo de Alberto Fernández *Senĝenaj Dialogoj*, kiu celas popularigi la fundamentajn demandojn de fiziko kaj astronomio; ĝi jam ekzistas en franca traduko.

8.3.6.3. Aplikitaj Natursciencoj

En 1904 aperis *Rezisteco de la Ferkolonoj* de F. Villareal. De Mendelejev aperis *Provo de Kemia Kompreno de l' Monda Etero* (tr. I. Ĉetverikov), 1904. Samjare aperis la verko de Helte *Pri la Teorio de l' Jonoj*. En 1906 aperis *Elementa Fotografa Optiko*, originalaĵo de Ch. Verax (ps. Karlo Verks). En 1928 aperis grava originala studo de inĝ. Isbrücker: *La Evoluo de la Telefonio*.

Sed nur post la Dua Mondmilito grandiĝas la kvanto de studoj aperantaj en Esperanto. Tiel, aperis *Tuboj por Mezuri Premojn de Fluaj Mediumoj*, 1963; *Kvanta Mezuro de Gasoj el Nuklefendiĝo per Gamaspektrometrio* (multaj aŭtoroj, tr.), 1964; *Aktiveca Mezuro de la 14-Karbone Markita Barikarbonato per Scintilaj Geloj* (Gilli kaj Bisci), 1964. Interesa estas ankaŭ la junulara verko *Amuzo per Scienco*, de Charles Vivian (tr. Duncan), 1962.

Lastatempe aperis *La Fundamentoj de Elektrokemio kaj Elektrodeponado* de Samuel Glasstone (tr. J. McCarthy), 1968. McCarthy verkis en 1964 ankaŭ serion de interesaj originalaj studoj; *Galvanizado de Bismuto sur Ŝtalon el Alkalaj Elektrolitoj, Taksado pri Modifita Fericianida Provo Kiel Indikilo pri la Poraro en Stanita Ferlado, kaj Metodo pn la Produktiĝo de Belaspektaj Brunaj Oksidaj Kovraĵoj sur Ŝtalo*.

- Pri inĝenierkemio cetere verkis antaŭ la Dua Mondmilito ankaŭ Japanoj, i.a. Maeda en 1926, 1928, 1934 kaj Yamane en 1931 kaj 1932.
- Pri hidrologio temas verko de G. Makkink *Kvin Jaroj de Lizimetro-Esplorado*.
- Pri radiofonio verkis Eugene Aisberg la faman *Mi Komprenas Fine la Radion!*, 1934.
- Meteologiaj verkoj kaj raportoj de observantoj kaj observejoj aperis en Esperanto ĉefe intermilite (1923, 1931, 1932, 1933, 1934).
- La aerologia observejo de Tateno (Japanio) eldonis esperantlingvajn raportojn en 1926, 1928, 1929, 1930, 1931, 1933, 1934 kaj 1935.
- Pri speleologio aperis en 1921 verketo de K. Absolon *Moravia Karsto*. En 1959 aperis la originala popularscienca verko de Leander Tell *La Bela Subtera Mondo*.
- En 1965 aperis *Elementoj de Geologio* en ses lingvoj (inkl. de Esperanto).
- Pri oceanografio aperis la raporto de J. Richard *Scienca Krozado de la Ŝipo "Princesse Alice"*, 1904.
- Pri kristalografio aperis *Kristalaj Proprecoj [...]* de I.M. Saenz kaj A. Amit, 1962.

8.3.6.4 Biologio

Pri ĝeneralaj problemoj aperis verko de Takase toyokiti (tr. Hattori toru) *Pri Rilatoj inter Kemiaj Strukturoj kaj Fiziologiaj Agoj*, 1938. En 1971 aperis la verko de Egami fuĵio *La Serĉado de la Vivo* (tr. Matuba kikunobu), pri la biokemiaj problemoj de la vivo.

Pri evolu-teorio kaj homologio (kaj heredoscienco): Aperis en 1909 la verko de Le Monnier *Evolucio de la Evoluciismo* (tr. E. Noël). Pri heredproblemoj, ĉefe familiaj, aperis *La Mistero de l' Sango*, de Forst de Battaglia (tr. T. Jung), 1933. La moderna verko de J. Rostand *La Nuna Stato de l' Evolucio* (tr. J. kaj M. de la Court) aperis en 1950. Pri la heredoscienco kaj homo verkis R. Nordenstreng, *La Homaj Rasoj de la Mondo: Scienco kontraŭ Superstiĉo*, 1935, kaj P. Neergaard, *Scienco kaj Pseŭdoscienco pri Heredo kaj Raso*, 1937. Fine, pri la homiĝo, aperis la verko de A. Keith *Pri la Origino de l'Homo*, (tr. McCormick), 1928.

Interesa popularscienca originalaĵo tre aktuala estas *Estiĝo de la Tero kaj de la Homo*, de Leander Tell, 1971.

Pri botaniko aperis tre multe da verkoj. La plej interesaj estas *Studadoj de la ĉerizfloro sub la Fenologia Vidpunkto* de Taguĉi tacuo, 1935; la originalaĵo de A.L. Malmanche *Botanika Klasifiko*, 1938, kaj la verko de Frank Booth *Arboj de la Arbaro kaj Kampo*, 1947. Sed la plej reprezente

modernajn verkis P. Neergaard: *Atakoj kontraŭ Ĝardenplantoj*, 1954, kaj *La Vivo de la Plantoj*, 1957. *Kiamaniere Distingi la Fungojn* estas verko de Mario Simondetti, 1961. En 1963 aperis *Indekso de Semoj, Bulboj kaj Vivaj Plantoj*. La verko de Hori ŝoiĉi, *La Volvotigo de Amikeco*, 1965, enhavas skizojn pri botaniko kaj pri zoologio. Post la Dua Mondmilito aperis en Danio multaj artikoloj pri botanikaj kun Esperantaj resumoj.

Ankaŭ zoologion pritraktas kelkaj verkoj. En 1912 aperis *Kvin Prelegoj pri Bakterioj* de Odo Bujwid (tr. E. Pfeffer). En Japanio, intermilite, aperis pluraj verkoj pri eksperimenta zoologia biologio: *Eksperimentoj per Skizostomiazio*, de Fukutani, 1926; du artikoloj de Oshima pri *Piknogonoj* en 1927; en 1929 artikolo de Oshima hirosi pri *Hermafrodita Marstelo Asterina Batheri Goto*, kaj en 1935, de la sama aŭtoro, *Pri la Maturiĝo, Fekundiĝo ĉe la Ovo de l' Markukumoj*.

Postmilite aperis la bela porinfana *Bildlibro pri Bestoj*, 1961, la prifiŝa *Sekretoj de la Marestaĵoj*, de Petar Giunio, redaktita de Marinko Gjivoje, 1960. De Kawamura sin'itirō citindas *Studoj pri Ameloj de Legumenoj*, 1963. De Ebbe Skjeminge aperis en 1967 *La Migrantaj Cirkonstancoj de la Danaj Migrantaj Birdoj*. En 1969 aperis *Enkonduko en la Grundoscienco: El la Polvo de la Tero*, de W.F. Rolt. Pri la biologia aspekto de la insuloj Tajvano kaj Jaejama aperis la verko de Hori ŝoiĉi *La Vojaĝo al Sudaj Insuloj*, 1971.

8.3.6.5 Medicino

Libroforme aperis la konsilaro de E. Javal *Inter Blinduloj: Konsiloj por Ĵusblindiĝintoj* (tr. s-ino Javal), 1907. La verko de O. Burwinkel, *La Kormal sanoj* (tr. Kunschert) aperis en 1909. De W. Wunsch aperis *Pri Varmokulturo* (tr. William), 1913, kaj *Pri la Elektra Aktiveco de Nia Korpo*, 1918. R. Stolle verkis *Konsiloj pri Higieno*, 1911 (2-a eld. 1923).

Intermilite aperis multaj esperantlingvaj studoj ĉefe en japanaj medicinistaj ĵurnaloj, en Esperanto, aŭ japanlingve, kun Esperanta resumo. Pri anatomio verkis plurajn Nishi seiho, Itabasi koh (1928), Okuda (1953), Sekido, Takahasi (1953).

Pri patologio verkis Nisikawa (1925), Nisi ken'itiro (1926), Shinoda hideo (1932), A. Babadagly (1926), Kubo (1925). Eĉ la iom ampleksaj traktaĵoj esperantlingvaj citindas la verko de Tamura kaj Hayashi *Farmakologia Praktiko por Studentoj* (tr. Eskulapida Klubo) kaj la *Medicina Bildaro Fotografa: Atlaso pri Elefantiazo kaj Filariazo*, ambaŭ aperintaj antaŭ la Dua Mondmilito.

La Eskulapida klubo eldonis ankaŭ *Medicina Krestomatio de Esperanto*, 1924. Alia krestomatia, pretigita de Yagi hideo, *Medicina Krestomatia*, aperis en 1935.

Aperis en la lastaj jaroj *La Arto Fariĝi Centjara*, de L. Wegener, 1953; *Miologio de la Japano*, de Nishi seiho, 1953; *Okabayashi-a Operacio Plenumita de [...] Yamagata*, de Shinoda, 1955; *Kiel Kuracas la Naturista Medicino*, de J. Scolnik, 1961; *Lernolibro de Oftalmologio* de Kato seiĉi, 1961 (2-a eld. plibonigita: 1963); *Quaestionarium Medicum* en 17 lingvoj de F. Meyboom, 1961; *Nia Korpo* de Nishi seiho, 1961 (2-a eld. 1964), kun informoj por laikoj.

Faktoj pri Atombomba Malsano, science korektaj, por laikoj, aperis en 1970. Nishi seiho redaktis *Tagiĝo de la Eŭropa Medicino en Japanio* kaj F. Faulhaber tradukis la utilan verkon de Schreuder kaj Diatlowicki-Tobi *Geriatro kaj la Ĝenerala Zorgo por Gemultjaruloj*, ambaŭ 1971.

En la posta jaro sekvis: *Katalogo de Philips pri radio-aparatoj en medicino*; la seks-instrua *ABZ de Amo* de Inge kaj Sten Hegeler; *Farmakologio por Malbonuzoj de Medikamentoj* de Todokoro sakutaro; kaj *Ĝenerata kaj Homa Histologio* de W.M.A. de Smet.

Aparte specialigitaj estas la jenaj verkoj: *Provo por Akiro de I-Tiroksino Markita per I-131*, de J.L. Servian, 1963, kaj *Limfografio de la Testika Limfunuo (klinikaj aplikoj)* de M. Angel Sica kaj R. Rodríguez Sica, 1963.

Valora libreto venas el Ĉinio: *Akupunkturo kaj Kaŭterizo de Ĉinio*, 1964, kaj alia el Suda Vjetnamo: *Esenco de la Problemo pri la Maljuniĝo*, originalaĵo de Dza trang (tr. Dinh van van), 1968 kaj 1970.

Intermilite rimarkindas sinsekvo da artikoloj, ĉefe el Japanio, pri A-, B- kaj C-avitaminozoj; pri patologio, hematologio, dietologio, beriberio, parazitologio kaj serologio dum tiuj avitaminozoj. Utila estas la *Bibliografio de Medicina Literaturo Esperanta en Japanujo*, 1956.

8.3.7 Sociaj Sciencoj

8.3.7.1 Psikologio kaj Pedagogio

La *Principoj de Psiĥologio* de St. Brzozowski (tr. M. Kaus) aperis en 1910. En 1924 aperis la verko de E. Coué *La Regado de Si mem per Konscia Aŭtosugestio* (tr. J. Borel).

En 1925 aperis la originalaĵo de P. Bovet *Psikanalizo kaj Edukado*. Samjare aperis *Penspotenco* de A. Mills (tr. W. Bailey). En 1926 aperis la originalaĵo de S. Ziegler *Sekspsikologio*. Samjare aperis grava originalaĵo de la konata psikologo Ch. Baudouin, *La Arto de Memdisciplino. Estonta Eduko*, de la renoma pedagogo A. Ferrière (tr. Danneil), sekvis en 1929.

Enkonduko en la Pedagogion, originalaĵo de Hillar Sakaria, aperis en 1932 (temas pri enkonduka historia skizo). Alia verko de A. Ferrière aperis en 1939: *Kiel Eduki Niajn Infanojn?* (tr. H. Ith).

En 1938 aperis valora libro de Dorothy Canfield Fisher: *Infanoj kaj Patrinoj* (tr. Guéritte).

Postmilite originale verkis Kl. Wiczorek: *Kiel Aŭtodidakto al la Pedagogia Scienco*, 1957. Popularsciencia verko de Martin Kojc, *La Lernolibro de la Vivo* (tr. elgermane de Isbrücker) aperis en 1962. Valora verko estas ankaŭ la libro de H. Thirring *La Mondopaco kiel Psikologia Problemo* (tr. H. Sirk), 1946.

Lastatempe aperis la verko pri GDR, *Klereco por Hodiaŭ kaj Morgaŭ*, kaj du verkoj el Norda Vjetnamo: *La Vjetnama kaj Ĝia Utiligo por la Supera Instruado en VDR*, 1969, kaj *La Ĝenerala Instruado en VDR*, 1971 (pri la lukto kontraŭ analfabetismo). En 1970 aperis sufiĉe ampleksa verko de Rudolf Rakuŝa: *Metodiko de la Esperanta Instruado*.

Verko kun tre originala tezo estas la libro de S. Sakellaropoulos *La Telepatio kaj Ĝia Socia Signifo*, 1968.

8.3.7.2 Juro

En 1919 aperis la teksto de la *Kontrakto de la Ligo de Nacioj. Kriminologio*, verko de Rustem Vámbéry, estis tradukita de V. Tóth (1924). En 1930 aperis la studo de la Ĉeĥo J. Vavrovský *Krimuloj Profesiaj*. “Internacia Jura Revuo” aperigis la valoran artikolaron “La Pozicio de Advokato en Diversaj Landoj” (1960).

Gravan internacijuran studon originale verkis Prof. I. Lapenna: *Aktualaj Problemoj de la Nuntempa Internacia Vivo* (1952). Fine, estas menciindaj Esperantaj tradukoj de la *Universala Deklaracio de Homaj Rajtoj* (unuafoje en 1963) kaj de la *Ĉarto de Unuiĝintaj Nacioj kaj Statuto de la Internacia Kortumo*, ambaŭ en unu broŝuro (1970).

8.3.7.3. Lingvistiko

Bukedo estas la titolo de ampleksa kolekto de eseoj, kiujn originale verkis la franca lingvisto Ch. Lambert. Th. Cart estis la aŭtoro de la broŝureto *Pri la Indo-Eŭropaj Lingvoj kaj Esperanto* (1910). Bonan popularsciencan enkondukon pretigis Prof. Collinson, *La Homa Lingvo* (1927). La teoriojn de N.Ja. Marr prezentis A.P. Andreev en *Revolucio en la Lingvoscienco* (1929).

Post la milito aperis la monumenta verko de Ivo Lapenna, *Retoriko* (1950, 3-a eld. 1971) kaj, krome, *Lingva Esprimkapablo kiel Funkcio de la Vortrezoro*, studo de V. Setälä el la revuo “Esperantologio” (1949), represita en lia *Fortoj de l' Vivo* (1967).

Menciindas, krome, *Dialekto, Dialektiko* de Delfí Dalmau (1956) kaj *Universala Skribo* de Manuel Halvelik (1966).

Ankaŭ naciaj lingvoj estis konatigitaj per Esperanto: ni menciuj *Franca Gramatiko por Esperantistoj* de Boulet (1907), *Gramatiketo de Friulana Lingvo* de J. Bianchini (1909), *Trezoro de l' Lingvo Friula* de Tellini (du volumoj, 1919-20) kaj *Japana Gramatiko por Esperantistoj* de Miyatake seidô (1939). *Enkondukon en la ĉinan lingvon* aperigis la revuo "El Popola Ĉinio". Notindaj estas, fine, multnombraj esperantologiaj studoj de Kawasaki naokazu, Okamoto joŝicugu kaj Oŝaka kenĵi, el kiuj la plimulto tamen estis verkita japanlingve.

Referaĵoj pri lingvaj, kulturaj kaj lingvopolitikaj problemoj, faritaj dum Seminario "Lingvo kaj Kulturo" de TEJO, estis publikigitaj en 1971.

8.3.7.4 Papirologio

Aperis en 1927 *Grekaĵaj Papirusoj el la Nila Valo*, de Julius Penndorf.

8.3.7.5 Historio

La fama verko de Henri Dunant *Rememoroj pri Solferino* (tr. Vaillant kaj Fruictier) aperis en 1906. *Resumo de Ukraina Historio*, de Myĥajlo Hruŝevskij (tr. Kuzjma) aperis en 1922. La libro de Benito Mussolini, *La Antikva Romo Surmare* (tr. Paolet) estis eldonita en 1928.

Originala verko prihistoria estas *Jarmiloj Pasaĵoj*, de H. Haefker, 1930. La verko de G.F. Wates, *Progresado kaj la Pasinteco* (tr. W. Bailey) aperis en 1936.

La Historio de la Japana Imperiestra Trono aperis en 1941, en kompleta traduko de Nohara kiuiĉi. H. Theobald redaktis *Dokumentoj de la Rezistado*, pri la germana interna rezistado (1948). En 1947 aperis la verko de la antifaŝisto Hermann Wagner, *Ni Devas Dirigi Ĝin*, ankaŭ kun dokumentoj.

Historio de Usono, populara verko de A. da Silva (tr. M. de Freitas) aperis en 1947, kaj *Historio de Nederlando*, de la sama aŭtoro (tr. J. de Freitas) en 1948.

Raporto pri koncentrejo aperis en 1967: *Auschwitz 1940-45* (tr. A. Turek), verko de Kazimierz Smolen. Pri la historio de 1' antikva Vjetnamo informas *La Tradicia Vjetnamio* (red. Nguyen khac vien), 1970. Pri la vjetnama historio de 1847 ĝis 1945 informas *Unu Jarcento de Naciaj Luktoj* (1970), kaj pri modernaj momentoj de la vjetnama historio informas *Neforgesebiaj Tagoj* (pri la ĝenerala ribelo 1945-46) de Vo nguyen giap, 1971; *La Kampanjo Kao Lang* (pri 1950), de Nguyen huy tuong, 1962; kaj *Djen Bjen Fu*, 1962, de Tran do.

Pri la ĉina revolucio temas la libro de Hanna Kobylinski (tr. Graversen): *La Revolucio de Ĉinio 1800-1949*, 1956.

8.3.7.6 Ekonomiko

En 1912 aperis la verko de J.B. Marchlewski *Ekonomio Socia* (tr. E. Pfeffer). De la ekonomikisto Silvio Gesell aperis *La Reforma Mono* (tr. P. Staniŝić), 1913, kaj *Oro kaj Paco* (tr. de la sama), 1926. En 1923 aperis la verko de L. Ekstrand kaj M. Kovero *La Ekonomiaj Fortoj en Finnlando*, kaj proksimume en la sama epoko aperis la verko pri la socikredita teorio *Maŝinoj, Mono kaj Mondpaco*, de M.C. Hattersley.

Interesa el la historia vidpunkto estas la verko de la konata ekonomikisto Tugan-Baranovskij *La Komunumo de Duĥoboroj* (tr. M. Ŝidlovskaja), 1922. Edward Bellamy verkis la socian romanon, kiu inspiris ekonomi-utopian movadon, *Rigardante Malantaŭen en la Jaro 2000* (tr. Hamaker), 1937. De Horrabin aperis *Skizo de Ekonomia Geografio* (tr. B. Ross), 1938, kaj en 1982 pri la bulgara nacia ekonomio informis *En Konkuro kun la Tempo*, de S. Rusinov.

8.3.7.7 Kulturetnologio

Pri kulturetnologio aperis tri interesaj verkoj: *Tutmondaj Fajroekutimoj* de H.W. Southcombe, 1905; *Pri la Origino de la Homo* (precipe pri paleontologio) de A. Keith (tr. McCormick), 1928; kaj *La Prahistoria Arto* de A. da Silva (tr. J.F.M.), 1947.

Aperis multe da verkoj pri apartaj popoloj: jam en 1898 la verko *La Slavoj* de P. Milukov (tr. Laskin). Kulturhistorian problemaron prezentas la verko de E. Privat *Ê l' Koro de Eŭropo*, 1909. Etnologian signifon havas la verkoj *Brazilio* de Ev. Backheuser, 1909, kaj *La Bulgara Lando kaj Popolo* de Iv. Krestanov, 1919.

Originalan verketon pri *Albanio* eldonis Hj. Unger en 1923. J. Mangada-Rosenörn skribis libron *Pri Hispanio kaj Ĝiaj Popolkantoj*, 1926, kaj Delsudo (ps. de Arthur M. Hyde) kaj Lauri Laiho aperigis la originalan verkon *Aŭstralio, Lando kaj Popolo*, 1927.

En 1930 aperis *Traktato pri la Origino de Japania Popolo*, de Tokieda motoiuki (tr. Hiraoka). Kulturgeografia verko pri Islando estas *Islando (lando, vivo, literaturo)* de Olafur Kristjansson (1930). *Ŝtala Biblio de Samurajismo*, originala verko de Cujuki kijo, aperis en 1932. De P.A. Smirnov aperis *La Kirgizoj* (tr. Averin), 1934. C.C. Cowling verkis *Pri la Iamaj Tasmanianoj*, 1935.

La originala verko de Lakshmiswar Sinha *Hindo Rigardas Svedlandon* aperis en 1936, kaj la verketo de Peider Lansel *La Retoromanĉoj* (tr. Agricola, ps. de Hans Jakob) aperis en 1938.

Post la Dua Mondmilito venis ankoraŭ pluraj tiaj verkoj. I.a. ni rimarkas *Tipoj kaj Aspektoj de Brazilo*, 1946; la verkon de Thor Heyerdahl *Ekspedicio Kon-Tiki* (tr. Brynildsen), 1951; *Jugoslavio kaj Ĝiaj Popoloj*, 1953; la originalaĵon de Kenneth G. Linton *Kanako el Kananam*, pri novgvineaj kutimoj kaj moroj, 1960.

La ĝeneralajn trajtojn de la kulturaj interŝanĝoj de oriento-okcidento pritraktas G. Fradier en *Oriento kaj Okcidento al Reciproka Kompreno?* (tr. C.D.A. Capp), 1962. Eseton originalan pri *Nô* (speco de japana tradicia teatro) verkis Nakamura tazuo, 1963. La postan jaron, 1964, aperis la eleganta originalaĵo *Enciklopedieto Japania*, de la sama aŭtoro, altvalora trezorejo de informoj pri la kultura, historia kaj etnologia aspektoj de Japanio.

Verko pri la ĉina gimnastiko *Tajĝiĉĵuan* aperis en 1964. En 1965 *La Libro de Teo* de Okakura kakuzo (tr. Nakamura t.) informis pri la japanaj tradiciaj penso kaj moroj.

Komence de la kvindekaj jaroj aperis ankaŭ la tekstoj de pluraj filmoj kun etnologia temo. Ili pritraktas i.a. la Indianojn, la Eskimojn, la Laponojn, la Arabojn, la Buŝmanojn, la Tibetanojn, ktp. Lastatempe aperis verko de Tibor Sekelj *Nepalo Malfermas la Pordon*, 1959. De la sama aŭtoro, en traduko elhispana de Sonnenfeld, aperis en 1970 la verko *Tra Lando de Indianoj*.

Samjare aperis la artikolaro de la japana ĵurnalisto Honda katuiti *Vilaĝo en Batalkampoj* (tr. Konisi gaku) pri la liberiga milito de Vjetnamo.

Fine, en 1971, aperis libro de U.J. Moritz pri la hispana etnia problemoj: *Problemoj de Etnaj Minoritatoj en Hispanio*, originale verkita en Esperanto. Alian originalaĵon, *La Vojaĝo al Novzelando*, publikigis Hori s. en 1972.

8.3.7.8 Geografio

Antaŭ la Unua Mondmilito, en 1906, aperis la verketo de Ch. Lemaire *Tra Mezafriko*.

En 1918 aperis la priesplora klasikaĵo de H.B. de Saussure *Ascendo al Monto Blanka (1787)* (tr. R. de Saussure). En 1919 venis originala verko de Iv. Krestanov, *El la Proksima Oriento*. Aperis ankaŭ *Aktoj de la 9-a Internacia Geografia Kongreso* en Ĝenevo.

Postmilito Nekrasov verkis *Tra USSR per Esperanto*, 1926. En 1930 aperis raporto de A. Strindberg kaj Fraenkel *Per Balono al Norda Poluso* (tr. Stellan Engholm). La moraviaj pioniroj tradukis la postan jaron (1931) la raporton de Jan Welzl *30 Jaroj en la Ora Nordo*. La raporto de Sten Bergman *Tra Sovaĝa Kamĉatko* (tr. Gerdman) aperis en 1932. En 1935 kaj 1936 aperis la originalaj memoraĵoj de

Stjepan Misak, *Slavo loĝanta en Turkio: Tra Mistera Oriento*. La verko de W. van Loon *Rigardu la Teron* (tr. G. Saville) aperis en 1937.

En 1942 aperis libro de A. da Silva: *Lasta Vojaĝo de Scott* (tr. M. de Freitas), kaj la postan jaron (1943), de la sama aŭtoro, *Piccard en la Stratosfero* (tr. J.B.A.).

Post la Dua Mondmilito aperis pluraj interesaj verkoj. En 1955 aperis la geografia fotolibro de van Wijk *Nederlando*. Tibor Sekelj tradukis la raporton *Tempesto super Akonkagvo*, el la hispana originalo. De G. Gorov aperis *Nigramara Bordregiono de Burgas*, 1962. Samjare aperis la verko de J. Bacquer *La Kunprinclando Andoro* (tr. Ribot). *Konciza Geografio de Ĉinio*, de Ĵen ĵudi, sekvis en 1964.

Samjare aperis la libro *Nederlando* de Jaap Romijn kaj Kees Scherer, kun multaj ilustraĵoj. De “Julieta” aperis en 1965 *Gvidlibro tra Paris*. De Gyula Németh aperis la verko *Vojaĝlibro de Hungario*, 1965. De Erno Mihályfi aperis *Hungario sur Bildoj*, 1965, kaj, la postan jaron, 1966, aperis la verko de Wisnovszky kaj Almássy *La Akvo kaj la Homo en Hungarlando*. La originala verko de M. Haudebine *Utila Manlibro pri Hindujo* aperis en 1967.

En 1968 aperis esperantlingva *Mondmapo. Poŝatlaso de la Mondo* (kun mapoj kaj geografiaj resumoj) aperis en 1971. Enhavon geografian, kulturalan kaj politikan havas *Resumo pri Vjetnamio*, 1971. Turisma estas *Jen Londono!*, gvidilo de John Lewesdon (tr. J.C. Wells), 1971. *La Dolĉa Franclando*, originalaĵo de Pierre Delaire, aperis en 1972.

8.3.7.9 Politiko

Aperis esperantlingve la konstitucio de pluraj ŝtatoj, i.a. de *USSR* (1937), de la *Ĉehoslovaka Respubliko* (1948), de la *Popola Respubliko Bulgario* (1950), kaj de la *Japana Regno* (1964).

Esperanto estas lingvo, kiu, dum politikaj krizoj, aŭ dum militoj, estas ofte uzata fare de unu el la partioj, aŭ fare de ambaŭ, por popularigi internaciskale la propran starpunkton. Tial oni ne miras, kiam oni konstatas, ke dum la Unua Mondmilito aperis italaj, francaj kaj germanaj propagandiloj: i.a. la *Blanka Libro de la Imperiestra Germana registaro* (1915/16). Post la milito venis ankoraŭ tiaspecaj verkoj, ĉefe el la venkitaj ŝtatoj, i.a. *Por la Rajto de German-Aŭstrujo*, 1919, kaj *La Kartludo pro Supera Silezio*, de W. Stahlberg, 1921.

Pli poste aperis la verko de Smogorzewski: *Pol-Pomeranio* (tr. S. Kornfeld), 1932, kaj la litovdevena *Nia Batalado por Vilnius*, 1933.

En 1934 aperis *Mia Vojaĝo en Sovetio*, de A. Słonimski (tr. Kornfeld). Intertempe el Ĉinio la kontraŭjapanaj verkoj, verketoj kaj revuoj atingis Eŭropon — ĝis la definitiva venko de Maŭ zedong.

La samo ripetigis post la Dua Mondmilito. Ekz. aperis *Volo kaj Vojo de Saarlando*, de J. Hoffmann, 1951; la slovendevana *Triesto, al Kiu?*, 1953; multe da libroj, propagandiloj, broŝuroj okcident-germanaj kontraŭ la Germana Demokratia Respubliko, kontraŭ la divido de Germanio, kontraŭ la situacio en Orient-Berlino, kontraŭ la pola administro en la iamaj regnaj teritorioj (ekz. *La Germanaj Orientaj Teritorioj*, 1960), ktp. Ilin respondis orientgermanaj informiloj kaj polaj broŝuroj, i.a. *Polaj Okcidentaj kaj Nordaj Teritorioj*, de T. Derlatka kaj J. Lubojański, 1966.

Pri la vjetnama milito informas la verko de Quang loi, *Sude de la 17-a Paralelo*, 1960, kaj la libro de Luu quy ky, *La Vjetnama Problemo*, 1967.

Aperis cetere ankaŭ verkoj ĝeneraltemaj pri politiko. Plej interesa afero estas, ke unu el la unuaj originalaj politikaj verkistoj estis L.L. Zamenhof. Ni menciuj tie ĉi nur: *Hilelismo: Projekto pri Solvo de la Hebrea Demando*, ruslingva, 1901 (represo, kun traduko de A. Holzhaus, 1972), *Memuaro Verkita por la Kongreso de Rasoj*, 1911, kaj *Alvoko al la Diplomatoj*, 1915.

De T.W. Wilson aperis *La Fina Batalilo*, 1916. E. Privat verkis *Ĉe l' Koro de Eŭropo*, 1909. En 1924 aperis la *Paneŭropa Manifesto* de Coudenhove-Kalergi (tr. E. Sós) kaj la verko de F.S. Nitti *Eŭropo ĉe la Abismo* (tr. R. Kreuz).

En 1928 la tiama itala faŝista registaro eldonis *La Laborĉarto*. La *Tri Principoj de Popolo*, de Sun Jatsen, aperis en 1930 (tr. Sinpak). La konata cionista verko de Th. Herzl, *La Juda Ŝtato* (tr. B. Selzer) estis publikigita en 1934. Originalan verkon pri interŝtataj problemoj verkis E. Privat: *Interpopola Konduto*, 1935.

Post la milito aperis en traduko de Stellan Engholm la verko de Grafo Bernadotte *La Fino*, 1945. Valora estas la originalaĵo de Ivo Lapenna: *Aktualaj Problemoj de la Nuntempa Internacia Vivo*, 1952. Alia grava originalaĵo estas la verko de E. Privat *Federala Sperto*, 1958: komparo inter la Ligo de Nacioj, Svisio kaj Usono. En 1967 aperis, en Germana Demokratia Respubliko, *La Germana Popolo kaj la Unuiĝintaj Nacioj*. Post la mondmilito aperis, dank' al la financa subteno de la koncernaj registaroj, aro da bonkvalitaj informiloj pri geografio, politiko, ekonomio pri unuopaj ŝtatoj. Kelkaj cetere aperis ankaŭ antaŭ la Dua Mondmilito: i.a. *Gvidlibreto por Japanlando*, 1927.

La postmilitan serion komencis *Faktoj pri Danlando*, 1948. En 1950 aperis *Aspekto de Islando*, de Ingimar Óskarsson. *Faktoj pri Norvegujo* aperis en 1953, *Bulgario* en 1959. Samjare aperis *Pollando. Juĝu mem! Faktoj pri Ĉehoslovakio* havis duan eldonon en 1960. *Faktoj pri Islando* aperis en 1961. En 1964 aperis *Pollando 1944/1964*, kaj *Faktoj pri Nederlando*; en 1966 la 3-a eldono de *Faktoj pri Germanujo (FRG)*, samjare *25 Jaroj de Soveta Litovio*, en 1967 *La Disfloro de Nacia Vivmaniero en Soveta Uzbekistano*, *La Latvia SSR kaj Nederlando*, *Nacio en Okcidenta Eŭropo*. En 1968 aperis *Bulgario*, de S. Rusinov, kaj en 1969 *Germana Demokratia Respubliko* (bildoj kaj faktoj). En 1970 aperis *Soveta Estonio*, de G. Olevsoo, kaj *Ukraina Soveta Socialisma Respubliko*.

8.3.8 Arto

8.3.8.1 Arthistorio kaj fotografio

En 1913 aperis la interesa libro de Simon *La Vitraĵoj de la Katedralo de Reims* (tr. Laigner). Tamen nur post la Unua Mondmilito la belartaj aĵoj iom oftiĝis. Aperis i.a. la verko de István Genthon *La Pentroarto en la Malnova Hungario* (tr. Szilágyi), 1932. En 1933 aperis la valora originalaĵo de Kornfeld kaj Brzekowski: *Pri l' Moderna Arto*. La *Arthistorio* de Antono Hekler (tr. K. Kalocsay) aperis en 1934.

Post la Dua Mondmilito tiu priarta eldonado pludaŭris. Aperis *La Prahistoria Arto* de A. da Silva (tr. J.F.M.), 1947. En 1950 aperis fotolibro: *Helsinki: Lumo kaj Ombro*. En 1952 aperis la bela fotolibro *Skulptaĵoj sur la Vigelandponto*, de Karl Skaer. En 1955 sekvis alia fotolibro de Van Wijk, kun teksto de E. Elias: *Nederlando, Miraklo el la Akvo*. La fotolibro de Sam Waagenaar *Infanoj ne Konas Limojn* aperis en 1961. En 1962 aperis la fotolibro *Varsovio Rekonstruita*. En 1963 aperis la fotolibroj *Moderna Pekino* kaj *El Ĉina Fotografia Arto*. De Tran van can aperis *Nordvjetnamaj Krokizoj*, 1966, kaj en Ĉinio aperis *Argila Statuaro*, 1968.

8.3.8.2 Muziko

Ekzistas multnombraj internaciaj kaj naciaj kant-libroj, pri kiuj oni trovas mencion en la koncernaj ĉapitroj. Pri la muzikskribo ekzistas du teknikaj verkoj: *Principoj de la Racia Muzikskribo* de Wójcik kaj Zalewski, 1963, kaj *Lernolibro de Muzilo* (nova muzikskribsistemo), de H. Paruzel, 1964.

8.3.9 Kuirarto

En 1971 aperis la verko de J. Shorter-Eyck *La Internacia Kuirlibro*.

8.3.10 Filatelo

Katalogo pri Esperanto-Poŝmarkoj estis kunmetita de Vladimir Váňa en 1967. Sed senkompare pli impona estas luksa katalogo *Poŝmarkoj de la Ĉina Popola Respubliko*, 1959.

8.3.11 Stenografio

La unua provo de Esperanta stenografio estis la lernolibro laŭ la sistemo Brauns, aperigita de Per Ahlberg en 1899. La plej gravaj sistemoj naciaj kaj internaciaj estas reprezentataj. I.a. aperis lernolibroj laŭ la sistemoj: *Pitman*: lernolibro de Butler (2-a eld. 1914). *Duployé*: 1914, 1924, 1933, 1936 (plej grava: la lernolibro de Flageul). *Intersteno*: lernolibro de F. de Kunovski: 1927. Aliaj lernolibroj en 1930 kaj en 1954. *Stolze-Schrey*: 1904, 1906, 1926, 1932 (gravaj estas la lernolibroj de Schneeberger kaj Stark). *Gabelsberger*: 1907, 1910, 1922 (gravaj lernolibroj de Christoffel kaj de Schramm). *Aimé-Paris*: lernolibro de A. Schild en 1933. En 1921 lernolibro de Lefebvre. *Unesteno*: Lernolibro de Sturzenegger-Matzinger en 1965.

Aperis ankaŭ lernolibroj de sistemoj malpli konataj aŭ rekte elpensitaj por Esperanto: *L' Espero* (de Ch. Barit, 1908); de Roller; de Scheithauer; *Aoro* (de Surotte, 1911); *Ispografio* (de Hamann); *Mondografio* (de Mayr); *Rapido* (de Wallon, 1927); *Radnai* (de Kókény, 1928).

8.3.12 Biografioj

8.3.12.1 Biografiaj Verkoj pri Esperantistoj

L.L. Zamenhof estas priskribita en pluraj libroj. La unua, kaj unu el la plej legataj, estas *Vivo de Zamenhof* de E. Privat, 1920. El "klasa" vidpunkto aperis ankaŭ la verko de E. Drezen *Zamenhof*, 1929 (represoj en 1968 kaj en 1970). Pli nova estas *Doktoro Esperanto*, de Maria Ziółkowska (tr. Isaj Dratwer), 1959. La plej nova, kaj verŝajne ankaŭ la plej kompleta, estas *Zamenhof*, de Marjorie Boulton, 1963.

El gravuloj de la Esperanto-Movado kaj verkistoj, aperis *Carlo Bourlet*, 1914. En 1947 venis monografio de Ismael Gomes-Braga *Monumento al Carlo Bourlet*. De John Merchant aperis *Joseph Rhodes* (tr. Louise Briggs), 1925. Pri Kalocsay kaj Baghy aperis artikoloj en *Argenta Duopo*, 1937, kaj en *Ora Duopo*, 1966. Pri Grabowski kaj Kabe (Kazimierz Bein) troviĝas notoj en la verko de Julius Glück *El la Klasika Periodo de Esperanto*, 1937. Eduard Stettler verkis pri *Hector Hodler*, 1928; J. Strönne pri Duona Jarcento kune kun Paul Nylén (kun biografio kaj ikonografio), 1942; Fr. Christaller pri *Paul Gottfried Christaller*, 1951; N.G. Hoen pri *Emile Peltier*, 1963. De M. Blicher aperis *El Mia Esperantista Vivo*, 1967. Hukuta masao kompilis *Pioniroj de Japano Esperanto-Movado*, 1967. En 1971 aperis biografio pri preskaŭ forgesita pioniro: *Wilhelm Heinrich Trompeter*, de Adolf Holzhaus.

8.3.12.2 Biografiaj Verkoj pri Filozofoj kaj Pensuloj

De Jan Novak aperis *Jan Amos Komenský*, 1921. De Agostinho da Silva aperis *Vivo kaj Morto de Sokrato* (tr. M.F.), 1946. De A. Grigorov aperis *Lev Tolstoj kaj la Universala Vero*, 1927. B.C. Chaudhuri verkis *Tagore kaj Whitman*, 1961.

8.2.12.3 Biografiaj Verkoj pri Beletristoj kaj Artistoj

G. Chavet verkis pri *Domeniko Theotokopuli* (El Greco), 1910; V. Dufeutrel pri *Velázquez*, samjare. La vivon de A. *Dürer* pritraktas du verkoj, de F. Nüchter (1911) kaj de H. Koch (1924). Aliaj biografioj sur tiu kampo estas: *Giovanni Segantini* de Ernest Marriott (tr. R. Marriott), 1932; *Rembrandt* de M. Müller, 1936; *Vivo de Pissarro* de Ludovic Rodó, 1948; *Vivo kaj Arto de Goya* de A. da Silva (tr. V.

Mendes), 1947; *Vivo de Zola* de A. da Silva (tr. M. de Freitas), 1946; *Adam Mickiewicz* de Mieczysław Jastrun, 1955; kaj *Jānis Rainis, Latva Poeto*, 1965.

8.3.12.4 Biografiaj Verkoj pri Muzikistoj

Bennemann verkis pri *Richard Wagner*, 1913, kaj Biernacki pri *Verko de Chopin* (tr. Medrkiewicz), 1936.

8.3.12.5 Biografiaj Verkoj pri Politikistoj

Ekzistas du biografioj, kiuj priskribas la vivon de Skanderbeg, la “heroo de Albanio”: unu de Cuk Simoni, 1929, kaj la dua de Kristo Frashëri (tr. G. Muqo kaj V. Pistoli), 1967. *Malriĉa Knabo Kiu Gloriĝis* estas la titolo de biografio pri Masaryk, 1930. W. Sieroszewski verkis pri Marŝalo Józef Piłsudski (tr. Strelczyk), 1934.

Biografia skizo pri *Kropotkin* aperis en 1938. Fernando Nery estas la aŭtoro de la biografio de *Rui Barbosa* (tr. J. Joels), pri brazila politikisto. Intiman konon de la portretita personeco montras la originalaĵo de Edmond Privat, *Vivo de Gandhi*, 1967. La personecon de la hinda gvidanto kompetente traktas ankaŭ la libro *Mahatmo Gandhi* de la Brazilano H. Rohden, aperinta en 1972.

Pri marksistaj politikistoj, aperis i.a. biografio tradukita de Elsudo: *Karl Marx, Vivo kaj Verko*, 1926. Pri Lenin la rikolto estas pli abunda: *Biografio de V.I. Lenin* (tr. Sudano), 2-a eld. 1922; *Nia Gvidanto (Skizoj pri Lenin)* de Stalin kaj Jaroslavskij, 1931; *V.I. Lenin* de Maksim Gorkij, 1969; *Lenin kaj la Revolucia Movado en Latvio* de A. Drizulis, 1969, k.a.

Henriëtte Roland-Holst verkis pri *Roza Luksemburg* (tr. Bas Wels), 1949. Biografio de *Tito*, de Vladimir Dedijer, estis tradukita de M. Stuttard, 1954. Pluraj verkoj priskribis la vivon de Ho: *Anekdotoj pri la Vivo de Prezidanto Ho Chi Minh* (de Tram dan tien), 1960; *Memoraĵoj pri Ho Chi Minh*, 1962; *Prezidanto Ho Chi Minh* (de Truong chinh), 1966; *Prezidento Ho Chi Minh*, 1970; kaj *Kun Onklo Ho*, 1972. En 1965 aperis libro pri la vjetnama heroo Nguyen van troi: *Tiel Li Vivis*, de Tran dinh van.

8.3.12.6 Biografiaj Verkoj pri Sciencistoj kaj Esploristoj

Aperis la monografio de A. Brigole, *Santos-Dumont* (tr. Malheiro), 1945. De A. da Silva aperis *Vivo de Nansen*, 1948. De Jesus Caraça aperis *Galileo Galilei* (tr. M. de Freitas), 1948, kaj de Yardley aperis *Funebra Biografio de Henry George* (tr. J. Reynold), 1952.

8.3.12.7 Biografiaj Verkoj pri Religie Gravaj Homoj

Pri Jesuo Kristo aperis pluraj verkoj. Elstaraj estas tamen la kritika biografio de E. Renan *Vivo de Jesuo* (tr. E. Gasse), 1907, kaj la katolikdevena, beletra *Historio de Kristo* de Giovanni Papini, 1931. De la greka kristan-komunista batalantino Marika Dragona aperis *La Reala Vivo de [...] Jesuo Kristo*, 1947. De J.F. Khun aperis *Majstro Jan Hus*, 1904. De Löwe aperis *Vivo de Luther* (kun la *Malgranda Kateĥismo*), 1932. De J. Vezey Strong aperis *Civitano W. Penn* (tr. Bailey), 1911. De Henry van Etten aperis *George Fox*, 1924 (2-a eld. 1948). De Modesto Carolfi aperis du biografioj de *Francisko el Assisi*, 1923 kaj 1927, kaj unu de Antonio el Padova: *La Padova Lilio*, 1926. A. Halbedl verkis pri *Papo Pio la Deko*, 1951.

Sur la kampo de nekristanaj religioj, aperis la verko de P. Lakŝmi Narasu: *Budao* (tr. Takeuĉi tookiĉi), 1933. *La Admono kaj Vivo de Reĝo Aŝoko*, 1937, estis tradukita de Okazaki reimu. Samjare aperis la biografio de budhana sanktulo, fondinto de la Zyôdo-sekto: *La Vivo de Sankta Hônen* de Isii mamine (tr. Nisida ryôya). Fine, pri la fondinto de bahaismo aperis verko de J.E. Esslemont: *Baha'u'llah kaj la Nova Epoko* (tr. Lidja Zamenhof), 1930.

8.3.12.8 Biografiaj Verkoj pri Sportistoj

Aperis la mem-biografio de Edson Arantes do Nascimento, fama brazila futbalisto: *Mi estas Pelé* (tr. Fr. Almada), 1971.

8.4 Esenca Bibliografio

Apliko de Esperanto en sciencaj kaj fakaj periodaĵoj (CED-Dok. E/IV/3). Londono 1965.

Privat, Edmond, *Historio de la lingvo Esperanto*. 2 partoj. Leipzig 1923-27.

Roelofs, W.P., “Enketo pri la uzo de Esperanto en sciencaj kaj teknikaj periodaĵoj”. *Scienca Revuo*, vol. 7, 1955, p. 144-151; vol. 10, 1959, p. 105-111.

Steiner, Hugo, *Katalogo* [...] de IEMW. Vol. I. Wien 1957.

Stojan, P.E., *Bibliografio de Internacia Lingvo*. Geneve 1929.

ĈAPITRO 9

FAKAJ TERMINAROJ

9.1 Ĝenerala Priskribo

9.1.1 La Fakterminologia Lingvoproblemo

Lingvo, kiu povas esprimi ĉion, posedas la rimedojn necesajn por la esprimo de sciencaj tezoj. Ĉiuj “grandaj” lingvoj havas fakterminologiajn vortarojn. Ili unuflanke helpas la uzantojn, senpere paroli pri sciencaj problemoj, aliflanke ili utilas ankaŭ al la lingvo mem, riĉigante kaj ampleksigante ĝian komuniko-povon. Cetere, la problemoj de fakterminologio ampleksas ankaŭ aliajn aktivaĵojn, kiel la sporton, la hejmajn laborojn, la infanludojn, k.m.a.

9.1.2 Tutmonda Fakterminologia Situacio

Oni kalkulas, ke en 1951 ekzistis proksimume 1044 internaciaj fakterminaroj, uzantaj 45 lingvojn, i.a. ankaŭ Esperanton. La *Bibliografio de Terminaroj* de Unesko, kiu konsideras nur la fakterminarojn aperintajn ekde 1949 (fakte la pli fruaj havas ofte nur historian valoron, pro la rapida evoluo de la scienco kaj de la tekniko) indikas 2491 verkojn pri 263 temoj en 75 lingvoj. 8 fakterminaroj estas esperantlingvaj (ankaŭ 8 estas en la kimra, dum la kroata prezentas nur 6, la urdua 5 kaj la tamila 3).

9.1.3 Historia Skizo de la Fakterminologio en Esperanto

La unuaj fakterminologiaj provoj aperis inter 1904 kaj 1907. La tiama ISAE transprenis la taskon pretigi ilin, kvankam kompreneble jam tiam, kaj ankaŭ poste, multaj aperis ekster ISAE mem, kiel verkoj de fak-asocioj, fak-grupoj aŭ de individuoj.

Post la Dua Mondmilito, en la kadro de la preparlaboroj por la *Suplemento al Plena Vortaro* de G. Waringhien, D-ro K. Dellian iniciatis en 1949 kompletigon de la scienca kaj teknika terminologioj. La *Suplemento* aperis en 1954, ne esence priatentinte tiujn preparlaborojn, kiuj estis siavice eldonitaj memstare kun pluaj prilaboroj pretigitaj de inĝ. Haferkorn kaj D-ro Belinfante en 1956.

En 1950 la Akademio de Esperanto prenis sur sin la taskon prepari provizorajn terminologiojn por novaj sciencoj aŭ por kompletigo de la jam aperintaj terminaroj. En 1958 tiu tasko estis transdonita al la *Terminologia Centro* de ISAE. Rimarkindas, ke ekzistas pure medicinista terminologia centro, en la kadro de UMEA.

9.1.4 Strukturo de la Terminaroj

Ekzistas tri specoj de terminaroj. Tiuj tri formoj *ne* estas ekvivalentaj: laŭ la kunmet-maniero, ili celas ion malsaman.

1. Ekzistas *aboco-terminaroj*, unu-, du-, aŭ plurlingvaj: Temas pri la plej komuna kunmet-sistemo por terminaro.

2. Ekzistas *aboco-terminaroj* kun ofte nur unu *ĉeflingvo* (en kiu aperas la difino de la terminoj) kaj kun traduko en unu, du aŭ en pluraj aliaj lingvoj.
3. Ekzistas *plurlingvaj terminaroj sistemaj*, t.e. ordigitaj laŭ fakoj kaj subfakoj.

9.1.5 Scienca Valoro de la Fakterminologio

La scienca valoro de la terminaroj kuŝas en la fakto, ke *termino* (koncepto) nova, kun *difino* trafa, estas la *necesa instrumento* por la plulaboro en la scienca kampo. Teorie, la riĉigo de la fakvortaro de Esperanto estas tre simpla: ĉar la 15-a regulo de la *Fundamento* permesas la adopton de la necesaj fremdaj — kaj internaciaj — vortoj kun la aldono de Esperantaj finaĵoj gramatikaj.

Malfeliĉe, ne estas tiel simple. En matematiko, ekz., la internaciformaj vortoj *biliono* kaj *triliono* ne havas la saman signifon en ĉiuj lingvoj, eĉ ne en la brita kaj amerika branĉoj de la angla lingvo. En Novjorko kaj Parizo *unu biliono* estas *mil milionoj*, sed en Londono, Berlino, Stokholmo, Moskvo, Romo kaj Buenos Aires, ĝi estas *miliono da milionoj*.

En *anatomio* la oficiala terminologio estas latina, sed multaj popoloj uzas propran nacilingvan, kiu ofte fontas el malnova, nun eksteruza latina terminologio. En *farmakologio* povas ekzisti pluraj latinaj nomoj por la sama substanco, ĉefe se ĝin oni konas de multaj jaroj (laŭ E. Wüster, oni uzas sep diversajn latinajn nomojn por la *hidratoj* de *etila alkoholo*).

La samo, kvankam ne tiel grandskala, ekzistas en *kemio*: por kelkaj kemiaj komponaĵoj la angla kaj la germana sufiksoj estas *-ide* (resp. *-id*), dum la franca, resp. itala ekvivalento estas *-ure* (resp. *-uro*). Tiel: germ. *Chlorid*, *Cyanid*, *Jodid* estas tradukataj italen per *cloruro*, *cianuro*, *ioduro*. Tasko de la Esperantaj terminaroj do ne povas esti tutsimple kaj senelekte enkonduki novajn radikojn. Ilia tasko estas, male, la *normigo* de la *formo* kaj de la *semantika enhavo* de la terminoj. En tiu maniero Esperanto povos utili kiel scienca pontolingvo por terminologio.

Pri la problemoj de scienca terminologia normigo plej bone informas la verko de E. Drezen *Pri Problemo de Internaciigo de Science-Teknika Terminaro*, tr. Samojlenko, 1935, kaj la verko de Eugen Wüster *Konturoj de la Lingvonormigo en la Tekniko*, tr. E. Pfeffer, 1936.

Esperantlingvaj terminaroj ekzistas por la jenaj fakoj:

Aeronaŭtiko, aktuaristiko, alpinismo, anatomio, arkitekturo, astronomio, aŭtomobilismo, brulŝirmado, botaniko, elektrotekniko (pluraj), etimologio, farmacio, fervojaj aferoj, filatelo, filozofio, fitopatologio, fiziko, fotografado, gastronomio, geografio, geologio, grundoscienco, hortikulturo, juro, kemio, komerco, kongresorganizado, konstruado, kudro kaj triko, logiko, ludoj, lumigoscienco, mekaniko, matematiko, medicino, meteologio, metalurgio, metioj, mikologio, mikroskopio, militistaj aferoj (armeo), muziko, navigado (maristaj aferoj), ornitologio, pacismo, pedagogio, poŝto kaj telegrafio, peltkomercaj problemoj, psikologio, radiofonio, religio, scienco kaj tekniko, skoltismo, sporto, statistiko, ŝuindustriaj aferoj, taŭrobatalo, teknologio, turismo, zoologio.

Fakvortara situacio en Esperanto ĝis 1964 (interkrampe: ĝis 1949):

Ĝis 1964 (1949) ekzistis 127 (106) fakvortaroj por 50 (43) sciencaj branĉoj, kiuj uzas Esperanton.

Ni analizu ilin, almenaŭ supraĵe.

5 havas pli ol 300 paĝojn,
10 (8) havas inter 200 kaj 300 pĝ.,
13 (12) havas inter 100 kaj 200 pĝ.,
8 (7) havas inter 75 kaj 100 pĝ.
La ceteraj havas malpli ol 75 paĝojn.

La superrigardo ne estus kompleta, se ni ne aldonas, ke multaj, ankaŭ gravaj, terminologiaj provoj aperis en revuoj, precipe en *Scienca Revuo*.

9.2. Katalogo de la Ĉefaj Terminaroj

9.2.1. Ĝenerala Fak-terminologio

- Enciklopedia Vortareto Esperanta (Ch. Verax), 1910: Eo F
- Enciklopedia Vortaro Esperanta-Germana, *A-Kor* (E. Wüster), 1923: Eo D
- Plena Vortaro de Esperanto (E. Grosjean-Maupin k.a.), 1930; 2-a eld. 1934, 8-a eld. 1971
- Enciklopedieto de Kulturaj Vortoj (Kawasaki n.), 2 vol., 1948: Eo Ja
- Suplemento al Plena Vortaro (G. Waringhien), 1954
- Slipara Vortaro (R. Eichholz k.a.), 1968- : Eo En F D
- Plena Ilustrita Vortaro (G. Waringhien), 1970
- Laŭtema Vortaro (A. Hryniewicz), 1971: Eo En F Sp
- Inversa Vortaro (K. Schlüter), 1972

9.2.2 Aeronautiko

- Lexique Aéronautique (R. d'Armon), 1913: En F D Sp It Eo
- Aeronautika Terminaro (E.D. Durrant), 1941
- Aeronautika Terminaro (E. D. Durrant, F. Turner), 1948: Sv Eo

9.2.3 Aktuaristiko

- Dictionnaire Actuariel (E. Sós), 1931: Eo D En F

9.2.4 Alpinismo

- Alpinisma fakterminaro kvinlingva, en: Léon Huot-Sordot, *En la Lando de la Blanka Monto* (tr. Noël), 1913: Eo F En D It

9.2.5 Arkitekturo

- Universala Terminologio de la Arkitekturo (F. Azorin), 1933: Eo En F D Sp It Pt

9.2.6 Armeo kaj Militista Fako

- Armea Terminaro (E. D. Durrant), 1940
- Militista Vortareto (L. Bastien), 1955: Eo F En D It

9.2.7 Astronomio

— Astronomia Terminaro (Sekiguĉi n.), 1956: Eo Ja En D F

9.2.8 Aŭtomobilismo

— Aŭta Terminaro (Eyama t.), 1967; 2-a eld. 1969: Eo Ja En / Ja Eo En

9.2.9 Botaniko kaj Parencaj Sciencoj

— Botanika Klasifiko (L.L. Malmanche), 1935

— Hortikultura Terminaro (P. Neergaard), 1938

— Fitopatologia kaj Mikologia Terminaro (P. Neergaard), 1946: Eo En Da

— Arboj de la Arbaro kaj Kampo (F. Bootb), 1947

— Plantpatologiaj kaj Mikologiaj Vortradikoj (P. Neergaard), 1951: Eo En

— Terminaro pri la Ekstera Morfologio de la Florhavaj Plantoj (J. W. Moll), en *Scienca Revuo*, 1958: Eo L

9.2.10 Brulŝirma Fako

— Fajrobrigada Teknika Vortaro (Brulŝirm-Vortaro), 1963: En D F Eo N1 No Sv It Sp Ru P1 Cs Tu

9.2.11 Elektrotekniko

— Elektrotechnische Ausdrücke in Esperanto (E. Wüster), 1923: D Eo

— Elektroteknika Vortaro (Takagi kaj Ooki), 1933: En Eo Ja

— International Electrotechnical Vocabulary. Fundamental Definitions, 1935: F En D It Sp Eo

— Meĵdunarodnij Elektrotekniĉeskij Slovar', 1936: F Ru En D It Sp Eo

— International Electrotechnical Vocabulary, 1938: F En D It Sp Eo

— Vocabulario Electrotécnico Internacional, 1939: Sp F En D It Eo

La kvar supraj elektroteknikaj vortaroj estis eldonitaj de Internacia Elektro- teknika Komisiono (IEC).

Kiel aneksoj al la 2-a eld. (1954, sen Eo) de la IEC-Vortaro de 1938 aperis:

— Grupo 05 = Fundamentaj nocioj (ISAE), 1962 (K. Siwicki), 1963: Eo P1 / P1 Eo

— Grupoj 07 kaj 08 = Elektroniko kaj elektroakustiko (Siwicki), 1965: P1 Eo / Eo P1 En F D It Sv

— Grupo 10 = Maŝinoj kaj transformiloj (ISAE), 1962 (Siwicki), 1963: Eo P1 /P1 Eo

— Grupo 12 = Magnetaj transduktoroj (ISAE), 1961

— Elektroteknika Terminaro (S. Alexandersson), 1953: Eo Sv

9.2.12 Etimologio

— Naŭlingva Etimologia Leksikono (L. Bastien), 1907; 2-a eld. 1951: Eo L F It Sp Pt D En Ru

9.2.13 Fervoja Fako

— Eisenbahn-Wörterbuch (G. Habellok), 1923: D Eo

— Prinomado de Vagonoj kaj Vagonpartoj (J. Pollhammer), 1929

- Terminaro de Fervojaj Veturiloj (Nemoto k.), 1939: Ja Eo
- Fervoja Terminaro (E. M. Rosher), 1953
- Fervojteknika Leksikono (Blin kaj Blondeaux), 1955
- Fakvortaro Fervojista, 1954: Eo D / D Eo —
- Railway Technical Terms (E. M. Rosher), 1958: En Eo
- Priručnik za Konverzaciju, 1965: 6-lingva
- Fervoja Terminareto (G. Ritterspach), 1966: D Eo / Eo D
- Fervoja Terminareto (I. Bácskai), 1968: Eo Hu/Hu Eo
- Fervoja Terminaro (P. Engen, P. J. Krogstie), 1968: No Eo / Eo No
- Fervoja Terminareto, 1971: Eo Sh/ Sh Eo
- Spoorwegvakwoordenboek, 1972: Eo N1 / N1 Eo

9.2.14 Filatelo

- Vocabulaire Français-Esperanto, contenant les mots spéciaux à la philatélie (R. Lemaire), 1903: F Eo
- Tausch-Code (P.A. Artemjew), 1913: D F En Ru Eo
- Alfabeta Tabelo de Filatelijaj Fakesprimoj, 1914: D F Sp Eo
- Filatela Terminaro (H.M. Scott), 1928; 2-a eld. 1945: Eo En F D
- Cizojazyčná Korespondence pro Filatelisty (Kucharský), 1962: Eo Cs Ru D F En It Sp Hu

9.2.15 Filozofio

- Filozofia Vortaro (St. Kamarýt), 1934: Eo En Cs F D

9.2.16 Fiziko

- Vortaro de Fiziko (ISAE), en Scienca Gazeto, 1913: Eo F En D It
- Mekanikaj Terminoj (Ossaka kaj Takata), 1962: Ja En Eo

9.2.17 Fotografado kaj Optiko

- Elementa Fotografa Optiko (Ch. Verax), 1906
- Vocabulaire Français-Esperanto technologique des termes les plus employés en photographie (Ch. Verax), 1907: F Eo

9.2.18 Gastronomio

- Manĝokarto (I. Tejchfeld), 1911: Eo En F D P1 Ru
- Gastronomia Terminaro (E. Urban), 1958: Eo En Cs F

9.2.19 Geografio

- Mondmapo (IOE), 1968
- Nia Geografia Terminaro (A. Albault), en Scienca Revuo, 1968
- Poŝatlaso de la Mondo (Kartografie, Praha), 1971
- Kontribuo al Geografia Nomenklaturato en Esperanto (J. Kavka, T. Pumpr), en Scienca Revuo, 1972

9.2.20 Geologio

— Elements de Géologie en six Langues (A. Cailleux k.a.), 1965: D Ru Sp Eo F En

9.2.21 Grundoscienco

— Terminaro, en El la Polvo de la Tero (W.F. Rolt), 1969

9.2.22 Infanaj Ludoj

— Terminaro por Infanludoj, 1942; repr. 1961

9.2.23 Juro

— Juristisches Wörterbuch (S. Liebeck), 1931: D Eo

— Leĝa Terminaro (A. Mildwurf), 1946

9.2.24 Kemio kaj Farmacio

— Provo de Khemia Nomigado (P. Berthelot), 1904

— Poliglota Vade-mecum de Internacia Farmacio (C. Rousseau), 1911: L En F D Sp N1 It Ru Sv Eo

— Esperanta Nomenklaturu de Kemio (ISAE), 1913: Eo F En D It Sp

— Nomenclature Pharmaceutique, 1922: L Eo F

— Leksikono de Ĥemio kaj Farmacio (Hermesa Rondeto), 3 vol., 1927- 29: Ja Eo

— Koloidkemio Terminaro (Maeda t.), 1929: Eo D En F

— Seslingva Vortareto de Medikamentoj (Hermesa Rondeto), 1930: Eo La Ja D En F

— Kemia Terminaro (K. Dellian), 1948: D Eo

— English-Esperanto Chemical Dictionary (D. R. Duncan), 1956: En Eo

— Kemiaj Afiksoj Internaciaj (J. Pióro), 1966

— Neorganikaj kaj Organikaj Kombinaĵoj (J. Pióro), 1970

— Fermentoj (J. Pióro), 1970

9.2.25 Komerco

— Terminoj uzataj en komerco pri peltoj, 1921

— Handelstermen (J. Eiselin), 1925: N1 Eo

— Common Commercial Terms, 1926: En Eo

— Komerca Vortaro Seslingva (R. Kreuz), 1927: D En F It Sp Eo

— Komerca Vortaro en Esperanto (R. Kreuz, A. Mazzolini), 1927

— Varolisto en Esperanto (R. Kreuz, O. Schutkowski); 1927: Eo D F En Sp It

— Internacia Komerco-Ekonomika Vortaro (F. Munniksma), 1974: En Eo D Sp F It N1 Pt Sv

9.2.26 Komunikado

— Provo de Teknika Vortaro por Poŝto kaj Telegrafo (A. Behrendt), 1911: D F En Eo

— Code International Lugagne (G. Lugagne), 1914: F En Pt Sp D It Eo

— A Polyglot Collection of Postal Terms (J. Wirkberg), 1924

— Poŝt-Telekomunika Vortaro (R. Filliatre), 1934 Kongresa Fako

— Glossario dei Congressi: Eo En F D It

9.2.27 Konstrutekniko

- Sägenwörterbuch (H. J. Plehn), 1934; D En F It Eo
- Ĉarpentiloj (E.M. Rosher), 1950
- Lignaj Juntoj Ilustritaj (Rosher), 1952; 2-a eld. 1959
- Konstruteknika Terminaro (K.J. Moberg), 1958: Sv Eo
- Ĉarpentiloj Ilustritaj (Rosher), 1959
- Teknika Terminaro pri Ŝoseoj kaj Pontoj (A. Broise), 1959

9.2.28 Kudra kaj Trika Fakoj

- Kudra kaj Trika Terminaro (M. kaj V. Verda), 1947; 2-a eld. 1961

9.2.29 Lumigado

- Glühlampen und Bogenlampen (W. Velten), 1907: D Eo
- Benamingen op het Gebied der Verlichtingskunde, 1938; 2-a eld. 1941: Nl D En F Eo

9.2.30 Marista Fako

- Provo de Marista Terminaro (M. Rollet-de-l'Isle), 1908: Eo En D F Sp It Nl
- Marista Terminaro (P. Clissold), 1950: Eo En F D Sp

9.2.31 Matematiko

- Matematika Terminaro kaj Krestomatio (R. Bricard), 1905
- Vortaro de Matematiko (ISAE), en Scienca Gazeto, 1913: Eo F En D It
- Matematika Terminaro (C. M. Bean), 1954
- Kelkaj Konsideroj pri Matematikaj Terminoj en Esperanto (O. Reiersøl), 1963
- Plurlingva Matematika Terminaro (O. Reiersøl), 1963: Eo En D F Sp It

9.2.32 Medicino kaj Parencaj Sciencoj

- Anatomia Vortaro Kvarlingva (Ch. Bouchard k.a.), 1906: L F En Eo
- Latino-Esperanta-Japana Anatomia Terminaro (Oŝida kaj Sata), 1922; 2-a eld. 1924
- Seslingva Vortareto de Medikamentoj laŭ Japana Farmakopeo (Hermesa Rondeto), 1930: Eo L Ja D En F
- Esperanta Teknika Medicina Vortaro (M. Briquet), 1932: Eo L En F D It Sp
- Quaestionarium Medicum (F. Meyboom), 1961: 17-lingva
- Vortoj Uzataj en Medicino (Kato s.), 1962
- Terminaro oftalmologia, en Lernolibro de Oftalmologio (Kato s.) 2-a eld. 1963

9.2.33 Metalologio

- Terminaro pri la Kovrado de Metaloj (J. A. McCarthy), 1964: Eo En / En Eo

9.2.34 Meteologio

- Lexique Météorologique en 12 Langues (E. Delcambre, M. Rollet-de-l'Isle), 1931: F Cs D Sp En Eo It Pt Ru Pl Ro

— Meteologia Terminaro (M. Lewin), 1961

9.2.35 Mikroskopio

— Terminaro pri Mikroskopio kun Krestomatio (E. Balech), 1966: Eo En D F Sp

9.2.36 Muziko

— Muzika Terminaro (F. de Menil), 1908

— Muzika Terminaro (M.C. Butler kaj F. Merrick), 1944; 2-a eld. 1961: Eo (En D F)

— Esperanto-lingva Muzika Leksikono (J.B. Briano), 1972: Eo It / It Eo

9.2.37 Pacifismo

— Teknika pacisma terminaro, en Historio Resuma de l' Arbitracio Konstanta (G. Moch), 1905

9.2.38 Pedagogio kaj Psikologio

— Teknika Vortareto de Pedagogio, Logiko kaj Psikologio (P. Trarbach), 1925: Eo D F En

— Terminaro Pedagogia kaj Psikologia (P. Bennemann), 1934: Eo D En F

— Lerneja Esprimaro Esperanta (I. Nagy), 1966: Eo Hu

9.2.39 Radio

— English-Esperanto Radio Dictionary (H. Epton), 1924: En Eo

— Radiotechnisches Wörterbuch, 1924: En F D Sp It Eo

— Radio-Vortaro (P. Christaller), 1924: Eo D

— A Short Dictionary of Radio Terms (H. Epton), en *International Radio-Manual*, 1925: Eo En

— Radio-Lexic (G. Malgorn), 1925: F En D It Sp Eo

— Radio Ordbok (R. Bugge-Paulsen), 1926: No Eo En

— Radio-Esperanto (G. Demidjuk), 1926: Ru Eo

— Radio-Terminaro (W. Schattat), 1926: D Eo

— Radio Amaterský Slovník (O. Ginz), 1927: Cs Eo D F En

— Vocabulaire de Radiotechnique en 6 langues (M. Adam), 1940

— Radio-Terminaro (A. Venture), 1943; 2-a eld. 1960

— Ham's Interpreter (radio-amatora terminaro), 1966: 10-lingva

9.2.40 Religio, Teologio

— Religioj, Ordenoj kaj Sektoj. Provo de Internacilingva Nomigado kaj Difino (H. Jakob), 1928

— Budhisma Fakvortareto laŭ la Vortaro de Pali-lingvo (Takeuči t.), 1933

— Cursus Completus Esperanti (J. Bianchini), 1934: Eo L

— Propraj Nomoj de Sanktuloj kaj Sanktulinoj (katolika), 1962: L Eo

— Budhisma Terminaro (V. Sadler), 1962

— Katolika Terminaro (W. Flammer), 1963: D Eo

— Kristana-Evangelia Terminaro (E. Quentin), 1963

— Propraj Nomoj en la Nova Testamento (H. G. Wannemakers), 1963: L Eo

— Katolika Terminaro (H. G. Wannemakers kaj Huberteno), 1963: Eo L

— Katolika Terminaro (J. M. Claramunt), 1964: Eo Sp

- Katolika Terminaro (H. Roosen), 1965: Eo N1
- Katolika Terminaro por Japanoj (A. Matubara), 1966
- Katolika Terminaro (Roosen kaj Wannemakers), 1972: N1 Eo

9.2.41 Rotario

- A Rotary Phrasebook, 1970: En F D Sp It N1 Pt Eo

9.2.42 Ruĝa Kruco

- Esperanto et Croix-Rouge (Bayol), 1906: F Eo (aperis ankaŭ eldonoj por Germanoj, 1908, kaj Rusoj, 1909)
- Esperanto-Gvidilo por la Ruĝa Kruco, 1908-10: aperis po unu broŝuro por la lingvoj En F D Ru Da Sp It Pt Sv
- Wörterbuch für das Rote Kreuz (F. Uhlmann), 1913: D Eo

9.2.43 Scienco (*ĝenerala*), Teknika kaj Teknologia Terminologio

- Tabela da Vortoj Fakaj, Sciencaj kaj Teknikaj (P. Fruictier), 1904: Eo F En D
- Vocabulaire Technique et Technologique (Ch. Verax), 1907: F Eo
- Maŝinfaka Esperanto-Vortaro Prielementa (E. Wüster), 1923: Eo D / D Eo
- Scienca Fundamenta Esperanta Terminaro (M. Rollet-de-l'Isle), 1931: Eo F
- Scienca kaj Teknika Terminaro (K. Dellian, R. Haferkorn, F.J. Belinfante), 1956: Eo D En F
- Ĝustigoj al STT (R. Haferkorn), 1961
- Technisches Wörterbuch (R. Haferkorn), 1967: D Eo (Eo D)
- Il-maŝina Nomenklature en ses Lingvoj (E.M. Rosher), 1968

9.2.44 Sporto, Skoltismo kaj Tendumado

- Skolta kaj Tenduma Terminaro (J.K. Hammer), 1963 Sporto
- La Sporta Lingvo en Esperanto (T. Ujlaky-Nagy), 1972
- Esperanto: Lingvo de la Sporto (R. Harry), 1972: D Eo En

9.2.45 Statistiko

- Terminaro, en Sinopse Estatística do Brasil, 1947: Pt Eo

9.2.46 Ŝuindustrio

- Vortaro pri Botoj kaj Ŝuoj (E.E. Yelland), 1951: 6-lingva
- The Shoeman's Foreign Terms (Wright), 3-a eld. 1962: En F D Sp It Sv N1 Eo

9.2.47 Taŭrobatalo

- Teknika Leksikono de Toromakio (L. Carles), 1909

9.2.48 Turismo

- Esperanta Frazlibro de l' Turisto (Merckens, Cart, Fruictier), 1903-04: En F D Sp It Eo
- Turista Vortaro (A. Pechán), 1968: Eo Hu / Hu Eo

9.2.49 Zoologio

- Provo de Esperanta Nomigado por la Zoologio (De Givry, Ch. Verax), en *Internacia Scienca Revuo*, 1908: L Eo
- Ornitologia Vortaro Oklingva de Birdoj Eŭropaj (P.E. Stojan), 1911: L D En Eo F It Pl Ru
- Tiernamen (A. Macho), 1931: D Eo / Eo D
- Nomaro de Svedaj Birdoj (B. Gerdman), 1953: Sv L Eo
- Bildlibro pri Bestoj (W.A. Gething), 1961
- Komunlingva Nomaro de Eŭropaj Birdoj (ORE), 1971: L Eo

9.3 Esenca Bibliografio

- Bibliografio de matematikaj kaj natursciencaj terminaroj en Esperanto* (CED-Dok. E/V/4). Rotterdam 1972.
- Drezen, E., *Pri problemo de internaciigo de science-teknika terminaro*. Trad. A. Samojlenko. Moskvo-Amsterdam 1935.
- Haferkorn, R., *Sciencaj, teknikaj kaj aliaj fakvortaroj en Esperanto* (CED-Dok. E/V/1). Londono 1962.
- Haferkorn, R., *Sciencaj, teknikaj kaj aliaj fakvortaroj en Esperanto*. Aldono (CED-Dok. E/V/2). Londono 1964.
- ISAE, “Kion niaj fakvortaristoj devas atenti? Laborplano [...]” *Scienca Revuo*, vol. 15, 1965, n-ro 1/2, p. 7-22; vol. 16, 1966, n-ro 3/4, p. 73-74.
- Neergaard, Paul, “Rimarkoj pri kelkaj terminologiaj principoj”. *Scienca Revuo*, vol. 7, 1955, n-ro 26, p. 43-57.
- Solzbacher, William, “Technical vocabularies in Esperanto”. *Amerika Esperantisto*, vol. 63, 1949, n-ro 7/8, p. 97-120.
- UNESCO, *Bibliography of interlingual scientific and technical dictionaries*. 5-a eld. Paris 1970.
- Werner, Fritz Cl., “Das Sprachenproblem in der biologischen Terminologie”. *La Monda Lingvo-Problemo*, vol. 3, 1971, n-ro 8, p. 101-109.
- Wüster, Eugen, *Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Elektrotechnik*. Berlin 1931. 3-a eld. Bonn 1970. (Rusa traduko: Moskva 1935).
- Wüster, Eugen, *Konturoj de la lingvonormigo en la tekniko*. Trad. E. Pfeffer. Budapeŝto 1936.
- Wüster, Eugen, “Die internationale Terminologie im Dienste der Informatik”. *La Monda Lingvo-Problemo*, vol. 2, 1971, n-ro 6, p. 138-144.

ĈAPITRO 10

PERIODAĴOJ

10.1 Periodaĵoj kun Ĝeneralinforma Enhavo

10.1.1 Komenciĝo de la Movado

La unua revuo esperantlingva estis *La Esperantisto*, sub redakto de L.L. Zamenhof, publikigita en Nürnberg inter 1889 kaj 1895 dank' al la financa subteno de L.L. Zamenhof mem, poste al tiu de Trompeter.

En 1895 ĝi malaperis pro la cenzura malpermeso eniri la tiaman Rusion (kie loĝis tri kvaronoj de la tuta abonantaro). La dua revuo, mallongviva, nomiĝis *La Mondlingvisto*. Ĝi aperis 1889-1890 en Sofio (Bulgario), sub la redakto de M.S. Bogdanov. Feliĉe, jam en 1895 la torĉo estis relevita de novaperaĵo: la revuo *Lingvo Internacia* (LI). Inter 1895 kaj 1898 ĝin redaktis Paul Nylén, en Svedio, dank' al la financa subteno de la Odesa Ruso Vl. Gernet, kaj post 1898 dank' al la subteno de la Svedo Bäckström. En 1902 la redakto migris al Hungario (Budapeŝto), kie la revuo estis eldonata de Paul de Lengyel, kiu en 1904 siavice migris al Parizo.

Tie, kun P. Fruictier kaj Th. Cart, li fondis la eldonfirmon *Presa Esperantista Societo*. Redaktoro de LI inter 1907 kaj 1914 estis Prof. Th. Cart. La revuo LI ne havis nur propagandan kaj ĝeneralinteresajn flankojn: ĝi flegis ankaŭ literaturon. Aperis originalaj poemoj de Devjatnin, Langlet, Zeidtlitz, Kofman, Lojko, Boguŝeviĉ; kaj tradukoj de L.L. Zamenhof, Seleznev, Dombrovski, Goldberg, Naumann, Solovjev, Postnikov; originalaĵoj de Waŝniewski, Ŝirjaev, De Lengyel, Ahlberg, Langlet, Nylén, Abesgus, Vl. Gernet, k.m.a. Parto el la poemoj aperintaj en LI estis kolektitaj en *Fundamenta Krestomatio* (1903).

En 1898 ekaperis la revuo de L. de Beaufront *L'Espérantiste*, dulingva (Esperanto kaj franca), dediĉita al la disvastigo kaj defendo de Esperanto. Kunlaboris per tradukoj (*Fantomoj* de Korolenko) Vl. Gernet, aperis novelo de Kofman, kaj kontribuadoj de L. de Makay, Postnikov, René Lemaire, Evidino (pseŭdonimo de Jeanne Ranfaing Zabilon-d'Her), P. de Lengyel, k.a. *L'Espérantiste* malaperis en 1908, kiam De Beaufront forlasis la Movadon.

10.1.2 Ĝis la Unua Mondmilito

En 1905 ekaperis la revuo *Esperanto*, kiun baldaŭ aĉetis Hector Hodler, kaj kiu en 1908 iĝis oficiala organo de UEA (en Ĝenevo). Por la informado pri la eventoj en la LK, en la Akademio, en la tiama Centra Oficejo de Generalo Sebert (Parizo), en la KKK, aperis inter 1908 kaj 1922 la *Oficiala Gazeto Esperantista* (Parizo). La junularan revuon *Juna Esperantisto* redaktis Privat kaj Hodler (1903-09) kaj poste De Lengyel kaj Royer (191C-14).

10.1.3 La Intermilita Epoko

Pluaperis kompreneble la UEA-revuo *Esperanto* (en Ĝenevo), kiu daŭris ĝis 1942, sed postmilito tuj reviviĝis. Inter 1936 kaj 1947 aperis ankaŭ *Esperanto Internacia*, organo de IEL (Londono). Inter 1920 kaj 1925, en Horrem apud Kolonjo (Germanio), aperis *Esperanto Triumfonta*, sendependa, neŭtrala

informilo por la Esperanto-Movado, eldonata kaj redaktata de Teo Jung. La revuo, tuj tre sukcesa, ricevis en 1925 la titolon *Heroldo de Esperanto*, kaj aperis dum kelkaj jaroj eĉ semajne. En 1936 la redaktejo migris al Scheveningen (Nederlando), sed la gazeto devis ĉesi aperi en 1940. En 1932 naskiĝis alia tre ŝatata revuo: *La Praktiko*, unue eldonaĵo de Cseh-Instituto en Hago (Nederlando), postmilito de Universala Ligo kaj laste de UEA. Por gejunuloj aperis inter 1920 kaj 1924 *Esperantista Junularo* (red. A. Robin), daŭrigita de Neupert inter 1924 kaj 1928. Alia periodaĵo, *La Juna Vivo*, aperis ekde 1934.

10.1.4 Post la Dua Mondmilito

Hodiaŭ ĝenerale primovadaj estas sep revuoj. I.a., *Esperanto* de UEA (Rotterdam), *Heroldo de Esperanto* (kiu ree aperas ekde 1946, kaj nun kun redaktejo en Bruselo). Ĝi estas dusemajna varienhava, sed ĉefe primovada periodaĵo. Malaperis *La Praktiko* (1932-70), kiu havis ilustritan, popularan enhavon, kaj la organo de la efemera *Instituto por Oficialigo de Esperanto* en Beograd, *Esperanto-Gazeto* (antaŭe *IOE-Gazeto*, 1966-72). Aparte altira estas la junulara, sprita kaj modernaspekta revuo *Kontakto*, fondita en 1963 kaj eldonata de la junulara sekcio de UEA, TEJO.

10.2 Ĉefaj Landaj Organoj

10.2.1 Historia Skizo

Unu el la unuaj landaj organoj estis *Holanda Pioniro* (1902-1921). Sekvis multaj aliaj: *Belga Sonorilo* (1902-1908, kiun ekde 1908 anstataŭis la ĝisnuna *Sonorilo*); *Svisa Espero* ekaperis en Svisio jam en 1903 kaj daŭras ĝis hodiaŭ.

En Hispanio en 1903-1927 aperis *Suno Hispana*, sed ekzistis aliaj, i.a. *Hispana Revuo* (1908-1913) kaj *Hispana Esperantisto* (1917-1923). En 1905 aperis du gravaj organoj: *The British Esperantist*, kiu iĝis interesa kaj valora, ĝis nun ekzistanta revuo, kaj *Germana Esperantisto*, altnivela revuo, kiu malfeliĉe malaperis en 1935 pro la Hitlera malpermeso.

En 1906 estis fondita la sveda *La Espero*, kiu ekzistas ankoraŭ hodiaŭ. *Brazila Esperantisto* aperis la unuan fojon en 1907, kaj vivas ankoraŭ nun. Ankaŭ *American Esperanto Magazine* naskiĝis en 1906 kaj vivis ĝis 1965. En 1908 aperis la unua numero de *Pola Esperantisto*, kiu, kun kelkaj intervaloj, aperas ĝis hodiaŭ. Samjare venis la unua numero de alia ĝis hodiaŭ regule aperanta revuo. Temas pri *Franca Esperantisto*, kiu anstataŭis la iaman *L'Espérantiste*. Ĝi ĉesis post 1912, reaperis en 1920/21, sed denove paŭzis ĝis 1933. Dume, la organo de la francaj esperantistoj estis *La Movado*. Kun escepto de la militaj jaroj, poste regule aperadis *Franca Esperantisto*.

Hungara Esperantisto debutis en 1909. *Kataluna Esperantisto* aperis inter 1910 kaj 1928. La itala *L'Esperanto*, tiam sub alia nomo, ekaperis en 1913. La tri naciaj organoj, ĉiuj ankoraŭ ekzistantaj, *Argentina Esperantisto*, *Esperanta Finnlando* kaj *Bulgara Esperantisto* naskiĝis respektive en 1917, 1920 kaj 1919.

En 1919 ekaperis ankaŭ ekstrem-orienta revuo: la japana *La Revuo Orienta*, kiu aperas ĝis hodiaŭ. Post la *Unua Mondmilito*, krom la menciitaj, aperis kelkaj pliaj: post la malapero de *Holanda Pioniro* en 1921, aperis *Holanda Esperantisto* (1922-1924 kaj 1926-1931), *Esperanto-Pioniro* (1925-1928) kaj *Nederlanda Esperantisto* (iom pli longviva: 1932-1968). *Dansk Esperanto-Blad*, organo de CDEL, ekaperis en 1928; *The New Zealand Esperantist*, en 1929; *The Australian Esperantist*, en 1940; kaj *Norvega Esperantisto*, en 1932; ĉiuj ĝis nun.

10.2.2 Hodiaŭa Situacio

Krom la menciitaj periodaĵoj, kiuj ankoraŭ aperas, kelkaj novaj landaj organoj povis intertempe starti. Hodiaŭ la landaj organoj, nenecese oficialaj revuoj de nacia asocio, estas 39. La kalkulo pri la stato de la jaro 1969 indikas, ke ili estas ĝenerale parte nacilingvaj, parte en Esperanto. Elstaras la brita (de 1905), la bulgara (de 1919), la skota (de 1947) kaj la okcidentgermana (de 1948). Tuj post la Mondmilito ekaperis *Aŭstria Esperanto-Revuo* (1946 ĝis nun). La postan jaron, 1947, aperis la unua numero de la ĝis nun aperanta *Esperanto en Skotlando*, kiu ĝuas pli-malpli regulan kunlaboradon flanke de la verkistoj de la t.n. Skota Skolo.

En 1948 ekaperis *Esperanto-Post*, nun nomata *Germana Esperanto-Revuo*, signo de renaskiĝo de la Esperanta vivo en Federacia Respubliko Germanio. En Hispanio povis fine starti en 1949 la ĝis nun aperanta *Boletín. The North American Esperanto Review* (organo de ELNA) ekaperis en 1953, sed estis anstataŭata de *Lumo* (ekde 1962), organo de la kanada landa asocio, kaj de *Newsletter* (ekde 1964), organo de ELNA. Anstataŭante la tradici-riĉan *La Suda Stelo*, de 1957 ĝis 1963 aperis *Jugoslavia Esperantisto*. Nun denove *La Suda Stelo* estas la organo de la jugoslavia Movado.

La esperantistoj en Sudafriko disponas pri *Bona Espero*, ekde 1964. *Der Esperantist* estas la ĉefa Esperanto-revuo en Germana Demokratia Respubliko (1965 ĝis nun). La Nederlandanoj decidis, en 1969, kunigi la fortojn por organo de ĉiuj tendencoj en la nederlanda Movado: *Komuna Esperanto-Gazeto*.

Pluraj landaj junularaj revuoj ofte aspektas iom modeste, sed prezentis kelkfoje tre altiran enhavon, i.a. *Kial Ne?* (brita, ekde 1959), *Kvinpinto* (sveda, ekde 1960), *Tamen* (pola, 1959-65), *Jen* (usona, ekde 1962), *Impulso* (brazila, ekde 1967), *Koncize* (pluraj landaj sekcioj, ekde 1967).

10.3 Kulturaj Revuoj

10.3.1 Ĝis la Unua Mondmilito

La unua vere grava kultura gazeto estis *La Revuo*, aperinta en Parizo inter 1906 kaj 1914, kaj eldonata de Hachette. Ĉefkunlaborantoj estis L.L. Zamenhof, Carlo Bourlet, kaj multaj aliaj tiutempaj eminentuloj: i.a. K. Bein, C. Aymonier, A. Grabowski, E. Privat, H. Hodler, M. Ŝidlovskaja, D-ro Vallienne, Ch. Lambert, Cl. Bicknell, Rektoro Boirac, M. Hankel, F. de Menil, V. Inglada, Rust, F. Pillath (pseŭdonime: Zanoni), D. Dalmau.

La Revuo organizis ĉiujare literaturan premi-konkurson. En Germanio, iom poste, aperis serio de kulture kaj literature altkvalitaj revuoj, kiuj tamen povis ekzisti nur mallonge: *La Bela Mondo* (1908-1909), *Universo* (1909-1912) kaj *La Duonmonata* (1909-1910). Literature gravaj estis ankaŭ *Danubo* (1910-1912) kaj *La Ondo de Esperanto*, rusa periodaĵo, aperinta inter 1909 kaj 1917. Iom forgesita estas la revuo *Marto*, kiu dum sia ekzisto (1910-14, 1922-33) publikigis multajn gravajn originalajn kontribuadojn.

10.3.2 Intermilite

La Revuo Orienta, kies unua numero aperis en 1919, eldonata de Japana Esperanto-Instituto, rolas ĝis nun ankaŭ kiel kultura revuo. Inter 1919 kaj 1925 aperis la revuo *Literaturo en Anglio*, redaktata de Butler kaj Edmonds. Sed sendube en tiu periodo la plej influa kaj plej ŝatata kulturliteratura periodaĵo, ankaŭ ligilo inter la membroj de la Budapeŝta Skolo, estis *Literatura Mondo*, kies ĉefredaktoroj estis K. Kalocsay kaj J. Baghy. Kiel multaj el la elstaraj revuoj esperantistaj, ĝi havis malfacilan vivon. La unua serio aperis inter 1922 kaj 1926. La dua inter 1931 kaj 1938. Ĉi tiu lingve, stile kaj kritike eminenta

revuo estis dum longaj jaroj la publika debato pri literaturaj problemoj, kaj la instiga areno por tradukaj aŭ originalaj verkistoj.

Alia literatura revuo estis *Ondo de Daŭgava*, valora revuo redaktata de la Latvo A. Kažoks (1925-31). En 1925 aperis la unua numero de *Oomoto* (je kiu flankiĝis en 1926-1932 la pariza *Oomoto Internacia*). Fakte, *Oomoto* estas japana religia movado, sed la kultura signifo de tiu revuo, kiu aperas ĝis nun, estas vere atentinda. Interesa estis ankaŭ *La Suda Stelo* (1932-), kun valora kultura enhavo.

10.3.3 Post la Dua Mondmilito

1942-1952 aperis, en la neŭtrala Svedio, revueto, aspekte modesta, sed signife grava, redaktata de Stellan Engholm: *Malgranda Revuo*. Reaperis kelkaj antaŭmilitaj literaturaj kaj kulturaj revuoj: i.a. la japana *La Revuo Orienta*, la japana *Oomoto* (ekde 1950) kaj la budapeŝta *Literatura Mondo* (1947 ĝis 1949). *La Suda Stelo*, jugoslavia, reaperis en 1948. En 1961 ĝi kunfandiĝis kun la japana literatura revuo *Prometeo* (1956-1960).

El la novaj revuoj ni rimarkas *Internacia Kulturo*, danublanda literatura revuo (1945-52). Sed la ĝis nun plej sukcesa estas sendube *Norda Prismo* (1955 ĝis nun), unue sub la redakto de F. Szilágyi, nun sub la redakto de W. Auld: ĝi iĝis unu el la plej prestiĝaj literaturaj revuoj, digna posteulo de *Literatura Mondo*.

Inter 1955 kaj 1962 vivis *La Nica Literatura Revuo*, sub la redakto de G. Waringhien, kun kontribuajtoj originalaj kaj tradukaj, beletraj kaj literaturkritikaj, de preskaŭ ĉiuj plej gravaj verkistoj esperantlingvaj. En 1963 ekaperis *Kajero*, literatura revuo de la japana KLEG (ĝis 1967), kaj la postan jaron, kiel signo de aktivo de la Japana Skolo, ekaperis la revueto *L' Omnibuso. Hungara Vivo*, ekde 1961, rolas kiel rimarkinda literatura kaj kultura revuo esperantlingva. Ankaŭ UEA provis eldoni propran literaturan gazeton: en 1958, sub la redakto de W. Auld, eliris la unua kajero de *Belarto*, kultura suplemento al *Esperanto* (de UEA, Rotterdam). La dua kajero sekvis en 1961: kunlaboris i.a. W. Auld, J. Francis, P. Thorsen, K. Kalocsay, B. Ragnarsson, J. Kořinek, J. Leser, E. de Kock, J. Grum, R. Bernard, M. Carlsson, I. Lapenna.

Poste UEA faris ambician provon: eldoni literaturan gazeton nur por originalaĵoj. En 1962 aperis la unua numero de *Monda Kulturo*. La unuaj kvin numeroj, sub la redakto de W. Auld, proponis nur originalajn verkojn, sed la ceteraj, sub la redakto de A. Albault, malfermis siajn paĝojn ankaŭ al literaturaj tradukaĵoj. Kunlaboris multaj gravaj verkistoj: Albert Samyn, Jana Cichová, H. Vatré, J. Velebit, Jan Filip, S. Szathmári, L. Newell, H. Dresen, C. Conterno, A. Su, Miyamoto masao, I. Calabresi, S. Pragano, F. Szilágyi, H. Rosbach, Willy Smit, Dinwoodie, H. Baupierre, k.a. Malfeliĉe, *Monda Kulturo* malaperis en 1966.

En 1958 aperis la unua numero de ankoraŭ nun ekzistanta revuo ĝeneralkleriga: *Kulturaj Kajeroj*, de la franca kultura centro esperantista en Grésillon (Baugé). Plej nova aĵo estas *Literatura Foiro*, kies unua numero, aperinta en 1970, sin proponis kiel organon de la itala literatura grupo "La Patrolo". Ĝin redaktas en Milano G. Silfer.

10.4 Politikaj Periodaĵoj

10.4.1 Historia Trarigardo

La unuaj signoj de klaspolitika diferencigo interne de la Esperanta Movado montriĝis en 1908. Cetere, jam dum la Dua Kongreso kunvenis la "ruĝuloj", sed nur post la Unua Mondmilito, dank' al la granda skuo, kiun donis la rusa revolucio, ili trovis konvenan organizoformon.

Inter 1907 kaj 1920 aperis sinsekve en Parizo, Hago kaj Amsterdamo *Internacia Socia Revuo*, redaktata de Fiblango (ps. de Blangarin), Bruijn kaj Nutters. Estis ankaŭ landaj revuoj: *Arbeiter-Esperantist*,

ekde 1910 en Germanio, kaj *Le Travailleur Espérantiste* (Esperantista Laboristo) en Parizo, redaktata 1912-1914 de R. Louis, kaj 1919-1921 de E. Adam (ps.: Lanti). En 1911 ekaperis en Ĉeĥio la decide revoluciema-klasbatala revuo *La Kulturo*.

La fondo de SAT alportis restrukturiĝon de la laborista movado. Sub la redakto de E. Adam (ps.: Lanti), en 1921 ekaperis *Sennacieca Revuo*. En 1923 ĝi kuniĝis kun la soveta *La Nova Epoko*, kies unua numero eliris en 1922. Inter 1928 kaj 1933 la revuo aperis sub la nomo *La Nova Epoko*, sed poste, ĝis 1939, denove kiel *Sennacieca Revuo*.

Aliaj proletaj periodaĵoj estis la organoj de la SAT-opozicio (IPE): *Internaciisto* (ekde 1930) kaj *Sur Posteno* (ekde 1933), kaj la organoj de IAREV: *La Nova Etapo* (1932-33) kaj *Proleta Literaturo* (1934). Neesperantista organizaĵo, Internacio de Socialista Kunbatalo, eldonis de 1929 ĝis 1933 sian organon ISK, kies daŭriganto estis *La Kritika Observanto*, 1934-1940.

Ekde 1924 aperas, kun kelkaj intervaloj, ankaŭ alia SAT-periodaĵo: *Sennaciulo*. En 1952 oni komencis la aperigon de ĉiujaraj kajeroj de *Sennacieca Revuo* kun kultura enhavo. Estas ja rimarkinde, ke nek *Sennacieca Revuo* nek *La Nova Epoko* estis nur klasbatalaj periodaĵoj: ili estis ankaŭ kulturaj kaj literaturaj revuoj.

Landaj klasbatalaj organoj en Esperanto aperis en Germanio, Francio, Hungario, Aŭstrio, Svedio, Nederlando, Sovetio, kaj aliloke. Parto el ili ekzistas ankoraŭ nun. Signo de la socia radikiĝo de Esperanto en la nuntempa mondo estas la fakto, ke, dum periodo de socia revolucio aŭ de soci-baza civila milito, aperas ankaŭ esperantlingvaj gazetoj, plej ofte, sed ne ĉiam, efemeraj.

Tiun fenomenon ni komencas vidi dum la rusa revolucio, sed ĝi plej bone montriĝas dum la hispana civila milito (1936-1939): multaj lokaj, plejparte mallongvivaj publikigaĵoj respublikanaj aperis. La plej longvivaj estis *Popola Fronto* (Valencia, 1936-1939) kaj *Proleta Voĉo* (Barcelona, 1932-1938).

La samon ni konstatas en Ĉinio. Jam en 1913, en Ŝanhajo, centro de la revolucia movado, aperis bulteno *Ĥina Socialisto*. Poste, dum la krizaj momentoj de la klasbatalo kaj dum la plej akutaj fazoj de la civila kaj kontraŭ-japana militoj, ĉiam unu-du aŭ eĉ pli multaj periodaĵoj prezentis revolucionan mesaĝon, ekz. *La Verda Lumo* (1922-33) kaj *La Mondo* (1932-36), ambaŭ en Ŝanhajo, kaj la dummilitaj *Orienta Kuriero* (1938-39), *Voĉoj el Oriento* (1938-40) kaj *Heroldo de Ĉinio* (1939-44).

Pluraj maldekstraj revuoj aperis ankaŭ en Japanio, kelkaj el ili neesperantistaj, sed kun esperantlingvaj subtitolo kaj resumo, ekz. *Laborista Movado* kaj *La Scienco Proleta*. Aparte atentinda estis *Verda Utopio* (1920-23).

10.4.2 Hodiaŭa Situacio

Krom la bultenoj de la landaj sekcioj de SAT kaj ĝiaj revuoj *Sennaciulo* kaj *Sennacieca Revuo* aperas pluraj aliaj periodaĵoj, kiuj venas grandparte el la t.n. socialismaj landoj. *El Popola Ĉinio* aperis regule inter 1950 kaj 1953, kaj ekde 1957. *Paco*, pacisma organo porsocialista de MEM, estis fondita en 1953. *Nuntempa Bulgario* aperis de 1957 ĝis 1970 (en 1964/65 sub la nomo *Bulgario*). En 1959 aperis la unua numero de *Vjetnamio Antaŭenmarŝas* (ĝis 1963); sekvis ĝin, en 1965, *Informado* de VPEA. Ekde 1961 aperadas la kulture bonega *Hungara Vivo*, kiu cetere malmulte pritraktas politikajn problemojn. *El Japanio* estis la titolo de politika revuo, de kiu eliris 27 numeroj inter 1952 kaj 1954. Krome, menciindas la bulteno *Pacon en Vjetnamio* (1966-70), same el Japanio. Pri la politiko, kulturo, ekonomio de Federacia Respubliko Germanio informis de 1961 ĝis 1968 *Okcidentgermana Revuo*. Kontraŭkomunista estas *Lanterno* (en Munkeno 1965-1971). Dum la periodo de la malvarma milito aktivis ĉikampe ankaŭ la usona *American Esperanto Magazine* (1907-1965), organo de EANA.

10.5 Fakaj Periodaĵoj

10.5.1 Ĝeneralaj Trajtoj

En 1969 aperis 34 fakaj esperantlingvaj periodaĵoj, kaj naciaj, kaj internaciaj. Ili koncernis pacifismon, virinajn problemojn, gepatrajn problemojn, fervojistojn, ĵurnalistojn, medicinon, sciencan, astronomion, stenografojn, muzikon, turismon, aŭtomobilismon, bibliologion, juron, studentajn aferojn, ktp.

10.5.2 Scienco kaj Tekniko

Inter 1904 kaj 1911 aperis *Internacia Scienc Revuo*, unue eldonata rekte de Hachette, poste de la ĵus fondita ISAE. Inter 1912 kaj 1914 aperis *Scienc Gazeto*, kiu anstataŭis, kiel oficiala organo de ISAE, sub la redakto de Ch. Verax, la malaperintan ISR. Al ISR kunlaboris multaj tre konataj homoj: i.a. Baudoin de Courtenay, Becquerel, Berthelot, Bouchard, Forster, H. Poincaré, generalo Sebert, Brouardel, R. de Saussure. En 1918-19 R. de Saussure, svisa matematikisto, provis lanĉi *La Teknika Revuo*, sed ne sukcesis. En 1922-1923 li ree provis starti *Internacia Scienc Revuo*. Ĝin anstataŭis, kiel oficiala organo de ISAE, *Bulteno de ISAE*, redaktata M. Rollet-de-l'Isle, kiu daŭris de 1926 ĝis la milit-eksplodo. Nun, post la Dua Mondmilito (ekde 1949) regule aperas la dumonata revuo *Scienc Revuo*.

10.5.3 Fotografia Optiko

Aperis *Foto-Revuo* de Ch. Verax en Parizo, inter 1906 kaj 1909.

10.5.4 Kemio

De 1965 ĝis 1968 aperis la kvalifikite altnivela revuo *Kemio Internacia* (en Montevideo, Urugvajo).

10.5.5 Bibliologio

1964-1966, kaj ekde 1968 aperas, unue en Melbourne, poste en Rimini (Italio), la elstara fakrevuo *Biblia Revuo*, por orientalistoj kaj bibliistoj (lingvistoj, filologoj, arkeologoj, religisciencistoj).

10.5.6 Geografio

De 1956 ĝis 1964 aperis la ĝeneralinteresa *Geografia Revuo* (Beograd).

10.5.7 Astronomio kaj Natursciencoj

Ekde 1963 aperas la instru-riĉa, popularscienca revuo *Homo kaj Kosmo*, eldonaĵo de la Astronomia Observatorio de Zagreb.

10.5.8 Fervojistaj Aferoj

Ekde 1949 aperas *Internacia Fervojisto*, organo de IFEF, en Loten, Norvegio. Ekzistas krome pluraj landaj fakrevuoj esperantlingvaj pri fervojistaj aferoj.

10.5.9 Juro

Internacia Jura Revuo, en Budapeŝto, estas la organo de IEAJ, ekde 1966.

10.5.10 Ĵurnalismaj Aferoj

La ĵurnalisma fakrevuo *Internacia Ĵurnalisto* aperis la unuan fojon en 1958. Redaktejo troviĝas en Sofio (Bulgario).

10.5.11 Pedagogio

Internacia Pedagogia Revuo aperis unuafoje 1908-1922. Nova serio aperis 1927-1939. Post la Dua Mondmilito, nova serio aperis inter 1956 kaj 1959. Ĝi restartis en 1970.

10.5.12 Medicino

1910-1911 okazis la unua provo eldoni medicinan revuon: *Internacia Medicino*. Post la Unua Mondmilito aperis *Internacia Medicina Revuo* (1923-1925 kaj 1926-1936). Postmilito ekaperis *Medicina Revuo* en 1952, kiu en 1964 ŝanĝis sian titolon al *Medicina Internacia Revuo*. MIR, organo de UMEA (eksa TEKA) estas eldonata en Japanio sub la aŭspicioj de la Instituto de Fiziologio de la Universitato de Ĉiba.

10.5.13 Gepatroj kaj Infanoj

Gepatra Bulteno estas la revuo por la gepatroj, kiuj uzas Esperanton hejme. Por la plej junaj infanoj ekzistas *Kalejdoskop* (antaŭe *Nia Voĉeto*, ekde 1962) kaj *Planteto* (1963-1969).

10.5.14 Turismo kaj Aŭtomobilismo

Jam en 1951 aperis la unua numero de la internacia naturamika organizo: *La Migranto* (Antwerpen, Belgio). De 1964 ĝis 1970 aperis la bele ilustrita bulgara turisma revuo *Ripozoj*. Internacia turisma revuo ekaperis en 1969 en Zŭrich (Svisio): *Turista Mondo*. La aŭtomobilistoj havis ekde 1965 propran revuon: *Aŭto-revuo*. Ambaŭ intertempe ĉesis ekzisti.

10.5.15 Studentaj Aferoj

Ekaperis en 1959 la organo *Studento*.

10.5.16 Kolektantoj

Ekde 1961 aperas *La Kolektanto Internacia*.

10.5.17 Esperantologio, Lingvistiko, Bibliografio

Esperantologia revuo aperis jam inter 1932 kaj 1935: *Lingva Kritiko*, kies ĉefredaktoro estis Stefano La Colla. Sed nur post la Dua Mondmilito la tiukampa eldonado aktiviĝis. 1949-1955 kaj 1959-1961 aperis *Esperantologio*, sub la redakto de P. Neergaard (Danio), kun gravaj kontribuajtoj de multaj interlingvistoj kaj esperantologoj.

Ekde 1950 aperas *Informilo* de IEMW, pri bibliografio. Tre valoraj estas la dokumentoj eldonataj regule ekde 1952 de CED en angla, Esperanto kaj aliaj lingvoj, pri demandoj statistikaj, bibliografiaj, organizaj, lingvistikaj koncernantaj Esperanton.

Ekde 1957 apera en FR Germanio (unue en Flensburg, poste en Reinbek) *Interlingvistika Informa Servo*, redaktata de A. Bormann, kun valoraj kontribuajtoj pri lingvistikaj kaj interlingvistikaj problemoj. Interesa entrepreno estas ankaŭ la bulteno *Fokuso*, kiun eldonas en Svedio Ebbe Vilborg

ekde 1967. Ĝi prezentas laŭpove kompletan bibliografion de ĉiuj verkoj (libroj, broŝuroj, artikoloj) pri la internacilingva problemoj kaj pri esperantologio.

Fine, ekde 1968, aperas en Nederlando altnivela, faka revuo *La Monda Lingvo-Problemo*, redaktata de D-ro V. Sadler, fakte verkita en pluraj etnaj lingvoj, sed kun ampleksaj esperantlingvaj resumoj. La revuo pritraktas la ekonomiajn, sociologiajn kaj lingvistikajn problemojn de la interlingvaj rilatoj. IUEF eldonas de kelkaj jaroj cirkulerojn por filologoj.

10.5.18 Religio kaj Teologio

La du ĉefaj kristanaj revuoj estas *Espero Katolika* (fondita en 1903), organo de IKUE, kaj *Dia Regno* (fondita en 1908), organo de KELI (evangelia). Protestantoj kaj katolikoj havas multajn aliajn landajn aŭ regionajn Esperantajn organojn: la plej longvivaj estas la nederlandaj: *Nederlanda Katoliko* aperis la unuan fojon en 1910, dum *Kristana Gazeto* (protestanta) en 1931.

El la kristanaj periodaĵoj citindas ankoraŭ la bela *Nova Civito* el Romo (1961-1968) kaj la malgranda *Kvakera Esperantisto* (aperinta unuafoje en 1954, nun redaktata en Bristol, Britio).

El la orientaj religioj elstaras la kulture influa japana *Oomoto* (redaktejo en Kameoka): 1925-32, kaj ree, ekde 1950. *La Budha Lumo* (ekde 1925) fariĝis *Budhana Kuriero* en 1962. Plej nova estas la bulteno *Kosmo*, kiu disvastigas la religian filozofion de la dana Martinus (ekde 1969). El la intermilitaj, nun malaperintaj religiaj periodaĵoj nekristanaj, ni rimarkas *Teozofia Espero* (1913-1930).

10.6 Resumaj Statistikoj

10.6.1 Historio kaj Generalaj Faktoj

Laŭ la statistiko en *Bibliografio de Internacia Lingvo*, ĝis 1929 aperis entute 985 periodaĵoj, el kiuj tamen nur 715 havis numero-sinsekvon, eĉ nur minimuman. Laŭ la studo de J. Takács, *Katalogo de la Esperanto-Gazetaro*, ĝis 1934 aperis 1276 Esperantaj periodaĵoj en 459 urboj de 59 landoj. El ili,

45 havis nur unu kajeron,

448 havis 2-8 kajerojn,

167 havis unu jarkolekton,

330 havis 2-5 jarkolektojn,

152 havis pli ol 5 jarkolektojn.

(Koncerne 134, mankas informoj pri la nombro de la aperintaj jarkolektoj.)

10.6.2 Hodiaŭa Situacio

En 1971, la adeptoj de Esperanto povis elekti inter proksimume 110 revuoj kaj periodaĵoj. El ili, nur parto estas tute esperantlingva. Kelkaj periodaĵoj, e. la duono, ne estas presitaj, sed multobligitaj per plej malsamaj teknikoj. La ofteco de aperado varias inter ĉiujaraj kajeroj (*Jarlibroj*, *Sennacieca Revuo*) kaj duonmonata apero (*Heroldo de Esperanto*). La plej multaj revuoj aperas monate, dumonate kaj kvaronjare. Se mankas periodaĵoj kun semajna aŭ eĉ taga ofteco, tio ŝuldiĝas al la aparta rolo de Esperanto kiel lingvo de tutmonda kolektivo¹⁴.

---

¹⁴ Tamen, ekde 1971 aperadas ĉiusemajne la *Internacia Inform-Servo Pilo-Press*, prizorgata de Ludwig Pickel, Nürnberg (FRG).

UEA elstaras kiel eldonanto de plej multaj periodaĵoj, samtempe, ankaŭ, plej gravaj el vidpunkto de la Movado: *Esperanto*, *Kontakto*, *La Monda Lingvo-Problemo*, *Dokumentoj de CED*, *Informfolio kaj Novaĵoj* de TEJO kaj aliaj informaj bultenoj, ekz. *Unesko-Novaĵoj*.

10.7 Jarlibroj kaj Adresaroj

La *Adresaroj* listigis la esperantistojn de la frutempo de la Movado. La unua estis publikigita en 1888 en Varsovio, la lasta aperis en 1908 en Parizo, ĉe Hachette. Poste, estas notindaj pluraj naciskalaj adresaroj kaj biografiaj gvidiloj, i.a. *Albumo de Bulgaraj Esperantistoj*.

La *Jarlibroj* estas tre utilaj helpiloj por orientiĝi en la organiza strukturo de la Esperanto-Movado kaj por studi ĝian historion. Unualoke menciindas la *Jarlibroj de UEA* (ekde 1908), unue en Ĝenevo, nun en Rotterdam.

Dum la organiza skismo de la neŭtrala Movado, IEL eldonis sian propran Jarlibron en Londono. Ankaŭ la membraro de SAT, KELI, IKUE, k.a., povas, tamen ne ĉiun jaron, konsulti Jarlibron de sia organizaĵo. Kelkfoje naciaj societoj publikigis *Kalendarojn*. Ekde la komenco de tiu ĉi jarcento aperadis tre multaj *Kongresaj Libroj*, de la Universalaj Kongresoj, de SAT-Kongresoj, de landaj kaj fakaj kongresoj. Antaŭ kaj tuj post la Dua Mondmilito fojfoje eliris Kongresaj Gazetoj.

10.8 Esenca Bibliografio

Stojan, P.E., *Bibliografio de Internacia Lingvo*. Genève 1929.

Takács, Jozefo, *Katalogo de la Esperanto-Gazetaro*. Jablonné n. Orl. 1934.

Listo de mallongigoj

ĉ.	ĉirkaŭ	p.K.	post Kristo
CED	Centro de Esploro kaj Dokumentado	p., pĝ.	Paĝo
CDEL	Centra Dana Esperantista Ligo	Pl	Pola
Cs	Ĉeĥa kaj slovaka	proks.	proksimume
D	Germana	ps.	Pseŭdonomo de
Da	Dana	Pt	Portugala
Dr(o)	Doktoro	Prof.	Profesoro
Eld.	Eldonejo, eldonita	proks.	proksimume
En	Angla	red.	Redaktita, redaktoro
Eo	Esperanto	resp.	Respektive, respektiva
EP	Esperantaj Prozaĵoj	Ro	Rumana
Ekz.	Ekzemple	Ru	Rusa
Eld.	Eldono	SAT	Sennacieca Asocio Tutmonda
F	Franca	Sh	Serba kaj kroata
FeZ	Felikso Zamenhof	Sp	Hispana
FK	Fundamenta Krestomatio	s-no	Sinjorino
Hu	Hungara	s-ro	Sinjoro
i.a.	inter-alie	Sp	Hispana
IEL	Internacia Esperanto-Ligo	s-ro	Sinjoro
IKUE	Internacia Katolika Unuiĝo Esperantista	Sv	Sveda
It	Itala	t.e.	tio estas
Ja	Japana	t.n.	tiel nomata
Jc	jarcento	tr.	Tradukita, tradukis
k.a.	kaj alie / alia	Tu	Turka
k.m.a.	kaj multaj aliaj	UEA	Universala Esperanto-Asocio
k-do	kamarado	v.	vidu
KELI	Kristana Esperantista Ligo Internacia	vol.	volumo
Kp.	komparu		
ktp.	Kaj tiel plu		
L	Latina		
LI	Lingvo Internacia		
LLZ	Ludoviko Lazaro Zamenhof		
m.	mortinta		
NI	Nederlanda		
No	Norvega		
n-ro	numero		

Listo de menciitaj nomoj kun paĝ-indiko

En ĉi tiu indekso la nomoj estas ordigitaj laŭ la simplaj literoj de la Esperanta kaj latina alfabetoj, sen konsidero pri nacilingvaj supersignoj k.s. Nomoj, kiuj komenciĝas per “Ĝ” aŭ “Ĉ”, ekzemple, aperas inter tiuj komenciĝantaj per “S”.

A

- Aars, K. 126
Abdul Bahá 129
Abesgus 52, 117, 154
Abonyi, A. 100
Abraham, G. 99
Absolon, K. 134
ADA (ps. de Atanasov, A.) 28, 69, 90
Adam, E. (ps.: Lanti) 68, 96, 117, 131, 132, 158
Adam, Z. (ps. de Zakrzewski) 27, 55
Adam, M. 151
Adamík, VI. 91
Adams, W.G. 69
Adamson, E. 68, 131
Adamson, H. 59, 62, 66
Adelsköld 33
Adoratskij 131
Afonso Costa, A. 130
Agaronjan, A. 90
Agricola (ps. de Jakob, H.) 110, 138
Aguro saiiĉiro 77
Ahlberg, P. 52, 141, 154
Ahmad, M.T. 129
Aĥvlediani 105
Aisberg, E. 116, 134
Aizière, J. 30
Ajcatur 90
Akegarasu haya 127
Akita ŭjaku 103, 119
Akutagawa ryŭnosuke 103
Al-Amili, H. 90, 129
Alarcón, P.A. 100
Albault, A. 46, 148, 157
Albert, A. 78
Albert-i-Paradis, C. (ps.: Català) 105
Alencar 109
Alesiano (ps.) 130
Alexander 129
Alexandersson, S. 147
Ali (imamo) 129
Alighieri, Dante 102
Alimĝan, Ĥ. 113
Alkeo 90
Allen, L. 89
Almada, Fr. 143
Almássy 139
Altenburger 100, 114
Amicis, E. de 102, 121
Amit, A. 134
Amos, E.W. 88
Anakreono 90
Andersen, H.C. 45, 46, 93, 121
Andreev, A.P. 136
Andrejev, L. 111
Andrew, St. A. 88, 89
Andrews, F.E. 133
Andrianova, N. 113
Andrić 105
Ángel-Sica, M. 135
Angiolieri, C. 102
Anh duk 113
Antonio (sankta, el Padova) 142
Anuruddha, T.T. 129
Applebaum, J.D. 31, 69, 82, 97, 98
Apuleius 106
Arabeno, M. 102, 127
Arantes do Nascimento, E. (ps.: Pelé) 143
Arany 100
Arbes, J. 91
Arbure, Z.C. 131
Arcaini, E. 34, 41
Argus (ps. de Ellersiek) 22, 67, 117
Ariosto, L. 102
Aristofano 90
Ariŝima takeo 103
Arnesen, O. 121
Artemjew, P.A. 148
Artigues, R. 53, 57
Arumov, A. 112
Asch, Š 104
Ashley 88
Assis, M. de 82, 109
Assis Moura 95
Aszlányi, K. 164
Aŝoko (reĝo) 129, 142
Aŝvinikumar’ 126
Atanasov, A.D. (ps.: ADA) 28, 69, 90
Atanasov, G. 25
Auld, W. 25, 29, 33, 34, 36, 39, 40, 41, 70, 72, 73, 75, 82, 83, 84, 86, 87, 89, 96, 116, 122, 157
Averin 138
Avilov, F. 111
Avoto (ps.) 29
Avril, G. (ps. de Courmont, G. de) 66
Avsejenko, V.G. 111
Aymonier, C. 29, 54, 156
Azevedo, A. 109
Azorín, F. 82
Azzi, G. 102

B

- Babadagly, A. 135
Babits 65, 101
Backheuser, E. 138
Backmann, B. 115
Backmann, G.H. 112
Bacquer, J. 139
Bácskai, I. 148
Badash, G. 88
Baden-Powell, R. 31
Bader, A. 98
Baekelmans, L. 94
Baena, N. 62
Baghy, Julio (Gyula) 20, 33, 40, 57, 58, 62, 64, 69, 71, 76, 82, 100, 115, 116, 117, 141, 156
Bagnulo, R. 102
Baha'u'llah 129
Bailey, W. 89, 130, 136, 137, 142
Baker, A. 131
Bakin 117
Bakó, S. 79
Balász, B. 31
Balech, E. 151
Baliński, S. 109
Balliman 96
Balmont, K.D. 111
Bałucki 108-9
Balzac, H. de 95-6
Bandlow 97
Baranyai, I. (ps.: Emba) 58, 65, 71
Barbacetto, A. 133
Barbarus (v. Vares-Barbarus) 93
Barbiellini-Amidei, A. 82
Barbosa, R. 109, 142
Barbusse, H. 96
Barit, C. 141
Barrio-y-Moraita 127
Barthelmess, N. 67, 98
Bartoševičius 106
Bastien, G. 132
Bastien, L. 54, 95, 146, 147
Baudelaire 57, 70, 71, 96
Baudin-Vatré, J. 60, 62
Baudouin, C. 64, 136
Baudouin-de-Courtenay, J. 159
Baupierre, H. 83, 157
Baur, A. 96, 98, 110, 115
Bayol 152
Bean, C.M. 88, 108, 150
Beaufront, L. de (ps. de Chevreux, L.) 48, 49, 52, 53, 54, 113, 129, 154
Beaucaire, L. 83
Beaumarchais 95
Becerro-de-Bengoa, R. 99
Beck, R. 53, 95
Becquerel 159
Beekman, V. 93
Beets, N. (ps.: Hildebrand) 107
Behrendt, A. 95, 149
Behrmann, H. 133
Bein, K. (ps.: Kabe) 29, 53, 54, 97, 108, 111, 114, 141, 156
Bela Manto (ps. de Mirski) 51
Belinfante, F.J. 144, 152
Bellamy, E. 137
Belmont, L. (ps. de Blumenthal, L.) 40, 45, 49, 50, 97, 108, 114
Belorukov, S. 111
Benavente, J. 99
Benczik, V. 75
Bendix, K. 93
Benedikto la 15-a (papo) 128
Benet 99
Benetka, B. 117
Bennemann, P. (ps.: Pebe) 33, 97, 98, 142, 151
Bennett, A. 88
Benoit, P. 96
Beraru, M. 60
Berenguer, J.F. 99
Berger, J.F. 37, 98
Bergiers, L. 37, 68, 96
Bergman, S. 121, 138
Berland 131
Berlot 127
Bernadotte (grafo) 140
Bernard, R. 29, 70, 96, 157
Bernard, T. 95, 120
Bernot, L. 52
Berthelot, D. 54
Berthelot, P. 95, 149, 159
Bertrana, P. 105
Berzsenyi 100
Bezruč, P. 91, 92, 120
Bianchini, J. 127, 128, 137, 151
Bicknell, C. 25, 40, 51, 52, 87, 102, 156
Biernacki 142
Biest, W. van der 94, 95, 107
Biest-Andelhof, A. van der 55
Binder, S. 104
Bing, H.F. 130
Bischitzky 98
Bisci 134
Bjørnson, B. 107
Blaikie 88
Blajko, S. 139
Blangarin, F. (ps.: Fiblango) 131, 157
Blasco-Ibáñez, V. 99, 121
Blažys 106
Bleier, V. 28, 71
Blicher, M. 141
Blicher, S.S. 93
Blin 148
Blinov, E. 112
Bloch, J., de 130
Blodek 61
Blok 111
Blondeaux 148
Blumenthal, L. (ps.: Belmont) 40, 45, 49, 50, 97, 108, 114
Boatman, D.P. 66, 69
Boccaccio, G. 102
Bodó, K. 65, 100, 101, 115
Bogdanov, A. 111
Bogdanov, M. 154
Bøgh-Høgsted, A.
Bogušević, K. 25, 52, 106, 110, 154
Boirac, E. 26, 29, 53, 54, 95, 126, 156
Bolingbroke Mudie, H. 55
Bölsche 55, 97
Booth, F. 134
Borel, E. 124
Borel, J. 54, 95, 96, 138
Borisov, N. (ps.: Ilarij of Robis) 111
Bormann, A. 160

Bormann, W. 29
Borovko, N. 52, 110
Bossuet 95, 128
Botev, H. 90-1, 120
Böti, L. 80
Botticelli 102
Bouchard, C. 150, 159
Boucon, H. 53, 57, 96
Boudier-Bakker, I. 107
Boulet, P. 137
Boulton, M. 25, 27, 40, 44, 73,
79, 82, 83, 84, 86, 116, 122,
141
Bourlet, C. 53, 54, 99, 124, 141,
156
Bovet, P. 39, 54, 117, 136
Bovio, G. 102
Brandys, K. 109
Brătescu-Voinești 110, 120
Braun, S.Z. (ps.: Wiktor Elski)
40, 51
Brejnik, V. 66
Bremón-Masgrau, J. 105, 114
Brenken, E. 127
Briano, G.B. (J.B.) 151
Bricard, R. 133, 150
Briggs, L. 88, 141
Brigole, A. 142
Briquet, M. 54, 150
Brisigelo, M.E. 100
Broadribb, D. 128
Broek, P.W. 101
Broise, A. 150
Brontë, C. 88
Brouardel 159
Browne, G.L.
Broz-Tito, J. 142
Brozović, D. (ps.: Bo Zorovič) 78
Brueys 95
Brüggemann, K. 98
Bruijn, J.L. 107, 157
Bruin, G.P. de 107
Brynildsen 138
Brzekowski 140
Brzozowski, S. 136
Bücker 97
Budimir, S.
Budho 129
Bugge-Paulsen, R. 151

Bührer 133
Buĥarin, N. 127
Bui duc 113
Bujwid, O. 135
Bukar (ps.) 82
Bulgakov, V. 130
Bulthuis, H.J. 40, 57, 67, 69, 88,
93, 94, 107, 117
Bulthuis, R. 107
Bumy, C.E.R. (ps. de Kalocsay)
58
Bünemann, O. 107
Bunyan, J. 128
Buonarroti, Michelangelo 102
Burenkov, A. 110
Burger, J. 63
Burkhardt, A. 127
Burroughs, E.R. 88
Burwinkel, O. 135
Busquet 95
Butler, M.C. 27, 30, 33, 88, 129,
141, 151, 156
Byron 87

C

Çaçe, I. 106
Cachin, M. 131
Caetano Coutinho, A. 109, 115
Cailleux, A. 149
Calabresi, I. 157
Calderón-de-la-Barca, P. 99
Camargo, J. 109
Camescasse 133
Camões 109
Campoamor, R. de 99
Cankar, I. 61, 104
Capé, A. (ps.: Montrosier) 54
Čapek, K. 91
Čapek-Chod, K.M. 91
Capp, C.D.A. 138
Caraça, J. 142
Carducci, G. 103
Carlén, E. 127
Carles, L. 152
Carlevaro, T. 13-4
Carlsson, M. 59, 71, 96, 112,
115, 157

Carnegie, A. 130
Carolfi, M. 129, 142
Carpophorophilus (ps.) 42
Carroll, L. 87
Cart, T. 29, 53, 54, 100, 110,
126, 127, 134, 136, 150,
152, 154
Cases-Martín, M. 56
Castagnino, R. 102
Castiglioni, B. 102
Castro Alves 74, 109
Català, V. (ps. de Albert-i-
Paradis) 105
Catalany, M. 96
Cattaneo, P. 133
Catullus 106
Caumont, A. 97
Čech, S. 120
Cederblad, H. 25
Čejka, T. 30
Cervantes-Saavedra 100
Cesarić 105
Chamisso, A. de 98
Champion, P. 95, 109, 128
Chateaubriand 95
Chaudhuri, B.C. 126, 141
Chaves, S. 40, 74
Chavet, G. 54, 141
Chesterton 88
Chevreux, L. (ps.: Beaufront, L.
de); vidu de Beaufront
Chiabrera, G. 103
Chiussi, I. 90, 129
Chopin, F. 142
Christaller, F. 141
Christaller, H. 97
Christaller, P. 126, 141, 151
Christie, A. 88
Christoffel 141
Chun, Š.M. 92
Cicero, M. Tullius 106
Cíchová, J. 76
Cicio Mar 68, 92
Claramunt, J.M. 151
Clark, B. 29, 73, 89
Clissold, P. 150
Codorniu-y-Starico, R. 55
Coelho-Netto 109
Cogen, L. 94

Colas, C. 53
 Collinder, B. 28
 Collins, M. 130
 Collinson, W.E. 29, 136
 Collodi, C. (ps. de Lorenzini)
 102
 Collyn 130
 Colonna, V. 102
 Comella, J. 25
 Comenius (v. Komenský) 141
 Conscience, H. 94
 Conterno-Guglielminetti, C. 77,
 81, 102, 157
 Čopić, B. 105
 Corret, P. 54, 96
 Cotton, A. 54, 124
 Coué, E. 136
 Coudenhove-Kalergi 166
 Courmont, G. de (ps.: Georges
 Avril) 66
 Court, J. de la 134
 Court, M. de la 134
 Courteline 95
 Courtinat, L. 27, 122
 Couteaux, J. 54, 95
 Couto-Fernandes, A. 109
 Couturat, L. 29, 54
 Cowling, C.C. 138
 Cox, G. 108
 Craven, H.T. 88
 Cremer, J.J. 107
 Crofts, F.W. 89
 Cseh, A. 25, 155
 Cubota ŋoji 130
 Cujuki kijo 138
 Cunningham, A. 88
 Curry 88
 Czerwiński, M. 108

Ĉ

Ĉefeĉ (ps. de Höveler) 29, 56
 Ĉehov, A.P. 111
 Ĉetverikov, I. 134
 Ĉif toŝio 55, 77, 119
 Ĉirikov 111
 Ĉulitis 62

D

Dąbrowski, R. 109
 Dalmau, D. 84, 136, 156
 Dalsace, L. 95
 Dalsem, R. van 33
 Dambrauskas (v. Dombrovski)
 50, 106, 126, 133, 154
 Danneil 136
 D'Annunzio, G. 103
 Danov, P. 128
 Dao anh Kha 113
 D'Armon, R. 146
 Darvas, J. 101
 Daskalov 90
 Daudet, A. 95, 96
 Davidov, G. 27, 90, 92
 Decorte, A. 54
 Dedijer, V. 142
 Defoe, D. 88
 Degenkamp, G.J. 30, 39, 91,
 107
 Degučī hidemaru 103
 Degučī nao 103
 Degučī naohi 103
 Degučī onisaburo 103, 129
 Degučī sumiko 103
 Deij, L.C. 60
 Dekker, E.D. (ps.: Multatuli) 107
 Dekker, M. 107, 121
 Delaire, P. 82, 96, 139
 Delak, F. 104
 Delcambre, E. 150
 Deligny, M.E. 53, 54, 57, 89, 96
 Dellian, K. 144, 149, 152
 Delor, J. 66, 96
 Delsudo (ps. de Hyde) 138
 Demetrović 105
 Demidjuk, G.P. 131, 151
 Den, P. 91
 Derlatka, T. 167
 Descartes (Cartesius) 126
 Deschamps, P. 95, 128
 Deshays, R. 54, 95
 Deškin, G. 51, 57
 Devjatnin, V.N. 21, 29, 48, 49,
 50, 52, 56, 110, 111, 112, 154
 Devos, J. 107
 Dharmatilake, C.H. 99
 D'Hervilly 95
 Diatlowicki-Tobi 135
 Dickens, C. 46, 87, 88
 Diego, F. de 100
 Dietterle, J. 27, 32, 48, 70
 Dimitrov, G. 131
 Dinh van van 135
 Dinwoodie, J.S. 72, 157
 Divjanović 133
 Dobrev, I. 91
 Dobrzański, I. 108
 Doerner, C. 52
 Domanović 173
 Dombrovski (Dambrauskas), A.
 50, 106, 126, 133, 154
 Domènech-i-Mas, A. 61
 Domjanić 105
 Dondi, E. 102
 Dorno, F.V. 69
 Dorošević, V. 62, 111
 Dorp, P. van 128
 Dostoevskij, F. 111
 Downes, W.J. 128
 Dragona, M. 142
 Dragsted, S. 167
 Dratwer, I. 141
 Drda, J. 120
 Dresen, Helmi 59
 Dresen, Hilda 59, 62, 71, 93, 94,
 113, 115, 157
 Dreyfus, A. 95
 Drezen, E.K. 22, 28, 34, 42, 45,
 70, 84, 116, 119, 131, 141,
 145, 153
 Driessche, van 107
 Drizulis, A. 142
 Droogendijk 52
 Drozdov, A. 62, 111
 Duc-Goninaz, M. 14, 17, 76
 Ducommun, Edouard 30
 Ducommun, Elie 130
 Dufeutrel, V. 95, 110, 130, 141
 Duhamel, G. 96
 Dumas, A. 95, 96
 Dunant, H. 137
 Duncan, D.R. 134, 149
 Dupuis, R. 96
 Dürer, A. 141

Durrant, E.D. 146
Duyós, R. 99
Dvořák 61
Dygasiński 108
Dyk 120
Dza trang 135

E

Echeverría, S. 100
Edmonds 156
Edogaña rampo 103
Eeden, F. van 107
Eekhoud 96
Egami fuĵio 134
Egerrup, H.L. 80, 93, 117
Eggleton 97
Eichendorff 98
Eichholz, R. 146
Eiselin, J. 149
Ejdelman, B. 132
Ekstrand, L. 137
El Greco (v. Domeniko
Theotokopuli) 141
Elias, E. 140
Elin-Pelin 90, 91, 120
Eliot 95
Eljot, J. 59
Ellersiek, F. (ps.: Argus) 22, 67,
117
Ellis 57
Elola, J. de (ps.: Coronel
Ignotus) 99
Elpin 92
Else 96
Elski, W. (ps. de Braun) 40, 51
Elsudo (ps. de Kolčinskij) 131,
132, 142
Elvin, H.L. 89
Emba (ps. de Baranyai) 58, 65,
71
Enbe 52
Ender 108
Engels, F. 127, 131
Engen, P. 148
Engholm, S. 65, 78, 138, 140,
157
Epton, H. 151

Erben, K.J. 91
Erdberg, O. 92
Erdmann, W. 111
Erkko, J.H. 94
Erošenko, V. 63, 68, 117, 129
Escherich, M. 98
Escrivá-de-Balaguer, J.M. 100,
127
Eska (ps. de Karolczyk) 51, 57,
109
Esslemont, J.E. 129, 142
Estont, R. 113
Etten, H. van 142
Eŭripido 90
Evans, C. 129
Evidino (ps. de Zabilon d'Her)
25, 54, 128, 154
Evrot, J. 95
Eyama t. 147
Ezopo 21, 89

F

Fabo 96
Falkenhahn, V. 34, 41
Falkonbrîg, G. 61-2
Fasce, E. 102
Faulhaber, F. 29, 80, 107, 135
Fauvart-Bastoul 29
Fekete, I. 31, 101
Feldman-González, R. 82
Fénelon 53, 95
Fenton, W.H. 101
Fernández, A. 133
Fernández-Flórez, W. 100
Fernández-Menéndez, M. 84,
100, 126, 127
Ferri, E. 131
Ferrière, A. 136
Fersman, A. 127, 133
Ferber-Cense, E. 95
Fethke, J. (ps.: Jean Forge) 65,
78, 116
Fetisov, M. 111
FeZ (ps. de Felix Zamenhof) 48,
49, 50
Fiblango (ps. de F. Blangarin)
131, 157

Ficowski, T. 168
Fiedler 108, 114
Filatov 112
Filip, J. 69, 157
Filip, K. 69
Finot, M. 133
Firu, P. 110
Fischer, W. 97
Fisher, D.C. 136
Fišer, A. 55, 90, 110, 111
Fitzgerald, E. 108
Flageul 141
Flammer, W. 127-8, 151
Flamo, J. (ps.) 68, 69
Flaubert 95
Flego, S. 102
Fleischer 127
Flint, T. 107
Flood, D. 112
Flourens, J. (ps.: Roksano) 53,
56, 95, 110
Flygare-Carlén, E. 112
Fogazzaro 103
Földes, J. 101
Foote, A.D. 25, 73
Forel, A. 130
Forge, J. (ps. de J. Fethke) 65,
78, 116
Forst de Battaglia 134
Forster, E. 100
Forster, P.G. 159
Foscolo, U. 102
Fox, G. 142
Fradier, G. 138
Fraenkel 138
France, A. 96
Francis, J.I. 40, 72, 79, 83, 84,
157
Francisko (sankta) 102, 128,
142
Frank, A. 107
Frashëri, K. 87, 142
Frazer, T. 79
Fréchet, M. 133
Fredro, J.A. 108
Freitas, J. de 137
Freitas, M. de 96, 109, 137,
139, 142
French, R.J. 25, 79

Frenkel, R. 51, 111
 Freto, D. 75
 Fries, W. 33
 Friis, L. 93
 Frode, O. 93, 112
 Frodelund, H.P. 93
 Fröding, K. 89, 127
 Frug, A.G. 104
 Fruictier, P. 29, 54, 124,137,
 152, 154
 Fuchs 100
 Fuĵisaŭa kosecu 103
 Fukuta kunitaro
 Fukutani 135
 Furmanov, D. 112

G

Gabrielli, L. 81
 Gajdar, A. 112
 Galilei, G. 142
 Gallon, T. 88
 Galloway, P. 89
 Gambier 57
 Gandhi 54, 142
 García-Lorca, F. 99, 100
 Garšin, V. 110, 111
 Garzón-Ruiz, J. 55, 127
 Gasiorowski 108
 Gasse, E. 95, 127, 142
 Gavrilov, P. 131
 Gazda, V. 91
 Genthon, I. 140
 George, H. 142
 Georgiev, I.S. 75
 Georgievskij, P. 30
 Gerasimov, M. 111
 Gerdman, B. 138, 153
 Gernet, VI. 52, 57, 110, 154
 Gesell, S. 137
 Gething, W.A. 153
 Gezelle, G. 94
 Giacosa, G. 102, 103
 Giedra, B. 59, 106
 Gilbert, W. 28
 Gille 132
 Gilli 134
 Ging fan 92

Ginz, O. 92, 98, 115, 151
 Giunio, P. 135
 Giusti, G. 102
 Givry, de 153
 Gjivoje (Ĝivoje), M. 27, 28, 78,
 105, 126, 135
 Glasstone, S. 134
 Glück, J. 141
 Goethe, J.W. 46, 57, 97 98
 Gogitidze 95, 105
 Gogol(j), N.V. 46, 55, 111, 119
 Göhl, G.H. 56
 Goldberg, M. 48, 49, 154
 Goldfeder, S. 111
 Goldoni, A. 81
 Goldoni, C. 102, 103
 Goldsmith, O. 87
 Gomes-Braga, I. 130, 141
 Goodall 117
 Goppel, L. 98
 Gordon 88
 Gorkij, M. 50,110, 112,119, 142
 Gorov, G. 91, 139
 Goya 141
 Gozzi, G. 103
 Grabowski, A.
 Graf, A. 102
 Grau-Casas, J. 61, 76, 105, 114
 Graversen, C. 93, 127,137
 Gregor, D.B. 29, 34, 41, 89, 127
 Grenkamp (ps. de Salo
 Kornfeld) 61, 66, 126
 Grgurina, A. 81
 Grigorov, A. (ps.: Ljubin) 63, 68,
 78, 90, 91, 141
 Grillparzer 55, 97
 Grimm (fratoj) 97, 121
 Grimsson, K. 117
 Grňa, J. 91
 Grosjean-Maupin, E. 29, 70,
 130, 146
 Grum, J. 80, 109, 157
 Gual, A. 105
 Guéritte 136
 Ĝuĝev, S. 28, 132
 Gumá, S. 76
 Gundulić 105
 Guo moĵuo 92
 Gusev, K. 76, 100, 112 113

Gustafsson, K. 112
 Gyuris, G. 27

Ĝ

Ĝibran', Ĝ.Ĥ. (Kahlil Gibran) 90

H

Haazen, J. 33
 Habellok, G. 147
 Haefker, H. 137
 Haferkorn, R. 144, 152, 153
 Haga hideo 130
 Haggard, R. 88
 Hagler, M.G. 84, 126
 Halbedl, A. 127, 142
 Halka 100, 101, 108, 115
 Hall, Hilma 94
 Halvelik, M. 44, 133, 136
 Hamaker 137
 Hamann 141
 Hammer, H. 64
 Hammer, J.K. 152
 Hamsun, K. 107
 Hankel, M. 25, 40, 51, 56, 57,
 156
 Hardcastle, F. 88
 Harry, R. 152
 Hasegaŭa teru 67, 104, 117,
 Hašek, J. 91
 Hasselrot, A. 25, 52
 Hata masajo 103
 Hattori tôru 63, 103, 134
 Haudebine, M. 139
 Hauff, W. 97 98
 Haugen, E.A. 107
 Haupenthal, R. 27, 30, 122
 Havlíček-Borovský, K. 91
 Hawthorne, N. 89
 Hayashi 135
 Hayes 89
 Hebbel, F. 97, 98
 Heer, J.C. 98
 Hegeler, I. 135
 Hegeler, S. 135
 Heide, Z. 81, 82

Hein, P. 93
Heine, H. 45 46, 57, 70, 71, 86,
97, 98
Hekler, A. 140
Heltaï 100, 122
Helte 134
Hemert-Remmers, J. van 81
Hemon, R. 106
Herben, J. 91
Herczeg 100, 122
Hernández, L. 99, 100
Herrmann, I. 91
Hertz, H. 93
Hervé, G. 131
Herzl, T. 140
Hesse, H. 80
Heyerdahl, T. 121, 138
Heyse, P. 55, 97
Hibbert, G.K. 129
Hie kiguj 92
Hildebrand (ps. de Beets, N.)
107
Hillebrecht, G. 97
Hiller, F. 69
Hiraoka 138
Hirsch 127
Hitrov, P. 57, 111
Ho chi minh 113, 132, 142
Ho phuong 113
Hodakowski, T. 109
Hodler, H. 54, 57, 95, 97, 130,
141, 154, 156
Hoen, N.G. 141
Hoffmann, E.T.A. 97
Hoffmann, H. 31, 97
Hoffmann, J. 139
Hohlov, N. 28, 40, 62, 69, 88,
111, 112
Hollitscher, W. 41
Holst, J. 107
Holzhaus, A. 139, 141
Homar, F. 61
Homero 89
Honda katuiti 138
Hônen (sankta) 129, 142
Honfan 92, 116
Hoog, H.A. de 28, 29
Hoppe, R. 128
Horaco (Horatius) 106

Hori ŝoiçi 135, 138
Horrabin 137
Houssaye 95
Hove, van 94
Höveler, H.F. (ps.: Ĉefeĉ) 29, 56
Hovorka, N. 60, 62
Hromada, R. 92
Hruševskij, M. 137
Hryniewicz, A. (ps.: Diego
Selso) 40, 76, 100, 146
Huberteno 151
Hugo, V. 95
Huĝii mazumi 103
Hukuta masao 81, 141
Hulst, W.G. van de 107
Hunnes, L.K. 107
Huntington, E.V. 133
Huot-Sordot, L. 146
Hus, J. 142
Huu-mai 113
Hyams, H.B. (ps.: Tagulo) 55
Hyde, A.M. (ps.: Delsudo) 138

Ĥ

Ĥesapĉiev 91
Ĥrima, Ĥ.M. 63, 68, 90
Ĥrisostomo (sankta) 129

I

Ibsen, H. 107
Iĝnotus, Coronel (ps. de José de
Elola) 99
Ihara saikaku 104
Immermann, K.L. 98
Indra, T. 115
Inglada-Ors, V. 52, 56, 99
Inman 87
Ionesku 131
Irving, W. 89
Isaac, N. 81
Isac, E. 110
Isbrücker, J.C. 107
Isbrücker, J.R.G. 29, 107, 134,
136
Isiguro teruhiko 104, 116 130

Isii mamine 129, 142
Iskrov, Ĥ. 91
Itabasi koh 135
Ith, H. 136
Ito kiuzo 130
Ito saburo (I.U.) 63, 77, 92, 103,
115
Izgur, E. 30, 126, 132

J

Jakob, H. (ps.: Agricola) 110,
138
Jakubcova, M. 106, 116
Jamamoto juzo 103
Janjić, F. 104
Jansson, S. 115
Jaroslavskij, E. 127, 142
Jastrun, M. 109, 142
Jaumotte, M. 29, 96, 115
Jaunvalks, E. 106, 115
Javal, E. 29, 135
J.B.A. 139
Jean, R. 95
Jegorov, D. 49
Jelušić, M. 71, 104
Jensen, H.E. 93
Jensen, W. 93
Jerome, J.K. 88
Jeruŝalmi, N. 98
Jesenin, S. 112
Jesuo Kristo 88, 91, 127, 142
Jevsejeva, L. 59, 62
J.F.M. 138, 140
Jiménez-Loira, A. 99
Jodko, A. R. 111, 132
Joels, J. 109, 142
Johano la 23-a (papo) 128
Johansen, D. 107
Johansson, M. 132
Johns, E.J. 126
Johnson, W.B. 59
Jókai, M. 100, 122
Jong, A.M. de 107
Jong, S.S. de 97
Jost, K. 60
Jovkov, J. 90, 91
Jui ĉunoŝin 130

Junck, R. 51, 102
Jung, C.G. 64
Jung, T. 29, 40, 60, 66, 83, 134,
155
Jurysta, I. 104
Justesen, P.T. 66, 93

Ĵ

Ĵirkov, L.I. 28
Ĵivkov, T. 131

K

Kabanov, N. 110, 111
Kabe (ps. de Kazimierz Bein) 29,
53, 54, 97, 108, 111, 114,
141, 156
Kajam, O. 70, 108
Kaĵi hirokazu 103
Kákoš, J. 92
Kalidasa 99
Kalinin 71
Kalisky 89
Kalocsay, Kálmán (Kolomano)
29, 33, 38, 39, 40, 44, 53,
57, 58, 70, 71, 83, 88, 89,
90, 91, 96, 98, 100, 101,
102, 103, 106, 109, 110,
114, 115, 140 141, 156, 157
Kamarýt, S. 92, 115, 148
Kanamatu kenryô 63
Kaneko joobun 103
Kanguruo (ps.) 83
Kant, I. 126
Kaplan 61
Kapustin, L. 127
Karaslavov, G. 90, 91
Kardec, A. 130
Karinthy, F. 58, 65, 100, 101
Karolczyk, S. (ps.: Eska) 51
Kárt, B. 76
Karvaš, P. 91
Kassák, L. 101
Kato seiîci 135
Kaus, M. 136
Kavka, J. 148
Kawabata yasunari 104
Kawamura sin'itirô 126, 135
Kawasaki naokazu 28, 29,
137,146
Kazbek 105
Kazi-Girej, N.A. 52, 110
Kažoks, A. 59, 157
Kearney 87
Keith, A. 134, 138
Kellerman, I. 87, 88, 89,
Kempis, Thomas a 128
Kenngott 69
Kerckhoffs, A. 43
Khun, J.F. 142
Kikau, P. 106
Kikuĉi kan 103
Kilian, T. 91
Kirk, H. 93
Kita satori 81
Kitabatake ĉikafusa 103
Kitzler, L. 29
Kivi, A. 94
Kleist 98
Kliemke, E. (ps.: Nienkamp) 56
Klimas 106
Kling-Klang (ps. de Marenĉin)
127
Kloepffer, W. 98
Knoedt, L.H. 25, 74, 109
Kobylinski, H. 137
Kobo 113
Koch, H. 141
Koch 106
Kocjubinski 112
Kock, E. de 29, 40, 74, 86, 157
Kofman, A. 48, 49, 52, 87, 89,
95, 97, 154
Kohen-Cedek, J.J. 61, 98
Koň, A. 113
Kojc, M. 121, 136
Kökény, L. 28, 141
Kolar-Krom, F. 104
Kolĉinskij, V. (ps.: Elsudo) 131,
132, 142
Kolowrat, G. 29
Kolowrat, N. 56, 126
Komenský (Comenius), J. A. 141
Konfucio 92, 129
Konisi gaku 81, 104, 138

Konopnicka, M. 108
Konstantinov 111, 120
Kools, A.H.M. 102
Korczak 109, 120
Kořínek, J. 75. 91
Korinna, L. 133
Körner, T. 97
Kornfeld, S. (ps.: Grenkamp) 61,
66, 126
Korolenko, V. 110, 111, 154
Korotkij, M. 112
Košinaka hiroši 77
Kotzin, B. 55, 111
Kovaĉev, I. 91
Kovaĉić, I.G. 78, 105
Kovero, M. 137
Kozlevĉar, J. 31, 105
Kralj, D. 31, 39, 84
Krestanov, I. 90, 91, 115, 138
Kreuz, R. 139, 149, 152
Krikortz, S.E. 112
Krilov 111
Krishnamurti, J. 127
Kris, J. 51, 57
Kristjansson, O. 138
Kritz, R. 98
Krlleža, M. 105
Krogstie, P.J. 148
Kropotkin, P. 131, 142
Kruit, W.F. 107
Krysta, L. 29, 69
Kubo 135
Kucharský 148
Kudela, A. 71
Kuhl, B. 108
Kun, B. 131
Kunovski, F. de 141
Kunschert 135
K'uoan 92, 129
Kurusu kei 118
Kuroda masayuki 77
Kurzens, N. 59, 62
Küster 97
Kušnir, N. 110
Kuzjma 137

L

- Labáth, J. 78
Labbé, P. 42
La Colla, S. 70, 160
La Fontaine 95, 96
Lagerlöf, S. 112
Laigner 140
Laiho, L. 138
Laisant, C.A. 54, 133
Laisney, R. 128
Lakov, A. 90
Lakšmi Narasu, P. 142
Lalikov, S.K. 111
Lambert, C. 29, 54, 136, 156
Lambert, D. 55, 87
Lange, A. 99
Lange, O.C. 108
Langer 120
Langgaard, K. 93
Langlet V. 50, 52, 154
Lansel, P. 110, 138
Lanti (ps. de Eugène Adam) 68, 96, 117, 131, 132, 158
Lapenna, E. 82
Lapenna, I. 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 26, 28, 29, 32, 34, 41, 83, 84, 116, 117, 122, 126, 136, 140, 157
Lāpiene, P. 106
La Rochefoucauld 70, 96
Laskin 138
Lassalle, F. 131
Last, J. 107
Laulum 92
Lavrenev, B. 112
Law 99
Le duan 132
Lebrun, V. 96, 117
Lederer, S. 55, 97
Lee, J.A. 132
Leenhard, A.H. 76
Leeuwen, H.C. van 107
Lefebvre 141
Legrand, Enrique (Henri) 96, 99
Leibniz, G.W. 126
Lejzerowicz, I. 69, 104
Lekko, A. 93
Lemaire, C. 138
Lemaire, R. 52, 148, 154
Lemaitre, J. 120
Le Monnier 134
Lengyel, P. de 25, 53, 100, 133, 154
Lenin, V.I. 131, 142
Lenner, A. 115
León, L. de 99
Leopardi, G. 103
Leppäkoski, J. 94
Lermontov 110, 112
Lesage 95
Leser, J. 80, 157
Lessing, G.E. 55, 97
Leunbach 55
Levin, R. 96
Levstik, F. 31, 105
Lewesdon, J. 139
Lewin, M. 151
Lewin, R.A. 89
Liebeck, S. 149
Liebknecht, W. 131
Liem, Tjong Hie 101, 107
Ligorio, A. de 102
Liljer (ps. de Logvin) 75, 113
Limburg Brouwer, van
Limonas, R. 107
Lin biau 132
Lindbom, T. 132
Linnankoski 94
Lins, U. 12, 13, 14, 17
Linton, K.G. 138
Lippe, E. 106, 116
Lippmann, W. 29
Liu bejü 92
Liu gaulin 92
Liventhal, N. 64
Ljubić 133
Ljubin, M. (ps. de Grigorov) 63, 68, 78, 90, 91, 141
Llech-Walter, C. 96
Lobut, P. 76, 96
Löfvenmark, G.
Logvin, A. (ps.: Liljer) 75, 113
Lojko, I. 21, 49, 89, 154
Lojko, V. 110
Lokman la sağa 90
London, J. 89
Loon, H. van 139
López-Escartín, N. 100
Lorenz, F.V. 52, 62, 74, 99, 109, 115, 129
Lorenzini, C. (ps.: Collodi) 102
Louis, R. 158
Louÿs, P. 95
Löwe 142
Loyola, Ignacio de 99, 128
Lubojański, J. 139
Luczenbacher 100
Ludoviko 131
Lugagne, G. 149
Luiscius (v. Stipriaan Luiscius, J.M. van) 107, 121
Lukačevskij, A.T. 127
Lukáš, M. 61, 72, 75, 91
Luksemburg, R. 142
Lundqvist, F.T. 81
Lundqvist, K. 81
Lusin 92
Luther, M. 142
Luu quy ky 139
Luyken, H. 67

M

- Maas, H.D. 133
Macaulay, T. 87
Mačernis, I. 106
Machado de Assis, A. 82, 100, 109
Macho, A. 153
Maclean, N. 99
Madách, I. 57, 100
Maeda t. 134, 149
Maeterlinck 95
Mahen, J. 91
Mahn, G. 130
Mair, A. 29, 98, 117
Maistre, X. de 95, 126
Majakovskij, V. 36, 112, 119
Majnov 21, 110
Makay, L. de 154
Makkinje, P.J. 107
Makkink, G.F. 28, 126, 134
Malaň, L. 104

Malfeličulo, I. (ps. de Širjaev) 28, 55, 154
 Malgorn, G. 151
 Malheiro 142
 Malmanche, A.L. 134, 147
 Malmgren, E. 112
 Mamin-Sibirjak, D.N. 111, 112, 119
 Mamužić, M. 105
 Manders, W.J.A. 28, 30, 41, 89, 126
 Mangada-Rosenörn, J. 61, 66, 76, 99, 100, 115, 127, 138
 Mann, W. 88, 127
 Mannevy 133
 Manzoni, A. 102, 103
 Marchesi, M. 102
 Marchlewski, J.B. 137
 Marenčin, Z. (ps.: KlingKlang) 127
 Maresquelle, H. 130
 Marini, B. 122
 Markarian, R.H.M. 31
 Marr, N.J. 136
 Marriott, E. 141
 Marriott, R. 141
 Maršak, S. 113
 Martinet, A. 34, 41
 Martins de Castro, A. 109
 Martinus 24, 121, 127, 161
 Martos, S. 112
 Marx, K. 58, 131, 142
 Masaryk 142
 Mastný, J. 71
 Matkowski (Matwiejczuk), E. 63, 72
 Mattos, G. 44, 74, 80, 82, 86
 Matuba kikunobu 63, 72, 84, 104, 118, 122, 134
 Matubara a. 152
 Matwiejczuk, E. (v. Matkowski) 63, 72
 Matzinger 141
 Maul, S. 82
 Maupassant, G. de 95, 96
 Maura, G.E. 60, 62, 71
 Maurois, A. 96
 Maŭ zedong 126, 132, 139
 Maxwell, E. 88
 Maynar, R.E. 99, 128
 Mayr 141
 Mažuranić, I. 104, 105
 Mazzini, G. 102, 127
 Mazzolini, A. 60, 102, 149
 McCarthy, J.A. 134, 150
 McCormick 134, 138
 Medem, P. 55, 111
 Medrkiewicz 142
 Mees 107, 131
 Mefi(s)tofilo (ps.) 83
 Meier, L.E. 52, 55, 97
 Melckebeke, R. van 57, 94
 Mendelejev 134
 Mendes, V. 142
 Menu-de-Ménil, F. 33, 54
 Menu-de-Ménil, S. 54
 Méray, C. 54, 123
 Merchant, J. 67, 141
 Merckens, M. 55, 95, 152
 Mérimée, P. 95, 96, 120
 Merrick, F. 151
 Metastasio, P. 102
 Mevo (ps. de R. Orenge) 102
 Mexin, A. 111
 Meyboom, F. 135, 150
 Meye, R. 67
 Meyer, S. 25, 52, 53, 95, 126, 127
 Mickiewicz, A. 49, 108, 109, 120, 142
 Middelkoop, A.J. 84
 Migliorini, B. 102
 Migliorini, E. 102
 Mihályfi, E. 139
 Miñalski, E. 36, 40, 62
 Mijake šihej 63, 96
 Mikami teruo (ps. de Nakamura t.) 29, 77, 84, 103, 104, 130, 138
 Mikszáth 100, 122
 Mildwurf, A. 142
 Milev, G. 90, 120
 Miličević, B. 105
 Milčinski 105
 Mills, A. 136
 Milne, A.A. 89
 Milsom, M. (ps.: Ramo) 54, 88
 Milukov, P. 138
 Milward, F. 88, 89
 Minnaja, L. 102, 106
 Minor, K. 69, 97
 Mirbeau, O. 95
 Mirski, B. (ps.: Bela Manto) 51
 Misak, S. 66, 139
 Mistral, F. 109
 Miyamoto masao 28, 68, 77, 81, 84, 103, 104, 116, 117, 118, 157
 Miyatake seidô 137
 Miyazawa kenzi 31
 Moberg, K.J. 150
 Moch, G. 29, 54, 95, 96, 130, 151
 Modrijan, F. 29, 66, 104
 Moebusz, A. 56
 Molière 46, 82, 95, 96
 Moll, J.W. 147
 Molnár, F. 101
 Molotov 131
 Moniuszko, S. 108
 Monti, P.C. 102
 Montrosier (ps. de Capé) 54
 Mora-i-Arana, G. 76
 Morariu, T. 66, 110
 Moratín, L. 99
 Morawetz, F. 129
 Mori oogai 84, 103
 Moritz, U.J. 138
 Moroi zyôzi 103
 Morrison, W. 87, 88
 Most, J. 127
 Motteau, A. 55, 87
 Mounin, G. 122
 Muço, G. 87
 Mučnik, I. 104
 Muffang 95
 Muhamad 129
 Müller, M. 141
 Multatuli (ps. de E.D. Dekker) 107
 Munniksma, F. 149
 Muns, D. 79
 Munthe, A. 88
 Münz, A. 98
 Murakami tomojuki 103
 Murata keinosuke 77
 Muravkin, H. 127

Murgin, C. 28, 76
Muschamp 89
Muschler, R.C. 98
Musella, V. 77
Musset, A de 53, 95, 96
Musset, P. de 95
Mussolini, B. 102, 137
Mybs, E. 56

N

Nacume sooseki 103
Nagayo yosio 104
Nagy, I. 151
Naĵivin 111, 112
Nakagaki kojĵiro 67, 89, 118
Nakamura kijoo 133
Nakamura tazuo (ps.: Teruo Mikami) 29, 77, 84, 103, 104, 130, 138
Nakazima atusi 103
Nałkowska, Z. 109
Nansen 142
Narciso (ps.) 90, 114
Nash, G.D. 59
Nattan-Larrier 130
Naumann, A. 49, 154
Naville, E. 123, 126
Neergaard, P. 27, 29, 30, 84, 116, 126, 134, 135, 147, 153, 160
Nekrasov, N.V. 28, 40, 57, 62, 111, 112, 132, 138
Németh, G. 139
Nemirovič-Dančenko 111
Nemoto k. 148
Nenjo Rimanto (ps.) 31
Neruda 120
Nervo, A. 100
Nery, F. 109, 142
Nestroy, J. 98
Neumark, E. 98
Neupert 155
Neužil, A. 71
Newell, L.N.M. 59, 62, 64, 65, 71, 88, 157
Ney, F. 129
Nguyen huy tuong 137

Nguyen khac vien 137
Nguyen kong hoan 113
Nguyen sang 113
Nguyen van troi 142
Niemojewski 108
Nienkamp, H. (ps. de Kliemke) 56
Nieuwenhuis, D. 131
Nievo, I. 102
Ninošvili 105
Nishi seiho 103, 135
Nisida ryōya 129, 142
Nisikawa 135
Nisimura masao 63
Nišimura koogecu 129, 130
Nitti, F.S. 139
Noël, E. 54, 87, 90, 95, 106, 109, 126, 134, 146
Nohara kiuiči 92, 99, 103, 129, 137
Nordenstreng, R. 134
Nordensvan, K.M. 25, 52
Nordmann 133
Norway, G. 88
Novák, A. 92
Novejarque 99
Novikov-Priboj 112, 119
Novobilský, V. 39
Nozima yasutarō
Nüchter, F. 141
Núñez-Dubús, A. 61, 62, 72, 100
Nušić, B. 105
Nutters, W. 23, 157
Nyanasatta Thero
Nylén, P. 29, 52, 112, 141, 154

O

Oberrotman, A. 109
O'Connor 89
Odhe 132
Ogrizović, M. 104
Ogura toyofumi 119
Oka kazuta 77
Okakura kakuzo 130, 138
Okamoto jošicugu 137
Okamoto rikiči 130

Okazaki reimu 129, 142
Okuda 135
Olevianus 128
Olevsoo, G. 140
Olsson, E. 81
Olšvanger, I. 62
Omelka, F. 80
Onoda yukio 63
Ooki 147
Orengo, R. (ps.: Mevo) 102
Orloff-Stone, R. 127
Orriols, A. de 99
Orwell, G. 89
Orzeszko(wa), E. 46, 108, 120
Osada arata 130
Oshima hiroshi 135
Óskarsson, I. 140
Osmond, E.L.
Ossaka kenĵi 29, 63, 77, 89, 92, 103, 114, 118, 129, 137, 148
Ostrovski, I. 11
Ostroĵnikova, E. 112
Ostubo 130
Ošida 150
Otčenášek, J. 91
Oterma, L. 133
Ovidius (Ovido) 53
Oyarzábal-Orueta, J. de 76
Ozre 132

P

Padfield, W.W. 130
Padulli, 102
Pagnol, M. 82, 96
Palaprat 95
Panajott 100
Pancer, O. 126
Panč 119
Panel 29
Paolet, A. 23, 56, 137
Papazjan, V. 90
Papini, G. 102, 142
Papot, B. 95
Parini, G. 103
Parisot 29
Paruzel, H. 140
Pascoli, G. 102, 103, 106

Passay, F. 130
Paūlo la 6-a (papo) 128
Pavlović, B. 105
Pavlović, M. 61
Payson, E. 66, 88, 96
Pebe (ps. de Bennemann) 33,
97-8, 142, 151
Pechan, Alfonz (Alfonso) 29, 39,
85
Peixoto, S. 109
Pellico, S. 102, 127
Peltier, E. 54, 141
Peneter, G.P. (ps) 58
Peneter, P. (ps) 58, 59
Peng ĝen 132
Penn, W. 142
Penndorf, J. 90, 137
Perec, J.L. 104
Perrault 95
Perrenoud, W. 95
Peterlongo, G. 102
Petersen, A.H. 93
Petöfi, S. 57, 100, 101, 122
Petarca, F. 102
Petrin, J. 110
Petrović, P. 105
Petrović, S. 61, 105
Pfeffer, E. 106, 131, 135, 137,
145, 153
Píć, K. 75, 92
Pickel, L. 23, 161
Pilger, W.F. 74
Pill, E. 111
Pillath, F. (ps.: Zanoni) 56, 97,
98, 156
Pio la 10-a (papo) 142
Pio la 11-a (papo) 128
Pióro, Jan 149
Pióro, Julia 79
Pirandello, L. 102
Piron, C. 76
Pirro (ps) 42
Pisoni, G. 77
Pissarro 141
Pistoli, V. 87, 142
Pizzi, F. 60, 102, 128
Platono 89, 90
Plaūto (Plautus) 106
Plehn, H.J. 150

Poe, E.A. 89
Pogačić 104, 119
Poincaré, H. 159
Poliščuk, P. 76, 80, 113
Poljanskij, S. 133
Pollhammer, J. 147
Popescu, A. 110
Poplo, J. (ps.) 56
Popović, B. 126
Popovići, A. 110
Porchat, J.J. 95
Porto Carreiro-Neto, L.C. 109,
130
Poruks, J. 106
Posenaer, M. 94
Postnikov, F. 52, 154
Potts, B. 80, 132
Pound, E. 36
Pragano, S. 110, 157
Préaubert, E. l 89
Prévost 95
Price-Heywood, B. 59, 62
Pride, A. 89
Privat, E. 20, 25, 27, 29, 32, 38,
39, 54, 50, 53, 54, 56, 57,
83, 116, 117, 122, 138, 139,
140, 141, 142, 143, 154, 156
Promet, L. 93
Prus, B. 108, 109, 120
Przybyszewski 108
Pujmanová 120
Pujulà-i-Vallès, F. 55, 56, 99,
105
Pulvers, C. 97
Pumpr, T. 61, 72, 75, 91, 92,
148
Puškin, A.S. 55, 110, 111, 119

Q

Quang loi 139
Quarello 29
Quentin, E. 151

R

Raabe, W. 97

Rabinovic, J. 98
Rabinovic-Tajc, D.J. 104
Racine 95
Radaković, B. 81
Radek 119
Ragnarsson, B. 73, 74, 101, 157
Rainis, J. 106, 142
Rajczy 100, 114
Rakić 105
Ramo (ps. de Maria Milsom) 54,
88
Ramstedt, G.J. 27
Ramuz, C.F. 95
Rand, M. 93
Randag, W. 130
Rappoport, S. 104
Rasku, E. 81
Rašan, D. 61
Rašidov, S. 113
Recareo, L. 100
Recka, A. 120
Redondo-Ituarte, F. 60, 100
Régulo-Pérez, J. 72, 84
Reiche, F. 127
Reiersøl, O. 133, 150
Reinke, J. 127
Reinking, A. 97
Remarque, E.M. 98
Rembrandt van Rijn 141
Renan, E. 95, 127, 142
Renard, J. 95
Renner, K. 132
Rethel 96
Reymont, W. 108, 120
Reynold, J. 143
Rhodes, J. 29, 128, 141
Ribillard, J. 80, 117
Ribot 96, 139
Ricci, G. 64
Richard, J. 134
Richet, C. 95
Riis, G. 80
Rilke, R.M. 98
Ritterspach, G. 148
Rivier, A. 55
Rivoir, D. 102
Robert, E. 96
Robicsek, F. 131
Robin, A. 155

Robinson, K. (ps. de K.R. C. Sturmer) 65
 Robis, Ilarij of (ps. de Borisov) 111
 Rodari, E. 83
 Rodin, S. 79
 Rodó, J.E. 100, 127
 Rodó, L. 141
 Rodríguez-Sica, R. 135
 Roelofs, W.P. 143
 Rogelj, T. 78
 Rogister 46
 Rohden, H. 109, 126, 142
 Roksano (ps. de J. Flourens)) 53, 56, 95, 110
 Roland-Holst, H. 142
 Rolland, R. 130
 Roller 141
 Rollet-de-l'Isle, M. 54, 150, 152, 159
 Rolt, W.F. 135, 149
 Romains, J. 96
 Romanov 110
 Romijn, J. 139
 Roos 88
 Roosen, H. 152
 Rosbach, J.H. 79, 157
 Rosher, E.M. 148, 150, 152
 Ross, B. 137
 Rossetti, C. (Cezaro) 79, 117
 Rossetti, R.M. (Reto Mario) 25, 39, 72, 73, 79, 84, 85, 88, 89, 116
 Rossi, N. 77
 Rossinyol, S. de 105
 Rostand, J. 127, 134
 Rotkvić, I. 39, 71, 84, 104, 105
 Rousseau, C. 50, 149
 Royer, C. 130, 154
 Rublov, S.A. 111, 112, 127, 133
 Rudelle, L. de 42
 Runeberg, H. 33, 106
 Rusinov, S. 137, 140
 Ruskin, J. 88
 Rust, J.C. 55, 128, 129, 156
 Rutherford, J.F. 129
 Rygg, O. 107

S

Saager 133
 Sabadell, A. 105
 Sacchetti, F. 102
 Sadler, V. 28, 29, 73, 79, 151, 161
 Sadoveanu, M. 110, 120
 Saenz, I.M. 134
 Saňarov, A.A. 55, 114
 Saint-Exupéry, A. de 96
 Saint-Pierre, B. de 95
 Sakai matutarô 118
 Sakaria, H. 136
 Sakellaropoulos, S. 89, 136
 Sakrada ičiro 103
 Salas-Bonal, R. de 99
 Salovaara, E. 79
 Salzmann, M. 104
 Samodaj, V. 112
 Samojlenko, A. 145, 153
 Sampson 88
 Samyn, A. 25, 80, 82, 94, 157
 Sandberg, L. 107
 Sandgren, K.O. 27, 128
 San-Millán-Alonso, R. de 61, 66
 Santa, F. 101
 Santillana, de 95, 100
 Santos-Dumont 142
 Sanzio (Santi) R. 102
 Sapfo 90
 Sar, S. 95
 Sarafov, I. 91
 Sárossi 33
 Sarpy 95
 Sartre, J.P. 82, 96
 Sasonov, D. 90, 91
 Sata 150
 Šaulys 106
 Saunders, M. 88
 Saussure, F. de 30, 34, 41
 Saussure, H.B. de 138
 Saussure, R. de 29, 48, 54, 56, 70, 95, 126, 133, 159
 Saville, G. 89, 139
 Sayers, J.D. 79, 117
 Sazonova, H. 112
 Schaff, A. 41

Schattat, W. 151
 Schauhuber, A. 60, 62
 Scheerpeltz 97
 Scheithauer 141
 Scherer, J.R. 67
 Scherer, K. 139
 Scheurmann, E. 107
 Schild, A. 141
 Schiller, F. 46, 55, 97
 Schleicher, I. 93, 127
 Schleyer, J.M. 42, 43
 Schlüter 146
 Schmid, J. 97, 133
 Schmidt, J. 127, 128
 Schmidt, R. 56
 Schmucker, A. 117
 Schneeberger, F. 141
 Schnitzler 97
 Schoofs, F. 94
 Schoor, J. van 40, 60, 69, 94, 96
 Schoor, O. van 94
 Schramm, A. 56, 141
 Schreiner, O. 89
 Schreuder 135
 Schröder, J. 97
 Schuck, F. 130
 Schulhof, S. 50, 51, 57, 91, 114, 115
 Schutkowski, O. 149
 Schwartz, R. 29, 64, 65, 68, 69, 78, 86
 Schweizer, K. 129
 Schwerin, K. 98
 Schwerin, P. 98schwi
 Scolnik, J. 135
 Scott, H.M. 89, 148
 Seabra, M. de 109, 116
 Sebert, H. 27, 54, 123, 124, 154, 159
 Seemannová-Suchardová, E. 76, 92
 Segantini, G. 141
 Segréinat 95
 Ségur, de 127
 Seidel, H. 97, 121
 Seidl 97
 Seifert, J. 91
 Seippel, P. 95
 Sekelj, A. 105

Sekelj, T. 78, 81, 84, 116, 117, 138, 139
 Sekido 135
 Sekiguči n. 147
 Seleznev, I. 48, 50, 154
 Selso, Diego (ps. de A. Hryniewicz) 40, 76, 100, 146
 Selzer, B. 140
 Seneca 106
 Senes, L. 102
 Šenoa, A. 104
 Sentis, H. 29, 50, 53
 Sepamaa (v. Seppik) 29, 93, 117
 Seppik (Sepamaa), H. 29, 93, 117
 Serao, M. 103
 Serre, J. 128
 Servian, J.L. 135
 Setälä, V. 29, 83, 94, 136
 Séverac, J.B. 132
 Severn, W. 88
 Seynaeve, M. 94
 Shakespeare, W. 46, 57, 71, 62, 87, 88
 Sharpe, R. (ps. Ro Šo) 55
 Shinoda hideo 135
 Shoghi Effendi 129
 Shorter-Eyck, J. 140
 Sienkiewicz 108, 109, 120
 Sieroszewski, W. 62, 108, 120, 142
 Sigmund 177
 Silber, G. (ps.) 77, 81, 157
 Silone, I. 102
 Silva, A. da 96, 109, 137, 138, 139, 140, 141, 142
 Silva, V. da 87
 Simaki kensaku 103
 Simeonov, A. 91
 Simeonov, S. 91
 Simon 140
 Simondetti, M. 135
 Simoni, C. 87, 142
 Šimunović, D. 104, 119
 Sinclair, U. 89
 Sinha, L. 66, 78, 99, 138
 Sinpak 140
 Sinnotte, A. 55
 Sirk, H. 93, 130, 136
 Sirunjan, V. 90
 Siwicki, K. 147
 Skaer, K. 140
 Skaljer-Race, V. 78
 Skanderbeg 87, 142
 Skeel-Gjørling, F. 93
 Škrlić, F. 105
 Slavejkov, P. 90
 Słonimski, A. 139
 Slösser-Bresler, M. 31
 Słowacki, J. 49, 108
 Smedt, P. de 107
 Smet, W.M.A. de 135
 Smetana 61
 Smirnenski, H. 90, 120
 Smirnov, P.A. 138
 Smit, A. 60
 Smit, W. 157
 Smogorzewski 139
 Smolen, K. 137
 Smuul, J. 93
 Sofoklo 82, 89
 Sokrato 95, 141
 Sola, M. 77
 Solovjev, M. 50, 57, 154
 Solsona 132
 Solzbacher, W. 153
 Somlai (Spieler), L. 101
 Soni, R.L. 129
 Sonnenfeld, E. 100, 138
 Sós, E. 139, 146
 Sosnovski, L. 131
 Sotos-Ochando, B. de 42
 Southcombe, H.W. 138
 Spaak, P.H. 94
 Špicar, M. 104
 Spieler (v. Somlai) 101
 Sproeck, A. 82
 Sredić, G. 78
 Stahlberg, W. 139
 Stalin, J.V. 131, 142
 Stamatov, G. 90, 120
 Stampa, G. 102
 Stancliff, F. 48
 Staněk, J. 76
 Stanišić, P. 137
 Stankievič, V. 52
 Staritsky, D. 112
 Stark 141
 Starovasnik, E. 105
 Stefančić, J. 61, 104
 Steiner, H. 27, 30, 70, 98, 143
 Stellih 131
 Stephan, F. 97
 Stephen, C. 129
 Stettler, E. 141
 Stevenson 88, 89
 Stewart 97
 Stifter 98
 Stillman, E.C. 59, 62
 Stipriaan Luiscius, J.M. van 107, 121
 Stojan, P.E. 27, 28, 29, 30, 70, 127, 143, 153, 162
 Stoll, M. (Greta) 78, 81
 Stolle, R. 135
 Støp-Bowitz, C. 29
 Storm, T. 98, 121
 Strelczyk 142
 Strindberg, A. 112, 138
 Stroele, G. 95
 Ström, B. 112
 Strönne, J. 141
 Strümpfel, M. 60, 62
 Stuit, S. 97
 Sturmer, K.R.C. (ps. Kenelm Robinson) 65
 Sturzenegger, J.J. 15, 141
 Stuttard, M. 79, 89, 142
 Styler, A.E. 51, 55, 87
 Su, Armand 76
 Sü, v. Zee 62, 92, 116
 Subhandro Bikšuo 129
 Subotić, N. 78
 Sudano (ps) 142
 Sullivan, J.H. 31
 Sumín, J. 91
 Sun jatsen 140
 Surotte 141
 Susuki kaname 103
 Sutkovojev, V.G. 61, 62
 Suttner, B. von 97, 130
 Sutton, G.A. 106
 Svanbom, K. 50
 Svjatenko, F. 112
 Svobodová, R. 91
 Swedenborg 128

Świętochowski 50
Swift, J. 87, 88
Szabó, A. 80
Szabolcska 100
Szapiro, J. 69
Szathmári, S. 40, 80, 117, 157
Szczypiorski, A. 109
Székely-Lulofs, M.H. 107
Szilágyi, F. 39, 58, 62, 64, 65,
73, 78, 84, 85, 100, 112,
115, 117, 140, 157
Szmurlo, V. 52. 133

Ŝ

Ŝalom-Aleĥem 104, 121
Ŝan, K.Ĉ. 92
Ŝarapova, A.55, 110, 126, 127
Ŝatunovskij, S. 52
Ŝĉavinskij, T. 25, 55, 111
Ŝejnman, M. 127
Ŝevĉenko, T. 112
Ŝibajama kei 92, 129
Ŝidlovskaja, M. 110, 111, 137,
156
Ŝidlovskij, K.I. 52
Ŝimomura joŝiŝi 31, 103
Ŝirjaev, I.G. (ps.: Ivan Mal-
feliĉulo) 28, 55, 154
Ŝiŝmanov, I.D. 28
Ŝoloĥov, M. 112
Ŝpicer, M. (v. Ŝpicer, M.) 104
Ŝuzui ĥajime 103
Ŝvarc, T. 65, 78 (postmilite:
Soros
Ŝvedova 112
Ŝvernik, N. 131

T

Tabata kisaku 67, 69
Tabukaŝvili 105
Taĉibana kenĵi 63
Tada ryuji 126
Tadijanović, D. 104
Tadolini, L.L. 77
Tagore, R. 99, 126, 141

Taguĉi tacuo 134
Tagulo (ps. de Hyams) 55
Takaĉ, Ŝ. 25, 81, 105
Takács, J. 161, 162
Takagi 147
Takahasi 135
Takase toyokiti 134
Takata 148
Takeuĉi tookiĉi 142, 151
Tamura 135
Tanaka sadami 77, 103
Tanizaki zyun'itirô 104
Tanuma-Tosio, J. 128
Tárkony (Totsche), L. 39, 40,58,
62, 71, 96, 100, 101, 115
Tasso, T. 103
Tauli, V. 41
Tejchfeld 148
Tekahionwake 101
Tell, L. 126, 134
Tellini, A. 90, 102, 127, 137
Tenner, M.S. 51, 110, 126
Tennyson 87
Theobald, H. 137
Theotokopuli, Domeniko (ps.: E
Greco) 141
Thèvenin, L.J. 76, 96
Thézard, J. 66
Thijssen, T. 107
Thirring, H. 130, 136
Thomsen, D. 69
Thomsen, H.T. 93, 107, 114
Thoraeus-Ekström, M. 81
Thorsen, P. 25, 27, 74, 93, 116,
157
Thorsteinn frá Hamri 73, 101
Tiborc, S. 101
Tieck, L. 97
Tijunaitis 106
Timkovskij 111
Timmermans, F. 94
Tito (v. Broz-Tito) 142
To hoai 113
To huu 113
Todokoro sakutaro 135
Tokieda motojuki 138
Toller, E. 98
Tolstoj, A.K. 119
Tolstoj, A.N. 111

Tolstoj, L.N. 45, 51, 62, 110,
111, 117,119, 126 127, 130,
132, 141
Tomita tomu 77
Tommaseo, N. 103
Tomonaga sin'itirô 133
Tomov, A. 128
Tonkin, H.30
Tooguu tojosato 103
Tordoff, G.B. 89
Török, G. 29, 101
Tóth, V. 136
Totsche (v. Tárkony) . 39, 40,58,
62, 71, 96, 100, 101, 115
Tousseul, J. 96
Tram dan tien 142
Tran dinh van 142
Tran do 113, 137
Tran van can 140
Trarbach, P. 151
Trinité 57
Trobisch, W 127
Trompeter, W.H. 141, 154
Trudiĉ, B. 81
Truong chinh 142
Tucker, G. 89
Tugan-Baranovskij 137
Tuglas, F 93
Tuinder, J.A. 128
Tulve, H. 93
Turek, A. 137
Turgenev, I. 55, 111, 119
Turner, F. 146
Tuwim, J. 109
Tvaroŝek, E.V. 82, 92
Twain, M. 89

U

Ueyama masao 77, 81, 104
Uhlmann, F. 130, 152
Ujlaky-Nagy, T. 152
Ukrainka, L. 113
Ulfers, S. 107
Under, M. 93, 122
Ungaretti 103
Unger, H. 138
Unterman, R. 56

Urban, E. 148
Urban, Š. 25, 33, 75, 79
Urbanová, E. 75
Ursinus 128
Usinger, P. 97

V

Vaarandi 93
Vahen-Svetinov, D. 61
Vaillant, G. 95, 137
Väisälä, Y. 133
Vallienne, H. 53, 95, 106, 117,
127, 156
Vallienne, s-ino 56, 57
Vámbéry, R. 136
Váňa, V. 80, 141
Vančik, B. 25, 78, 105
Vang šifu 92
Vanselow, K. 60, 62
Vapcarov, N. 91
Varankin 23, 28, 40, 68
Vares-Barbarus, J. (v. Barbarus)
93
Vatré, H. 39, 60, 62, 72, 96, 157
Vavrovský, J. 136
Vaz-Ferreira, C. 126
Vazov, I. 90, 91, 120
Velázquez 141
Velde, A. van de 107
Velebit, J. 78, 104, 105, 157
Velten, W. 56, 95, 150
Ventura-i-Freixas, J. 105
Venture, A. 151
Verax, C. (ps.: Verks) 54, 124,
134, 146, 148, 152, 153, 159
Verda, M. 150
Verda, V. 150
Verdiro (ps.) 132
Verga, G. 102, 103
Vergnaud 131
Verks (ps. de Verax) 54, 124,
134, 146, 148, 152, 153, 159
Verloren van Themaat, W. A.
41
Vermandere, R. 94
Vermuyten, H. ,
Vezey-Strong, J. 142

Vigny, de 95
Vilborg, E. 29, 160
Vildrac, C. 82, 96
Villareal, F. 134
Vinař, V. 31, 91
Virgilio (Vergilius) 106
Vivian, C. 134
Vladyka, L. 91
Vo nguyen giap 132, 137
Voltaire 68, 96
Vondel, J. van den 107
Vondroušek, J. 91, 92
Vörös, C. 133
Vrchlický, J. 91

W

Waagenaar, S. 140
Wackrill, A.E. 46, 55, 87, 88
Wadham 88
Wagnalls, M. 88
Wagner, C. 127
Wagner, H. 137
Wagner, R. 142
Waher, W. 49
Wahl, E. de (von) 21, 48, 110
Wajsblum, M. 28, 129
Wallon 141
Wannemakers, H.G. 151, 152
Wappers, C. 80
Waringhien, G. 27, 28, 29, 41,
44, 46, 48, 60, 70, 83, 85,
96, 98, 102, 108, 144, 146,
150
Waśniewski, J. 52, 154
Wates, G.F. 130, 137
Wegener, L. 135
Weide, A. 107
Weide, E. 107
Weinhengst, A. 68
Weinstein, A. 109
Weleminsky, J. 88
Wells, H.G. 88
Wells, J.C. 29, 139
Wels, B. 142
Welzl, J. 91, 120, 138
Werner, F.C. 153
Werner, V. 91
Werner, W. 29
Wessel, M.J. 107
Westcott, M. 87
Whitman 126, 141
Whorf, B.L. 41
Wicke, F. 97
Więcko, W. 109
Wieczorek, K. 136
Wiener, L. 98
Wiesenfeld, E. 50, 61
Wijk, van 139, 140
Wilde, O. 88
William, P. 127
Williams, N. 135
Wilson, A. 88
Wilson, T.W. 139
Windeballe, E. 93
Winkler, V. 105
Winsch, W. 127, 135
Wirkberg, J. 149
Wiseman 88
Wisnovszky 139
Włodarczyk, W. 75
Wodehouse, P.G. 88
Wohlthat, A.E. 98
Wójcik 140
Wolff, H. 98
Wolski, J. 108, 109
Wright, H.M. 152
Wright, P.A.G. 31
Wüster, E. 29, 30, 70, 98, 102,
133, 145, 146, 152, 153
Wybenga, P. 97
Wyslouch 109
Wyspiański 50, 108

X

Xavier, F.C. 109, 130

Y

Yagi hideo 135
Yamada tempu 77
Yamaguti senzi 119, 130
Yamane 134
Yanagita kunio 116

Yardley 142
Yelland, E.E. 89, 152
Yersin 95
Yoxon, G.H. 99, 129

Z

Zabilon-d'Her, J.R. (ps.: Evidino)
25, 54, 128, 154
Zacho, P. 127
Zahariev, Z. 183
Zahn, E. 97
Zakrzewski, A. (ps.: Adam Z) 27,
55
Zalewski 183
Zamacois, M. 95
Zamenhof, Felix (Felikso; ps.
FeZ) 48, 49, 50
Zamenhof, Leono 50, 108
Zamenhof, Lidja 109, 129, 142
Zamenhof, Ludoviko Lazaro 19,
20, 21, 22, 26, 27, 30, 32,
40, 43, 44, 45, 46, 47, 48,
49, 50, 57, 70, 83, 84, 86,
87, 93, 95, 97, 98, 104, 108,
111, 113, 115, 116, 117,
122, 124, 127, 128, 139,
141, 154, 156

Zamenhof, Marko 44
Zamjatin, V. 111
Zanoni (ps. de Pillath) 56, 97-8,
156
Zee, Saint-J. (aŭ Sü) 62, 92, 116
Zeidtlitz, O.W. 112, 154
Zetel 108
Ziegler, Siegfried 23
Ziegler, Sven 136
Zilahy, L. 101
Ziółkowska, M. 120, 141
Živanović, S. 61, 66
Zlatnar, P. 31
Zodel, S. 80
Zola, E. 96, 142
Zon, W. Van 109, 128
Zorović, B. (ps. de Brozović) 78
Zorrilla, J. 100
Zschokke 98
Żuławski 108
Zwach 97
Zweig, S. 98

“Hans Dubois”: interlinguistica

Scaricabili da / Elŝuteblaj el: www.taziocarlevaro.ch

- Carlevaro- Tazio (Red.): *Francesco Soave, György Kalmár e la lingua universale. Un capitolo poco noto della storia dell'interlinguistica*. Bellinzona 2020: Dubois. PDF. 978-88-87282-43-6
- Carlevaro Tazio: *Ĉu Esperanto postvivos la jaron 2045?* Bellinzona, 1-a Ed. 1999; 2. Ed.: 2000; 3-a Ed. 2019, Dubois, PDF; 88-87282-03-X
- Carlevaro, Tazio (curatore): *Domaine de la recherche en linguistique appliquée. Contributions*, 1-a Ed. 1998; 2. Ed. 2017, Hans Dubois, PDF, 88-87282-09-9
- Carlevaro, Tazio (Red, Trad.): *Esperantal Antologio en Idolinguo*. Bellinzona, Ed. Dubois. 1 (1977), 2 (2019); PDF, 978-88-87282-48-1
- Carlevaro, Tazio (Red.): *Premier colloque d'interlinguistique. CDELI 1994. Contributions*. Bellinzona, Ed. Dubois PDF. 1 (1994), 2 (2017); PDF, 978-88-87282-50-4
- Carlevaro, Tazio (Red.): *Rien ne va plus! Recherches sur le jeu excessif au Tessin et en Italie di Nord*. Bellinzona 2001: Dubois. Cartaceo, 88-87282-04-8).
- Carlevaro, Tazio: *Die naturalistische Schule in der Interlinguistik*. Sonderdruck au *Plansprachen*, S. 330-348, 1976, und *Linguistische Berichte*, 1972. Bellinzona 2019: Dubois, PDF; 978-88-87282-62-7
- Carlevaro, Tazio: *Esperanto kaj Interlingua. Faktoj, teorioj, praktiko, opinioj, historio, 1950-1977*. Bellinzona, Ed. Dubois. 1 (1976), 2 (2019); PDF, 978-88-87282-60-3
- Carlevaro, Tazio: *G.W. Leibniz, kaj la teorio de Ido*. El: “*Einführung in die Interlinguistik*”, Red. Carlevaro, kaj Günther Lobin, 1979. Bellinzona 2019, 2. Ed. Dubois. PDF. 978-88-87282-58-0
- Carlevaro, Tazio: *Literaturo kaj kulturo de Esperanto 1887-1972. Tri ĉapitroj pri Esperantaj beletro kaj kulturo*. El la unua eldono 1974 (“*Esperanto en Perspektivo*”). Bellinzona 2019: Dubois. PDF; 978-88-87282-56-6
- Carlevaro, Tazio: *Per construire una lingua. L'interlinguistica tra autonomia e neolatinismo*. Bellinzona. PDF, 1 (1993), 2 (1995), 2 (1997), 4 (2019); 88-86282-06-4
- Carlevaro, Tazio; Hauptenthal, Reinhard; Neves, Gonçalo; Madonna, Tiberio: *Bibliografio di Ido*. Bellinzona 2020, Ed. Dubois. 1 (1999), 2 (2015), 3 (2020); PDF. 978-88-87282-41-2 (Edizioni precedenti: ISBN 88-87282-04-8; autori, solo Carlevaro e Hauptenthal)
- Ferrari, Jean-Pierre: *L'espéranto au service de l'enseignement du français. Quelques possibilités*. 1996. Avec une introduction de Tazio Carlevaro; Dubois: 1 (1992), 2 (1996), 3 (2020); PDF, 978-88-87282-42-9.
- Goldoni, Carlo: *Le albergatrice*. Traducite in interlingua per Tazio Carlevaro, Bellinzona, Dubois, PDF. Edizioni: 1 (1995), 2 (1999), 3 (2019); 88-87282-02-1
- Goldoni, Carlo: *Le familia del antiquario*. Trad. Tazio Carlevaro. Ed. Dubois: 1 (1980), 2 (1993) 3 (2019); PDF, 978-88-87282-54-2
- Herder, Johann Gottfried; Soave, Francesco: *Gli esseri umani, abbandonati nello stato di natura, sono in grado di elaborare spontaneamente una lingua? E in qual maniera potrebbero pervenirvi? Saggi per un concorso su d'un esperimento mentale*. Red. Tazio Carlevaro. Bellinzona 2020: Dubois. PDF; 978-88-87282-45-0
- Juste, Andreas: *Idala foliumi*. Red. Tazio Carlevaro. Bellinzona 2019, 1-a Ed. 1998, 2. Ed. 2029, Dubois, PDF; 88-87282-00-5
- Juste, Andreas; Pascau, Louis: *Epistolaro da Ido-Poeti*. Red. Tazio Carlevaro, Dubois 2019. PDF. 978-88-87282-52-8
- Kahlau, Heinz: *Kaj ni solas. Dulingva poemaro, kun biografio de HK (Carlevaro)*. Trad. István Ertl, Dubois: 1-a Ed. 1991); 2-a Ed. 2020, PDF, 978-88-87282-44-3
- Pascau, Louis; Carlevaro, Tazio: *Modern Ido-Poeti*. Bellinzona 2019, Dubois, PDF. 1 (1981), 2 (2019); 978-88-87282-40-5
- Soave, Francesco: *Come costruire una lingua universale. Kiel konstrui universalan lingvon*. Red. Tazio Carlevaro. Bellinzona 2020: Dubois: PDF. 978-88-87282-47-4